છે તેમજ આ લોક પરલોકમાં બન્ને સ્થાને વિશાળ સુખને આપવા રૂપ ઉપકાર કરનારૂં છે. તેવીજ રીતે આ કદંબગિરિ (નામનું શિખર યા તીર્થ) ભવ્ય જીવોના પાપરૂપી ઘાસના સમૂહને બાળવામાં અગ્નિ સરખું છે, અને ઉભય લોકમાં વિશાળ સુખ આપનારૂં છે. ॥ ૩૫ ॥

समए भाविणि खाइं-पाविस्सइ भव्वभद्दतित्थमिणं ॥
अज्जवि दीसइ एवं-गणिवयणं नण्णहा होइ ॥ ३६ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—પુનઃ શ્રીનાભ ગણધર ભરત ચક્રવર્તીની આગળ કહે છે કે—આ મનોહર કલ્યાણકારી તીર્થ ભવિષ્યમાં વિશેષ પ્રસિદ્ધિને પામશે, જે રીતે શ્રીનાભ ગણધર ભગવંતે ભવિષ્યકાળમાં આ તીર્થ વિશેષ પ્રસિદ્ધિને પામશે એમ કહ્યું હતું તે રીતે આ તીર્થની આજે પણ અત્યંત પ્રસિદ્ધિ સર્વ જનોને નજરો નજર દેખાય છે ખરેખર શ્રી ગણધર ભગવંત જેવા મહાન્ શ્રુતકેવલિઓનાં વચન અન્યથા-અસત્ય ન જ હોય એટલે સાચા પડે છે ॥ ૩૬ ॥

આ તીર્થ ઉપર ભરત ચક્રીએ ધર્મોદ્યાનમાં બંધાવેલા પ્રાસાદની બીના ત્રણ ગાથામાં જણાવે છે—

इय वण्णियमाहप्पं-सोच्चा भरहाहिवेण भरहेणं ॥
एयस्सुप्पि विहिणा-णायागयदविणजाएणं ॥ ३७ ॥
धम्मुज्जाणे रम्मे-विसिट्ठपायवलयाइसंदित्ते ॥
अप्पणरूवनिरिक्खा-यरिसे जुग्गे य झाणस्स ॥३८॥
वट्टइमाइस्स तया-भाविजिणेसस्स वद्धमाणस्स ॥
पासाओ कारविओ-इंदाणंदो दरिसणिज्जो ॥३९॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ પ્રમાણે આ ૬[1] ખંડ પ્રમાણ ભરત-ક્ષેત્રના અધિપતિ ભરત ચક્રવર્તીએ શ્રીનાભ ગણધર પાસેથી શ્રીકદંબગિરિ તીર્થનું વર્ણવેલું માહાત્મ્ય સાંભળીને એ તીર્થના ઉપર (કદંબગિરિના શિખર ઉપર) ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યવડે મંદિર બંધાવ્યું એમ આગળ જણાવે છે. (સંબંધ ૩૮–૩૯ ની ગાથામાં છે) ॥ ૩૭ ॥

રમ્ય (મનોહર) અને વિશિષ્ટ પ્રકારનાં વૃક્ષો અને લતાઓ આદિ વનસ્પતિઓ વડે અત્યંત દીપતા અને પોતાનું આત્મસ્વરૂપ જોવામાં આદર્શ સરખા નિર્મળ (અર્થાત્ ગિરિની પત્થર ભૂમિ એવી લીસી અને ચકચકિત નિર્મળ છે કે જેમાં ફરતા મનુષ્યાદિકનાં પ્રતિબિંબ પણ પડી શકે છે એવી નિર્મળ) ભૂમિવાળા અને યોગી મહાત્માઓને ધ્યાન કરવા યોગ્ય (અર્થાત્ એ ગિરિમાં એવી એકાન્ત અને શાન્તિ આપનારી ગુફાઓ છે કે જે ગુફાઓમાં યોગીઓ શાંતિપૂર્વક ધ્યાન કરી શકે છે.) ॥ ૩૮ ॥

એવા ધર્મોદ્યાન નામના વનમાં (બગીચા)માં ભરત ચક્રવર્તીએ તે વખતે ભવિષ્યમાં થનારા ચોવીસમા તીર્થંકર શ્રીમહાવીર જિનેશ્વરનો પ્રાસાદ બાંધવાનો પોતાના વાર્ધકિ રત્નને (શિલ્પી રત્નને) આદેશ આપીને ઇન્દ્રને પણ આનન્દ પમાડે

૧ દક્ષિણાર્ધનો મધ્યખંડ, ૨ દક્ષિણાર્ધનો સિંધુ નિષ્કુટ ખંડ, ૩ ઉત્તરાર્ધનો સિંધુ નિષ્કુટ ખંડ, ૪ ઉત્તરાર્ધનો મધ્યખંડ, ૫ ઉત્તરાર્ધનો ગંગાનિષ્કુટ ખંડ, ૬ દક્ષિણાર્ધનો ગંગાનિષ્કુટ ખંડ એ ક્રમથી જ ચક્રવર્તી ૬ ખંડ સાધે છે.

અમદાવાદમાં નગર બહાર હઠીસિંગભાઈની વાડીમાં શ્રી-ગુરૂએ કરાવેલાં ઉપધાન વિગેરેની બીના ચાર ગાથામાં જણાવે છે-

सरमुणिणिहिंदुवरिसे, अस्सिणमासे य रायनगरम्मि ॥
चाउम्मासीसंठिय-गुरुवएसा महुल्लासा ॥६१॥
जेणं धम्मिद्ठेणं-बावण्णजिणालओ महारम्मो ॥
निम्मविओ य विसालो-बाहिं रायनयरस्स ॥६२॥

સ્પષ્ટાર્થ—અહીં અમદાવાદમાં શ્રીસંઘના આગ્રહથી ચોમાસુ રહેલા શ્રીગુરૂ મહારાજના ઉપદેશથી સર મુનિ નિધિ ઇન્દુ વર્ષે એટલે ૫-૭-૯-૧ વર્ષે એટલે ૧૯૭૫ના વિક્રમ સંવત્સર વર્ષે આશ્વીન (આસો) માસમાં શ્રાવિકા લક્ષ્મીબેને પરમ ઉલ્લાસથી ઉપધાન તપની શરૂઆત કરાવી એમ આગળ સબંધ જોડવાનો છે. ॥ ૬૧ ॥

તે ઉપધાન તપશ્ચર્યા કયે સ્થાને થઈ તેની બીના કહે છે-શ્રીરાજનગરની બહાર (અમદાવાદની બહાર દિલ્હી દરવાજા બહાર) જ્યાં અતિ ધર્મિષ્ઠ ધર્મપરાયણ શ્રી. હઠીભાઈ શેઠે અતિ વિશાળ અને ઘણું રમણિક બહુજ સુશોભિત એવું બાવન જિનાલયવાળું મોટું દેરાસર બંધાવ્યું છે, કે જે દેહરાસરની આગળ પાછળ દેહરાસરના નિભાવ અર્થે શેઠ હઠીભાઈએ ઘણી ભૂમિ સમર્પણ કરેલી છે. અહીં વહારની વાડી એ નામે પ્રસિદ્ધ ભૂમિમાં બે મોટી ધર્મશાળા અંદરના ભાગમાં બાંધી છે એ ઉપરાન્ત વાડીના છેડે મોટું દીર્ઘ મકાન મોટા વિશાળ ને લાંબા ઓટલાવાળું બાંધેલું છે. તેમજ અંદર શેત્રુંજી મૂનિમાં મગમગીયા વિગેરે કરેલા છે.

વિશાલ ઓચ્છવ કર્યો હતો આ પ્રસંગે શ્રીગુરૂ મહારાજે
બદરખાના રહીશ શ્રાવક શા. ધરમચંદ પાનાચંદને વિ૦ સં૦
૧૯૭૬ના માગશર વદી સાતમે એટલે માલારોપણ કરવાના
દિવસે દીક્ષા આપી ઉપધાન તપ કરાવનાર શ્રાવિકા લક્ષ્મી-
બાઇએ પોતાની સ્વાધીન લક્ષ્મીનો ઘણો ભાગ તલાજા
પર્વતની ઉપર શ્રીપાર્શ્વનાથનું વિશાલ મંદિર બંધાવવામાં,
પોતાના ખર્ચે આરંભેલા પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવના પ્રસંગે
ઉદ્યાપન સાધર્મિક વાત્સલ્યાદિ ધાર્મિક કાર્યોમાં, આત્મદૃષ્ટિને
ખીલવનારા શ્રીભાવના કલ્પલતાદિ ગ્રંથો છપાવવામા,
અને બીજા પણ સાત ક્ષેત્રાદિમાં વાપરીને તેને સફલ કરી
છે તલાજામાં આ શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા શ્રીગુરૂ મ
હારાજની આજ્ઞાથી મારા વડા ગુરૂભાઇ આચાર્ય શ્રીવિજય-
દર્શનસૂરિજીએ વિ. સં ૧૯૮૦ના વૈશાખ સુદી દશમે
કરાવી આ પ્રસંગે મારવાડના ભિન્નમાલ નગરના રહીશ
ઓસવાલ શ્રાવક તેજાજી રાજાજીએ ન્યાય વાચસ્પતિ શાસ્ત્ર-
વિશારદ આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયદર્શનસૂરિજી મહા-
રાજના હાથે વૈશાખ વદ એકમે ભાગવતી દીક્ષા ગ્રહણ કરી.
તે શ્રીગુણવિજયજીના શિષ્ય થયા. એટલે વિ૦ દર્શનસૂરિજીના
પ્રશિષ્ય (શિષ્ય ગુણવિ૦ ના શિષ્ય) થયા તેમનું નામ
મુનિ તિલકવિજય થાપ્યું વિ સં. ૧૯૮૦ના આષાડ સુદ
સાતમે લીંબડીમાં તે તિલકવિજયજીની વડી દીક્ષા થઇ.
પ્રસંગે આ બીના જણાવીને હવે પ્રસ્તુત જણાવીએ છીએ
તે એકે ઉપધાનની માલારોપણાદિ ક્રિયા પૂર્ણ થયા બાદ
શ્રીગુરૂ મહારાજ વિહારની તૈયારી કરતા હતા તે પ્રસંગે
જે બીના બની તે આગલની બે ગાથાઓમાં જણાવે છે. ॥૯૪॥

શ્રી. ગુરૂમહારાજના ઉપદેશથી શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈએ કાઢેલા શ્રીકેસરીયાજી તીર્થના સંઘની બીના બે ગાથામાં જણાવે છે-

जेण महासेरीसा-तित्थुद्धारो पमोयकलिएणं ॥
वहुलक्खधणवएणं-कारविओ सेट्ठिणा तेणं ॥६५॥
सिरिकेसरियाजत्ता-गुणिसारा भाउणा ससंघेणं ॥
विहिया गुरूवएसा-लेसामुणिणंदससिवरिसे ॥६६॥

સ્પષ્ટાર્થ—શ્રીગુરૂ મહારાજના ઉપદેશથી ઘણા લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ કરી અતિ હર્ષ સહિત અમદાવાદના જે શ્રેષ્ઠિએ અમદાવાદથી કંઈક દૂર પ્રસિદ્ધ કલોલ નગરથી ૩ ગાઉ દૂર આવેલા શેરિસા નામના ગામમાં શેરીસા[1] તીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યો તે દાનાદિ ગુણવંત એવા સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ નામના શ્રેષ્ઠિએ શ્રીગુરૂ મહારાજના સદુપદેશથી (લેશ્યા મુનિ નંદ ચંદ્ર વર્ષે એટલે ૬-૭-૯-૧) ૧૯૭૬ના વિક્રમ સંવત્સર વર્ષે ફાગણ વદી ત્રીજે સંઘસહિત શ્રીકેસરિયાજીની જાત્રા કરી એટલે સારાભાઈ શેઠે અહીંથી ૧૯૭૬ની સાલમા પોષ વદી ૧૦ના દિવસે શ્રીગુરૂ મહારાજના ઉપદેશથી શ્રી.

---

૧ આ તીર્થ બાવન જિનાલયના દેરાસરવાળું હતું. તે દેહરાસર કાળદોષથી ભૂમિમા દટાઈ ગયું. તે ભૂમિના ખોદકામથી જડી આવતા એ સ્થાને આજુબાજુ મોટી ધર્મશાળા સહિત શેઠ સારાભાઈએ એક મહાન ચૈત્ય બધાવ્યું, કે જે તીર્થ શ્રી. **શેરીસા પાર્શ્વનાથ** એ નામથી અત્યારે અત્યંત પ્રસિદ્ધ છે. આ તીર્થનું વિશેષ વર્ણન વિવિધ તીર્થકલ્પમાં અયોધ્યા કલ્પમા તથા દેશના ચિંતામણિ ભાગ પહેલામાં કર્યું છે.

तत्थ य चाउम्मासीं–समप्प सिरिथंमतित्थसंघेणं ॥
विण्णत्ता संपत्ता–तं सिरितंबावइं नयरिं ॥७२॥

સ્પષ્ટાર્થ—પંન્યાસ ઉત્તમવિજયજી પદ્મવિજયજી વિગેરે મહાપુરૂષોના જન્મથી પવિત્ર બનેલ શ્રીઅમદાવાદમાં વિ૦ સ૦ ૧૯૭૭નું વર્ષા ચોમાસું સમાપ્ત કરીને શ્રીસ્તભન તીર્થના શ્રાવક સંઘે ગુરૂ મહારાજને સ્તંભનતીર્થે એટલે ખંભાત બંદર પધારવાની આગ્રહ ભરી વિનંતિ કરવાથી તે ખંભાતના સંઘની વિનંતિ સ્વીકારીને ગુરૂ મહારાજ અનુ ક્રમે વિહાર કરતા કરતા શ્રીત્રંબાવતી નગરીએ એટલે ખંભાત બંદરે પધાર્યા ॥ ૭૨ ॥

ગુરૂ મહારાજનું ખંભાતમાં ચોમાસું અને સકરપુરામાં શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુના દેહરાસરનો થયેલ જીર્ણોદ્ધાર વિગેરે બીના જણાવે છે—

तत्थ य चाउम्मासी–जाया सूरीसरस्स वयणाओ ॥
उसभालयस्स जाओ–तित्थसमासण्णसयरपुरे ॥७३॥

સ્પષ્ટાર્થ—અહીં ખંભાત બંદરમાં શ્રીગુરૂ મહારાજનું વિ૦ સ૦ ૧૯૭૮નું ચોમાસું થયું, અને શ્રીગુરૂ મહારાજના વચનથી—સદુપદેશના પ્રભાવથી ખંભાત તીર્થની પાસે જે સકરપુરા નામનું પરૂં (નાનું ગામ) છે ત્યાં શ્રી આદીશ્વર પ્રભુનું પ્રાચીન જીર્ણ દેહરાસર છે તેનો જીર્ણોદ્ધાર થયો. ॥ ૭૩ ॥

શ્રીસ્તંભતીર્થમાં થયેલાં ઉપધાનની બીનાની જણાવે છે—

जिण्णुद्धारो किरिया–उवहाणतवस्स मुत्तवुत्तस्स ॥
जाया संघुल्लासा–तित्थस्स पहावगा विउला ॥७४॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ પ્રમાણે સકરપુર ગામમાં અમદાવાદના શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઇ વિગેરે શ્રીસંઘે શ્રીગુરૂના ઉપદેશથી તે શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુના પ્રાચીન ને જીર્ણ દેહરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. તે ઉપરાંત શ્રીમહાનિશીથમાં શ્રાવકોને નવકાર આદિ આવશ્યક સૂત્રો ભણવા માટે જે અમુક અમુક પ્રકારની તપશ્ચર્યા કરવા રૂપ ઉપધાનવિધિ કહ્યો છે તે શાસ્ત્રોક્ત ઉપધાન તપની ક્રિયા પણ અમદાવાદના લાવરીની પોળના રહીશ શા ચુનીભાઈ ભગુભાઈ તરફથી શ્રી સંઘના ઉલ્લાસ પૂર્વક ઘણી સારી રીતે થઇ, અને એ પ્રમાણે જીર્ણોદ્ધાર અને ઉપધાન તપ વિગેરે ઘણાં ધાર્મિક કાર્યો થવાથી શ્રી જૈન શાસનની ઘણી પ્રભાવના થઈ ॥૭૪॥ હવે અહીં થયેલા સૂરિપદ મહોત્સવની બીના જણાવે છે—

सूरीसरेहि दिण्णं–वायगसिरिदंसणोदयगणीणं ॥
आयरियपयं विहिणा महुस्सताइप्पबंधेणं ॥ ७५ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—અહિં ખંભાતમાં બીજું મહત્વનું આ પણ એક ઉત્તમ કાર્ય થયું કે—ગુરૂ મહરાજના શિષ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીદર્શનવિજયજી અને ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીઉદયવિજયજી ગણીને ગુરૂ મહારાજ શ્રીવિજયનેમિસુરીશ્વરજી મહારાજે સંઘે કરાવેલા ઘણા મોટા અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ આદિ મહોત્સવના પ્રબંધ પૂર્વક (રચના પૂર્વક) શાસ્ત્રોકત વિધિને અનુસારે બન્ને શિષ્યોને વિ૦ સ૦ ૧૯૭૯ના વૈશાખ વદ બીજે આચાર્યપદ આપ્યુ, જેથી શ્રીદર્શનવિજયજી ઉપાધ્યાય તે આચાર્ય શ્રીવિજયદર્શનસુરિ થયા, અને ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીઉદયવિજયજી ગણી તે આચાર્ય શ્રીવિજયોદયસૂરિ થયા. ॥ ૭૫ ॥

ગુરૂ મહારાજ સહિત સંઘ ધાંગધ્રામાં આવ્યો.

चलिओ संघेण समं–गुरुणो सीसप्पसीसपरिवरिया ॥
सिरिधंगध्रानयरं–जा विहरंता समणुपत्ता ॥८४॥

સ્પષ્ટાર્થ—તે સંઘ શ્રીગિરિનારજીની યાત્રા માટે ચાલ્યો, ત્યાં અનુક્રમે એક ગામથી બીજે ગામ ચાલતો સંઘ ધાંગધ્રા નગરમાં આવ્યો, તેમાં સંઘ સાથે અનુક્રમે વિહાર કરતા શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિ પરિવારવાળા શ્રીગુરૂ મહારાજ પણ ધાંગધ્રા નગરમાં પધાર્યા. ॥ ૮૪ ॥

ધાંગધ્રામાં ગુરૂ મહારાજને અમદાવાદ પધારવા માટે અમદાવાદના શ્રીસંઘે કરેલી વિનંતિની બીના વિગેરે.

सिरिरायनयरसंघो–पुव्विं तत्थागओ विवेगजुओ ॥
उज्जावणाइकज्जे–नियनयरागमणविण्णत्तिं ॥८५॥

સ્પષ્ટાર્થ—આ વખતે ધાંગધ્રા નગરમાં અમદાવાદનો સંઘ ગુરૂવર્યના પધારવા પહેલાંજ આવ્યો હતો, તે વિવેકવંત એવા અમદાવાદના સંઘે ઉજમણા વિગેરે મોટાં શાસન પ્રભાવનાનાં કાર્યોને અંગે પોતાના નગરે એટલે અમદાવાદ નગરમાં પધારવા વિનંતિ કરી. ॥ ૮૫ ॥

समकासी सिरिगुरुणो–जिणधम्मपहावणाइलाहट्ठं ॥
विहरंता त पत्ता–अंगीकाऊण विण्णत्तिं ॥८६॥

સ્પષ્ટાર્થ—ગુરૂ મહારાજે પણ વિચાર્યું કે અમદાવાદ જવાથી ઉજમણું વિગેરે શાસન પ્રભાવનાનાં બીજાં પણ ઘણાં કાર્યો થવાનો સંભવ છે, જેથી તેવાં શાસન પ્રભાવનાના લાભને

અર્થે અમદાવાદના વિવેકી સંઘની વિનંતિ સ્વીકારીને ખાંગ-ડ્રાથી અનુક્રમે ગામાનુગામ વિહાર કરતા કરતા અને વિહા-રમાં પણ અનેક જીવોને પ્રતિબોધ કરતા કરતા અમદાવાદ નગરમાં પધાર્યા તથા પાટણનો સંઘ અહીંથી કચ્છમાં ભદ્રે-શ્વર તીર્થની યાત્રા કરવા ગયો. ॥ ૮ ॥

પન્યાસજી મહારાજ શ્રીનંદનવિજયજી ગણીને આચાર્ય પદવી—

उज्जावणप्पसंगे गुरुणा संघग्गहेण विण्णस्स ॥
वायगनंदणगणिणो-आयरियपयं विइण्गं च ॥८७॥

સ્પષ્ટાર્થ—પ્રાગ્વાટ જ્ઞાતીય શેઠ જમનાભાઇ ભગુભાઇ તરફથી થયેલ' વિશાલ ઉજમણાના મોટા મહોત્સવ પ્રસંગે વિશાળ જ્ઞાનવાળા પંન્યાસજી શ્રીનંદનવિજયજી ગણીને શ્રી-સંઘના અત્યન્ત આગ્રહથી ગુરૂ મહારાજે વિ૦ સં૦ ૧૯૮૩ વૈશાખ સુદી પાંચમે ઉપાધ્યાય પદ આપ્યુ, અને વૈશાખ સુદી દશમે આચાર્યપદ આપ્યું ॥ ૮૭ ॥

ગુરૂ મહારાજે કરેલી માતર તીર્થની પ્રતિષ્ઠા અને ખંભાતના સંઘની વિનંતિ વિગેરે બીના પાંચ ગાથામાં જણાવે છે—

मायरतित्थरहाणं-महप्पइट्ठा कया तओ गुरुणा ॥
सिरियंभतित्थसंघो तत्थ पइट्ठाइविण्णत्ति ॥८८॥
विणया कुणइ गुरूणं-णच्चा संघस्स विउलकल्लाणं ॥
पत्ता थंभणतित्थं-अंगीकाऊण विण्णत्तिं ॥८९॥

સ્પષ્ટાર્થ—ત્યાર બાદ ગુરૂ મહારાજને માતર તીર્થની પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે શ્રીસંઘની આગ્રહ ભરી વિનંતિ થતાં ગુરૂ-મહારાજ માતર તીર્થમાં પધાર્યા, કે જે તીર્થ અમદાવાદ તાબાના ખેડા જીલ્લામાં આવેલ છે, અને ખેડા સ્ટેશનથી સીધા માતર જઈ શકાય છે, ત્યાં શ્રીસુમતિનાથ પ્રભુનું તીર્થ છે, અને જેનો વહીવટ-દેખરેખ શ્રેષ્ઠિવર્ય મનસુખભાઈ ભગુભાઈના ભાઈ શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઇ રાખે છે, તે તીર્થની પ્રતિષ્ઠા ગુરૂ મહારાજે વિક્રમ સંવત ૧૯૮૪ ની સાલમાં કરી. ત્યાર બાદ ત્યાં માતરમાં રહેલા ગુરૂ મહારાજની પાસે પ્રતિષ્ઠા આદિ અનેક શાસન પ્રભાવનાનાં કાર્યને અંગે વિનંતિ કરવા માટે શ્રી સ્તંભન તીર્થનો સંઘ એટલે ખંભાત બંદરનો શ્રાવક સંઘ આવ્યો, અને ગુરૂ મહારાજને શ્રીસ્તંભન પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા વિગેરે બીજાં અનેક મહત્વનાં કાર્યો માટે વિનયથી નમસ્કાર કરીને તેમણે (ખંભાતના શ્રાવક સંઘે) વિનંતિ કરી. તે વખતે શ્રીગુરૂ મહારાજ પણ સંઘનુ મહા કલ્યાણ છે એમ વિચારી ખંભાતની વિનંતિ અંગીકાર કરીને ખંભાત નગર પધાર્યા. ॥ ૮૮-૮૯ ॥

શ્રીસ્તંભન પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા—

सुहतिहिसोहणजोगे-थंभणपासाइसव्वपडिमाणं ॥
गुरुणा कया पइट्ठा-महुस्सवाइप्पवंचेणं ॥९०॥

સ્પષ્ટાર્થ—ગુરૂ મહારાજ ખંભાત બંદરે પધાર્યા બાદ ઉત્તમ તિથિ ઉત્તમ વાર ઉત્તમ નક્ષત્ર વિગેરે પંચાંગવતી શુભ યોગમાં એટલે વિ૦ સં૦ ૧૯૮૪ માં શ્રીસ્તંભન પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા ઘણા મહોત્સવ પૂર્વક કરી, અને

એજ વખતે બીજી પણ અનેક પ્રતિમાઓની શુભ પ્રતિષ્ઠા કરી, તેમજ કેટલીક તદ્દન નવી પ્રતિમાઓની અંજનશલાકા પૂર્વક પતિષ્ટા પણ કરી. ॥ ૯૦ ॥

ખંભાતમાંજ ગુરૂ મહારાજનું ચોમાસું અને પાલીતાણાનો સંઘ—

संघग्गहेण ट्ठिया—चाउम्मासी तहिं पवरगुरुणा ॥
अंते गुरूवएसा—सत्तुजयतित्थजत्तट्ठं ॥ ९१ ॥
चलिओ संघो तेणं—सह गुरुणो सिद्धखित्तमणुपत्ता ॥
विहियविमलगिरिजत्ता—समागया सिरिकयंबगिरिं ॥९२॥

સ્પષ્ટાર્થ—ઉત્તમ ગુરૂ મહારાજ શ્રીખંભાતના શ્રાવક સંઘની આગ્રહ ભરી વિનંતિથી અહીં રહેવાથી શાસનપ્રભાવનાના અનેક લાભ થશે એમ જાણીને ખંભાત નગરમાં વિ૦ સં૦ ૧૯૮૪ નું ચોમાસુ રહ્યા, અને નિર્વિઘ્નપણે વર્ષા ચોમાસુ વ્યતીત થયા બાદ શ્રીગુરૂ મહારાજના સદુપદેશથી વિ૦ સં૦ ૧૯૮૫માં માગશર માસમાં શ્રીસિદ્ધગિરિ તીર્થની એટલે શ્રીશત્રુંજય મહાતીર્થની યાત્રા કરવા માટે પટવા તારાચંદ સકલચંદે સંઘ કાઢયો, તે સંઘ સાથે વિહાર કરતા કરતા અનુક્રમે સપરિવાર ગુરૂ મહારાજ શ્રીસિદ્ધગિરિજી પધાર્યા, અને ત્યાં શ્રીવિમલાચલ તીર્થની એટલે શ્રી સિદ્ધગિરિજીની પવિત્ર યાત્રા કરીને ગુરૂ મહારાજ શ્રીકદંબગિરિ તીર્થે પધાર્યા એમ આગળ જણાવે છે. ॥ ૯૧-૯૨ ॥

શ્રી કદંબગિરિ સંબંધી પ્રથમ ખરીદાએલી જમીનને અંગે ગુરૂવર્યના મનમાં ઉદ્ભવેલા શુભ વિચારો ૬ ગાથામાં જણાવે છે—

चिंतीअ मज्झ गुरुणो–वहुमाणं चिय विसुद्धहियएणं ॥
गहियाण य भूमीणं–वीसइवरिसा वइक्कंता ॥९३॥
अहुणावि य तयवत्था–वारसगाउप्पयाहिणाए य ॥
इह विविहा वहुसंघा–जत्तट्ठी भूरिदेसत्था ॥९४॥
पइवरिसं भत्तिजुया–सहस्सहुत्तो सहस्ससंखिज्जा ॥
हरिसाऽऽगच्छंति सया–कयंवगिरिरायछायाए ॥९५॥
साहणवइरेगेणं–चोयं गच्छिअ कुणाति पहुपूयं ॥
पूयाणुगसामग्गी–नियमेणावस्सिया तेसिं ॥९६॥
वंचिज्जइ सिरिसंघो–कयंवतित्थस्स भत्तिलाहेहिं ॥
संघो जिणवइपुज्जो–तहेव रयणायरोऽपुव्वो ॥९७॥
जो साहिज्जं कुणए–संघस्स य निरहिलासभावेणं ॥
सो तित्थयरत्तसिरिं–खिप्पं लद्धूण सिज्जिज्जा ॥९८॥

સ્પષ્ટાર્થ—આ વખતે મ્હારા ગુરૂવર્યે તીર્થ પ્રત્યેના બહુ માનથી ભરેલા વિશુદ્ધ હૃદય વડે વિચાર કર્યો કે–એટલે મ્હારા ઉપદેશથી પ્હેલાં અમદાવાદની શ્રીઆણંદજી કલ્યાણજીની પ્રસિદ્ધ પેઢીએ જે જમીન અહિં કામલીયા વંશના ક્ષત્રીયો પાસેથી રજીસ્ટરી દસ્તાવેજ પૂર્વક ખરીદી હતી તે ખરીદેલી ભૂમિને આજે વીસ વર્ષ જેટલી મુદત વીતી ગઈ, પરન્તુ એ ભૂમિનો હજી સુધી તીર્થના સંબંધમાં કંઈ પણ સદુપયોગ થયો નથી ॥ ૯૩ ॥

અહો! આ ભૂમિ ખરીદ્યાને આજે વીસ વર્ષ વીતી ગયા તો પણ આ ભૂમિ જેવી હતી તેવીને તેવીજ

અગાઉથી ગ્રાહક થનાર સદ્દગૃહસ્થોની નામાવલી.

નકલો	નામ
૨૫૦	શા. મણીલાલ મગનલાલ
૧૭૦	શેરદલાલ જેસંગભાઇ કાલીદાસ
૧૩૩	શેઠ બુંગાલાલ શકરચંદ
૧૦૦	શેઠ ચીમનલાલ લાલભાઇ
૧૦૦	વકીલ મણીલાલ રતનચંદ
૧૦૦	શા. પરસોત્તમદાસ છોટાલાલ
૫૧	શેઠ જેસગભાઇ ઉગરચંદ
૫૧	શેઠ સોભાગચંદ ચુનીલાલ
૫૧	શેઠ શકરચંદ મણીલાલ
૫૧	શેઠ વાડીલાલ સાંકલચંદ
૫૧	શા. ચીમનલાલ ગોકળદાસ
૫૧	શા. શકરચંદ દલસુખરામ
૪૧	શેઠ વાડીલાલ ચકુભાઈ
૨૫	શેઠ ચંદુલાલ બુલાખીદાસ
૨૫	પુંજી બ્હેન (શા. કરમચંદ ફુલચંદના સુપુત્રી)

કંઈ પણ સદુપયોગ વિનાની પડી રહી છે, અને શ્રીસિદ્ધ-
ગિરિજીની જાત્રા કરવાના અર્થી ભાવિક ભવ્ય જીવોના
વિવિધ પ્રકારના દેશોમાં વસતા ઘણા સંઘ શ્રીસિદ્ધગિરિજીની
બાર ગાઉની પ્રદક્ષિણા વખતે ફરતા ફરતા એટલે બાર ગાઉની
પ્રદક્ષિણા દેતાં પ્રથમ અહિં શ્રી કદંબગિરિજીની યાત્રાર્થે
આવે છે. ॥ ૯૪ ॥

અને તે પણ કોઇ કોઈ વખતેજ નહિં પરન્તુ
શ્રીકદંબગિરિજી આદિ તીર્થોની ભક્તિ નિમિત્તે
હજારોની સંખ્યામાં હજારો વાર અહિં શ્રીકદંબગિરિજીની
છાયામાં હમેશાં પ્રતિવર્ષે હર્ષ સહિત સાધુઓ સાધ્વીઓ
શ્રાવકો શ્રાવિકાઓ છૂટાં છૂટાં તેમજ સંઘ સહિત
આવે છે ॥ ૯૫ ॥

પરન્તુ અહિં શ્રીકદંબગિરિજીમાં પ્રભુની પૂજા
કરવાનું સાધન શ્રીપ્રભુજીની પ્રતિમા દેહરાસર આદિ
કંઇ પણ ન હોવાથી અહિંથી ૧ ગાઉ દૂર લગભગ જઇને
ચોક નામના ગામમાં દેહરાસરજી છે ત્યાં જઇને શ્રાવકો પ્રભુ
પૂજા કરે છે, માટે તેવા પૂજાના ભાવિક શ્રાવક આદિને માટે
આ તીર્થમાં પણ દેહરાસરજી અને પ્રતિમાજી વિગેરે પ્રભુ
પૂજામાં ઉપયોગી જણાતાં દરેક સાધનોની વ્યવસ્થા જરૂર
છે. ॥ ૯૬ ॥

વળી જે શ્રીસંઘ શ્રીતીર્થંકર ભગવંતોને પણ
પૂજ્ય છે, કારણ કે સમવસરણના દેશના વખતે શ્રી-
તીર્થંકર પ્રભુ ' णमो तित्थस्स=તીર્થને નમસ્કાર હો " એ
પ્રમાણે કહીને દેશના આપવા સિંહાસન ઉપર બેસે છે, અહિં

તિત્થયસ્સ એ પદમાં તીર્થ શબ્દનો અર્થ જો કે પ્રથમ ગણુ-ધર પ્રવચન અને શ્રુતજ્ઞાન એમ ત્રણ પ્રકારનો છે, પરન્તુ તીર્થંકર પ્રભુનો નમસ્કાર એ ત્રણ અર્થમાંથી પ્રવચન અર્થ-વાળો છે, ત્યાં પ્રવચન એટલે શ્રીજિનેન્દ્ર ભગવંતનું શાસન અથવા શાસનના આધારભૂત શ્રીચતુર્વિધ સંઘ, એ અર્થ પ્રમાણે શ્રીતીર્થંકર પ્રભુ શાસનના આધારભૂત શ્રીચતુર્વિધ સંઘને સામુદાયિક નમસ્કાર કરે છે, જેથી ચતુર્વિધ સઘ શ્રી તીર્થંકર પ્રભુને પણ પૂજ્ય છે, તેમજ એ સંઘ અપૂર્વ રત્નાકર સરખો છે એટલે અપૂર્વ રત્નોથી ભરેલો હોવાથી અપૂર્વ સમુદ્ર સરખો છે, કારણ કે લવણ સમુદ્ર આદિ અસંખ્ય સમુદ્રોમાં મણિ આદિ રત્નો હોવાથી એ સર્વ સમુદ્રો જો કે રત્નાકર કહેવાય છે પરન્તુ એ રત્નો કેવળ સાંસારિક સુખ-નાંજ સાધન હોવાથી સંસાર ભ્રમણના હેતુવાળાં છે, માટે એ મણિ આદિ રત્નોવાળા રત્નાકરો—સમુદ્રો અપૂર્વ ન કહેવાય. તેમજ એ સમુદ્રો જળચર આદિ જન્તુઓ યુક્ત હોવાથી તેમજ તરંગો આદિ વડે ચપળ હોવાથી અપૂર્વ રત્નાકર ન કહેવાય, પરન્તુ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપી વિવિધ રત્નોની ખાણ રૂપ શ્રીચતુર્વિધ સંઘ એજ અપૂર્વ લોકોત્તર રત્નાકર કહેવાય, તેમજ જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે શોભા-યમાન હોવાથી અને જળચરાદિ જંતુઓ સરખા ક્ષુદ્ર દોષો ન હોવાથી શ્રીસંઘ એજ અપૂર્વ રત્નાકર છે, અને એવો જિનવરને પૂજ્ય તથા અપૂર્વ રત્નાકર સરખો શ્રીચતુર્વિધ સંઘ આવા કદંબગિરિ સરખા ઉત્તમ તીર્થે આવીને પણ શ્રી કદંબગિરિજીની પૂજાથી વંચિત રહે છે, એટલે અહિં આવીને શ્રીસંઘ પ્રભુ પૂજાનો લાભ મેળવી શકતો નથી ॥ ૯૭ ॥

વળી કોઈ પણ પ્રકારના અભિલાષ વિના નિઃસ્વાર્થ બુદ્ધિએ કેવળ મોક્ષની ઇચ્છાએ જે ભવ્ય જીવો એવા જિનવર પૂજ્ય અને અપૂર્વ રત્નાકર સરખા પરમ ગુણવંત શ્રીસંઘને સ્હાય કરે એટલે જિનભક્તિ કરવાના અન્તરાયો દૂર કરીને શ્રીજિનભક્તિનાં શ્રેષ્ઠ સાધનોની સગવડ કરાવી આપે તો તેવા ભવ્ય જીવો આ ભવ પરભવમાં કલ્યાણ સાધી શીઘ્ર શ્રીતીર્થંકરપણાની લક્ષ્મી પામી પરમ મુક્તિ પદને પામે, અર્થાત્ શ્રીસંઘની ભક્તિ કરનારો જીવ તીર્થંકર પદવી પામી મોક્ષપદ પામે એવા પ્રકારનું શ્રી જિન-વચન છે. ॥ ૯૮ ॥

ઉપર જણાવેલા શ્રી જિનવચનનો પ્રભાવ વિગેરે બીના બે ગાથામાં જણાવે છે—

इय सुमरिय जिणवयणं-दक्खामियसक्करिक्खु वहुमिट्ठं ॥
सिवपहपडिवण्णाणं-भवियाणं जोगखेमयरं ॥ ९९ ॥

गुरुणा दिण्णा विमला-संघस्स य देसणा जहासुत्तं ॥
पडिवुद्धेणं तेणं-तवगच्छीया महासंठा ॥१००॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ પ્રમાણે એટલે ૯૮ મી ગાથામાં કહેલું શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનું વચન કે જે દ્રાક્ષની મીઠાશ કરતાં પણ અનંતગુણ મીઠું છે, અમૃતની મીઠાશથી પણ અનંત-ગુણ મીઠું છે સાકરની મીઠાશથી પણ અનંતગુણ મીઠું છે તેમજ શેલડીના રસની મીઠાશથી પણ અનંતગુણ મીઠું છે તેવા અત્યંત મીઠાશવાળા શ્રીજિનેશ્વર ભગવતના વચનો સંભારીને, તેમજ મોક્ષ માર્ગને પામેલા એવા ભવ્ય જીવોને

શ્રી દ્દઢબગિરિની એ નવી ભૂમિ ઉપર દેહરાસર કોણે બંધાવ્યુ તે કહે છે—અમદાવાદમાં રહેનાર શા ફુલચંદ શેઠના જે કર્મચંદ્ર નામના સુપુત્ર કે જે શ્રી દેવ ગુરૂના પરમ ભક્ત હતા તેમની એટલે શેઠ કરમચંદ ફુલચંદની અત્યંત વિનયવતી પુત્રી પુંજી બ્હેને શ્રીગુરૂ મહારાજના ઉપદેશથી શ્રીસંઘનો (ઉપર જણાવેલી પેઢીનો) આદેશ લઇને એટલે આજ્ઞા લઈને પોતાના ખરચે વિધિપૂર્વક મૂળ દેહરાસર બંધાવ્યું. ॥ ૧૦૩–૧૦૪ ॥

મૂળ દેહરાસરની ચારે બાજુ રહેલી બીજી દેરીઓની બીના વિગેરે ૪ ગાથામાં જણાવે છે—

तेरस देउलियाओ–महईओ तहडतीस देउलिया ॥
तह लहुवीओऽट्ठारस–गणीण पुन्नाण सूरीणं ॥१०५॥
एआओ सव्वाओ–अभिओ सिरिमूलदेवगेहस्स ॥
कारविया गुरुवयणा–तवगच्छीएण संघेण ॥१०६॥
गुरुनेमिसूरिवयणा–गुरुलहुबावण्णसिहरपरिवरिओ ॥
विहिओ तवसंघेण–बावण्णजिणालओ पुण्णो ॥१०७॥
एस कयंबविहारो–पासाओ पच्चलो सुयं दाउं ॥
साहइ पासताणं–नंदीसरभग्गजिणनिलए ॥१०८॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ મૂળ મોટા દેહરાસરને ફરતી તેર મોટી દેહરીઓ અને બીજી ૩૮ (આડત્રીસ) ન્હાની દેહરીઓ શ્રીગુરૂ મહારાજના ઉપદેશથી બીજા બીજા ભવ્ય જીવોએ બંધાવી, એમ ૫૧ (એકાવન) દેહરાઓ શ્રી

જિનેશ્વર ભગવંતની પ્રતિમાજીને પ્રતિષ્ઠિત કરવા માટે બંધાવી, અને તે ઉપરાન્ત શ્રી ગૌતમ ગણધર આદિ ગણધર ભગવંતોની અને પ્રાચીન કાળમાં થઈ ગયેલા પ્રસિદ્ધ પૂર્વાચાર્યોની પ્રતિમા અને પગલાં પ્રતિષ્ઠિત કરવા માટે બીજી ૧૮ નાની દેરીઓ બંધાવી ॥ ૧૦૫ ॥

એ પ્રમાણે (૩૮।૧૩+૧૮=) ૬૯ દેહરીઓ તે મુળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી પ્રભુના મૂળ દેહરાસરની ચારે બાજુ ફરતી બંધાવી, અને એ દેહરીઓ શ્રીગુરૂ મહારાજના સદુપદેશથી તપાગચ્છીય સંઘના જુદા જુદા સ્થળના ભાવિક શ્રાવકોએ બંધાવી. ॥ ૧૦૬ ॥

એ પ્રમાણે મારા પરમ પૂજ્ય ગુરૂવર્ય શ્રીવિજય-નેમિસૂરીશ્વરજીના સદુપદેશ વચનથી ન્હાના મોટા બાવન શિખરો વડે એટલે નાની મોટી બાવન દેહરીઓ વડે પરિવરેલ બાવન જીનાલયવાળું મોટું મૂળ નાયકજીનું દેહરાસર અલ્પ મુદતમાં શ્રીતપાગચ્છના સંઘે સંપૂર્ણ બંધાવીને તૈયાર કર્યું. આ પ્રાસાદનું નામ “શ્રી કદંબવિહાર” છે. ॥ ૧૦૭ ॥

આ શ્રી કદંબવિહારના દર્શનથી શ્રી નંદીશ્વર તીર્થની યાદી આવે, તે જણાવે છે—

વળી બાવન જીનાલય વડે પરિવરેલ આ કદંબવિહાર નામનો પ્રાસાદ અથવા બાવન જીનાલય પ્રાસાદ એવો સુંદર બંધાવ્યો કે જે દર્શન કરનારા ભવ્ય જીવોને વાસ્તિક આનન્દ આપનારો સમર્પે

છે. અને એ કદંબવિહારની ભવ્ય રચના દેખતાંજ શ્રી નંદીશ્વર દ્વીપમાં રહેલા બાવન સુંદર ચૈત્યોનું સ્મરણ થાય છે. ॥ ૧૦૮ ॥

પ્રસંગાગત શ્રીનંદીશ્વર દ્વીપનાં બાવન દેહરાસરોની સક્ષિપ્ત વિગત—

અસંખ્યાત દ્વીપ ને અસખ્યાત સમુદ્ર આ તીરછીલોકમાં છે, તેમાં સર્વના મધ્ય ભાગે પહેલો જંબૂદ્વીપ નામનો દ્વીપ છે તે એક લાખ યોજન વિસ્તારવાળો છે, તેને ફરતો પહેલો લવણ સમુદ્ર છે. તે એક બાજુના વલય વિસ્તારમાં બે લાખ યોજન વિસ્તારવાળો છે અને એનો વ્યાસ પાંચ લાખ યોજન છે. તેને ફરતો બીજો ધાતકીખંડ નામનો દ્વીપ છે, તે એક બાજુના વલય વિસ્તારમાં ૪ લાખ યોજન વિસ્તારવાળો છે અને એનો વ્યાસ ૧૩ લાખ યોજન છે. તેને ફરતો કાલોદધિ સમુદ્ર નામનો બીજો સમુદ્ર વલય વિસ્તારમાં એક બાજુએ ૮ લાખ યોજન વિસ્તારવાળો છે, ને એનો વ્યાસ ૨૯ લાખ યોજન છે તેને ફરતો પુષ્કરદ્વીપ નામનો ત્રીજો દ્વીપ ૧૬ લાખ યોજન એક બાજુના વલય વિસ્તારવાળો છે, ને તેનો વ્યાસ ૬૧ લાખ યોજન છે. પરન્તુ આ દ્વીપના અર્ધ વલય વિસ્તારમાંજ મનુષ્યોની વસતિ છે અને બીજા અર્ધ ભાગમાં મનુષ્યની વસ્તી નથી, પરન્તુ તિર્યંચાદિકની વસ્તી છે, તેથી એ દ્વીપના બે વિભાગમાંથી પહેલા અર્ધવિભાગમાંજ એટલે ૮ લાખ વલય વિસ્તારમાંજ મનુષ્યની વસ્તી છે અને બીજા ૮ લાખના વલય વિસ્તારમાં મનુષ્યની વસ્તી ન હોવાથી તેમજ એ બે વિભાગની વચ્ચે માનુષોત્તર

નામનો મોટો પર્વત પણ પુષ્કરવર દ્વીપમાં વલયાકારે આવેલો છે, તેથી પ્હેલા વિભાગનું નામ પુષ્કરદ્વીપ નહિ પરન્તુ મનુષ્ય સ્થાનની અપેક્ષાએ પુષ્કરાર્ધ દ્વીપ છે, તેથી એ પુષ્કરાર્ધનો વ્યાસ ૪૫ લાખ યોજન છે, અને એટલુંજ મનુષ્યક્ષેત્ર છે. જેથી પ્હેલા જમ્બૂદ્વીપનાં બીજા ધાતકીદ્વીપમાં અને અર્ધા પુષ્કરદ્વીપમાં મનુષ્ય વસ્તી હોવાથી મનુષ્ય ક્ષેત્ર અઢી દ્વીપ પ્રમાણ જાણવું અને તે ૪૫ લાખ યોજન પ્રમાણ ગણાય છે, તેમજ ચંદ્ર સૂર્યાદિકની ગતિથી ઉત્પન્ન થતો સમય આવલિકા આદિ વ્યવહાર કાળ પણ અઢી દ્વીપમાં એટલે ૪૫ લાખ યોજનમાંજ છે, તેની બહાર મનુષ્યનો જન્મ નથી, મનુષ્યની ગર્ભોત્પત્તિ નથી, મનુષ્યનુ મરણ નથી, સમય મુહૂર્ત્ત દિવસ રાત્રિ માસ વર્ષ યુગ પલ્યોપમ સાગરોપમ આદિ વ્યવહાર કાળ પણ નથી, કારણ કે ત્યાના ચન્દ્ર સૂર્યાદિ જ્યોતિષીઓ સર્વ કાળ સ્થિર છે એટલે ગતિ કરતા નથી

એ ૧૬ લાખ યોજનના પુષ્કરદ્વીપ પછી ૩૨ લાખ યોજન વલય વિસ્તારવાળો પુષ્કરદ્વીપને ફરતો ત્રીજો પુષ્કર સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ૬૪ લાખ યોજન વલય વિસ્તારવાળો વારૂણીવર નામનો ચોથો દ્વીપ છે, તેને ફરતો ૧૨૮ લાખ યોજન પ્રમાણ વલય વિસ્તારવાળો વારૂણીવર નામનો ચોથો સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ૨૫૬ લાખ યોજન પ્રમાણ વિસ્તાર વાળો ક્ષીરવર નામે પાંચમો દ્વીપ છે, તેને ફરતો ૫૧૨ લાખ યોજન વિસ્તારવાળો ક્ષીરવર સમુદ્ર નામે પાંચમો સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ૧૦૨૪ લાખ યોજન પ્રમાણ વિસ્તારવાળો છઠો

ઘૃતવર દ્વીપ છે, તેને ફરતો ૨૦૪૮ લાખ યોજન પ્રમાણ વિસ્તારવાળો છઠ્ઠો ઘૃતવર સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ૪૦૯૬ લાખ યોજન પ્રમાણવાળો સાતમો ઇક્ષુવર દ્વીપ છે. તેને ફરતો ૮૧૯૨ લાખ યોજન પ્રમાણ વિસ્તારવાળો સાતમો ઇક્ષુવર સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ૧૬૩૮૪ લાખ યોજન પ્રમાણ વિસ્તારવાળો આઠમો નંદીશ્વર દ્વીપ નામનો દ્વીપ છે

વલય સરખી ગોળ આકૃતિવાળા આ નંદીશ્વર દ્વીપમાં ચાર દિશાએ શ્યામ વર્ણના રત્નમય ૪ અંજનગિરિ પર્વતો ભૂમિથી ૮૪૦૦૦ યોજન ઉચા છે. તે ભૂમિમાં ૧૦૦૦ યોજન દટાયલા છે, ભૂમિસ્થાને એટલે મૂળમાં ૧૦૦૦૦ યોજન વિસ્તારવાળા છે. (મતાન્તરે ભૂમિતલસ્થાને ૯૪૦૦ યોજન વિસ્તારવાળા છે). ત્યાં પૂર્વ દિશામાં દેવરમણ નામનો અંજનગિરિ છે દક્ષિણ દિશામાં નિત્યોદ્યોત નામનો અંજનગિરિ છે, પશ્ચિમ દિશામા સ્વયપ્રભ અને ઉત્તર દિશામાં રમણીયક નામે અંજનગિરિ છે. એ ચારે અંજનગિરિથી લાખ લાખ યોજન દૂર દરેકની ચારે દિશામાં લાખ યોજન લાંબી ને લાખ યોજન પ્હોળી ચાર ચાર મોટી વાપીકાઓ (વાવડીઓ) છે, જેથી ૧૬ વાવ છે તે દરેક વાવડી ૧૦ યોજન ઉંડી છે. (મતાન્તરે ૧૦૦૦ યોજન ઉંડી કહી છે.) વળી મતાન્તરે વિસ્તારમાં ૫૦ હજાર યોજન પણ કહી છે). એ વાવડીઓની ચારે દિશાએ રત્નનાં તોરણવાળા ત્રિસોપાન છે એટલે ખુણા દ્વારો સહિત પગથીઆંના ચડાવ છે એ ૧૬ વાવમાંના દરેક વાવની ચારે દિશાએ લાખ યોજન લાંબાં ને ૫૦૦ યોજન પ્હોળાં ચાર ચાર વન છે તે પૂર્વ દિશામાં

અશોકવન, દક્ષિણમાં સપ્તપર્ણવન, પશ્ચિમમાં ચંપકવન ને ઉત્તર દિશામાં આમ્રવન છે; એ રીતે સર્વ મળીને ૬૪ વન છે.

વળી એ ઉપર કહેલી ૧૬ વાવડીઓમાંની દરેક વાવડીમાં અતિમધ્ય ભાગે સ્ફટિક રત્નનો એકેક દધિમુખ પર્વત છે. તે સ્ફટિક રત્નના હોવાથી શ્વેત વર્ણના છે, તે સોલે દધિમુખ પર્વતો ધાન્યના પલ્ય સરખા અથવા પ્યાલા સરખા આકારવાળા છે. તેથી મૂળમા ૧૦ હજાર યોજન અને શિખર ઉપર પણ ૧૦ હજાર યોજન પ્રમાણ વિસ્તારવાળા છે, અને જળમાં ઉંચાં ૬૪૦૦૦ યોજન છે, ને ભૂમિમાં ૧૦૦૦ (એક હજાર) યોજન ઉંડા ગયેલા છે, તથા એક દિશામાં રહેલી ૪ વાવડીઓના આંતરામાં બે બે રતિકર પર્વતો પદ્મરાગ રત્નના (માણિકય રત્નના) હોવાથી લાલ વર્ણના છે. એ પ્રમાણે બાકીની ત્રણ દિશિમાં પણ ચાર ચાર આંતરામાં બે બે રતિકર હોવાથી સર્વ મળી ૩૨ રતિકર પર્વત છે, એ પ્રમાણે નદીશ્વર દ્વીપમાં એકજ દિશામાં ૧ અંજનગિરિ પર્વત, તેની ચાર દિશાની ચાર વાવડીઓમા ૪ દધિમુખ પર્વત, અને ચાર વાવડીઓના ૪ આંતરાગાં બે બે રતિકર મળી ૮ રતિકર પર્વત, એ ૧૩ પર્વત જેમ પૂર્વ દિશામાં છે તેવીજ [illegible] રચનાવાળા ૧૩ પર્વતો દક્ષિણ દિશામાં, ૧૩ પર્વતો [illegible] દિશામા અને ૧૩ પર્વતો ઉત્તર દિશાનાં મળી ૫૨ [illegible] છે, એ દરેક ઉપર એકેક શાશ્વત દેરાસર [illegible] પર દેહરાં (બાવન દેહરાં [illegible] છે [illegible]

નંદીશ્વરનાં એ બાવન [illegible] ૫૦ [illegible]

૫

નિષધા આકારવાળા છે એટલે બેઠેલો સિંહ જેમ પુચ્છ તરફ નીચો ને મુખ તરફ ઉંચો હોય છે તેમ આ ચત્યો પણ મુખ્ય દ્વાર તરફ ઉંચાં ને ત્યાર બાદ ઢાળ પડતાં હોય છે. વળી આ દરેક ચૈત્યને ચારે દિશાએ અલગ અલગ દ્વાર હોય છે તેથી દરેક ચૈત્ય ચાર ચાર દ્વારવાળાં છે, તે દરેક દ્વાર ૧૬ યોજન ઉંચું ને ૮ યોજન વિસ્તારવાળું તથા પ્રવેશવાળું હોય છે, તથા એ દરેક દ્વારની આગળ એકેક મુખમંડપ હોય છે, તેની આગળ એક પ્રેક્ષામંડપ હોય છે, એ બે મંડપ દરેક ૧૦૦ યોજન લાંબા ને ૫૦ યોજન પહોળા છે ને ૧૬ યોજન ઉંચા છે, તે દરેકને ૩-૩ દ્વાર છે, ફક્ત પશ્ચિમ દ્વાર નથી. પ્રેક્ષામંડપમાં એક અખાડા જેવું સ્થાન હોય છે, તે પ્રેક્ષામંડપથી આગળ એક મણિપીઠિકા ઉપર સ્તૂપ (દેહરી) હોય છે, તે ચૈત્યસ્તૂપની ચાર દિશાએ ૪ મણિપિઠિકાઓ ઉપર સ્તૂપ સન્મુખ મુખવાળી એકેક પ્રતિમા હોવાથી ૪ જિનપ્રતિમા છે. એ ચૈત્યસ્તૂપથી આગળ એક મણિપીઠિકા ઉપર ચૈત્યવૃક્ષ છે, ત્યાંથી આગળ એક મણિપીઠિકા ઉપર ઇન્દ્રધ્વજ છે, ત્યાથી આગળ એક નંદા નામની વાવ છે, એ પ્રમાણે એક ચૈત્યના એકજ દ્વાર આગળ ૧ મુખમંડપ, ૧ પ્રેક્ષામંડપ, ૧ સ્તૂપ, ૧ ચૈત્યવૃક્ષ, ૧ ઇન્દ્રધ્વજ ને ૧ વાવ એ ૬ વસ્તુ છે. તે પ્રમાણે ચારે દ્વાર આગળ ૬-૬ વસ્તુઓ છે, જેથી દરેક ચૈત્યે ૪ મુખમંડપ, ૪ પ્રેક્ષામંડપ. ૪ સ્તૂપ, ૪ ચૈત્યવૃક્ષ ૪ ઇન્દ્રધ્વજ ને ૪ વાવ છે. અને દરેક વાવ ચાર ચાર વનયુક્ત હોવાથી ૧૬ વન છે.

એ દરેક ચૈત્યના અતિ મધ્યભાગે એક મણિપીઠિકા ૧૬

ચોજન વિસ્તારવાળી અને ૮ યોજન ઉંચી છે તેના ઉપર દેવછંદો છે, તે પણ મણિપીઠિકા જેટલા વિસ્તારવાળો પણ કંઈક અધિક ૮ યોજન ઉંચો છે. એ દેવછંદકમાં દરેક દિશામાં ૨૭-૨૭ શાશ્વત જિનપ્રતિમા હોવાથી ૧૦૮ જિન પ્રતિમા છે, અને ચૈત્યની બહાર ૪ સ્તૂપને સ્થાને ૪-૪ પ્રતિમાઓ હોય છે. સર્વ મળી ૧૬ પ્રતિમા હોવાથી દરેક ચૈત્યે ૧૨૪ પ્રતિમા છે. જેથી ૫૨ ચૈત્યની ૬૪૪૮ (ચોસઠસો અડતાલીસ) પ્રતિમા છે

આ સિવાય નંદીશ્વર દ્વીપમાં વિદિશાઓમાં ઇન્દ્રાણીઓની ૧૬-૧૬ અથવા ૩૨-૩૨ રાજધાનીઓમાં પણ શાશ્વત ચૈત્યો છે તેના અહિં પ્રસંગ ન હોવાથી કહેલી નથી.

ગ્રંથકાર મૂળનાયકજીને વંદન કરે છે—

इय सख्कं सिरिवीरो-मज्झगयं मूलगयं मूलचेइए चंगं ॥
सिद्धत्थप्पयविंबं-वंदे बहुमाणभत्तीए ॥१०९॥

સ્પષ્ટાર્થ—આ કદણવિહાર નામના મૂળ દેહરાસરના મધ્ય ભાગે અત્યંત મનોહર શ્રીમહાવીર સ્વામીનું બિમ્બ એટલે શ્રીવીર સ્વામીની પ્રતિમા તે જાણે વીર પ્રભુ સાક્ષાત્ ન હોય ! તેવી અતિ રમણિક દેખાય છે, એવા શ્રી સિદ્ધાર્થ રાજાના પુત્રના એટલે શ્રીમહાવીર સ્વામીના બિમ્બને હું બહુમાનથી ભક્તિપૂર્વક વંદન કરું છું. ॥ ૧૦૯ ॥

બાકીની પ્રતિમાને વંદન કરે છે—

चउवीसइतिगमहिओ-सिरिवीमइविहरनाणतिन्थयरे ॥
गणहरपुव्वायरिए-वंदे बहुमाणभत्तीए ॥११०॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ કદંબવિહારમાં ફરતી દેહરીઓમાં પ્રતિષ્ઠિત કરેલ જે અતીત ચોવીસીમાં થઇ ગયેલા, વર્તમાન ચોવીસીમાં થયેલા અને આવતી ચોવીસીમાં થનારા જિનેશ્વરોને એટલે ત્રણ ચોવીસીઓને તથા શ્રીવીસ વિહરમાન ભગવંતોને તેમજ પ્રતિષ્ઠિત કરેલ શ્રી ગણધરોની પ્રતિમાઓને અને પ્રાચીન પૂર્વાચાર્યોની પ્રતિમાઓને હું બહુ માનથી ભક્તિપૂર્વક વંદના કરૂં છું ॥ ૧૧૦ ॥

શ્રીકદંબવિહારની પ્હેલી અંજનશલાકાનું ટુંક વર્ણન બે ગાથામાં જણાવે છે—

णंदगयंकिंदुमिए–वरिसे सियपक्खफग्गुणे मासे ॥
उत्तमविइयदियहे–विसिट्ठजोगाइपरिकलिए ॥१११॥
सिरिनेमिसूरिगुरुणा–सयगपणगमाणभव्वबिंबाणं ॥
पवयणभासियविहिणा–विहिया विमलंजणसलाया ॥११२॥

સ્પષ્ટાર્થ—સર્વ દેહરીઓ વિગેરે કાર્ય સમાપ્ત થયા બાદ વિક્રમ સંવત ૧૯૮૯ ના શુભ વર્ષે ફાગણ માસના સુદી પક્ષમાં ઉત્તમ એવી બીજ તિથિના દિવસે એટલે ફાગણ સુદી બીજને દિવસે રાજયોગ કુમારયોગ ઇત્યાદિમાંના ઉત્તમ યોગ ઉત્તમ વાર ઉત્તમ નક્ષત્ર ઉત્તમ કરણ અને ઉત્તમ ચંદ્ર લગ્ન વિગેરે યોગો વર્તતી વખતે શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી ગુરૂવર્યે પાંચસો ભવ્ય જિન પ્રતિમાઓની શાસ્ત્રમાં કહેલા વિધિ વિધાન પ્રમાણે શુદ્ધ અંજનશલાકા રૂપ પ્રતિષ્ઠા કરી (આ પ્રતિમાઓ પ્રાચીન નહોતી પરન્તુ જયપુર આદિ નગરોમાં ઉત્તમ શિલ્પીઓ પાસે તદ્દન નવી પ્રતિમાઓ

કરાવી હતી માટે નવી પ્રતિમાની અંજનશલાકા નામના વિધાનથી પ્રતિષ્ઠા થાય છે). ॥ ૧૧૧-૧૧૨ ॥

પ્રતિષ્ઠા એટલે શું? તે કહેવાય છે—

सिरिभुवणपहुगुणाणं-पहूय वण्णाण वण्णणिज्जाणं ॥
पहुपडिनिहिबिंबेसुं-अज्झारोवो पइट्ठत्ति ॥११३॥

સ્પષ્ટાર્થ—ઉર્ધ્વ લોકમાં રહેલા વૈમાનિક દેવોના પણ દેવ, અધોલોકમાં ભવનપતિ વ્યન્તર અને વાણવ્યન્તર નિકાયના દેવોના પણ દેવ અને મનુષ્ય લોકમા ચક્રવર્ત્તી વિગેરે મનુષ્યોના પણ દેવ હોવાથી શ્રીજિનેશ્વરો ત્રણે ભુવનના પ્રભુ-સ્વામી છે તે ત્રિભુવનગુરૂ શ્રીજિનેશ્વરો ઘણા અનન્ત વર્ણવાળા એટલે અનન્ત જશવાળા અને અતિ વર્ણનીય એટલે પ્રશંસા કરવા યોગ્ય છે, તેવા અનંતગુણી જિનેશ્વર પ્રભુના પ્રતિનિધિરૂપ જે તેમનું પ્રતિબિંબ એટલે પ્રતિમા, તેમાં પ્રભુ દેવના ગુણોનો અથવા પરમાત્મપણાનો જે અધ્યારોપ-આરોપ કરવો તે [1]પ્રતિષ્ઠા કહેવાય ॥ ૧૧૩ ॥

---

૧ પ્રભુના આકારવાળી પ્રતિમામાં પરમાત્મ ગુણનો આરોપ કરવો એ बाह्यप्रतिष्ठा છે, અને એ પ્રતિમાજીના આલંબનવડે પરમાત્મગુણોને પોતાના હૃદયમાં સ્થાપન કરવા તે અભ્યન્તર प्रतिष्ठा અથવા मुख्यप्रतिष्ठा છે અર્થાત્ પ્રતિમાજીના આલંબનદ્વારા सोऽहं=તે પરમાત્મા તે હુંજ છું એવો સંકલ્પ હૃદયમાં સ્થાપવો તે મુખ્ય પ્રતિષ્ઠા છે શ્રીષોડશકજીમાં કહ્યું છે કે-

भवति च खलु प्रतिष्ठा, निजभावस्यैव देवतोद्देशात् ।
स्वात्मन्येव परं यत्, स्थापनमिह वचननीत्योच्चैः ॥८-४॥

(ષોડશક [illegible] ૮ મો [illegible])

પ્રતિષ્ઠા કરવાનો અધિકાર કોને હોઈ શકે ?

मुक्खत्ताऽऽयरिएणं–विसिट्ठहेउम्मि वायगेणं जा ॥
विहियंजणकिरियाए–सहिया सुत्तंजणसलाया ॥११४॥

સ્પષ્ટાર્થ—મુખ્યપણે તો પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરવાનો અધિકાર આચાર્યનેજ છે, પરન્તુ જો કંઇ વિશેષ કારણ હોય તો ઉપાધ્યાયજી મહારાજ પણ અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા કરી શકે, અને એ પ્રતિષ્ઠા જો અંજનશલાકાવડે સહિત કરેલી હોય તો તે સૂત્રને અનુસારે અંજનશલાકા કહેવાય, અર્થાત્ એનું નામ અંજનશલાકા છે. ॥ ૧૧૪ ॥

इयरम्मिविप्पइट्ठा–सद्दपवित्ती न वत्थुओ सत्था ॥
आरोवणववहारा–जणप्पसिद्धि मुणेअव्वा ॥११५॥

સ્પષ્ટાર્થ—જેમાં અંજનશલાકાનું વિધાન કરાતું નથી એવી ક્રિયાને પણ વ્યવહારથી પ્રતિષ્ઠા તરીકે મનાય છે.

અર્થ—પ્રતિમા સ્થાપિત દેવના ઉદ્દેશથી એટલે દેવના અવલંબનથી જે આ પરમાત્મદેવ છે, તેજ હું છું એવા પોતાના પરમાત્મ સંબંધિ ભાવને પોતાના આત્મામા અથવા પોતાના હૃદયમાં સ્થાપવો તેજ આગમમાં કહેલા વિધિ પ્રમાણે ઉત્તમ પ્રતિષ્ઠા એટલે મુખ્ય પ્રતિષ્ઠા છે. અહિં તાત્પર્ય એ છે કે દેહરાસરમાં જિન પ્રતિમા જોઇને તે પ્રતિમા જે પરમાત્માની છે તે પરમાત્મભાવ પોતાના આત્મામાં સ્થાપવો એટલે પોતાના આત્મામાં પરમાત્મભાવનુ લક્ષ્ય કરવુ તે મુખ્ય પ્રતિષ્ઠા છે, અને પ્રતિમામા પરમાત્મભાવ વિચારવો તે બાહ્યપ્રતિષ્ઠા છે. સ્થૂલ બુદ્ધિવાળા જનો પ્રતિમામાં પરમાત્મ ભાવનું ધ્યાન કરે છે અને તત્ત્વબુદ્ધિવાળા જનો પ્રતિમાના આલંબનથી આત્મામાં પરમાત્મભાવનું ધ્યાન કરે છે અને એ બન્ને ધ્યાન અધિકારીને અનુસારે સૌગનિક છે

પણ ખરી રીતે તેમ નથી. મુખ્ય સ્વરૂપે જે અંજનશલાકા વિધાન તે પ્રતિષ્ઠા કહેવાય છે. આરોપ કરવા રૂપ વ્યવહાર દૃષ્ટિએ અંજનશલાકા વિનાનું વિધાન પણ પ્રતિષ્ઠા કહેવાય છે-એમ જાણવું. ॥ ૧૧૫ ॥

પહેલી અંજનશલાકાનું વર્ણન ૨૧ ગાથામાં જણાવે છે—

सूरीहिं पुव्वेहिं-जह कहिया तह सुहजणसलाया ॥
सिरिनेमिसूरिगुरुणा-विहिया विहिणा कयंबम्मि ॥११६॥
सुहसुक्कतेरसीए-माहे जाओ महुस्सवारंभो ॥
बावीसवासरंते-फग्गुणसियपंचमीनिट्ठो ॥११७॥
मंगलठवणा मंगल-दीवसमोसरणपमुहसठवणा ॥
कुंभट्ठावणकिरिया-जववारारोवणाइ तहा ॥११८॥

સ્પષ્ટાર્થ—પૂર્વાચાર્યોએ શાસ્ત્રોમાં જે વિધિએ પ્રભુ-પ્રતિમાઓની અંજનશલાકા કરવાની કહી છે તે શાસ્ત્રવિધિ પ્રમાણે ગુરૂ મહારાજ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરે શ્રીકદંબ-ગિરિને વિષે કદંબવિહાર વિગેરેની પ્રતિષ્ઠા અથવા અંજન-શલાકા કરી. ॥ ૧૧૬ ॥

અંજનશલાકાનો ૨૨ દિવસનો મહોત્સવ—

૧૯૮૯ ના વિક્રમ સંવત્સરના માઘ માસની શુભ-ઉત્તમ એવી શુક્લ પક્ષની તેરશથી અંજન શલાકાનો મહાન ઉત્સવ શરૂ થયો અને બાવીસ દિવસ સુધી ચાલુ રહી ફાગણ સુદી પાંચમને દિવસે એ મહોત્સવ સમાપ્ત થયો ॥ ૧૧૭ ॥

બાવીસ દિવસના અંજનશલાકા મહોત્સવ પ્રસંગે થયેલ વિધિવિધાન જણાવે છે—

विहनंदावट्टच्चा-पढमदुकल्लाणगुस्सवारंभो ॥
तह वरदिसिकुमरीण-महुस्सवो रंगओ जाओ ॥१२३॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા [1]સોલ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા અને શાન્તિ કળશ વિગેરે ઉત્તમ પ્રકારના વિધિઓ થયા, તથા આસો વદી ચૌદશ મંગળવારે મુખ્ય [2]શાસન દેવીઓનું આહ્વાન

---

૧ રોહીણી-પ્રજ્ઞપ્તિ-વજ્રશૃંખલા-વજ્રાંકુશી-અપ્રતિચક્રા અથવા ચક્રેશ્વરી દેવી-પુરૂષદત્તા-કાલી-મહાકાલી-ગૌરી-ગાન્ધારી-સર્વાસ્ત્રા-મહાજ્વાલા-માનવી-વૈરોટયા-અચ્છુપ્તા-માનસી-મહામાનસી એ ૧૬ વિદ્યા દેવીઓ છે. એ સર્વે સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને શાસનનું હિત કરનારી દેવીઓ છે

૨ આ કલ્પવિહારમાં શ્રીમહાવીર સ્વામી મૂળનાયક છે અને મહાવીર સ્વામીના શાસનની અધિષ્ઠાયિકા દેવી સિદ્ધાયિકા નામની છે, તે આઠ પ્રકારની વ્યન્તર જાતિ જે ભૂત પિશાચ વિગેરે છે તેના ત્રીજી યક્ષનિકાયની છે. અને એ પણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવી છે, તેમજ શ્રીમહાવીર સ્વામીના શાસનનું હિત સાધનારી અને તેવા તેવા પ્રકારના અતિ વિકટ પ્રસંગમાં મહાવીર સ્વામીના શાસનના ભક્તોને સહાય કરનારી છે તેમજ શાસનનું રક્ષણ કરનારી છે. દરેક તીર્થંકર પ્રભુના શાસનમાં એક યક્ષ અને એક યક્ષિણી શાસન-રક્ષક તરીકે હોય છે. જેથી આ ચોવીસીના ચોવીસ યક્ષ દેવો અને ચોવીસ યક્ષિણી દેવીઓ તે તે જિનેશ્વરોના શાસનના રક્ષક છે.

૫૬ દિક્કુમારીઓનાં નામ તથા સ્થાન વિગેરે સ્વરૂપ આ પ્રમાણે-શ્રીજિનેશ્વર પ્રભુના જન્મના અવસરે દિક્કુમારીઓનાં આસન કંપાયમાન થાય છે. તે વખતે અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂકી [illegible]

રહેલા ચાર ગજદંત ગિરિનાં સાત સાત અને આઠ આઠ શિખરો છે. તેમાંથી બે બે શિખરોની નીચે અધોલોકમાં વસનારી બે બે દિશાકુમારીઓનાં બે બે ભવનો છે તેમાં એનો નિવાસ છે, તેમજ એ શિખરો ઉપર પણ એ ૮ દેવીઓના પ્રાસાદ છે,એ પ્રમાણે અધો-લોકમાં રહેનારી એ ભોગંકરા–ભોગવતી–સુભોગા–ભોગમાલિની–તોયધારા–વિચિત્રા–પુષ્પમાલા ને અનિન્દિતા એ આઠ નામવાળી આઠ દિશાકુમારીઓનાં સિંહાસનો સૌથી પ્રથમ કંપે છે, તેથી શ્રીજિનેશ્વરનો જન્મ જાણીને આઠ દેવીઓ એક બીજાને બોલાવી ભેગી થઈ વિચારે છે કે આપણો એ અનાદિ કાળનો આચાર છે કે શ્રીજિનેશ્વરનો જન્મોત્સવ કરવો, માટે આપણે આઠે ત્યાં જઈને પ્રભુની માતાની પ્રસુતિ ક્રિયા વિગેરે કાર્ય કરી આપણો જન્મ સફળ કરીએ. એ પ્રમાણે આઠે કુમારીઓ પરસ્પર નિર્ણય કરીને પોતાના સેવક દેવોને બોલાવી પોત પોતાનું જૂદું જૂદું યાત્રા (બીજે સ્થાને જતાં જરૂરી) વિમાન તૈયાર કરાવે છે તે એક યોજન વિસ્તારવાળા અને સેંકડો રત્નના સ્તંભોવાળા મનોહર વિમાનમાં પોતાના ૪૦૦૦–૪૦૦૦ સામાનિક દેવો અને ૪–૪ મહત્તરા દેવીઓ સહિત તથા સાત સૈન્ય સાત સેનાપતિ ૧૬૦૦૦ આત્મરક્ષક દેવો અને બીજા પણ અનેક દેવ દેવીઓના પરિવાર સહિત બેસીને ગીત વાજીંત્ર નાટક સહિત અને મહર્દ્ધિક ૮ દિકકુમારિકાઓ શીઘ્ર જન્મસ્થાને આવી વિમાનમાંથી નીચે ઉતરી શ્રીજિનેશ્વરને અને જિનેશ્વરની માતાને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને વિનયથી નમ્ર થઈને પ્રભુની માતાની સ્તુતિ કરીને અમો અધોલોકમાં રહેનારી આઠ દિશાકુમારી દેવીઓ પ્રભુનો જન્મોત્સવ કરવા આવ્યા છીએ, માટે તમારે બીવું નહિ એમ માતાને કહી વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરી સંવર્તક વાયુ વિકુર્વી ચારે દિશામાં એકેક યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાંથી ધૂળ કાંટા, કચરો, ઘાસ વિગેરે નકામી વસ્તુઓ ઉડાડી દઈને ને ફેલાતા સુગંધવાળા સંવર્તક વાયુવડે ભૂમિશુદ્ધિ કરે, અને એ રીતે ભૂમિ સ્વચ્છ કર્યા બાદ

સંવર્તક વાયુ સંહરી લઈને પ્રભુની પાસે આવી મધુર ગીત ગાતી ઉભી રહે. એ અધોલોકની આઠ દિશાકુમારીનું કાર્ય કહ્યું. **इति अधोलोकनिवासी अष्टौ दिक्कुमारिकाः ॥**

ત્યાર બાદ મેઘંકરા-મેઘવતી-સુમેઘા-મેઘમાલિની-સુવત્સા-વત્સમિત્રા-વારિષેણા-બલાહકા એ ૮ દિક્કુમારીઓ ઉર્ધ્વલોકના રહેનારી છે, કારણ કે મેરૂપર્વતની તલહટીથી ૫૦૦ (પાંચસો) યોજન ઉપર ચઢતાં નંદનવન નામનું વન છે, અને એ વનમાં ૫૦૦ યોજન ઉંચા, મૂળમાં ૫૦૦ યોજન પહોળાં અને ઉપર અઢીસો યોજન પહોળા, અન્તર્મેરૂની ચાર વિદિશામાં એકેકમાં બે બે મળી ૮ કૂટ-શિખર છે. તે એ મેઘંકરા આદિ ૮ દેવીઓના છે અને એ શિખરો ઉપર એ દેવીઓના પ્રાસાદ છે, એ પ્રાસાદો ભૂમિથી ૧૦૦ યોજન ઉંચે છે, ને ૯૦૦ યોજન ઉપરથી ઉર્ધ્વ લોકની શરૂઆત થાય છે માટે એ ૮ પ્રાસાદો ઉર્ધ્વલોકમાં હોવાથી એ પ્રાસાદ નિવાસી ૮ દેવીઓ પણ ઉર્ધ્વ લોકની ૮ દિક્કુમારિકાઓ ગણાય છે આ દેવીઓ પણ અધોલોકવાસી ૮ દેવીઓની માફક સર્વ ઋદ્ધિ સહિત આવીને વૈક્રિય સમુદ્ઘાતથી આકાશમાં મેઘ વિકુર્વી પ્રથમની દેવીઓએ શુદ્ધ કરેલી ભૂમિ ઉપર સુગંધી જળ વર્ષાવે છે, ત્યાર બાદ પવને મેઘને પંચવર્ણી પુષ્પના મેઘ વિકુર્વીને યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાં પંચવર્ણ પુષ્પો વર્ષાવે છે. જેમાં ઢીંચણ સુધી ઉંચા ફૂલના ઢગલા (ઢગ) થાય છે, ત્યાર બાદ પુષ્પના મેઘ [illegible] ઉત્તમ [illegible] ધૂપ કરે છે, અને [illegible] ઉભી રહે છે ॥ इति ऊर्ध्वलोकनिवासी ८ दिक्कुमारी ॥

શામાં એકેક કૂટ-શિખર હોવાથી રૂચક પર્વત ઉપર છત્રીસ દિકકુમારીઓ અને રૂચક પર્વતની નીચે દ્વીપના ભૂમિના મધ્યભાગમા ચાર દિશાએ ચાર કૂટ છે તે ઉપર પણ ૪ દિકકુમારીઓ રહે છે, ને અભ્યન્તર રૂચક દ્વીપની અથવા મધ્ય રૂચકની ૪ દેવીઓ ગણાય છે, એમ સર્વ મળી તેરમા રૂચક દ્વીપમાં ૪૦ દિશાકુમારીઓ છે, તેમાંથી નન્દોત્તરા-નન્દા-આનન્દા-નન્દિવર્ધના-વિજયા-વૈજયન્તી-જયન્તી ને અપરાજિતા એ આઠ દેવીઓ પૂર્વ દિશાનાં ૮ શિખરો ઉપર હોવાથી પૂર્વ રૂચકવાસિની ગણાતી એ ૮ દેવીઓ પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે જિનેશ્વરના જન્મ સ્થાને આવી દરેક દેવી એકેક આરિસો હાથમાં લઈ પ્રભુને દેખાડતી પ્રભુની પૂર્વ દિશામાં ગાયન કરતી ઉભી રહે છે.

॥ इति पूर्व रुचकवासी ८ दिक्कुमारी ॥

ત્યાર બાદ એજ રૂચક પર્વત ઉપર દક્ષિણ દિશાનાં ૮ શિખરો ઉપર વસનારી સમાહારા સુપ્રદત્તા સુપ્રબુદ્ધા યશોધરા લક્ષ્મીવતી શેષવતી ચિત્રગુપ્તા અને વસુંધરા એ નામવાળી દેવીઓ આવીને પ્રભુની દક્ષિણ બાજુ હાથમાં જળથી ભરેલા એકેક કળશ લઇને ઉભી રહે છે ॥ इति दक्षिण रुचकनी ८ दिक्कुमारी ॥

ત્યાર બાદ એજ રૂચક પર્વત ઉપર પશ્ચિમ દિશામાં રહેલાં આઠ શિખરોની ઉપર વસનારી ઇલાદેવી સુરાદેવી પૃથ્વી પદ્માવતી એકનાસા નવમિકા ભદ્રા શીતા એ આઠ નામવાળી દેવીઓ આવીને પ્રભુની પશ્ચિમ બાજુએ એકેક વીંઝણું હાથમાં રાખીને ગાયન ગાતી ઉભી રહે છે ॥ इति पश्चिम रुचकनी ८ दिक्कुमारी ॥

ત્યાર બાદ એજ રૂચક પર્વત ઉપર ઉત્તર દિશામા રહેલાં ૮ શિખરો ઉપર વસ(રહે)નારી અલમ્બુસા મિતકેશી પુણ્ડરિકા વારૂણી હાસા સર્વપ્રભા શ્રી હ્રી એ નામવાળી ૮ દિશાકુમારીઓ આવીને પ્રભુની ઉત્તર દિશામા ચામર વીંજતી અને ગાયન ગાતી ઉભી રહે છે ॥ इति उत्तर रुचकनी ८ दिक्कुमारी ॥

ત્યાર બાદ એજ રૂચક પર્વતની ઉપર ચાર દિશામા રહેલા એકેક શિખરની ઉપર રહેનારી ચિત્રા ચિત્રકનકા શતેરા સૌદામિની એ નામવાળી ચાર દેવીઓ ત્યાંથી આવીને પ્રભુની ચારે વિદિશામાં હાથમા એકેક દીવી લઇને ગાયન ગાતી ઉભી રહે છે.

॥ इति विदिशा रुचकनी ८ दिक्कुमारी ॥

ત્યાર બાદ રૂચક દ્વીપના મધ્યમા ભૂમી ઉપર રહેલા ચાર દિશાનાં ચાર શિખરો ઉપર રહેનારી રૂપા રૂપાસિકા સુરૂપા રૂપકાવતી એ મધ્યમ રૂચકવાસી ૪ દેવીઓ ત્યાંથી સર્વ ઋદ્ધિ સહિત આવીને ૪ અંગુલ [illegible] પ્રભુનું નાળ છેદીને (કાપી લઇને) ભૂમીની અંદર દાટી તે ખાડો રત્નોથી પૂરી દઈ તેના ઉપર પીઠિકા (ઓટલો અથવા ચોતરો) બંધાવી તેના ઉપર દ્રો-દુર્વા નામનુ ઘાસ વાવે છે જેથી પ્રભુનાજ અંગના અવયવ રૂપ એ નાળની પણ આશાતના ન થાય ત્યાર બાદ એ દેવીઓ પશ્ચિમ દિશામાં કેળના ૩ ઘર બનાવી તેના [illegible] ચતુઃશાલ બનાવી [illegible] સિંહાસનવાળું એકેક ઘર બનાવી તેના મધ્ય ભાગમાં એક સિંહાસન ગોઠવે છે, ત્યાર બાદ [illegible] સંપૂટમા તે દેવીઓ પ્રભુને લઈને અને પ્રભુની માતાને હાથ [illegible] પ્રથમ દક્ષિણ દિશાના કેળગૃહના સિંહાસન ઉપર [illegible] બેસાડી માતાને અને પ્રભુને લક્ષપાક તેલ વિગેરે [illegible] છે, ત્યાંથી પુન પૂર્વ દિશાના કદલી ગૃહમાં [illegible] પ્રભુ સહિત માતાને સિંહાસન ઉપર બેસાડી [illegible] જળ વડે સ્નાન કરાવી [illegible]

અને તે આહ્વાનનાં મંત્રોચ્ચાર, તથા દેવ દેવીઓના આહ્વાન કરવા માટે બલિ બાકુલાનો પ્રક્ષેપ વિધિ અને તેના મન્ત્ર-ન્યાસ કરીને દેવ દેવીઓની સ્થાપના કરવા પૂર્વક તે તીર્થનું-શાસનનું કલ્યાણ કરનારા શ્રીસિદ્ધચક પૂજન વિગેરે વિધાનો ઉત્તમ પ્રકારે થયાં, તથા શ્રીજિનેશ્વરના કલ્યાણક વિગેરેના કારણવાળી રથયાત્રા નીકળી. તેમાં પણ રથયાત્રાને ઉચિત-યોગ્ય એવી સર્વ સામગ્રીઓ ઘણી શોભા આપનારી હતી. ॥ ૧૨૦ ॥ ૧૨૧ ॥

તથા માહ વદી પાંચમ બુધવારે વીસસ્થાનકના મહામન્ડલની પૂજા વિગેરે, માહ વદી ૬ ગુરૂવારે ધ્વજપૂજા દંડપૂજા કળશપૂજા અને અભિષેકપૂજા વિગેરે ઘણા પ્રકારની પૂજાઓ મોટા ઉત્સવ પૂર્વક થઈ, અને માહ વદી નોમ શનિવારે

રાખની નાની પોટલી બાંધીને પ્રભુના હાથે અને પ્રભુની માતાના હાથે બાંધે છે, જેથી ડાકણ શાકણ વિગેરેની દુષ્ટ દષ્ટિઓ નાશ પામે છે.

ત્યાર બાદ પ્રભુની કર્ણેન્દ્રિયને સતેજ કરવાના ઉદેશથી રત્નની રચનાવાળા બે ગોળ પત્થર લઈ પ્રભુના કાન આગળ તમારૂં આયુષ્ય પર્વતના આયુષ્ય જેટલું થાઓ એમ કહીને તે બે પથરા પરસ્પર અફાળે છે.

ત્યાર બાદ પ્રભુને હાથમાં લઈને અને માતાનો હાથ ધરીને જન્મસ્થાને લાવી શય્યામાં સૂવાડી ગીત ગાતી ઉભી રહે છે. ત્યાર-બાદ ઇન્દ્ર આવી પ્રભુને મેરૂ ઉપર લઈ જાય ઘણાંજ મોટા આડંબર પૂર્વક પ્રભુનો જન્માભિષેક કરે છે તે વર્ણન લોક પ્રકાશ વિગેરે ગ્રંથોથી જાણવું.

શાન્તિને આપનારી એવી શાસનદેવીની પ્રતિષ્ઠાનો મહોત્સવ કર્યો. ॥ ૧૨૨ ॥

તથા માહ વદી દશમ રવિવારે—બૃહન્નંદાવર્ત્તની (મોટા નંદાવર્ત સાથીયાની) પૂજા થઈ, તથા પહેલા બે કલ્યાણકના મહોત્સવનો આરંભ થયો તેમજ ચ્યવન કલ્યાણક મહોત્સવ પ્રસંગે ઘણા હર્ષથી ઉત્તમ છપ્પન દિક્કુમારીઓનો મહોત્સવ થયો. ॥ ૧૨૩ ॥

जम्माहिसेयकिरिया-इंदाइमहुस्सवाइया रम्मा ॥
अट्ठदसहिसेयणाम-ठवणा वरलेहसालाई ॥१२४॥

સ્પષ્ટાર્થ—માહ વદી ૧૧ સોમે બીજા જન્મ કલ્યાણકના મહોત્સવ પ્રસંગે પ્રભુની અભિષેક ક્રિયા થઈ એટલે જન્મને સૂચવનારો સ્નાત્ર મહોત્સવ થયો તે પ્રસંગે છપ્પન દિક્કુમારિઓનો અને ઇંદ્રાદિકોએ મેરૂ ઉપર કરેલ મહોત્સવ આદિ-અનેક પ્રકારના મનોહર મહોત્સવો થયા તથા અઢાર અભિષેક થયા. માહ વદી ૧૨ મંગળવારે પ્રભુના નામની સ્થાપના થઈ, ત્યાર બાદ પ્રભુને ઉત્તમ લેખશાળાના મહોત્સવ વિગેરેનો (એટલે પ્રભુને નિશાળે બેસાડવા વિગેરેનો) વિધિ કર્યો ॥૧૨૪॥

अहिसेयपइट्ठाइय-महुस्सवो गणहराइमुत्तीण ।
सिरतिलयसूरिराणं-कुंभट्ठवणाइ गुरुपवे ॥१२५॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા માહ વદી તેરસ બુધવારે [illegible] કદંબગિરિના [illegible] જિનાલયમાં [illegible] તથા પ્રાચીન પૂર્વાચાર્યોની પ્રતિમાઓના અભિષેકાદિ ક્રિયા અને તેઓની પ્રતિષ્ઠા વિગેરેને અંગે [illegible]

તેમની પ્રતિમાઓનો સ્નાત્રવિધિ અને આ ક્રિયાને અંગે કુંભસ્થાપના વિગેરે વિધિ વિધાન થયા. ॥ ૧૨૫ ॥

वरघोडो दिक्खाए-गहदिसिवालच्चणाइ सुक्कयंवे ॥
संतिसिणत्ताइजुया-देउलियहिसेयकिरियाओ ॥१२६॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા માહ વદી ચૌદશ ગુરૂવારે શ્રીકદંબગિરિ તીર્થમાં શ્રીમહાવીરસ્વામીની દીક્ષાનો વરઘોડો ઘણા આડંબરપૂર્વક નીકળ્યો. તથા શ્રીકદંબગિરિની ઉપર નવ ગ્રહોની પૂજા અને આઠ દિગ્પાલ દેવોની પૂજા તે શાન્તિસ્નાત્રાદિ સહિત થઈ. તેમજ માહ વદી અમાસ શુક્રવારે દેહરીઓના અભિષેકની ક્રિયા શાંતિસ્નાત્ર વિગેરે ક્રિયા થઈ. ॥૧૨૬॥

दिक्खासेसविहाणं-केवलकल्लाणगुस्सवाइविही ॥
सुहलग्गंजणकिरिया-सूरिकया महभिसेयविही॥१२७॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા ફાગણ સુદી ૧ શનિવારે શ્રીમહાવીર સ્વામીના દીક્ષા મહોત્સવનો બાકીનો સર્વ વિધિ થયો, ત્યાર બાદ કેવલજ્ઞાન કલ્યાણકના મહોત્સવનો આદિ (શરૂઆતનો) વિધિ થયો એટલે શ્રી મહાવીરસ્વામીને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયું તે સંબંધિ વિધિ થયો ત્યાર બાદ ફા૦ સુ૦ બીજ રવિવારે શુભ મુહૂર્તે ગુરૂ મહારાજ આચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરે કરેલી અંજનક્રિયા થઈ, અને મોટો અભિષેક વિધિ થયો ॥૧૨૭॥

वरकेवलकल्लाणे-सेसविहाणाइ सघवच्छल्लं ॥
पुज्जजिणासणठवणं-दडाइयरोवण विहिणा ॥१२८॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા પ્રભુના ઉત્તમ કેવળજ્ઞાન કલ્યાણકના પ્રસંગના બાકીના બીજા પણ અનેક વિધિ વિધાનો થયા,

તથા ફા૦ સુ૦ ત્રીજ સોમવારે પૂજ્ય શ્રીજિનેશ્વરોને આસને સ્થાપવા ધ્વજાદંડ વિગેરેના ચઢાવા વિગેરે ક્રિયાઓ વિધિ પૂર્વક થઈ ॥ ૧૨૮ ॥

કદંબવિહારમાં મૂળનાયકને સ્થાપન કરનાર પુંજીબાઈ—

फग्गुणसियतइयाए-रायनयरवासिकरमचदस्स ॥
पुत्तीए पुजीए-भइणीए तेसळेयस्स ॥१२९॥
पासाओ निम्मविओ-मज्झगओ मूलनायगरिहस्स ॥
सिरिवीरमहापडिमा-ठवणा तत्थेव वीइ कया ॥१३०॥

સ્પષ્ટાર્થ—અમદાવાદ નિવાસી શા. ફુલચંદ શેઠના પુત્ર શા. કરમચંદ શેઠની પુત્રી (પુંજી બેન કે જેણે આ મૂળ દેહરાસર બંધાવ્યું તે વાત ૧૦૪મી ગાથામાં કહી છે તે) પુંજી બેને શ્રીગુરૂ મહારાજના સદુપદેશના પ્રભાવે અને પોતાના ધનનો ઉત્તમમાં ઉત્તમ સદુપયોગ કરવાની ઉત્કંઠા વડે ફાગણ સુદ ત્રીજને દિવસે એટલે ૧૯૮૯ ના વિક્રમ સંવત્સરની ફાગણ સુદ ત્રીજ નામની શુભ તિથિમાં ત્રિશલા માતાના પુત્ર શ્રીમહાવીરસ્વામીનો. મૂળપ્રાસાદ કે જે ફરતા બાવન જિનાલયોની વચ્ચે બંધાવ્યો હતો અને તેમાં મૂળ નાયકને યોગ્ય શ્રીમહાવીરસ્વામીની પ્રતિમા પ્રાહુણા તરીકે બેસાડી હતી તે મૂળનાયક શ્રી મહાવીરસ્વામીની પ્રતિષ્ઠા-સ્થાપના પણ [illegible] તે પુંજી બાઈએ કરી. અર્થાત્ મૂળનાયકજીની પ્રતિષ્ઠા ફાગણ સુદ ત્રીજે પુંજીબાઈએ કરાવી ॥૧૨૯-૧૩૦॥

नाहडनिवसरिच्छल्ल-नविनिगय नहा निरिकपवे ॥
रहलचा वत्तोडो-निहिशिरिसा पउत्थीए ॥१३१॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા શ્રીકદંબગિરિમાં કદંબવિહાર નામના બાવન જિનાલય મહાપ્રાસાદમાં પુંજીબાઈએ મૂળનાયક શ્રી મહાવીરસ્વામીની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તે પ્રસંગના બાવીસ દિવસના મહોત્સવમાં શાન્તિસ્નાત્ર (અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર) ભણાવવામાં આવ્યું અને ઘણાં નોકારશી વિગેરે સ્વામીવાત્સલ્યો થયાં, તથા વિશાલ રથયાત્રાનો વરઘોડો નીકળ્યો, અને ફાગણ સુદી ચોથને દિવસે એટલે પ્રતિષ્ઠા પછી બીજે દિવસે રથયાત્રાનો વરઘોડો તથા વિઈ સંબંધિ વિધિ થયો. ॥૧૩૧॥

दारुग्घाडणमेव-वुड्ढसिणत्तुस्सवो समत्तीए ॥
पहुदंसणमिइ कहिया-संखेवा सयलदिणकिरिया॥१३२॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા ફા૦ સુ૦ પાંચમ બુધવારે મોટા મહોત્સવ પુર્વક શ્રીકદંબવિહાર દેહરાસરની દ્વારોદ્ઘાટન ક્રિયા (બારણું ઉઘાડવાની વિધિ) થઈ, તેમજ બૃહત્શાન્તિ સ્નાત્ર [૧૦૮ વાર અભિષેકની વિધિ] થયું, અને એ સર્વ ક્રિયા વિધિઓ સમાપ્ત થયા બાદ શ્રીકદંબવિહારમાં પ્રતિષ્ઠિત કરેલ મૂળ નાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી પ્રભુના પ્રથમ દર્શનનો વિધિ થયો, એ પ્રમાણે સર્વ [1]દિવસોની એટલે બાવીસે દિવસોની ક્રિયા વિધિઓ સંક્ષેપથી કહી દીધી. ॥ ૧૩૨ ॥

---

૧ અહિં ૨૨ દિવસની અનુક્રમે દરેક દિવસની ક્રિયાવિધિ ગાથામાંથી સ્પષ્ટ ન સમજાય તે માટે આ અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠાની બહાર પડેલી કુંકુમ પત્રિકામાં જે દરેક દિવસનો અનુક્રમ છપાયેલો છે તે અનુસારે અનુક્રમ આ પ્રમાણે.

માઘ શુદ ૧૩, તા. ૮–૨–૩૩ ના શુભ દિવસે મંડપ સ્થાપન, જવધાન્યથી વધેરા જળથી કુંભ સ્થાપના, અને મંગલ દીવાનું સ્થાપન વિગેરે શુભ ક્રિયાઓ.

માઘ વદિ ૧ ને શનિવાર, તા. ૧૧-૨-૩૩ના શુભ દિવસે નન્દાવર્તનું પૂજન અને પ્રસાદનો અભિષેક વિગેરે શુભ ક્રિયાઓ

માઘ વદિ ૩ ને સોમવાર, તા. ૧૩-૨-૩૩ના શુભ દિવસે નવગ્રહનું પૂજન, ૧૦ દિગ્પાલનું પૂજન, અષ્ટ મંગલનું પૂજન, અધિષ્ઠાયક દેવનું પૂજન, વિદ્યાદેવીનું પૂજન અને શાંતિ [illegible] વિગેરે શુભ ક્રિયાઓ

માઘ વદિ ૪ ને મંગળવાર, તા. ૧૪-૨-૩૩ના શુભ દિવસે શાસનના અધિષ્ઠાયક દેવ અને ૬૪ ઇન્દ્રાદિકનુ આહ્વાન, અને [illegible] બલી તથા મન્ત્રન્યાસ વિગેરે વિધિથી શ્રીસિદ્ધચક્રના મંડલની પૂજા વિગેરે.

માઘ વદિ ૫ ને બુધવાર, તા. ૧૫-૨-૩૩ના શુભ દિવસે વીસ સ્થાનકના મંડલની પૂજા.

માઘ વદિ ૬ ને ગુરૂવાર, તા. ૧૬-૨-૩૩ના શુભ દિવસે ધ્વજદંડનો વિધિ, કળશનો અભિષેક અને કળશની પૂજા વિગેરે શુભ ક્રિયાઓ.

માઘ વદિ ૯ ને શનિવાર, તા. ૧[illegible]-૨-૩૩ના શુભ દિવસે દેવીની [illegible] નો નદ્યાવર્ત (સંઘ[illegible] [illegible]

માઘ વદિ ૧૦ને રવિવાર, તા. ૧૯-૨-૩૩ના [illegible]

[illegible] નન્દાવર્તનુ પૂજન તથા [illegible] [illegible]

[illegible] વિગેરે

માઘ વદિ ૧૩ને બુધવાર તા ૨૨- ૨ -૩૩ના શુભ દિવસે અભિષેક, પ્રતિષ્ઠા વિગેરે મહોત્સવ તથા શ્રીકદંબ ગણધર, શ્રીપુંડરિક ગણધર, શ્રી શ્રીનાભ ગણધર, અને ગૌતમસ્વામી વિગેરે ગુરૂ મૂર્તિઓ સંબંધી અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર મહોત્સવ તથા ઉપર (શ્રીકદંબગિરિ ઉપર) કુંભ સ્થાપના વિગેરે.

માઘ વદિ ૧૪ ને ગુરૂવાર, તા ૨૩ -૨--૩૩ના શુભ દિવસે દીક્ષા કલ્યાણકનો વરઘોડો, ડુંગર ઉપર નવ ગ્રહ પૂજન અને દશ દિગ્પાલનું પૂજન વિગેરે.

માઘ વદિ ૦))ને શુક્રવાર, તા. ૨૪ -૨ ૩૩ ના શુભ દિવસે ડુંગર ઉપર દેહરીઓના અભિષેકની ક્રિયા, શાન્તિસ્નાત્રનો મહોત્સવ વિગેરે.

ફાગણ સુદ ૧ને શનિવાર, તા. ૨૫- ૨—૩૩ના શુભ દિવસે કલ્યાણકની બાકી રહેલી ક્રિયાઓ, તથા કેવળ જ્ઞાન કલ્યાણકની ક્રિયા વિગેરે.

ફાગણ સુદ ૨ ને રવિવાર, તા. ૨૬ -૨—૩૩ના શુભ દિવસે શુભ સમયમાં અંજન શલાકાની શુભ ક્રિયા [અંજનની શુભ ક્રિયા], બૃહદ્ અભિષેક ક્રિયા, કલ્યાણકની બાકી રહેલી ક્રિયાઓ વિગેરે. તથા શા. ચંદુલાલ બુલાખીદાસ [શાહપુરવાળા] તરફથી નવકારશી

ફાગણ સુદ ૩ ને સોમવાર તા. ૨૭—૨—૩૩ના શુભ દિવસે શુભ મુહૂર્તમાં પ્રભુને ગાદીએ બિરાજમાન કરવા (એટલે પબાસણ પર સ્થિર કરવા), દંડારોપણ, ધ્વજા આરોપણ અને કલશઆરોપણ ક્રિયા. તથા અમદાવાદના શા કરમચંદ ફુલચંદભાઈના દીકરી પુંજીબ્હેન મૂળનાયકજી મહારાજને પધરાવે તે ક્રિયા અને પુંજીબ્હેન તરફથી નવકારશી.

ફાગણ સુદ ૪ ને મંગળવાર, તા. ૨૮—૨—૩૩ના શુભ દિવસે રથયાત્રાના વરઘોડો અને વિસર્જના ક્રિયા.

ફાગણ સુદ ૫ ને બુધવાર, તા. ૧—૩—૩૩ના શુભ દિવસે મૂળ દેહરાસરનું દ્વાર ઉઘાડવાનો વિધિ, પ્રભુજીના પ્રથમ દર્શનનો વિધિ, અને અષ્ટોત્તરી સ્નાત્રનો મહોત્સવ વિગેરે.

सिरिनेमिसूरिगुरुणो विजओदयसूरि नंदणायरिया ॥
सिद्धंतुत्तविहाण-जणकिरियाकरगा तिण्णि ॥१८३॥

સ્પષ્ટાર્થ—પરમ પૂજ્ય ગુરૂવર્ય શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વર, તથા વિધિ વિધાનના જ્ઞાતા અને મહૂર્તાદિકના જ્ઞાતા તેમના શિષ્ય શ્રીમદ્ વિજયોદયસૂરીશ્વર, અને તેમના શિષ્ય અને પરમ ગુરૂવર્યના પ્રશિષ્ય શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વર એ ત્રણ મહાત્માઓ શ્રીસિદ્ધાન્તમાં કહેલા વિધિ પ્રમાણે સર્વ પ્રતિમાઓની અંજનશલાકાની ક્રિયા કરનાર હતા ॥૧૮૩॥

तत्तविवेयगसंठा-सब्भेहिं सासणिक्करनिरएहिं ॥
गुरुलहुदेउलियाओ-कारित्ता जिणपडिमाओ ॥१८४॥
संठविया सव्वेहि-इयावरेहिं नयरसेट्ठिपमुहेहिं ॥
दिट्ठेहिं देउलिया-निम्मावणठावणाईसु ॥१८५॥
नायागयदविणओ-विहिओ सिरिनेमिसूरिगुरुवयणा ॥
इय बहुसंखेवाओ-पडिया पडमंजणसलागा ॥१८६॥

સ્પષ્ટાર્થ—અમદાવાદનાં નગર [illegible] ઉપદેશથી જૈન શાસનની [illegible] અભિલાષવાળા એવા શાસનરસિક શ્રાવકો [illegible] નામની એક સંસ્થા-સભા [illegible] છે, [illegible] તત્વ વિવેચક સભાના [illegible]

છે, પરન્તુ એ દરેક શાશ્વત પ્રતિમાનું જૂદું જૂદું નામ નથી, તેમજ એ પ્રતિમાઓ ચારે નિકાયના દેવોના ભવનોમાં આવાસોમાં ને વિમાનોમાં છે, તેમજ તીચ્છી લોકના કેટલાક પર્વતો ઉપર અને દ્વીપો વિગેરે સ્થાને છે. તે પ્રતિમાઓ કોઈ કારીગરની ઘડેલી નથી, પરન્તુ અનાદિ કાળથી શાશ્વતી (કાયમ રહેનારી) છે, તેમજ એ પ્રતિમાઓનો ભવિષ્યમાં કોઈ કાળે વિનાશ પણ થવાનો નથી, એટલુંજ નહિં પરન્તુ કોઈ અવયવ પણ ખંડિત થયો નથી થતો નથી ને થવાનો નથી, તેમજ જેટલા પ્રમાણવાળી છે તેટલા પ્રમાણમાંથી સ્હેજ પણ ઓછીવત્તી થઇ નથી થવાની નથી અને થશે નહિં, પરન્તુ જેવી છે તેવી ને તેવી ત્રણે કાળમાં એક સરખીજ રહેવાની છે, માટે એ પ્રતિમાઓ શાશ્વત કહેવાય છે અને આપણે અત્યારે જે દેહરાસરોમાં પ્રતિમાજીને વંદનાદિ કરીએ છીએ તે કારીગરોની ઘડેલી છે, તેથી ભૂતકાળમાં નહોતી વર્તમાનકાળમાં છે ને ભવિષ્યકાળમાં થોડાં વર્ષો વીત્યા બાદ નાશ પામશે, માટે એ કૃત્રિમ પ્રતિમાઓ તે અશાશ્વત પ્રતિમાઓ કહેવાય અને એ અશાશ્વત પ્રતિમાઓનાં નામ જે જે કાળમાં જે જે તીર્થંકર પ્રભુનાં નામ હોય તે તે જૂદા જૂદા નામવાળી હોય છે, અને શાશ્વત પ્રતિમાઓ તો પૂર્વે જણાવેલા શ્રીઋષભ વિગેરે ચાર નામ સિવાય પાંચમા નામવાળી કોઇ નથી અને એ શાશ્વત પ્રતિમાઓને દેવો વિદ્યાધરો ને લબ્ધિવંત મનુષ્યોજ ત્યાં જઇને વંદન પૂજન કરે છે એવી એ ચાર નામવાળી પ્રતિમાઓ પણ કદંબવિહારની આસપાસની દેહરીઓમાં સ્થાપિત કરી

છે તેમને હું વંદન કરૂં છું. તથા જે ગણધરના નામથી આ તીર્થનું કદંબગિરિ એવું નામ પ્રસિદ્ધ થયું છે ને ગઈ ચોવીશીના ક્ષેત્રના કેટલા શ્રીસંપ્રતિ નામના તીર્થંકરના ગણધર શ્રી કદંબ ગણધર અથવા મતાંતર પ્રમાણે એટલે શ્રી સિદ્ધાચલના ૨૧ મા ખમાસમણમાં કહ્યા મુજબ ગઈ ચોવીશીના અંતિમ શ્રીનિર્વાણી નામના તીર્થંકરના પણ શ્રીકદંબ નામે ગણધર તથા આ ચોવીશીના પ્રથમ તીર્થંકરના (શ્રીઋષભદેવ પ્રભુના) શ્રીપુંડરિક ગણધર [illegible] ગણધર કે જે તે યાત્રા માટે આવેલ [illegible] તીર્થનો મહિમા પૂછતાં શ્રી કદંબગિરિનો [illegible] હતો તે ત્રણે ગણધરની પ્રતિમા [illegible] તેથી ત્રણે ગણધર ભગવંતોને અથવા તેઓની [illegible] હું વંદન કરૂં છું તેમજ આ [illegible]વિહારના [illegible] પ્રતિષ્ઠિત કરેલા શ્રીમહાવીર ભગવંતના પ્રથમ [illegible] ગૌતમ ગણધર અને પાંચમા ગણધર શ્રીસુધર્મા [illegible] તેઓની તથા બીજા ગણધરોની પ્રતિમાઓ પણ [illegible] કરી છે તેથી તો વીર પ્રભુના અગીઆરે ગણધર [illegible] પણ હું વંદન કરૂં છું.

અહિં ૧૧ ગણધરોના [illegible] [illegible]

[illegible]

ગૃહસ્થોને આશ્રય લેવા માટે બંધાયલી ભવ્ય-સુંદર ધર્મ-શાળાઓ અત્યંત શોભે છે તે શ્રીકદંબગિરિ તીર્થને સ્પર્શનારા જીવો એટલે કદંબગિરિને વંદન નમસ્કાર પૂજા યાત્રા કરનાર આસન્નસિદ્ધિક ભવ્ય જીવો શમને એટલે સાત્વિક શાંતિના સુખને અથવા જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રના લાભને પામે છે. અથવા શમને એટલે ઉપશમ ભાવ (સમતા-ક્ષમાસ્વરૂપ)ને પામે છે, કારણ કે એ જીવોને સંસારનો સંતાપ રૂપી અગ્નિ બાળતો નથી. ॥ ૧૪૧ ॥

જાવાલનિવાસી મોતીજીના બે પુત્રોએ કરાવેલ આદીશ્વર વિહાર (મંદિર)ની બીના જણાવે છેઃ—

अयले भव्वकयवे-मरुहरजावालवासिसड्ढवरो ॥
मोतीजी सेट्ठिवरो-तस्स सुया दुण्णि धम्मिट्ठा ॥१४२॥
पंदुत्तरकप्पूरो-ताराचंदो कमेण नामाइं ॥
तेहिं गुरुवएसा-नियतणयाईण सेयट्ठं ॥१४३॥
आदीसरपासाओ-निम्मविओ तत्थ हरिसयविसालो ॥
तेहिं ठप्पा पडिमा-मरुदेवीपुत्तवहुमहई ॥१४४॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા મારવાડ દેશના જાવાલ નગરના નિવાસી જૈન ધર્મવંત શ્રાવક શ્રી મોતીજી શેઠ હતા, તેમના [illegible] એવા અનુક્રમે કપૂરચંદ અને તારાચંદ એ બે નામના બે પુત્રો હતા. તેઓએ આ શ્રીગુરૂદેવના સદુપદેશથી [illegible] કલ્યાણને અર્થે આ અત્યંત [illegible] નામના [illegible] ઉપર એટલે પ્રથમ ટેકરી [illegible] નામે શ્રીઋષભદેવસ્વામીનું મોટું

દહેરાસર કદંબગિરિની નીચે ભૂમિ ઉપર બંધાયલું છે અને આ શ્રીઆદીશ્વર વિહાર નામનું ચૈત્ય કદંબગિરિના શિખર ઉપર બંધાયલું છે, એ પ્રમાણે શ્રીકદંબગિરિની ઉપર હર્ષને આપનાર અને અતિ વિશાળ એવો શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનો પ્રાસાદ બંધાવ્યો, અને તે વિશાળ પ્રાસાદમાં એજ કપૂરચંદ અને તારાચંદ નામના બે પુત્રોએ મરૂદેવા માતાના પુત્રની એટલે નાભિરાજાના અને મરૂદેવા માતાના પુત્ર શ્રીઋષભદેવ ભગવાનની ઘણી જ મોટી (આશરે ૯૧ ઇંચ જેટલી ઉંચી) પ્રતિમા સ્થાપન કરી, [એટલે જાવાલ નિવાસી મોતીજી શેઠના જે બે પુત્રોએ એ દેરાસર બંધાવ્યું તેજ બે પુત્રોએ દેરાસરમાં આદીશ્વર પ્રભુની પ્રતિમા પણ સ્થાપિત કરી] ॥ ૧૪૨-૧૪૩-૧૪૪ ॥

શ્રીઆદીશ્વર વિહાર (મંદિર)ની ભમતિ (ગિરિ ઉપર) ઓની બીના જણાવે છે—

तस्सभिओ भमईए-पट्टणफलवद्धिपमुहसड्ढेहिं ॥
देउलिया कारविया-अण्णेहि तहण्णपासाया ॥१४५॥

સ્પષ્ટાર્થ—તે શ્રીકદંબગિરિ ઉપર જાવાલનિવાસી મોતીજી શેઠના પુત્રોએ બંધાવેલ શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુના વિહાર (મંદિર)ની આસપાસ ફરતી ભમતિમાં પાટણના અને ફલોધી વિગેરે નગરના શ્રદ્ધાવંત શ્રાવકોએ ઘણી દેરીઓ બંધાવી છે. અને બીજા પણ અનેક ભાવિક સદ્ગૃહસ્થોએ બીજા પ્રાસાદો પણ બંધાવ્યા છે ॥ ૧૪૫ ॥

શ્રીકદંબગિરિની ઉપર શ્રીઆદીશ્વર વિહારના અંજનશલાકાના મહોત્સવની બીના જણાવે છે—

इक्कारसीवरदिणा–चित्तासियपक्खया समारंभो ॥
पवरुम्सवस्स जाओ–मत्तरसदिणावही रम्मो ॥१८३॥

સ્પષ્ટાર્થ—સંવત ૧૯૯૮ના વિક્રમ [illegible] માસની વદી પક્ષની ઉત્તમ અગીઆરસના [illegible] (માંડીને, શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુની ઉત્તમ [illegible] રૂપ પ્રતિષ્ઠાના નિમિત્તે અતિ શ્રેષ્ઠ મહોત્સ[illegible] અને તે અતિ ઉત્તમ અઠ્ઠાઈ [illegible] ૧૭ [illegible] આદર્યો. [illegible] ચૈત્ર વદી [illegible] શત્રુંજય અઠ્ઠાઈ [illegible]

૧૭ દિવસના પ્રતિષ્ઠા [illegible] ક્રિયાઓની બીના [illegible] છે—

कुंभट्ठवणाइ [illegible] –पढमदिणे [illegible] ॥
साहम्मियवच्छल [illegible] ॥

સ્પષ્ટાર્થ—[illegible]

બીજા ત્રીજા ચોથા દિવસનો વિધિ જણાવે છે.—

नंदावट्टच्चाई–विइयदिणे नवगहाइपरिपूया ॥
दिवसे तहा चउत्थे–नवपयपूया विहाणाई ॥१४८॥

સ્પષ્ટાર્થ—બીજે દિવસે નંદાવર્ત્ત સ્વસ્તિકની પૂજા વગેરે ક્રિયા થઇ, ત્રીજે દિવસે નવ ગ્રહ વિગેરેની વિશેષ પૂજા થઈ, અને ચોથે દિવસે નવપદની પૂજાનો વિધિ વગેરે ક્રિયા થઈ. ॥ ૧૪૮ ॥

પાંચમા દિવસનો ને છઠ્ઠા દિવસનો વિધિ જણાવે છે:-

उत्तमपंचमदियहे–रहजत्ताई विसेसवित्थारा ॥
वीसइठाणयमंडल–पूयाइ दिणे तहा छट्ठे ॥१४९॥

સ્પષ્ટાર્થ—ઉત્તમ પાંચમા દિવસે ઘણા વિસ્તારવાળી રથયાત્રા વિગેરે વિધિ થઇ, અને છઠ્ઠે દિવસે વીસ સ્થાનકના મંડલની પૂજા વગેરે મંગલ ક્રિયા થઇ ॥ ૧૪૯ ॥

સાતમા દિવસનો વિધિ જણાવે છે—

विहनंदावट्टच्चा–सत्तमदियहे सुहाइकल्लाणं ॥
साहम्मियवच्छल्लं–विहियं माणेकलालेणं ॥१५०॥

સ્પષ્ટાર્થ—સાતમા દિવસે બહત્ નંદાવર્તની પૂજા અને તે શુભ એવા શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુના પહેલા ચ્યવન કલ્યાણકની ક્રિયા કરી હતી. તેમજ તે દિવસે અમદાવાદ નગરનિવાસી શ્રેષ્ઠિવર્ય શેઠ[1] માણેકલાલ મનસુખભાઇએ નોકારશી રૂપ સ્વધર્મીવાત્સલ્ય એટલે શ્રીસંઘજમણ કર્યું. એ પહેલા કલ્યાણકનો વિધિ ॥ ૧૫૦ ॥

---

૧. આ શેઠ માણેકલાલ શ્રીસિદ્ધચક્ર ભગવંતના પરમ ઉપાસક, દેવ ગુરૂ ધર્મારાધક, અને શ્રીસંઘાદિ સાતે ક્ષેત્રોમાં ઉદારતાથી લક્ષ્મી

આઠમા દિવસનો વિધિ—

जम्मत्तिणत्ताइरिद्धी-मङ्कुम्मवेणं अट्ठमे दिवहे ॥
साहम्मियवच्छल्लं-पोपटआठेण परिरिदियं ॥ [illegible] ॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા આઠમા દિવસે મોટા [illegible] જન્મસ્નાત્ર વિગેરેનો વિધિ એટલે જન્માભિષેક કરવા [illegible] ઇન્દ્ર પ્રભુને મેરૂ પર્વત ઉપર લઇ ગયા ત્યાં [illegible] આવી જન્માભિષેક કર્યો તે વિધિને [illegible] જન્માભિષેક કર્યો, અને તે દિવસે [illegible] આવેલા [illegible]નગરના નિવાસી [illegible] પારસીભાઇએ સ્વામીવાત્સલ્ય એટલે [illegible] એ બીજા જન્મમહોત્સવાદિકનો વિધિ. ॥ ૧૫૨ ॥

નવમા દસમા દિવસનો વિધિ [illegible]—

वरदिवसा[illegible]-नवमे नामाइठावणा [illegible] ।
कल्लाणगं पउत्त-दसमे जाव पवि[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

સ્પષ્ટાર્થ—નવમા દિવસે વિધિપૂર્વક પ્રભુનું નામ સ્થાપન કરવા સંબંધી મંગલ ક્રિયા થઇ, અને ત્રીજા દીક્ષા કલ્યાણકની ક્રિયા પણ થઇ હતી અને દસમે દિવસે અતિ વિસ્તારથી ચોથા કલ્યાણકનો વિધિ એટલે પ્રભુના કેવળજ્ઞાન કલ્યાણકનો વિધિ થયો એ પ્રમાણે ત્રીજા ચોથા કલ્યાણકનો વિધિ જણાવ્યો. ॥ ૧૫૨ ॥

साहम्मिवच्छल्लं-रायनयरवासिचंदुलालेणं ।
एयम्मि दिणे पगयं-पहावणा सासणस्स कया ॥१५३॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ ચોથા કલ્યાણકના દસમા દિવસે રાજનગરનિવાસી એટલે અમદાવાદમાં શાહપુર મંગળપારેખના ખાંચાના રહીશ શેઠ ચંદુલાલ ભુલાખીદાસે અતિ શ્રેષ્ઠ રીતે નોકારશી રૂપ સ્વધર્મીવાત્સલ્ય જમણ કર્યું હતું. આ દ્વારા તેમણે શ્રીજૈનશાસનની અત્યંત પ્રભાવના કરી ॥ ૧૫૩ ॥

અગિઆરમા દિવસનો વિધિ જણાવે છે—

तयणंतरम्मि दियहे-माहवसियसत्तमीइ हरिसाओ ।
अंजणविहिपमुहाइं-भद्दयकिच्चाइ विहियाइं ॥१५४॥

સ્પષ્ટાર્થ—ત્યાર પછીના દિવસે એટલે અગીઆરમા દિવસે વૈશાખ સુદ સાતમને દિવસે અતિ હર્ષથી અંજનવિધિ વિગેરે એટલે પ્રતિમાજીની અંજનશલાકા કરવાનો વિધિ વિગેરે અનેક મંગલિક કૃત્યો કર્યાં. અહિં આચાર્ય મહારાજ સુવર્ણની સળીથી પ્રતિમાજીની આંખમાં અંજન કરે તે અંજનશલાકા વિધિ કહેવાય. શ્રીઆદિનાથની પ્રતિમા વિગેરે

બિઓનો તે અજનવિધિ વિગેરે અનુષ્ઠાનો [illegible]
સાતમે થયા હતાં ॥ ૧૫૮ ॥

[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

સ્પષ્ટાર્થ—[illegible]
પાઢ પ્રાન્તમા [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
થઈ હતી ॥ ૧૫૫ ॥

સર્વતન્ત્રસ્વતન્ત્ર-શાસનસમ્રાટ્-સૂરિચક્રચક્રવર્ત્તિ જગદ્ગુરુ

તપોગચ્છાધિપતિ-ભટ્ટારક

આચાર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વર :

જન્મ: વિ સ ૧૯૨૯ કાર્તિક શુ. ૧ મહુવા

* સૂરિપદ સંવત ૧૯૬૪ *

દીક્ષા. વિ સં. ૧૯૪૫ જ્યેષ્ઠ શુ ૭ ભાવનગર

ગણિપદ વિ સ. ૧૯૬૦ કાર્તિક વદ ૭ વળા (વલ્લભિપુર)

પન્યાસપદ. વિ સ. ૧૯૬૦ માગશર શુ ૩ વળા (વલ્લભિપુર)

સૂરિપદ વિ. સં. ૧૯૬૪ જ્યેષ્ઠ શુ ૫ ભાવનગર

છે પરંતુ સંસ્કૃત ભાષાના અલ્પ બોધ વાળા ભવ્ય જીવોને તથા સંસ્કૃત ભાષાને નહિ જાણનારા ભવ્ય જીવોને આ કાવ્યનો યથાર્થ સ્પષ્ટ બોધ કરાવવાના ઇરાદાથી મેં આ ગ્રંથમાં ૧ મૂલ શ્લોક, ૨ હરિગીત છંદમાં શ્લોકબદ્ધ ટીકા, ૩ શ્લોકાર્થ ૪ સ્પષ્ટાર્થ આ ક્રમે શ્રીકર્પૂરપ્રકર કાવ્યનું યથાર્થ રહસ્ય જણાવ્યું છે, આથી તમામ જિજ્ઞાસુ ભવ્ય જીવો આ ગ્રંથનો જરૂર લાભ લઈ શકશે.

હાલની પરિસ્થિતિ પ્રમાણે આ ગ્રંથ છપાવવાનું કામ અશક્ય હતું. પણ શેર દલાલ જેસગભાઈ કાલીદાસ વગેરેની તીવ્ર જ્ઞાન ભક્તિ અને મારી કૃતિ પ્રત્યે તીવ્ર લાગણી અને ઉદારતાથી જ આ ગ્રંથ સંપૂર્ણ છપાયો છે, શા. ઇશ્વરદાસ મૂલચંદ, શેર દલાલ સારાભાઈ જેસંગભાઈ તથા શા ચંદુલાલ ઉમેદચંદ રાયચંદ માસ્તરે આ ગ્રંથના છપાવવા વગેરેને અંગે તન મનથી બજાવેલ સેવા અવિસ્મરણીય છે, કારણ કે પ્રસ્તુત કાર્યના વ્યવસ્થાપક તે ત્રણે બંધુઓ જ હતા. વિશેષ બીના શ્રીસિંદૂરપ્રકરની પ્રસ્તાવનાથી જાણવી. ભવ્ય જીવો આત્મદૃષ્ટિને સતેજ કરનાર–આ ગ્રંથમાં જણાવેલી બીના વાંચી સમજી વિવેકી બની મોક્ષમાર્ગને પરમ ઉલ્લાસથી સાધી મુક્તિના અવ્યાબાધ સુખ પામે. એજ હાર્દિક ભાવના.

નિવેદકઃ

વિજયપદ્મસૂરિ

☆.

શેર દલાલ જેસગભાઈ કાલીદાસે છપાવેલ શ્રીશ્રાવકધર્મ જાગરિકા વગેરે ગ્રંથો વાંચવાથી તેમની ઇચ્છા આવા ગ્રંથો છપાવવાની થયેલી, તે પોતાના કલ્યાણ મિત્ર શેર દલાલ જેસીંગભાઇને જણાવતાં તેમણે સંપૂર્ણ અનુમોદના કરી આ કામ જલ્દી કરવા પ્રેરણા કરી, તેથી શેર દલાલ મણીલાલે આ વિશાલ શ્રીકર્પૂરપ્રકરગ્રંથ છપાવવામાં ૨૫૦ નકલોનો ખર્ચ આપ્યો છે તે તેમના હાથે ખપી જીવોને અપાશે. તેમની માફક બીજા પણ ભવ્ય જીવો લાભ લઇ માનવ જન્મ સફલ કરે, એજ અભિલાષા

શ્રી જૈનગ્રંથ પ્રકાશક સભા.

॥ णमो सिद्धचक्कस्स ॥

॥ णमो परमगुरुनेमिसूरीणं ॥

सुगृहीतनामधेय-पूज्यपाद-तपोगच्छाधिपति-परमोप-
कारिशिरोमणि-परमगुरु-आचार्य महाराज श्री-
विजयनेमिसूरीश्वर-विनेयाणु-शास्त्रविशारद-
कविदिवाकर-आचार्य श्रीविजयपद्म-
सूरीश्वरप्रणीत-छंदोबद्ध गौर्जरीटीका-
श्लोकार्थ-स्पष्टार्थसमेत-श्रीहरिसेन
मुनिराज प्रणीत-

॥ श्रीकर्पूरप्रकरः ॥

॥ शार्दूलविक्रीडित छंद ॥

कर्पूरप्रकरः शमामृतरसे वक्त्रेन्दुचन्द्रातपः,
शुक्लध्यानतरुप्रसूननिचयः पुण्याब्धिफेनोदयः ।
मुक्तिश्रीकरपीडनाच्छसिचयो वाक्कामधेनोः पयः,
व्याख्यालक्ष्यजिनेशपेशलरदज्योतिश्चयः पातु वः ॥१॥

હવે ટીકાકાર મંગલાચરણ કરે છે—

॥ હરિગીત છંદ ॥

જસ ધ્યાનથી પણ સિદ્ધિ અડ ને લબ્ધિ અડવીસ સંપજે,
પરભવ વિષે પણ સંપદા સ્હેજે મલે વિપદા તજે;
તે થંભણાધીશને નમી ગુરૂનેમિસૂરિ ગુણમણિખની,
ટીકા વિવિધ છંદે બનાવું સરલ કર્પૂર પ્રકરની. ૧
જે કાન્તિના ગણ દાંતની ઉપશમ સ્વરૂપ અમી જલ વિષે,
છે કપૂરના સમુદાય જેવો પાપ રૂપ કણને પીસે;
કર્પૂર મિશ્રિત અમિય પાણી લોકમાં વખણાય છે,
વર તેજ પુંજે દિવ્ય ઉપશમ નાથનો વખણાય છે. ૨
મુખરૂપ શશિની ચાંદણી જેવો દીસે ન જરી મણા,
ફૂલના સમૂહ સમાન શુકલ ધ્યાન રૂપી ઝાડના;
વળી જે ઉછળતા ફીણ જેવો પુણ્યરૂપ સાગરતણા,
વર વસ્ત્ર જેવો શુભ પ્રસંગે સિદ્ધિ સ્ત્રીના લગ્નના. ૩

શોભા દીયે છે વસ્ત્ર નિર્મલ શુભ પ્રસંગે લગ્નના,
દંત કાન્તિનો સમુદાય તેવો લગ્નમાં શિરનારના;
વળી દૂધ જેવો શ્વેત વાણી કામધેનુ તણા જ તે,
દંત કાન્તિનો સમુદાય જેણે દેખીયો પુણ્ય વાત તે. ૪
શુભ દેશના દેવા ક્ષણે દેખાવમાંહિ આવતો,
જિનરાજના દાંતો તણી વરકાંતિનો ગણ ચળકતો;
રક્ષણ કરો તેહી તમારૂં ભવ જલધિમાં ડૂબતાં,
આશીષના વચણો વદી હરિ સાધુ ગ્રંથ બનાવતા. ૫

પ્રભુના દાંત શોભી રહ્યા છે 'પુણ્યાબ્ધિફેનોત્કર'–જાણે પુણ્ય રૂપી સમુદ્રના ઉજ્જ્વલા ફીણ ન હોય તેવા પ્રભુના દાંત ચળકી રહ્યા છે 'મુક્તિશ્રી૦' સિદ્ધિ લક્ષ્મી રૂપી વધૂના વિવાહના ઓચ્છવ પ્રસંગે (ઉપયોગી એવું) જાણે નિર્મલ વસ્ત્ર ન હોય તેવા પ્રભુના દાંત સફેદ ચળકે છે 'વાક્કામ૦' જાણે વાણી રૂપી કામધેનુ ગાયનું દૂધ ન હોય તેવા સફેદ દાંત દીપી રહ્યા છે.

સ્પષ્ટાર્થ:—આ પ્રથમ કાવ્યનો જેમ જેમ વધુ વિચાર કરીએ તેમ તેમ નવુ નવું જાણવાનું મળે છે, પ્રસંગે કહેવત પણ યાદ આવે છે કે 'જ્યા ન પહોંચે રવિ, ત્યા પહોંચે કવિ જ્યાં ન પહોંચે કવિ ત્યા પહોચે અનુભવી' એટલે કવિની કલ્પનાનો વેગ સૂર્યની ગતિના વેગથી પણ ચઢી જાય તેવો હોય છે તેમાં જો અનુભવ ભળે તો તો તે કવિની કાવ્યશક્તિ રૂપી સુવર્ણમાં અનુભવ રૂપી ચંદનની સુગન્ધ મ્હેકી રહેલી હોવાથી તેવી શક્તિને ધારણ કરનાર કવિમાં અને બીન અનુભવી કવિમાં સૂર્યનો પ્રકાશ અને આગીયા જીવડાના પ્રકાશમા જેટલો તફાવત હોય તેટલો જ તફાવત ગણી શકાય કવિરાજ શ્રીહરિ મુનિએ આ પ્રથમ શ્લોકમાં પોતાની કાવ્ય બનાવવાની શક્તિનો ઉપયોગ કરતાં પહેલાં જરૂર અનુભવને ધ્યાનમાં લીધો જ છે

જેને ઉપમા અપાય તે ઉપમેય કહેવાય જેવા ગુણવાળો ઉપમેય પદાર્થ હોય તેવા જ ગુણવાળી ઉપમા ઉપમેયને આપી શકાય જુઓ કવિનો વિશાલ આશય સમજી શકાય તેવો એ છે કે સર્વ વર્ણોમા સફેદ વર્ણ

શ્રેણિ છે અને તેમા પણ ચળકાટ ભર્યો હોય, તો તેને શ્વેત વર્ણ વધારે પ્રશસ્ય ગણાય એમા નવાઈ શી? તેવા પ્રકારની દાતની શ્રેણિ રૂપી ઉપમેય હોવાથી ઉપમા પણ તદનુસાર જ ઘટાવી છે હવે બીજા અવયવો કરતા દાતની શ્રેણિમા એવી કઈ વિશિષ્ટતા રહેલી છે કે જેથી દાતનુ વર્ણન પ્રથમ શ્લોકમા કર્યું તે પણ મુદ્દો જરૂર મહત્વનો સમજવો જોઈએ

આર્ય દેશ દ્વાર[૧] કર્મભૂમિ[૨] મનુષ્યભવ[૩] ગુરુ ક્ષેત્ર[૪] વળી,

ગુણીજન સોળમું[૫] બોધ દર્શન[૭] દાન[૮] ગુરુ[૯] નવમું વળી;

જિનધર્મ[૧૦] શક્તિ[૧૧] તિમ ક્ષમા[૧૨] મુનિધર્મ[૧૩] શ્રાવકધર્મ[૧૪]
વળી,

વ્રત[૨૧] બાર સમુદિત સાંતક્ષેત્રી[૨૭] સાતક્ષેત્રો[૩૫] સર્વ વળી. ૮

જિનભક્તિ[૩૬] ન્યાય[૩૭] વિનય[૩૮] ભલો વૈરાગ્ય[૩૯] દિનાદિક[૪૩]
વળી,

સવિ ધર્મનો સુપ્રભાવ[૪૪] સમુદિત વિષયની નીચતા[૪૫]
વળી;

શબ્દાદિ[૫૦] ક્રમસર પાંચ સમુદિત તેમ નીચતા[૫૧] વળી.

દ્યૂતાદિ સાત[૫૮] કષાય[૫૯] સમુદિત તેમ ક્રોધાદિક[૬૩] વળી. ૯

વર્ષા ક્ષમા શ્રમણ[૬૪] સ્વરૂપી દ્વાર ચોસઠમું કહે,

પ્રાઘૂર્ણકોને નમન[૬૫] એ વળી દ્વાર પાંસઠમું કહે;

સ્થિતિની અપેક્ષાએ અષાઢી શ્રેષ્ઠ ચોમાસું[૬૬] વળી,

શુભ પારણાનું[૬૭] દ્વાર તિમ વ્યાખ્યાન[૬૮] ચોમાસે વળી. ૧

પુણ્યતિથિની સાધના[૬૯] રક્ષા[૭૦] અને પર્યુષણા[૭૧],

અષ્ટાહ્નિકા[૭૨] દીપાલિકા[૭૩] ઉપદેશમાં ન જરી મણા;

વ્યાખ્યાન સાંભળવું[૭૪] સદા મુનિનો વિહાર[૭૫] કહ્યો
વળી,
આષાઢ ચોમાસી તણું શુભ સ્વરૂપ[૭૬] બોલે તિમ વળી. ૧૧
ચોમાસું[૭૭] કાર્તિક સંઘભક્તિ[૭૮] નેમ ફાગણ માસની,
ચોમાસીની ગાંના[૭૯] સુકલ્યાણ મહાશુભ દિવસની;
પૂજા[૮૧] મહંતી ચૈત્ય પરિપાટી[૮૨] ઉજમણું[૮૩] તિમ વળી,
ધ્વજારોપણું[૮૪] દેવપૂજન ફલ[૮૫] સુમંગલ અંડ[૮૬] વળી. ૧૨
મુક્તિ કેરૂં દ્વાર છેલ્લું દ્વાર[૮૭] સત્યાગ્રી થયા,
વૃત્તિકારે પર અપેક્ષા લેઇ ચોરાશી કહ્યા,
ઉદ્દેશને અનુસાર કરસે હરિ કવિ નિર્દેશને.
દ્વારનો ક્રમ ધ્યાન રાખી હવે સુણો ઉપદેશને. ૧૩
સર્પ કેરૂં ઝેર હણવા નોળીયો નોળવેલને.
ઝટ સુંઘે ઉપાધિ રૂપી સર્પ ડંખે જીવને.
તે ઝેર શીઘ્ર ઉતારવાને નોળવેલ તણી સમા.
ઉપદેશ ગીતો સાંભળીને મ્હકે ઝટ સમજમાં ૧૪

રાજસભામાં આવીને આર્દ્રક રાજાને આપ્યું. હર્ષિત થએલા આર્દ્રક રાજાએ શ્રેણિક રાજાના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા તે વખતે આર્દ્રકુમારે શ્રેણિક રાજા કોણ છે વગેરે પૂછ્યું. ત્યારે આર્દ્રક રાજાએ પોતાને શ્રેણિક રાજા સાથે કુલક્રમાગત મૈત્રીની હકીકત જણાવી, ત્યારે ત્યાંથી આર્દ્રકુમારે મંત્રીને પૂછ્યું કે આ શ્રેણિક રાજાને કોઈ ગુણવાન પુત્ર છે ? ત્યારે મંત્રીએ અભયકુમાર નામે શ્રેણિક રાજાનો પુત્ર છે તે ૫૦૦ મંત્રીનો અગ્રેસર છે, વગેરે હકીકત જણાવી. ત્યારે આર્દ્ર કુમારે મંત્રીને કહ્યું કે તમે જ્યારે અહીંથી જાઓ ત્યારે અભયકુમાર માટે મારા તરફથી ભેટણું લઈ જજો કેટલાક દીવસ રહીને મંત્રી જ્યારે પાછો ફર્યો ત્યારે આર્દ્રક રાજાએ ભેટણા સાથે પોતાના માણસને તેની સાથે મોકલ્યો, ત્યારે આર્દ્રકુમારે પણ અભયકુમારને દેવા માટે ભેટણું આપ્યું, અને તેની સાથે પોતાની મૈત્રી કરવાની ઇચ્છા જણાવી. મંત્રી પોતાના દેશ તરફ તે માણસ સાથે પાછો ફર્યો. રાજાનું ભેટણું આપ્યું તે વખતે આર્દ્ર કુમારનું ભેટણુ અભયકુમારને આપ્યું અને આર્દ્રકુમારની તેની સાથે મૈત્રીની ઇચ્છા જણાવી તે વખતે જૈન ધર્મને જાણનાર અભયકુમારે વિચાર્યું કે પૂર્વ જન્મમાં ધર્મની વિરાધના કરનાર આ અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયો છે તે સિવાય મારી સાથે મૈત્રી ઇચ્છે નહિ માટે એને પરમાર્હત (જિનેશ્વરનો ભક્ત) બનાવીને મારી મૈત્રી સફળ કરૂં જ્યારે આર્દ્રક દેશથી ભેટણું લઈને આવેલો માણસ પાછો જતો હતો ત્યારે શ્રેણિક રાજાએ આર્દ્રક રાજાને દેવા માટે ભેટણું આપ્યું તે વખતે અભયકુમારે પણ શ્રી ઋષભદેવની પ્રતિમાને એક પેટીમાં પેક કરીને આર્દ્રકુમારને આપવા

કર્યો અને તે દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. શ્રીમતીએ આ વાત જાણી ત્યારે તેમને પણ ઘણો પશ્ચાત્તાપ થયો કે મેં ચારિત્ર લીધું તે છતાં આવી વિષયની ઈચ્છા કરી અને તેથી પતિને પ્રાણત્યાગ કરવો પડ્યો, આ પાપમાંથી મારો ક્યારે છુટકારો થશે એ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરીને તે પણ અનશન કરી દેવલોકે ગયા ત્યાંથી ચ્યવીને અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયા

આર્દ્રકુમારનો અભય કુમારને મળવાનો વિચાર અને તે માટે યુક્તિથી નાશી જવું

આર્દ્રકુમારે વિચાર્યું કે અભયકુમાર મારા પરમ ઉપકારી છે કારણકે તેમણે મારી અવસ્થા જાણીને મને પ્રતિબોધ કરવાને માટે આ પ્રતિમા મોકલી છે, માટે મારે પણ તેમને મળવું જોઈએ અને દીક્ષા લઈને શુદ્ધ ચારિત્ર પાળવું જેથી આ સંસારમાથી પોતાનો ઉદ્ધાર થાય આવું વિચારી પોતાના પિતાને તે વાત જણાવી, પરંતુ પિતાએ જવાની ના કહી અને તે નાસી જાય નહિ તે માટે તેમની ચોકી કરવાને પાંચસો સુભટો મૂક્યા કુમાર પણ નાશી જવાનો લાગ શોધવા લાગ્યા, તે દરરોજ ઘોડ ઉપર સ્વોરી કરીને નગર બહાર જાય સુભટો પણ સા જાય છે. કુમાર તેમનાથી દૂર જલદી ઘોડો કૂદાવીને આગ નીકળી જાય અને પછી થોડા વખતે પાછો આવે, એ દરરોજ આગળ જાય અને થોડા થોડા વખતે પાછો આ આથી સુભટોને તેમના ઉપર વિશ્વાસ બેસી ગયો એટ એક વખત લાગ જોઈને આર્દ્રકુમાર તે સુભટોથી જુ પડીને નાશી ગયા સુભટોએ ઘણી તપાસ કરી પરંતુ જ્યારે

આર્દ્રકુમાર જડ્યા નહિ ત્યારે તેઓ પણ રાજાના ભયને લીધે તે દેશ છોડીને નાશી ગયા અને ચોરી કરીને આજીવિકા ચલાવવા લાગ્યા

આર્દ્રકુમારની સ્વયં દીક્ષા અને દેવીનો નિષેધ

આર્દ્રકુમાર સુભટોથી ગુપ્ત રીતે નાસી જઈને પ્હેલેથી સંકેત કરી રાખેલ વહાણમાં બેસીને આર્ય દેશમાં આવી પહોંચ્યા ત્યાં સ્વયંબુદ્ધ એવા તે પોતાની મેળે લોચ કરીને દીક્ષા ગ્રહણ કરવા તૈયાર થયા ત્યારે દેવતાએ કહ્યું કે હે કુમાર ! હજી તમારે ભોગકર્મ ભોગવવાનાં બાકી છે માટે ભોગો ભોગવીને દીક્ષા લેજો, પરંતુ તે વાણીનો અનાદર કરીને પોતાના પુરૂષાર્થ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને દીક્ષા લીધી પ્રત્યેક બુદ્ધ થએલા તે તીવ્ર તપ તપવા લાગ્યા અને વિહાર કરતા કરતા અનુક્રમે વસંતપુર નગરમાં આવ્યા ત્યા નગરની બહાર દેવકુલમાં કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહ્યા.

વસંતપુર નગરમાં શેઠની પુત્રી શ્રીમતીએ આર્દ્રમુનિને પતિ તરીકે કરેલો સ્વીકાર

તે વખતે તે નગરમા દેવદત્ત નામે શેઠને શ્રીમતી નામે પુત્રી હતી, તે શ્રીમતી પૂર્વ ભવમાં (ત્રીજા ભવે) બન્ધુમતી નામે આર્દ્રમુનિની પત્ની હતી જેણે તેમની સાથે દીક્ષા લીધી હતી તે શ્રીમતી બાલ્ય અવસ્થામાં ક્રીડા કરવા માટે નગરની બાલિકાઓ સાથે તે દેવકુલમાં આવી છે તે વખતે બાલાઓ વર પસંદ કરવા લાગી કોઈએ થાભલા વગેરેને વર તરીકે પસંદ કર્યો તે વખતે શ્રીમતી

બોલી કે હું તો આ મુનિને (કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં રહેલા આર્દ્રમુનિને) પતિ તરીકે પસંદ કરૂં છું, તે વખતે આકાશવાણી થઈ કે હે બાલા! તેં સારી પસંદગી કરી, તે વખતે ગર્જના પૂર્વક આકાશમાર્ગે રત્નોની વૃષ્ટિ થઈ તે ગર્જનાના ભયથી શ્રીમતી મુનિના પગે વળગી પડી આ અનુકૂળ ઉપસર્ગ થયો એમ જાણી આર્દ્રમુનિ ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા રાજાએ રત્નો લેવા માંડયા ત્યારે દેવે તેને લેવાનો નિષેધ કર્યો અને આ કન્યાને રત્નો આપ્યાં છે એમ કહ્યુ, તેથી તે રત્નો શ્રીમતીના પિતાએ ગ્રહણ કર્યાં

શ્રીમતીનાં આર્દ્ર મુનિ સાથે થએલાં લગ્ન

ત્યાર પછી શ્રીમતી જુવાન થઈ ત્યારે ઘણાં લોકોએ તેની માગણી કરી, પરંતુ શ્રીમતીએ કહ્યુ કે મે તો તે મુનિનેજ વર તરીકે પસંદ કર્યા છે માટે હુ બીજા કોઈ સાથે લગ્ન કરીશ નહિ તેને ઘણી સમજાવી તે છતા તેણે માન્યુ નહિ તેણે કહ્યુ કે કન્યા એકજ વાર અપાય છે. માટે હુ તો તે મુનિનેજ વરી ચૂકી છું. શેઠે કહ્યું કે તે મુનિને કેવી રીતે ઓળખવા ત્યારે શ્રીમતીએ કહ્યું કે જ્યારે મે તેમનો પગ પકડયો ત્યારે તેમના પગને વિષે સુંદર લંછન જોયું છે અને તે મને બરાબર ખ્યાલમાં છે, તેથી શેઠે તેને કહ્યું કે આ નગરમા જેટલા મુનિ આવે તેમને તું ભિક્ષા આપ એ પ્રમાણે બાર વર્ષ ચાલ્યા ગયા ત્યારે આર્દ્ર મુનિ વિહાર કરતા તેજ નગરમા આવ્યા અને શ્રીમતીએ તેમને પગના લંછન ઉપરથી

વીર પ્રભુને વંદન કરવા જતાં રસ્તામાં ગોશાળાનો મેળાપ અને તેને નિરૂત્તર કરવો.

ત્યાંથી વીર પ્રભુને વંદન કરવા જતાં રસ્તામાં ગોશાળો મળ્યો તેણે કહ્યું કે તપોમાર્ગ કષ્ટ માર્ગ ફોગટ છે કારણ કે શુભાશુભ કર્મનું કારણ નિયતિ છે તે વખતે આર્દ્ર મુનિએ કહ્યું કે જો તું સર્વત્ર નિયતિને હેતુ માનતો હોય અને ક્રિયાને ફોગટ માનતો હોય તો તું પણ એક સ્થાનેજ કેમ રહેતો નથી અને ભોજન વગેરે માટે કેમ યત્ન કરે છે માટે નિયતિથી પણ પુરૂષાર્થ ચઢીયાતો છે એમ સાબીત થાય છે એ પ્રમાણે તેને નિરૂત્તર કરી આગળ ચાલ્યા

હસ્તિભક્ષી તાપસોને પ્રતિબોધ

રસ્તામાં હસ્તિ તાપસોના આશ્રમે આર્દ્ર મુનિ આવી પહોંચ્યા આ તાપસો હાથીને મારીને તેનું ભક્ષણ કરતા હતા તેથી હસ્તી તાપસ કહેવાતા હતા તેમનું કહેવું એવું હતું કે એક હાથીને મારીને ખાઈએ તો તેનાથી ઘણા દીવસ આજીવિકા ચાલે છે અને એક જીવના વધનું પાપ લાગે છે, માટે ઘણા જીવોનો વધ કરવા કરતાં એક હાથીને મારવો સારો તેમને પણ આર્દ્ર મુનિએ પ્રતિબોધ્યા અને દીક્ષા આપી ત્યાંથી વીર પ્રભુને વંદન કરવા આગળ ચાલ્યા

અભય કુમારનો

વીર પ્રભુને વંદન કરવા જતા રસ્તામા રાજગૃહી નગરીએ આવ્યા ત્યાં શ્રેણિક સહિત અભય કુમાર વંદન કરવા આવ્યા.

મેળાપ. ત્યારે આર્દ્ર મુનિએ અભયકુમારને કહ્યું કે તમેજ કારણ વિના મારા મહા ઉપકારી છો કારણકે તમે જે પ્રભુની પ્રતિમા મોકલી તે જોઇને મને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું અને અનાર્ય દેશમાં ઉપજવા છતાં હું આર્ય દેશમાં આવીને ચારિત્ર ગ્રહણ કરવા શક્તિમાન થયો છું. આ બધો તમારોજ ઉપકાર છે આ સાંભળી શ્રેણિક રાજા અભયકુમાર વગેરે રાજી થયા અને આર્દ્ર મુનિને નમીને પોતાને સ્થાને ગયા, ત્યાર પછી શ્રી વીરપ્રભુની પાસે જઈ તેમને વંદન કર્યું ચારિત્ર નિર્મળ ભાવથી પાળી અંતે સમાધિ મરણ પામી સિદ્ધિપદને પામ્યા

ટુંકાણમાં કથાનો એ સાર છે કે અનાર્ય દેશમા ધર્મ સાધનની સામગ્રી હોતી નથી, માટે પૂર્વ પુણ્ય હોય તોજ આર્ય દેશમાં જન્મ મળે છે ને તેજ આર્ય ક્ષેત્રને આધીન સઘળા ગુણની સંપત્તિ સુલભ થાય છે. ૩

॥ ઇતિ આર્દ્રકુમાર કથાનક ॥

અવતરણ—આ ગાથામાં કવિશ્રી આર્ય દેશ પામનાર જીવ ધર્મરહિત હોય તે છતાં પણ કંઈ કંઈ સામગ્રી મેળવીને બોધ પામે છે તે જણાવે છે.—

आर्यं देशमवाप्य धर्मरहितोऽप्यन्यस्य धर्मक्रियां,
धर्मस्थानमहांश्च वीक्ष्य सुगुरोः श्रुत्वा च धर्मं क्वचित् ।
बोधं याति कुलोत्थनास्तिकमतो भूपः प्रदेशी यथा,
सत्यं चन्दनसंगिनः शिखिरुहो नान्येऽपि किं चन्दनाः ॥४॥

આર્ય દેશ લહી અપરની ધર્મકરણી જોઇને,
જિન મંદિરાદિકમાં થતા શુભ ઉત્સવાદિક જોઇને;
કયારેક સુણતાં વચન ગુરૂના નૃપ પ્રદેશીની પરે,
બોધ પામે રંગ તેવો સંગ જેવો આચરે. ૧
ચંદન તણા સંગે કરી ચંદન સમા બીજા તરૂ,
શું ના બને? નિશ્ચય બને તાત્પર્ય જાણો એ ખરૂં;
ધર્મ ક્રિયા દેખતાં ચોરો થયા ઝટ કેવલી,
ઉત્સવાદિક જોઇ ધર્મી હોય નૃપ સંપ્રતિ વલી. ૨
નૃપ પ્રદેશી ધર્મ પામ્યા સંગથી ગુરૂરાજના,
આર્યદેશ વિષે મલે ત્રણ કારણો ઇમ ભૂલ ના;
એમ જાણી આર્યદેશે કારણો ત્રણ સાધીએ,
અપ્રમાદ દશા ધરી નિર્વાણ સંપદ પામીએ. ૩

શ્લોકાર્થ:—ધર્મ વિનાનો પ્રાણી પણ આર્યદેશને પામીને બીજાની (બીજા જીવોથી કરાતી) ધર્મની ક્રિયાઓ અને ધર્મ સ્થાનોના મોટા ઓચ્છવોને જોઇને અને કોઇક વખત સુગુરૂથી ધર્મને સાંભળીને, કુલની પરંપરાથી આવેલા નાસ્તિક મતવાળા પ્રદેશી રાજાની પેઠે બોધ પામે છે, એ સત્ય છે (અહિ દૃષ્ટાન્ત કહે છે) ચન્દન વૃક્ષના સંગવાળાં બીજા (ચન્દન સિવાયના) વૃક્ષો પણ શું ચન્દન બનતાં નથી? અર્થાત્ બને છે ૪

સ્પષ્ટાર્થ:—ધર્મ વિનાનો જીવ એટલે ધર્મનું સ્વરૂપ નહિ જાણનારો જીવ પણ આર્ય દેશમાં જન્મ પામીને અથવા અનાર્ય દેશમાં જન્મ પામ્યા છતાં આર્ય દેશને

ઉપમા આપીને [illegible] જેમ ચન્દન વૃક્ષોના [illegible]માં અથવા ચન્દન વૃક્ષની પાસે ઉગેલા અન્ય વૃક્ષો પણ ચન્દનવૃક્ષો શું નથી બનતા ? અથવા બીજા વૃક્ષો પણ ચન્દનવૃક્ષની જેવા સુગંધવાળા બને છેજ ૪

પ્રદેશી રાજાનું દૃષ્ટાંત ટુંકમાં આ પ્રમાણે જાણવું:-

શ્વેતાંબી નામની નગરીમા પ્રદેશી નામે રાજા હતો તેને સૂર્યકાન્તા નામે સ્ત્રી અને સૂર્યકાન્ત નામે પુત્ર હતો તેને ચિત્ર નામનો મત્રી હતો તે એક વાર કામ પ્રસંગે શ્રાવસ્તી નગરીમાં ગયો ત્યા તેણે શ્રીકેશી ગણધર પાસે ધર્મદેશના સાંભળી શ્રાવકધર્મ અગીકાર કર્યો, પછી પોતાના રાજાને પણ બોધ પમાડવા માટે વિનંતિ કરીને ગુરૂને લાવીને પોતાની નગરીની બહાર ઉદ્યાનમા રાખ્યા, અને કહ્યુ કે હે ગુરૂજી ! મારા રાજા ક્રૂર અને પાપમાં તત્પર એવા નાસ્તિક છે માટે સવારે અહી આવે ત્યારે તેમને તમારે બોધ પમાડવો કારણકે મારા જેવો મંત્રી હોય છતાં રાજા નરકગામી થાય તો તેના દેવામાથી હું કેમ છૂટું ? ' હવે સવારમાં અશ્વક્રીડા કરવાને બ્હાને મત્રી રાજાને ગુરૂ જે ઉદ્યાનમા સભામાં રહીને ઉપદેશ આપતા હતા ત્યાં લાવ્યો વિશ્રામાની ઇચ્છાથી વૃક્ષની છાયામાં આવેલા રાજાએ મંત્રીને પૂછ્યુ કે આ મુંડ મોટા સ્વરે શું બોલે છે ? મંત્રીએ કહ્યુ કે હુ જાણુતો નથી પરતુ ત્યાં જઇને તપાસ કરીએ, એ પ્રમાણે મંત્રીએ કહેવાથી રાજા મત્રી સાથે ત્યાં જઇને ધર્મદેશના સાંભળવા બેઠો. દેશનામાં રાજાએ પૂછ્યુ કે પ્રમાણના અભાવે આત્મા કે પરલોક નથી માટે ધર્મ કરવા વડે સર્યું ત્યારે સૂરીશ્વરે

અનશન કરીને સ્વર્ગે ગયા અને ચાર પલ્યોપમના આયુષ્યવાળા સૂર્યાભ નામે દેવ થયા ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહે સિદ્ધિને પામશે અહીં સાર એ છે કે આર્ય દેશ પામીને ધર્મ રહિત હોય છતાં સદ્ગુરૂ પાસેથી ધર્મ સાંભળીને બોધ પામનારા જીવો આત્મકલ્યાણ સાધે છે, માટે ગુરૂ પાસેથી ધર્મદેશના સાંભળવામાં તત્પર રહેવું

॥ ઇતિ પ્રદેશી નૃપ કથા ॥

અવતરણ—એવી રીતે પહેલા આર્યદેશ દ્વારનું વર્ણન કરીને હવે બીજા ' किमपि ' નામના દ્વારનું સ્વરુપ કહે છે.—

उत्सर्पिण्यवसर्पिणीः क्षितिमरुत्तेजोऽप्स्वसंख्या वने-
ऽनन्तान्ता विकले गणेयशरदो जात्या विपत्त्या नयेत् ।
सप्ताष्टौ तु भवांस्तिरश्चि मनुजे जीवोऽन्तरेऽत्रास्य चे-
द्धर्मस्तद्धरणेन्द्रवत्स सुगतिं प्राप्नोति तिर्यङ्ङपि ॥ ५ ॥

ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી પૃથ્વી તથા જલ અગ્નિમાં,
ને વાયુમાં જીવે વીતાવી અસંખ્યાત ભવાબ્ધિમાં;
વનસ્પતિમાં તે અનન્ત ગઇજ મરતા જન્મતાં,
વિકલેન્દ્રિમાં સંખ્યાત વર્ષો તિરિ મનુજ ભવ પણ થતા. ૧

સગ આઠ ઉત્કૃષ્ટા મહાકષ્ટે કરી જો ધર્મને,
વચમાં લહે તિર્યંચ પણ તો પામતા ઝટ સ્વર્ગને;

દૃષ્ટાંત અહીં ધરણેન્દ્રનું નિજ દાસ પાસ સુણાવતા,
નવકાર પાસકુમાર પામે સર્પ પણ ધરણેન્દ્રતા. ૨

શ્લોકાર્થ:—આ જીવ પૃથ્વીકાય, વાયુકાય, અગ્નિકાય અને અપકાયમાં અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણી કાલ જન્મ મરણ વડે નિર્ગમન કરે, તથા તેજ પ્રમાણે વનસ્પતિકાયમાં અનંતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીઓ સુધી વસે, તથા વિકલેન્દ્રિયમાં સંખ્યાતા શરદ એટલે વર્ષો સુધી તે પ્રમાણે રહીને, તિર્યંચ અને મનુષ્યમાં સાત આઠ ભવ સુધી વસે આના આંતરામાં જો તે જીવને ધર્મ પ્રાપ્તિ થાય તો તે તિર્યંચ હોય તો પણ ધરણેન્દ્રની જેમ ઉત્તમ ગતિ પામે છે ૫

સ્પષ્ટાર્થ:—આ ગાથામાં બીજું 'कथमपि' દ્વાર કહેવાનુ છે તો 'कथमपि' એટલે શું? તો 'મ્હોટા કષ્ટે' આ કહેવાતાં વાનાં પ્રાપ્ત કરીને ધર્મમાં પ્રમાદ કરવો નહિ. આ 'કથમપિ'નો દરેક દ્વાર સાથે સંબંધ છે તો તેને પ્રથમ ન કહેતાં બીજું કેમ કહ્યુ એવી શંકા થાય તો જવાબમાં જણાવવાનું કે આચાર્યે ઉદ્દેશના ક્રમમા આ દ્વાર બીજું કર્યું માટે ઉદ્દેશ પ્રમાણે નિર્દેશ થાય (સામાન્ય કથન પ્રમાણે વિશેષ કથન થાય) તેથી પ્રથમ આર્ય દેશનુ વ્યાખ્યાન કરી પછી કથમપિ દ્વાર હવે કહેવાય છે. આ મનુષ્યનો ભવ કેટલી મુસીબતે મળે છે, તે જણાવવાને આ જીવ આ સંસારમાં કયે કયે સ્થળે કેટલો કાલ રહ્યો તે જણાવે છે.— એકેન્દ્રિયને વિષે પૃથ્વીકાય એટલે માટી પત્થર વગેરે રૂપે ક્રમે અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણી જેટલો કા

દરશીઆન એટલે પંચેન્દ્રિયપણામાં જીવ તિર્યંચ રૂપે હોય તે છતાં પણ જો તેને ધર્મ પ્રાપ્ત થાય તો તે સારી ગતિને (દેવગતિને) પામે છે આ વિષયમાં ધરણેન્દ્રનું દૃષ્ટાંત જણાવ્યું છે–એટલે પૂર્વ ભવમા નાગ છતા પણ ત્રેવીસમા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથે તેને મરતી વખતે સંભળાવેલા નવકાર મંત્રની શ્રદ્ધા પૂર્વક મરણ પામવાથી હિંસક તિર્યંચ છતા પણ તે ધરણેન્દ્ર એટલે નાગકુમાર નામના અસુર કુમાર દેવોના ઇન્દ્ર રૂપે ઉત્પન્ન થયા ૫

આ ધરણેન્દ્રની કથા ટુંકાણમા આ પ્રમાણે જાણવી—

આ ભરતક્ષેત્રમાં વાણારસી નામે નગરીમા અશ્વસેન નામે રાજા હતા તેમને વામાદેવી રાણીથી ચૌદ સ્વપ્ને સૂચિત પાર્શ્વકુમાર નામના પુત્ર થયા આ પાર્શ્વકુમાર ત્રેવીસમા તીર્થંકર હતા ને તે ત્રણ જ્ઞાને સહિત હતા તે પ્રસેનજિત રાજાની પુત્રી પ્રભાવતીને પરણ્યા હતા એક વખતે મહેલની બારીએ બેઠેલા પાર્શ્વકુમારે પૂજાની સામગ્રી લઈને બહાર જતા નગર લોકોને જોયા તે જોઇને તેમણે પોતાના માણસોને પૂછ્યું કે લોકો નગર બહાર કેમ જાય છે? ત્યારે તેમણે કહ્યુ કે નગર બહાર કમઠ નામે તાપસ આવ્યો છે તે પંચાગ્નિ તપ તપે છે, તેને પૂજવાને લોકો નગર બહાર જાય છે તે સાંભળી પાર્શ્વકુમાર પણ તેને જોવાને પોતાના સેવકને સાથે લઈને ત્યાં ગયા તે વખતે અગ્નિ માટે સળગાવેલા લાકડામાં બળતા સર્પને પ્રભુએ અવધિ જ્ઞાનથી જોયો તેથી દયાના ભંડાર પ્રભુએ કહ્યું કે 'અહો પાપ અહો પાપ' કારણ કે જે તપમાં પણ દયા નથી.

પ્રભુને પ્રણામ કરી તેમના પગ નીચે ઉત્તમ કમળ સ્થાપન કર્યું અને પ્રભુના મસ્તક ઉપર સાત ફણાવાળુ છત્ર કર્યું, પછી મેઘમાલીને કહ્યુ કે હે પાપી! આખા જગતના ગુરૂ ઉપર આ તારો કોપ શો? અત્યાર સુધી મેં આ તારા કૃત્યને સહન કર્યું પણ હવે હું સહન કરીશ નહિ કારણકે હું પ્રભુનો સેવક છું પ્રભુ તો શત્રુ અને મિત્ર બન્ને ઉપર સમાન દૃષ્ટિવાળા છે, તેથી તેમને તો કાંઈ થવાનુ નથી, પરંતુ તને પોતાનેજ નુકશાન થવાનુ છે, માટે હજુ પણ પ્રભુની પાસે ક્ષમા માગ ધરણેન્દ્રના આ વચનથી ભય પામીને પોતાનો અપરાધ પ્રભુ આગળ ખમાવ્યો અને પોતાને સ્થાને ગયો ધરણેન્દ્ર પણ પ્રભુને નમીને સ્વસ્થાને ગયો એ પ્રમાણે તિર્યંચ હોય તેને લાગલાગટ વધારેમાં વધારે સાત આઠ ભવ થાય, પરંતુ જો વચમાં ધર્મને પામે તો સદ્ગતિ પણ પામે ૫

અવતરણ—:—આ ગાથામા પણ બીજા કથમપિ દ્વારને દૃષ્ટાંત પૂર્વક જણાવે છે:—

(शार्दू० वृत्तम्)

१ २ ३ ४ ५ ६
कालमाणिभवा अनादिनिधनास्तत्सर्वजातौ सदा,
८ ७ ९ १० १३ १४ ११ १२
जीवेन भ्रमता मुहूर्तमपि हि मासं न किंचिद्धितम् ।
१८ १९ २१ २० १५ १६ १७
मुक्ताशुक्तिकयेव वारि मणिकृद्वार्द्धौ क्वचिद्दैवत-
२३ २४ २२ २५ २६ २७ २९ २८
स्तत्माप्याय सकंवलेन शवलेनोक्ष्णेव धार्यं श्रिये ॥६॥

કાલ જીવ ભવ ત્રણ અનાદિ તેહથી સવિ જાતિમાં,
નિત્ય ભમતા આજ જીવે મુહૂર્ત્ત પણ રહી શાંતિમાં;
કંઈક હિત ના મેળવ્યું તેથી ભ્રમણ રહ્યું ચાલતું;
પણ સ્વાતિજલ જિમ છીપમાં જો દૈવયોગે આવતું. ૧
તો તેહનું મોતી બને તિમ હોય ભાગ્યજ ચળકતું,
તો ધર્મ પામે હોય અરધું પુણ્યથી સીધું થતું;
ધર્મ પામી સાધવો નિત જેમ કંબલ શંબલે,
શ્રેષ્ઠિ સંગે ધર્મ સાધી સુર થયા સ્થિરતા બલે. ૨

શ્લોકાર્થ.—કાલ, જીવ અને સંસાર આદિ અને અંત રહિત છે તે કારણથી સર્વ યોનિમાં નિરંતર ભમતા જીવે એક મુહૂર્ત સુધી પણ અલ્પ હિતને પ્રાપ્ત કર્યું નથી પરંતુ જેમ સમુદ્રમાં મોતીની છીપને ક્યારેક દૈવયોગે મોતી બનાવનાર પાણી મળી જાય છે તેમ કદાચ જીવને તે હિત (સમ્યક્ત્વાદિ) પ્રાપ્ત થઈ જાય તો કંબલ સહિત શંબલ નામના વૃષભની (બળદની) જેમ તેને મોક્ષ લક્ષ્મી મેળવવાને માટે ટકાવી રાખવું ૬

સ્પષ્ટાર્થ.—કાલ, પ્રાણી અને ભવ અનાદિ અનંત એટલે શરૂઆત અને અંત રહિત છે કારણ કે ભૂતકાળની આદિ નથી તેમજ ભવિષ્યકાળનો અંત નથી માટે કાલને અનાદિ અનંત કહ્યો વર્તમાનકાળ એક સમય રૂપ જ હોવાથી તે સાદિ સાંત છે વળી આ જીવની પણ આદિ નથી કારણ કે જે વસ્તુ નવી ઉત્પન્ન થાય તેની આદિ થાય (શરૂઆત કહી શકાય) પરંતુ જીવ તો સ્વયંસિદ્ધ એટલે કોઈનો

કરેલો નથી તેથી તેની આદિ નથી તેમજ જીવનો નાશ પણ નથી કારણ કે નારકી મનુષ્ય તિર્યંચ દેવરૂપે તેની જુદી જુદી અવસ્થાઓનો નાશ છે પરંતુ તે દરેક અવસ્થામાં તે જીવ રૂપે તો કાયમજ છે માટે તેનો નાશ પણ નથી તેવીજ રીતે ભવ એટલે સંસાર તે પણ આદિ અંત રહિત છે કારણ કે આ સંસાર પણ કોઈનો કરેલો નથી તેમજ સદા કાળ સંસારી જીવોથી ભરેલો હોવાથી તેનો છેડો પણ નથી આ કારણથી એટલે આ બંને પદાર્થો શરૂઆત અને છેડા રહિત હોવાથી મધળી એટલે ચોરાશી લાખ યોનિમાં નિરંતરપણે રખડતા જીવે એક મુહૂર્ત એટલે બે ઘડી જેટલા વખત સુધી પણ થોડું પણ હિત એટલે સમ્યગ્દર્શનાદિ ધર્મ સ્વરૂપ સુખનું સાધન મેળવ્યું નથી જો કદાચ અનુકૂળ નસીબના યોગે પ્રાપ્ત થઈ જાય તો તે ધર્મને જીવે મોક્ષ રૂપી લક્ષ્મીને પામવા માટે ટકાવી રાખવું જોઈએ. કોની પેઠે પ્રાપ્ત થાય? તે દૃષ્ટાન્ત પુર્વક જણાવે છે— જેમ સમુદ્રની અંદર મોતીની છીપ વડે (એટલે કાલુ નામની માછલી જેના ઉદરમા સ્વાતિ નક્ષત્રનું પાણી જાય તો તેમાથી મોતી બને છે) કદાચ નસીબ યોગે મોતી બનાવનારૂ પાણી મોતી રૂપી લક્ષ્મીને માટે ધારણ કરાય છે તેમ જીવે પણ ધર્મ પામીને મોક્ષ રૂપી લક્ષ્મીને માટે તેને ટકાવી રાખવો જોઈએ આ બાબતમા ઉદાહરણ જણાવે છે:—જેવી રીતે સંબલ અને કંબલ નામના બે વૃષભોએ ધર્મ પામીને તેને ટકાવી રાખ્યો તેવી રીતે ધર્મને ટકાવી રાખવો જોઈએ ૯

સંબલ કંબલનું દૃષ્ટાન્ત ટુંકમા આ પ્રમાણે જાણવું—

એક નગરને ભંડીરવન યક્ષના યાત્રાને દિન મોટો ઓચ્છવ થયો ત્યારે જુવાન ગામડીઆઓએ ગાડાં હાંકવાની હોડ (બળદ હાંકવાની રમત) આરંભી તે નગરને જિનદાસનો કોઈક મિત્ર શેઠને પૂછ્યા સિવાય તે બંને બળદોને લઈ ગયો અને તેમને ગાડીએ જોડીને જોરથી હાંક્યા કોઈ દિવસ ગાડીએ જોડાએલા નહિ હોવાથી તે બંને ઘણા દુઃખી થયા વળી તે મિત્રે બળદોને જલદીથી દોડાવવા માટે ઘણો માર માર્યો તેથી તેમના સાંધા તૂટી ગયા, એવી રીતે તે અત્યંત દુઃખ પામેલા તે બનેને શેઠને ત્યાં પાછા બાંધી ગયો જ્યારે શેઠ તેમની પાસે ગયા ત્યારે તેમની તેવી અવસ્થા જોઈને શેઠને ઘણો ખેદ થયો અને આ દુરાત્માએ શું કર્યું એવું વિચારવા લાગ્યા બંને બળદોને કંપતા અને જોરથી શ્વાસોશ્વાસ લેતા જોઈને કરૂણાવાળી દ્રષ્ટિથી શેઠે તેમને સ્નેહ પૂર્વક કહ્યું કે હે બળદો! તમારે કોઈના ઉપર વૈરભાવ કરવો નહિ કારણ કે ઉપકારમાં કે અપકારમાં પણ સત્પુરૂષોનું મન ભેદાતું નથી શેઠ તેમને અન્ન પાણી આપે છે તે તેઓ ખાતા નથી કારણ કે વિવેકી બનેલા તે વૃષભોએ અનશન કર્યું હતું શેઠે પણ ઇંગિત આકારથી તે વાત જાણી, તેથી શેઠે પણ તેમને અનશન કરાવ્યું. અને તેઓએ હર્ષથી અંગીકાર કર્યું ત્યાર પછી શેઠે આપેલા નમસ્કાર મંત્રને સાંભળતાં તેઓ સમાધિ મરણ પામીને નાગકુમારને વિષે દેવ થયા આ વાર્તાનો સાર એ છે કે તિર્યંચ છતાં પણ તેમણે ધર્મની આરાધના કરી તો તેઓ પણ દેવ ગતિના સુખ પામ્યા તો દુર્લભ એવો આ મનુષ્ય ભવ મહા મુશીબને પામીને ભવ્ય જીવોએ તેને ફોગટ હારી જવો નહિ પરંતુ ધર્મ કાર્યો કરીને તે જન્મને સફળ કરવો જોઈએ ૬

જેમ મેઘ કુમાર [illegible] ગયા,
ને વિદેહે સિદ્ધ હોશે તિમ ઘણાં જન તરી ગયા,
ભાગ્યથી નર ભવ લહીને મુક્તિ કમલા પામવા,
શીઘ્ર કરવો યત્ન સર્વં કુભાગ્ય વિષયો છોડવા. ૪

શ્લોકાર્થ —જેમ આ લોકને વિષે ૧ નિર્મલ રેતીવાળા ખેતરમા બીજ ઉગતું નથી વળી ૨ ખારવાળા ખેતરમા પણ ઉગતુ નથી ૩ નહિ ખેડેલા ખેતરમા કાંઈક ઉગે છે અને ૪ ખેડેલા ખેતરમા જુદા જુદા ફલો વડે ફળે છે, તેવી રીતે દેવતા નારકી તિર્યંચ અને મનુષ્યના ભવને વિષે ધર્મની ઉત્પત્તિ જાણવી તેથી મનુષ્ય ભવને વિષે મેઘકુમારની જેમ અનંત લક્ષ્મી (મોક્ષ) ને પામવા માટે ઉતાવળ કરો ૭

સ્પષ્ટાર્થ:—ચાર ગતિને વિષે મનુષ્ય ભવ પામીનેજ ધર્મની ઉત્પત્તિ (લાભ, પ્રાપ્તિ) થઈ શકે છે પણ બીજા ત્રણ ભવોમાં ધર્મની ઉત્પત્તિ થઈ શકતી નથી તે બીના ખેતરના દૃષ્ટાન્ત વડે કવિશ્રી જણાવે છે જે ખેતર નિર્મલ રેતીથી ભરેલું હોય તે ખેતરમાં વાવેલુ બીજ જેમ ઉગતું નથી અને તેથી કરીને તેવા ખેતરમાં કરેલી ખેતી તદ્દન નિષ્ફળ જાય છે અથવા કાંઈ પણ અનાજ મળતું નથી તેમ દેવ ભવમા પણ કાંઈ વિશિષ્ટ ધર્મ ઉપાર્જન કરી શકાતો નથી કારણ ત્યાં રહેલા દેવતાઓ દેવ ભવ સબધી સુખો ભોગવવામા એટલા બધા આસક્ત થઈ જાય છે કે જેથી તેમનાથી કોઈ પણ જાતનો વિરતિરૂપ ધર્મ બની શકતો નથી તેવીજ રીતે ખારવાળી જેની જમીન છે તેવા ખેતરમાં ખેતી કરવામા આવે તો તેમાં પણ જેમ બીજ ઉગતુંજ નથી તેમ ખારવાળા

સાંભળી તેમને આ સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય ભાવ થયો, તેથી તેમની શ્રીવીર પ્રભુની પાસે દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા થઈ તે વાત તેમણે માતા પિતાને કરી અને દીક્ષા લેવા માટે રજા માગી ત્યારે માબાપે કહ્યુ કે હે પુત્ર! આ વ્રત પાળવું સહેલું નથી કેમ તારા કોમળ શરીરવાળા તું કે જેણે ટાઢ તડકા સહન કર્યા નથી તે તારાથી આ દુષ્કર ચારિત્ર કેવી રીતે પાળી શકાશે? ત્યારે મેઘકુમારે કહ્યુ કે ભવથી ઉદ્વેગ પામેલો હું તે દુષ્કર છતા પણ પાલીશ માટે મને રજા આપો. ત્યાર પછી માત પિતાએ ઘણી રીતે સમજાવ્યા છતા તેમનો નિશ્ચય અડગ રહ્યો ત્યારે તેમણે દીક્ષા લેવાની રજા આપી અને મેઘકુમારે પણ વીર પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી

રાત્રીએ જ્યારે સૂવાનો પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે મેઘકુમાર સૌથી લઘુ દીક્ષિત હોવાથી તેમનો સંથારો સૌથી છેલ્લો આવ્યો રાત્રીમા સંથારામા સૂતેલા તેમના શરીરે માત્રાદિ કરવા માટે જતા આવતા સાધુઓના પગનો સંઘટ્ટો (સ્પર્શ) થવા લાગ્યો અને શરીર ધૂળથી વ્યાપ્ત થવા માંડ્યુ તે વખતે તેમને ઉંઘ આવતી નથી તેથી તે વિચારે છે કે ક્યાં મારી સુંદર તળાઈઓ વગેરે વાળો પલંગ અને ક્યા આ ભોંય ઉપર સંથારામા સૂવાનું તેમજ જતા આવતા સાધુઓના પગની ઠેસો ખાવી આવું દુ:ખ મારાથી સહન થવાનું નથી માટે સવારમાં પ્રભુની પાસે જઇને દીક્ષાનો ત્યાગ કરીશ, એવા વિચારમાં ને વિચારમાં તેમણે પરાણે રાત્રી પૂરી કરી

સવારે વ્રત ત્યાગ કરવાની ઈચ્છાથી પ્રભુ પાસે આવ્યા

બચાવવાને માટે તેં એટલું કષ્ટ સહન કર્યું અને તેથી તું રાજપુત્ર થયો તો સાધુઓના પગના સંઘટ્ટનથી તું કેમ કાયર થઈ ગયો એક જીવને અભયદાન આપવાથી પણ જ્યારે આટલું ફલ મળ્યું તો સર્વ જીવને અભયદાન આપનાર આ વ્રત અંગીકાર કરીને તું હવે પ્રમાદી થઈશ નહિ

આ પ્રમાણે પ્રભુની વાણી સાંભળીને તે ફરીથી વ્રતને વિષે દૃઢ આસ્થાવાળા થયા અને મિથ્યા દુષ્કૃત આપીને તીવ્ર તપ કરવા લાગ્યા અને ચારિત્રનું સમ્યગ રીતે પાલન કરીને વિજય વિમાનને વિષે દેવ થયા ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉપજીને મોક્ષે જશે આ પ્રમાણે તિર્યંચના ભવમાં પણ દયા પાળીને ધર્મ કાર્ય સાધવાના કારણભૂત મનુષ્ય ભવ પામી શ્રીમેઘકુમારે તેને સફલ કર્યો તેમ મનુષ્ય ભવ પામીને ભવ્ય જીવોએ વિશેષતાથી ધર્મની સાધના કરીને આત્મકલ્યાણ કરવું વ્યાજબી છે કારણ કે મનુષ્ય ભવ પામવો ઘણો દુર્લભ છે

॥ ઇતિ મેઘકુમાર કથા ॥

અવતરણ.—મનુષ્ય ભવ પામ્યા છતાં કેવા કેવા પ્રકારની બુદ્ધિવાળા મનુષ્યો કેવાં કેવા પ્રકારનાં કર્મ બાંધી અંતે કેવી ગતિ પામે છે તે જણાવે છે

॥ मन्दाक्रांतावृत्तम् ॥

१ २ ३ ६ ७ ८
वेलाकूले महति नृभवे प्राक् प्रसन्नेन्दुवत्त-
५ ४ १० ९
जीवा मूढम्लथदृढधियः क्रीणते कर्मवस्तु ।

કાશમાં રહેલા જણાય છે તે વખતે દુર્મુખે કહ્યું કે આનું તો નામ પણ લેવા જોગ નથી કારણ કે પોતાના નાના બાળકને ગાદીએ બેસાડીને મંત્રીઓને કારભાર સોંપીને તેણે દીક્ષા લીધી રાજા બાળક હોવાથી પડોશના રાજાઓ તેના ઉપર ચઢી આવ્યા છે મંત્રીઓ પણ તેમની સાથે મળી ગયા છે અને રાણીઓ નાશી ગઈ છે આ વાતચીત પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિએ સાંભળી. અને તેથી તેમને એકદમ ક્રોધ ચઢ્યો એટલે મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે જો હું અત્યારે ત્યા હોત તો મંત્રીઓને સજા કરત અને રાજાઓને હરાવીને નસાડી મૂકત એ પ્રમાણે વિચારમા ને વિચારમા શત્રુઓ સાથે મનથી યુદ્ધ કરવા લાગ્યા ને પોતાના વ્રતને ભુલી ગયા જાણે પોતે નવા નવા શસ્રોથી લડે છે આવા ધ્યાનમાં તેઓએ અશુભ કર્મના બંધ કરવા માંડ્યો અને એવા અશુભ પરિણામમા ચડ્યા કે સાતમી નારકીના દલીયા બાંધ્યા તે વખત શ્રેણિક રાજા પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા તેમણે પ્રસન્નચદ્રને વદન કર્યું પછી સમોવસરણમાં ગયા ત્યા વીર પ્રભુને પૂછ્યુ કે પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ મેં જ્યારે તેમને વદન કર્યું ત્યારે મરણ પામે તો ક્યાં જાય. ત્યારે પ્રભુએ કહ્યુ કે સાતમી નરકે જાય. થોડી વાર પછી ફરીથી પૂછ્યું ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે સર્વાર્થસિદ્ધે જાય શ્રેણિક રાજાએ પૂછ્યુ કે આવું બે પ્રકારનુ વ્યાખ્યાન શાથી? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યુ કે તે વખતે તેઓ દુર્મુખનાં વચનો સાંભળી દુર્ધ્યાનમાં ચઢ્યા હતા અને તેથી તે વખતે તેમને સાતમી નારકીનાં દલિક બંધાતાં હતાં તે વખતે તેઓ મનથી શત્રુ રાજાઓ સાથે લડી રહ્યા હતા લડતાં લડતાં બધા શસ્ત્રો ખુટી ગયાં એટલે માથાનો મુગટ ફેંકવા માટે માથે હાથ મૂકે છે.

શ્રેષ્ઠ કુલ રૂપ સ્થાન માગતાં જરૂર જન ધર્મી બને.
પણ દુષ્કુલે જન્મ્યા છતાં પુણ્યે જનો ધર્મી બને;
સ્થાન ઝેરી સર્પ તો પણ ઝેર હરનારો મણી,
ત્યાં થાય કાદવથી હવે ઉત્પતિ તેમ કમલ તણી. ૧

સુલસ નામે સુત કસાઈ કાલસૌકરિકનો હતો,
પિતા અભવ્ય છતાં ન ધર્મે તે કદી આળસુ થતો;
પુણ્યયોગે સુલસ પામે સંગ અભય કુમારનો,
હોય નીચ કુલ તોય મહિમા જાગતો છે પુણ્યનો. ૨

શ્લોકાર્થ:—જે સુલસ તેવા પ્રકારના અભવ્ય પિતાનો પુત્ર છતાં ધર્મને વિષે આલસવાળો થયો નથી શું ઝેરી સર્પથી ઝેરને હરનાર મણિ થતો નથી? અથવા કાદવમાથી લક્ષ્મીના ઘર રૂપ કમલની ઉત્પત્તિ થતી નથી? અથવા થાય છે ૯

સ્પષ્ટાર્થ:—ખરાબ કુલમાથી પણ ઉત્તમ પુરૂષો ઉત્પન્ન થાય છે તો સુકુલની તો વાતજ શી? એ વાત દૃષ્ટાન્ત પૂર્વક સમજાવે છે. ખરાબ કુલમાથી પણ ઉત્તમ પુરૂષો ઉત્પન્ન થાય છે તે વાત તો ખરાબ કુલનો મહિમા જણાવે છે એવી શકા થાય તો તે બાબતમા જણાવવાનુ કે ખરાબ કુલમાંથી ઉત્તમ પુરૂષો ઉત્પન્ન થાય છે તો તે પુરૂષનો પૂર્વનો પુણ્યોદય જાણવો પરંતુ તે કુલનું માહાત્મ્ય નથી શ્રેણિક રાજાના વખતમા રાજગૃહી નગરીમાં કાલિકસૌરિક નામે ચાંડાલ હતો જે દરરોજ પાચસો પાડાનો વધ કરતો હતો અને જેને શ્રી મહાવીર પ્રભુએ અભવ્ય એટલે મોક્ષે જવાને અયોગ્ય જણા-

વળી કેટલાક પણ તો ભાગી ગોડાના રોગ છે તો તેમને મારવામાં પાપને બદલે ઉલટું પુન્ય થાય છે તો એનાં તને તેમાં પાપ લાગતુ હોય તો આપણે જેમ માન વહેંચીએ છીએ તેમ તે પાપને વહેંચી લઈશું ત્યાર પછી સુલસ વિચારે છે કે આ અજ્ઞાનીઓને મારે સન્માર્ગમાં જોડવા જોઈએ એ વિચારથી એક દિવસ તેણે કુહાડા વડે પોતાનો પગ છેદ્યો ત્યાર પછી તેની વેદનાથી વિલાપ કરતા સુલસે તેઓને કહ્યુ કે હે પૂજ્ય સગાઓ મને ઘણી પીડા થાય છે માટે તમે થોડી થોડી પીડા વહેંચી લો ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે તારી વેદના અમારાથી શી રીતે લેવાય ? ત્યારે સુલસે કહ્યું કે જો તમે મારી પીડા લઈ શકતા નથી તો તમે મારૂં પાપ શી રીતે લેશો ? એ પ્રમાણેનાં સુલસના વચનથી બોધ પામીને તેઓ ધર્મ બુદ્ધિવાળાં થયા સુલસે પોતાની શ્રદ્ધાનો ત્યાગ કર્યો નહિ. એ તેના પૂર્વ પુણ્યનો પ્રભાવ જાણવો

॥ ઈતિ સુલસ કથા ॥

અવતરણઃ—સુકુલમાં ઉત્પન્ન થએલી સ્રીઓ પણ બોધને માટે થાય છે તે જણાવે છેઃ—

८ ५ ६
बोधाय सद्धर्मकुलोद्भवाः स्त्रियो-
७ २ ४ १ ३
ऽप्युद्रायनस्येव पुरा प्रभावती ।
१० १२ ९ १३ ११
सत्तीर्थता किं जलधेर्न ? गंगया,
१६ १४ १५ १८ १७
सद्वृत्तता वा शशिनो न ? राकया ॥ १० ॥

તેમજ જુના (કાણાવાળા) વહાણથી કોણ સમુદ્રને તરે? અથવા કોઈ તરી શકે નહિ ૧૧

સ્પષ્ટાર્થ—કંચન કામિનીના ત્યાગી એવા સદ્ગુરૂની સોબત વિના મોક્ષ પ્રાપ્તિ થતી નથી તે જણાવે છે તામલિ નામના તાપસે જીવ અજીવ પુણ્ય પાપ આશ્રવ સંવર નિર્જરા બંધ અને મોક્ષ એ નવ તત્વોનુ સ્વરૂપ સમજ્યા સિવાય કરેલું મોટું અજ્ઞાન તપ સુસાધુની સોબત રહિત હોવાથી મોક્ષરૂપી ફળને આપનારૂં થયુ નહિ આ તાપસે જેટલું તપ કર્યું (તેનુ વર્ણન તેની કથામાં કહેવાશે) તે તપ જો સુસાધુ પાસેથી જીવ અજીવ વગેરે નવ તત્ત્વોના સ્વરૂપને સમજીને શ્રદ્ધાપૂર્વક કર્યુ હોત તો તે સમકિત પૂર્વક થાત તેથી તેને મોક્ષ રૂપી ફળ મળત પરંતુ સમકિત વિનાનું હોવાથી તે ઉગ્ર તપ પણ મિથ્યાત્વ મિશ્રિત હોવાથી તે અજ્ઞાન તપનું નજીવું જ ફળ મળ્યુ અથવા તેને મોક્ષરૂપી ઈષ્ટની પ્રાપ્તિ થઈ નહિ. આ બાબત દૃષ્ટાન્ત પૂર્વક સમજાવે છે સુવર્ણસિદ્ધિ મેળવવાને માટે જે ઔષધિઓનો પ્રયોગ કરવાનો છે તે ઔષધિઓને બદલે ખોટી ઔષધિઓથી પ્રયોગ કરનારને સુવર્ણસિદ્ધિ થતી નથી તેમજ સમુદ્ર તરવાને માટે જર્જરિત વહાણ એટલે જુનું વહાણ કામમાં આવે નહિ અથવા જુના વહાણથી સમુદ્ર તરી શકાય નહિ કારણ કે જુનું વહાણ સમુદ્રની વચમાં જ ભાંગી જાય છે તેથી સમુદ્ર તરી શકાતો નથી તેવી રીતે અજ્ઞાન કષ્ટથી પણ આ સંસાર રૂપી સમુદ્રનો પાર પામી શકાતો નથી. ૧૧

તામલિ તાપસની કથા.—

તામલિપ્તી નગરીમા તામલિ નામે એક શેઠ હતા. તેણે

ભીલને [illegible] તેમાંનો ગિરિશુક ભીલોની [illegible] ગુણ વિનાનો [illegible] અને [illegible] સાધુ પુરુષોની સોબતથી ગુણવાળો થયો.

એક વાર કોઈક રાજા વક્ર શિક્ષિત ઘોડા વડે તે અરણ્યમાં લવાયો. અરણ્યમાં ભમતા તે રાજાને જોઈને ગિરિશુક ભીલોને કહેવા લાગ્યો કે ચિન્તામણિ સમાન આ રાજાને તમો પકડો. આવું સાંભળીને ભય પામેલો તે રાજા ત્યાંથી નાઠો ને તાપસોના આશ્રમે ગયો. તેને આવતો જોઈને પુષ્પશુક મૃદુ સ્વરે બોલવા લાગ્યો કે હે તાપસો! તમે જુઓ, તમારા ભાગ્યયોગથી ખેંચાઈને આ રાજા અહીં આવ્યા છે. માટે તેમનો યોગ્ય આદર સત્કાર કરો, તે સાંભળીને સ્વસ્થ થએલો રાજા વિસ્મય પામીને બોલ્યો કે હે પોપટ! તારામાં અને તે પોપટમાં આટલો બધો ભેદ કેમ છે? ત્યારે તે પોપટે કહ્યું કે અમારા બંનેના માતા પિતા એક જ છે, પરંતુ મને મુનિઓ લાવ્યા છે, ભીલો લાવ્યા નથી તે ભીલોની ખરાબ વાણી સાંભળે છે અને હું મુનિઓની સારી વાણી સાંભળું છું, તેથી સોબત પ્રમાણે અસર થાય છે અને તે વાત તમે પ્રત્યક્ષ જોઈ છે માટે દુષ્ટની સોબતનો ત્યાગ કરીને સત્સંગતિ કરવી જોઈએ.

॥ ઈતિ ગિરિશુક પુષ્પશુક કથા ॥

[illegible]ાગમા [illegible] અને બીજા [illegible] પકડીને જંગ-
લમા જતા [illegible] માર્ગમાં [illegible] ધ્યાનમાં ઉભેલા
એક મુનિરાજને જોયા તેમને [illegible] ચિલાતીપુત્રે પૂછયું કે
[illegible] તો આ તરવારથી તમારૂ
મસ્તક પણ છેદી નાખીશ "ઉપશમ-વિવેક-સંવર" એ
પ્રમાણે કહીને તે મુનિ આકાશમા ઉડી ગયા ત્યાર પછી
તેજ સ્થળે ઉભા રહીને તે તેના અર્થ વિચારવા લાગ્યો.
તેમા પ્રથમ ઉપશમ પદનો વિચાર કરતાં તેણે વિચાર્યું કે
ક્રોધ રૂપી અગ્નિની જ્વાલાથી ભયંકર અરણ્યમા કલ્પવૃક્ષની
જેમ મારામા ઉપશમ (શાંતિ) ક્યાં છે ? બાળ વિનાની નિર્દોષ
આ બાલાના મસ્તકને હાથમાં ધારણ કરતા ચંડાળ સરખા
મારામા વિવેકનો સ્પર્શ કેવો ? વળી મન વચન કાયાને
કબજે રાખવા રૂપ ઉત્તમ સંવર પણ મારામા કયા છે ? આ
પ્રમાણે વિચાર કરતા બોધ પામેલા તેણે તરવાર સહિત
તે બાલાનું મસ્તક હાથમાંથી મૂકી દીધુ અને ઉપશમ
વિવેક અને સંવરને પામીને શુદ્ધ ધ્યાનમાં લીન થઇને
પોતાના દુષ્કૃત્યની નિંદા કરતા તે મહામુનિ ત્યાજ કાઉસગ્ગ
ધ્યાને રહ્યા તે વખતે લોહીની ગંધને લીધે વજ્ર સરખા
મુખવાળી કીડીઓ ત્યા આવી અને શરીરમાં પેસીને તે કીડી-
ઓએ ચિલાતી પુત્રના શરીરને ચાલણી જેવું છિદ્રોવાળું
કરી દીધુ તો પણ તે ધ્યાનથી ચલાયમાન થયા નહિ અઢી
દીવસ સુધી તે ભયંકર ઉપદ્રવને અદીન મનથી સહન કરીને
પોતે કરેલા પાપની સિદ્ધની સાક્ષીએ આલોચના કરી પ્રતિ-
ક્રમીને શુભ ધ્યાનમા મરણ પામી સહસ્રાર દેવલોકમા દેવ-
પણે ઉપજ્યા જેવી રીતે મુનિના બોધના વચનથી ચિલાતી

જેમ [illegible], જેમ રોહિણેય નામના ચોરને શ્રીવીર પ્રભુના વચન સાંભળવા ઇચ્છા ન હતી છતાં પણ પગમાં કાંટો વાગવાથી તે (કાંટો) કાઢવા માટે [illegible] કરતાં કાન-માંથી આંગળી કાઢી લીધી પછી અને તેથી તેના કાનમાં મહાવીર પ્રભુના "જેના જમીનથી ચાર આંગળ અદ્ધર ચાલે છે તથા તેમની આંખો બંધ થતી નથી" એટલા વચનો કાનમા પેસી ગયા તે પણ તેને ઘણા લાભદાયી થયાં કારણ કે તે સાભળેલા વચનને લીધે અભયકુમારની જાળમાં તે ફસાયો નહિ અને સંકટમાંથી બચી ગયો એટલુ જ નહિ પરંતુ એક જ વચન સાભળવાથી આટલા ફાયદા થયો તો જેઓ ધર્મનો ઉપદેશ નિરંતર સાંભળે છે તેમને કેટલો લાભ થાય ? એવું વિચારીને તેણે ચોરીનો ધંધો બંધ કરીને દીક્ષા લીધી આ બાબતમા દૃષ્ટાન્ત જણાવે છે કે રોગવાળાને ગમતો ન હોય તને આપવામા આવતો કડવો ઉકાળો તેના રોગનો નાશ કરીને તેને સાજો બનાવે છે ને તેથી તે સુખી થાય છે તેવી જ રીતે સૂર્ય જો કે તેના તાપને લીધે આકરો લાગે છે તે છતાં પણ તે જગતના જીવોને હિત માટે થાય છે કારણ કે તેનો પ્રકાશ જીવોને મળતો ન હોય તો જીવોની તંદુરસ્તી સચવાતી નથી કારણ કે દરેકને જીવવાને માટે સૂર્યના પ્રકાશની જરૂર છે વળી તે અંધકારનો પણ નાશ કરે છે જેથી કરીને દરેક વસ્તુ સ્પષ્ટપણે જોઈ શકાય છે સાર એ છે કે ગમતાં ન હોય તે છતાં પણ પરિણામે લાભદાયી એવા બોધ વચનો જરૂર લાભ આપનાર થાય છે ૧૪

કાઢયા સિવાય આગળ જઈ શકાય તેમ નહોતું તેથી કાંટો કાઢવા માટે વાંકો વળીને કાનમાથી આંગળી ઘાલેલ એક હાથ લઈને પગમાથી કાંટો કાઢવા મ ડયો તેજ વખતે દેશના આપતા શ્રીવીર પ્રભુના વચનો તેણે સાભળયા તે વખતે વીર પ્રભુ દેવના સ્વરૂપનુ વર્ણન કરતા હતા તેમાંથી "દેવો જમીનથી ચાર આગળ અદ્ધર ચાલે છે, તેમનાં ચક્ષુઓ બંધ થતા નથી, તેમની ફૂલની માળા કરમાતી નથી તથા પરસેવાના મેલથી રહિત હોય છે" આ વચનો તેના કાનમા પેસી ગયા તેણે જલદી કાંટો કાઢી નાખ્યો અને કાનમા આંગળાં ઘાલી આગળ ચાલવા માંડયુ

આ ચોર નગરમા હમેશા ચોરી કરે છે અને પકડાતો નથી તેથી લોકો ઘણા ભયભીત રહેવા લાગ્યા. શેઠીઆઓ ભેગા થઈને શ્રેણિક રાજા પાસે ફરીયાદ કરવા ગયા તમારા સરખા રાજા રાજ્ય કરતા હોય છતા નગરમા રોજ ચોરી થાય અને ચોર પકડાય નહિ તો સ્વામી છતા અમે તો સ્વામી રહિત જેવા થયા માટે આનો ઉપાય તરત કરવો જોઈએ શ્રેણિક રાજાએ પણ કોટવાલોને બોલાવીને ગુસ્સે થઈને કહ્યુ કે તમેજ ચોરને મદદ આપતા હોવા જોઈએ નહિ, તો ચોર કેમ પકડાય નહિ ત્યારે કોટવાલોએ કહ્યુ કે શેઠિ[illegible] આ ન[illegible] ચોર ચોરી કરે છે પરંતુ તે દેખાતો નથી તેમ પકડાતો નથી અને તે ચોરને મારવાને અગર પકડવાને શક્તિમાન નથી [illegible] અમારે કોટવાલપણુ પાછુ લઈ લો [illegible] [illegible]. આ સાંભળી અભયકુમારે તેઓને કહ્યુ કે [illegible] [illegible] [illegible] ચુમ [illegible] તૈયાર [illegible] પ્રવેશ કરવું જણાય તેને

કોપેલ શ્રેણિક રાજા ઉચ્ચ સ્વરે કહેવા લાગ્યા કે જિનેશ્વરની આશાતના કરતા આ કુષ્ઠીને બાંધીને વધ કરવો એવામાં પ્રભુને છીંક આવી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે–મરો, અભયકુમારને છીંક આવી ત્યારે કહ્યું કે–મરો કે જીવો, કાલસૌકરિકને છીંક આવી ત્યારે કહ્યું કે–ન મર ન જીવ, અને શ્રેણિકને છીંક આવી ત્યારે કહ્યું કે–‘ જીવો ’ પ્રભુને મરવાનું કહ્યું તેથી શ્રેણિકે ઉભા થઈ સુભટોને તેને પકડવાનો આદેશ કર્યો દેશનાને અન્ત સુભટો સાથે રાજા તેને પકડવાને ઉઠયો પરંતુ તેમના દેખતાંજ તે દેવ ચાલ્યો ગયો તેથી રાજા ઘણું આશ્ચર્ય પામ્યો

વિસ્મય પામેલા રાજાએ પ્રભુને પૂછયું કે આ કુષ્ઠી કોણ છે ? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે દર્દુરાક નામનો દેવ તારા સમકિતની પરીક્ષા કરવા માટે કુષ્ઠીનું રૂપ કરી અહીં આવ્યો હતો તેણે મારી ચન્દનથી પૂજા કરી હતી. પરંતુ તારી દૃષ્ટિને (મોહ પમાડવાને) તે રસી રૂપે જણાતું હતું શ્રેણિક રાજાએ છીંકનું સ્વરૂપ પૂછયું ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે મને છીંક આવી ત્યારે મરવાનું કહ્યુ. તે વ્યાજબી છે કારણ કે હું અહીંથી મોક્ષે જવાનો છું તેથી અહીં કરતાં ત્યાં મને અધિક સુખ મળવાનું છે તને જીવવાનું ઠીક કહ્યુ કારણ કે તું અહીંઆ સુખી છે પરંતુ મરીને નરકે જવાનો છે, માટે ત્યાં તારે દુઃખી થવાનું છે. અભયકુમાર અહીં સુખી છે અને મરીને દેવલોકમાં જવાનો છે એટલે ત્યાં પણ સુખી થવાનો છે તેથી તેને જીવવાનું અને મરવાનું ઠીક [illegible] કાલસૌકરિક અહીં પાપના કામો કરે છે અને

હતું વગેરે કહ્યુ અને તેની પ્રશંસા કરી એક ઉત્તમ મોતીનો હાર તથા બે ગોળીઓ આપી તે અદૃશ્ય થઈ ગયો

શ્રેણિક રાજાએ દિવ્ય હાર ચેલ્લણા રાણીને આપ્યો અને બે ગોળીઓ નંદાને આપી પરંતુ પોતાને હાર ન મળવાથી ગુસ્સે થઈને નંદાએ તે ગોળીઓ ફેંકી દીધી અને તે થાભલા સાથે અથડાઈને ફૂટી ગઈ તેમાંની એકમાંથી બે કીંમતી કુંડલો તથા બીજામાથી બે તેજસ્વી સુંદર વસ્ત્ર નીકળ્યા તે ચારે પદાર્થો નદાએ આનંદથી ગ્રહણ કર્યા.

શ્રેણિક રાજાએ કપિલા દાસીને બોલાવીને કહ્યુ કે જો તું મુનિઓને ભાવથી દાન આપે તો હું તને ઘણું ધન આપુ પરતુ દાસીએ કહ્યુ કે તમે મને આખા શરીરે સુવર્ણથી શણગારો તો પણ હુ એ કામ કરી શકીશ નહિ કાલસોકરિકને બોલાવીને પણ કહ્યુ કે જો તું એક દિવસ હિંસાનો ત્યાગ કરે તો તને તેના બદલામાં ઘણુ ધન આપીશ કાલસોકરિકે કહ્યુ કે તમે ગમે તેટલુ ધન આપો તો પણ હું હિંસાનો ત્યાગ કરીશ નહિ શ્રેણિક રાજાએ તેને કુવામા નાખ્યો ત્યા પણ તેણે માટીના ૫૦૦ પાડા બનાવીને માર્યા તેથી ખેદ પામીને શ્રેણિક રાજાએ પોતાના પૂર્વ કર્મની નિંદા કરી છેવટે મરણ પામીને તે (રાજા) નરકે ગયા

॥ ઇતિ શ્રેણિક નૃપ કથા ॥

અવતરણ—આ ગાથામાં સુલસા શ્રાવિકાના અપૂર્વ સમકિત દર્શનનુ વર્ણન કરે છે.—

કર્યાં તે છતાં પણ તે વંદના કરવા ન ગઈ. એટલું જ નહિ, પરંતુ પચીસમા તીર્થંકરનું રૂપ ધારણ કર્યું તે છતાં વંદન કરવા ગઈ નહિ કારણ કે તે જાણતી જ હતી કે આ ચોવીસીમા શ્રીવીર પ્રભુજ છેલ્લા તીર્થંકર છે અથવા પચ્ચીસમા કોઇ તીર્થંકર થાય જ નહિ આવી અચળ શ્રદ્ધાને લીધેજ તેની પ્રશંસા થઇ આ બાબતમાં દૃષ્ટાંત કહે છે કે ચંદ્રકલા પોતાના નિર્મલપણાને લીધે શંકરના મસ્તક ઉપર તિલકપણાને લીધે કેતકીપણાને શું ધારણ નથી કરતી? અથવા ચંદ્રકલા પોતાના નિર્મલપણાના ગુણને લીધે જ શંકરના મસ્તકને વિષે તિલક રૂપે શોભે છે વળી તે જ નિર્મલપણાને લીધે ગંગા નદી શંકરના મસ્તકને વિષે પુષ્પની માલા જેવી શોભે છે ૧૬

સુલસા શ્રાવિકાની કથા:—

રાજગૃહ નગરમા નાગ નામે ઉત્તમ સારથી હતો તેને સુલસા નામે ભાર્યા હતી, તે પરમ શ્રાવિકા શ્રીવીર પ્રભુની ભક્ત હતી તેમને કાઇ સંતાન નહતુ તેથી એક વખત નાગ સારથીને ખિન્ન જોઇને સુલસાએ કારણ પૂછ્યું ત્યારે નાગ સારથીએ કહ્યું કે જેના ઘરમાં ક્રીડા કરનાર બાલકો નથી તે ઘર શ્મશાન જેવુ છે જેઓએ પુત્રનું મુખ જોયું નથી તેમનો જન્મ નિરર્થક છે ત્યારે સુલસાએ કહ્યું કે જો મને પુત્ર થયો નથી તોપણ બીજી ઘણી કન્યાઓ છે માટે તમે બીજી સ્ત્રી કરો, ત્યારે નાગે કહ્યુ કે બીજી સ્ત્રી વરે [illegible] મારે તો તારો પુત્ર જોઇએ છે માટે તું એવું કર કે [illegible] પુત્રનું મુખ જોઉં

ચ્યવી મનુષ્ય થઇ અનુક્રમે મોક્ષે જશે પરોક્ષમા જિનેન્દ્રનું ધ્યાન કરનારને પણ આટલું ફળ મળ્યું તો પ્રત્યક્ષ રૂપે પ્રભુની સ્તુતિ વગેરે કરનાર જીવની તો વાત જ શી કરવી! અર્થાત્ તેવા જીવો મોક્ષના સુખ પણ જરૂર પામે છે

॥ ઇતિ જીર્ણ શેઠની કથા ॥

અવતરણ.—એ પ્રમાણે આઠમું દેવદ્વાર કહીને હવે બે ગાથાઓ વડે નવમું ગુરૂદ્વાર કહે છે.—

(वसंततिलकावृत्तम्)

नव्यो गुरुः सुरतरुर्विहितामितर्द्धि-
यत्केवलाय कवलार्थिषु गौतमोऽभूत् ।
तापातुरेऽमृतरसः किमु शैत्यमेव,
नाप्रार्थितोऽपि वितरत्यजरामरत्वम् ॥ १९ ॥

અપરિમિત નિજ ઋદ્ધિલાભ પમાડનારા ગુરૂવરા,
હે અલૌકિક કલ્પવૃક્ષ સમાન ગૌતમ ગણધરા;
કેવલની અભિલાષવાળા તાપસો કેવલી કરે,
કલ્પવૃક્ષ થકી અધિક ગુરૂ આત્મઋદ્ધિ વિશદ કરે. ૧
પ્રાર્થના ન કરાય તો પણ અમૃત શું ઠંડીજ દીયે;
અન્ય ધર્મે ઉચ્ચર્યું અજરામરપણું પણ દીયે
તેમ ઋદ્ધિ પમાડનારા સુગુરૂ કેવલનાણને,
પણ દીયે બહુમાનથી સેવો સદા ગુરૂચરણને. ૨

વિદ્યાથી તેમણે પ્રભુ પાસે અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર જિનોને વંદન કરવા માટે જવાની આજ્ઞા માગી પ્રભુએ પણ તાપસોને થનારા બોધરૂપ લાભને જાણીને ગૌતમ સ્વામિને જવાની રજા આપી હર્ષિત થઇને ગૌતમ સ્વામી ચારણલબ્ધિ વડે અષ્ટાપદ ઉપર જવા લાગ્યા તે વખતે કોડિન્ય વગેરે ૧૫૦૦ તાપસો અષ્ટાપદ ઉપર ચઢવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા પરંતુ ઠેઠ ઉપર જઈ શકયા ન્હોતા ઉપવાસ કરનાર કોડિન્ય વગેરે ૫૦૦ તાપસો જેઓ લીલા કન્દમૂળનું પારણું કરતા હતા તેઓ અષ્ટાપદની પ્રથમ મેખલા સુધી પહોંચ્યા હતા, પરંતુ ત્યાંથી આગળ જઈ શકતા ન્હોતા દત્તક વગેરે બીજા ૫૦૦ તાપસો છઠ્ઠ તપ કરનાર અને પારણે સુકાં કદમૂળનું પારણું કરનાર હતા, તેઓ તેની બીજી મેખલા સુધી પહોંચ્યા હતા ત્યાંથી આગળ જઇ શકતા ન્હોતા સેવાલ વગેરે ૫૦૦ તાપસો અઠ્ઠમ તપ કરનારા અને સુકી સેવાલનું પારણું કરતા હતા તે ત્રીજી મેખલા સુધી પહોંચ્યા હતા ત્યાંથી આગળ જઇ શકતા ન્હોતા આ તાપસોએ ગૌતમ સ્વામીને અષ્ટાપદ ઉપર ચઢતા જોયા ત્યારે તેઓ પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે આપણે કૃશ (પાતળા) છીએ તો પણ આગળ વધી શકતા નથી તો આ જાડા શરીરવાળા સાધુ કેવી રીતે ચઢી શકશે? આ પ્રમાણે તેઓ વાત કરી રહ્યા છે તેટલામાં તો ગૌતમસ્વામી અષ્ટાપદ ઉપર ચઢી ગયા, અને દેવની જેમ તરત અદૃશ્ય થયા ત્યારે તે તાપસો પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે આ મહામુનિની કોઈ અજબ શક્તિ છે માટે એ જ્યારે અહિં આવે ત્યારે આપણે તેમના શિષ્ય થઈશું

શ્રી ગૌતમ સ્વામીજી અષ્ટાપદ ઉપર જઈ ત્યાં જિનોની

વિશ્વાસથી તેમણે પ્રભુ પાસે અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર જિનોને વંદન કરવા માટે જવાની આજ્ઞા માગી પ્રભુએ પણ તાપસોને થનારા બોધરૂપ લાભને જાણીને ગૌતમ સ્વામિને જવાની રજા આપી હર્ષિત થઇને ગૌતમ સ્વામી ચારણલબ્ધિ વડે અષ્ટાપદ ઉપર જવા લાગ્યા તે વખતે કોડિન્ય વગેરે ૧૫૦૦ તાપસો અષ્ટાપદ ઉપર ચઢવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા પરંતુ ઠેઠ ઉપર જઈ શકયા ન્હોતા ઉપવાસ કરનાર કોડિન્ય વગેરે ૫૦૦ તાપસો જેઓ લીલા કન્દમૂળનું પારણું કરતા હતા તેઓ અષ્ટાપદની પ્રથમ મેખલા સુધી પહોંચ્યા હતા, પરંતુ ત્યાંથી આગળ જઈ શકતા ન્હોતા દત્તક વગેરે બીજા ૫૦૦ તાપસો છઠ તપ કરનાર અને પારણે સુકાં કંદમૂળનું પારણું કરનાર હતા, તેઓ તેની બીજી મેખલા સુધી પહોંચ્યા હતા ત્યાંથી આગળ જઇ શકતા ન્હોતા સેવાલ વગેરે ૫૦૦ તાપસો અઠ્ઠમ તપ કરનારા અને સુકી સેવાલનું પારણું કરતા હતા તે ત્રીજી મેખલા સુધી પહોંચ્યા હતા ત્યાંથી આગળ જઇ શકતા ન્હોતા આ તાપસોએ ગૌતમ સ્વામીને અષ્ટાપદ ઉપર ચઢતા જોયા ત્યારે તેઓ પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે આપણે કૃશ (પાતળા) છીએ તો પણ આગળ વધી શકતા નથી તો આ જાડા શરીરવાળા સાધુ કેવી રીતે ચઢી શકશે? આ પ્રમાણે તેઓ વાત કરી રહ્યા છે તેટલામાં તો ગૌતમસ્વામી અષ્ટાપદ ઉપર ચઢી ગયા, અને દેવની જેમ તત્કાલ અદૃશ્ય થયા ત્યારે તે તાપસો પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે આ મહામુનિની કોઈ અજબ શક્તિ છે માટે એ પાછા આવે ત્યારે આપણે તેમના શિષ્ય થઈશું

શ્રીગૌતમ સ્વામીજી અષ્ટાપદ ઉપર જઈ ત્યાં જિનોની

પ્રાતિહાર્યાદિક જોઇને દત્ત વગેરે ૫૦૦ ને કેવલજ્ઞાન થયું કોડિન્યાદિક ૫૦૦ ને શ્રીવીર પ્રભુને જોતા કેવલજ્ઞાન ઉપન્યું એ પ્રમાણે તે ૧૫૦૦ તાપસો કેવલી થયા તેથી પ્રભુને પ્રદક્ષિણા દઇને કેવલીની પર્ષદામાં જવા લાગ્યા ત્યારે શ્રી ગૌતમસ્વામીએ તેમને વીર પ્રભુને વાંદવા માટે કહ્યું, તે વખતે પ્રભુએ કહ્યુ કે હે ગૌતમ! તમે કેવલીની આશાતના કરો નહિ તેથી ગૌતમસ્વામીએ મિથ્યા દુષ્કૃત દેવા પૂર્વક તેમને ખમાવ્યા ગૌતમસ્વામી તે વખતે વિચારે છે કે હું હજી ભારે કર્મી છું આ મારા દીક્ષિતોને ધન્ય છે કે જેઓ કેવલજ્ઞાન પામ્યા ત્યારે શ્રી વીર પ્રભુએ તેમને કહ્યું કે ફોગટ ચિંતા કરો નહિ કારણ કે હુ મોક્ષે જઇશ તે વખતે તને કેવલજ્ઞાન થશે તેથી ગૌતમસ્વામી હર્ષ પામ્યા અને પ્રભુ મોક્ષે ગયા ત્યારે તેમને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું અને મોક્ષે ગયા હે ભવ્ય જીવો! આ પ્રમાણે ગુરૂ અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે એવું જાણી તેમની વિશેષ ભક્તિ કરો

॥ ઇતિશ્રી ગૌતમ સ્વામીની કથા ॥

અવતરણ—કુગુરૂઓ તો ઠેર ઠેર રહેલા છે પરંતુ સુગુરૂ તો કોઈકજ સ્થળે જણાય છે એ વાત કવિશ્રી જણાવે છે,—

(પૃથ્વીવૃત્તમ्)

दृष्टा सन्ततोऽमितः कुगुरवो जमाल्यादिवत्

दुष्प्रापस्तु सुगुरवोऽमला जगतः ।

બાકીના શ્રુતનો અભ્યાસ કરવા માટે શ્રીભદ્રગુપ્તસૂરિ પાસે મોકલ્યા તેમણે પાછલી રાત્રીએ "દૂધથી ભરેલું મારૂ પાત્ર કોઈક પી ગયું" એવું સ્વપ્ન જોયુ સવારમાં શિષ્યોને કહ્યુ કે દશ પૂર્વનો અભ્યાસ કરનાર કોઈક આજે આવશે. તેવામાં શ્રીવજ્રસ્વામી ત્યાં આવ્યા સંતાપ પામેલા તેમણે સર્વશ્રુતનો અભ્યાસ કરાવ્યો અને ગુરૂ પાસે મોકલ્યા ગુરૂએ વજ્રસ્વામીને આચાર્યપદ આપ્યુ ત્યાર પછી જૈન ધર્મની ઘણી પ્રભાવના કરીને તેઓ દેવલોકમાં ગયા

॥ ઇતિ વજ્રસ્વામીની કથા ॥

અવતરણ:—એ પ્રમાણે નવમું ગુરૂદ્વાર કહીને હવે દશમુ ધર્મદ્વાર બે ગાથાઓ વડે જણાવે છે:—

(इन्द्रवज्रा वृत्तम्)

विज्ञाय धन्या जिनधर्ममर्म,
रज्यन्ति सम्यग्भववन्न जाड्ये ।
पीत्वा सिताभावितधेनुदुग्धं,
को वाञ्छतिक्षारपयांसि पश्चात् ॥ [illegible] ॥

ધન્ય પુરૂષો તત્ત્વને જિનધર્મના જાણી તજે,
જાડ્ય ગણ્યાંભવ પરે જિનધર્મને રંગે ભજે;
પીનાર જન સાકર ભળેલા ગાયના કેરા દૂધને,
કોણ ? [illegible] ખારી છાશ [illegible] ના દૂધને. ૧

વિસ્મય શો છે ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું કે મારા પુત્રે થોડા વખત ચારિત્ર પાળીને સ્વર્ગ મેળવ્યું તે વિસ્મય છે ત્યારે સાધુઓએ કહ્યું કે તે તમારો પુત્ર હતો એવું તમોએ અમને પ્રથમ કેમ જણાવ્યું નહિ ? ત્યારે આચાર્યે કહ્યું કે જો તે વાત મેં જણાવી હોત તો તેના આત્માનું કલ્યાણ થાત નહિ, કારણ કે તમો તેને વૈયાવચ્ચાદિ કરવા દેત નહિ ત્યાર પછી સમાધિ પૂર્વક ચારિત્ર પાલીને શય્યંભવસૂરિ પણ દેવલોકમા ગયા આ કથાનો સાર એ છે કે તત્ત્વને જાણીને બુધ પુરૂષે મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો અને સ્વહિતને સાધવું

॥ ઇતિ શય્યંભવસૂરિ કથા ॥

અવતરણ:—જડ પુરૂષ હિતકારી ધર્મ પામ્યા છતાં પણ તેનો ત્યાગ કરી ઇન્દ્રિય સુખોમાં આસક્ત થાય છે તે વાત જણાવે છે.—

५ २ १ ३ ४
लब्ध्वे जडः कोऽपि हितेऽपि धर्मे,
९ ८ ७ ६
भजत्यक्षसौख्यानि शशीव राजा ।
१२ ११ १० १४ १३
न पंकजं भेक उपैति पंकं,
१५ १७ १६ १९ १८
क्रमेलको नाम्रमियर्त्ति निंबम् ॥ २२ ॥

હિતકારી ધર્મ લહ્યા છતાંપણ કેઇ મૂર્ખ વખાણતા,
ઇંદ્રિયોના સુખ શશી રાજા પરે કદિ ના જતા;

ઉત્તમ મનુષ્ય ભવ પામીને જે જડ પુરૂષો ધર્મ કરતા નથી તેઓ મહા મહેનતે પ્રાપ્ત થએલા ચિન્તામણિ રત્નને સમુદ્રમાં ફેંકી દે છે માટે તમે બંનેએ પણ પૂર્વ પુણ્યના યોગે ઉત્તમ મનુષ્ય ભવ મેળવ્યો છે તો તેવું સુકૃત કરવું જોઈએ કે જેથી મુકિત મળે ધન્ય પુરૂષો મનુષ્ય જન્મ વડે સ્વર્ગ અને મોક્ષ મેળવે છે અને અધન્ય પુરૂષો તેનાજ વડે નરકની વેદના મેળવે છે તેથી બોધ પામીને યુવરાજ સૂરે જિનધર્મ અંગીકાર કર્યો, પરંતુ શશીને સમજાવ્યો તો પણ ઘણો વિષયી હોવાથી તેણે મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કર્યો નહિ

તીવ્ર તપ તપતા, ભાઈના હિતને ઇચ્છતા સૂરે એક વખત સારા આશયથી શશી રાજાને કહ્યું કે હે ભાઇ! સ્વર્ગની અંદર સાગરોપમ સુધી કયા ભોગો ભોગવ્યા નથી તે છતાં તેનાથી સંતોષ થયો નથી તો તુચ્છ મનુષ્યના ભોગોની તો વાતજ શી? માટે તુચ્છ વિષયોનો ત્યાગ કરીને મહા સુખ આપનાર ધર્મનો આશ્રય કર ત્યારે શશી રાજાએ હસીને કહ્યું કે કયો જડ પુરૂષ પ્રાપ્ત થએલા સુખનો ત્યાગ કરીને પરજન્મના અપ્રાપ્ત સુખ માટે પ્રયત્ન કરે ધર્મ સુખદાયી નથી પરંતુ આ ગન્ધ, વસ્ત્ર, સ્ત્રી વગેરેનો ભોગ સુખદાયી છે પરભવ કોણે જોયો છે? માટે ભોગો ભોગવતા તું મને અન્તરાય કર નહિ હે ભાઈ! તું પણ દક્ષ હોય તો પ્રાપ્ત થએલા આ યૌવનને ફોગટ ગુમાવ્યા સિવાય ભોગો ભોગવ

આથી ખિન્ન થએલા સૂરે વિચાર્યું કે આ મારો ભાઈ ભારેકર્મી છે તો તેને ઉપદેશ આપવાથી સર્યું મારૂં હિતજ આચરું કાર્ય તો! ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું સર્વ પરિગ્રહનો

આઠ વર્ષોની હતી ઉંમર છતાં બહુ આકરા,
વ્રત તપ અને સ્વાધ્યાય કરવા નહિ હતા શક્તિધરા;
અતિમુક્ત મુનિને તે શ્રેષ્ઠ ધ્યાને કર્મ શત્રુને હણે,
બાલપુત્ર મદાલસાના ધ્યાનથી નિર્મલ બને. ૧

એમ જાણી પ્રમાદ છંડી કેમ હિત સાધો નહી,
પામેલ સાધન વિણસતાં ફરી વાર તે મળશે નહી;
પુણ્યવંતા પુણ્યયોગે પુણ્ય સામગ્રી લહે,
ચેતનારા સાધ્ય સાધી પરમ શાંતિમાં રહે. ૨

શ્લોકાર્થ:—આઠ વર્ષની ઉમર છતાં પણ, વળી તથા પ્રકારના વ્રત તપ અને સ્વાધ્યાય કાર્યોમાં અસમર્થ છતા પણ ઉચ્ચ પ્રકારની ધ્યાનની શક્તિથી અતિમુક્ત નામના મુનિ કર્મ રૂપી શત્રુથી મૂકાણા છે તેથી કરીને પ્રમાદ રૂપી મોટી આળસને છોડીને શક્તિ વડે હિતના માર્ગે કેમ જતા નથી? વળી સંભળાય છે કે મદાલસાના પુત્રો બાલ્યાવસ્થામાં પણ ધ્યાન વડે નિર્મલ થયા છે. ૬૩

સ્પષ્ટાર્થ—ધ્યાનની શક્તિ એટલે અંતરંગ મનોબલનો કેટલો પ્રભાવ છે તે જણાવતાં કવિશ્રી કહે છે કે અતિમુક્ત નામના મુનિની આઠ વર્ષની નાની ઉંમર હતી વળી તે તેવા પ્રકારના [illegible] વ્રતોના પાલનમાં અસમર્થ [illegible] છ પ્રકારના બાહ્ય તપ તથા છ પ્રકારના અભ્યન્તર [illegible] પ્રકારના તપ કરવામાં પણ અસમર્થ હતા તેમજ [illegible] એટલે ભણવું વગેરે પાંચ પ્રકારના

અપ્રમત્તપણે 'દગમટ્ટી' એ પ્રમાણે બોલતા શુક્લ ધ્યાન વડે કેવલજ્ઞાન પામ્યા આ પ્રમાણે ન બાળક હતા તોપણ ધર્મમાં યત્ન કરીને કેવલજ્ઞાન મેળવ્યું તો કાયિક શક્તિ વગેરે સામગ્રી મેળવીને હે ભવ્ય જનો! ધર્મની આરાધના કરવામાં પ્રમાદ સેવવો નહિ

॥ ઈતિ અતિમુક્ત મુનિ કથા ॥

મદાલસાના પુત્રોનુ દષ્ટાંત આ પ્રમાણે:—

કાચનપુર નામના નગરમાં કેતુધ્વજ નામે રાજા હતો. તેને મદાલસા નામે રાણી હતી. રાજાની સાથે ભોગ ભોગવતા તે રાણીએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો હર્ષિત થએલા પિતાએ તેનો જન્મ મહોત્સવ કર્યો પારણામાં રહેલો તે પુત્ર જ્યારે રૂવે છે ત્યારે મદાલસા તેને હિંચકો નાખતા કહે છે કે તું મૃત્યુથી ભય કેમ પામે છે ભય પામવાથી મૃત્યુ ભય પામનારને મૂકતુ નથી અને જન્મરહિતને તે ગ્રહણ કરતું નથી માટે જન્મ લેવા ન પડે તેવો યત્ન કર તેનો અર્થ વિચારતા તે બાળક વૈરાગ્યરંગવાળો થયો, તેથી તે બાલક રૂદન કરતો નથી અને દરરોજ સુખે રહે છે આઠ વર્ષનો થયો ત્યારે વૈરાગ્યથી દીક્ષા લીધી અને તપસ્યા કરવા લાગ્યો, આ પ્રમાણે મદાલસાએ બાલ્યપણામાં સાત પુત્રોને પ્રતિબોધ પમાડ્યો તેથી તે બધા તપસ્વી થયા આ પ્રમાણે કેટલાક મનુષ્યો લઘુકર્મી હોવાથી બાળપણામાં પણ પ્રતિબોધ પામીને ધર્મ કરીને ઉત્તમ ગતિ મેળવે છે

॥ ઇતિ મદાલસા પુત્ર કથા ॥

ગોચરી માટે ગામમાં પણ જતા ન્હોતા, પરંતુ જંગલમાંજ ઉચિત આહાર મળે તો ગ્રહણ કરતા હતા તે બલદેવ મુનિએ ઘણા વર્ષો સુધી શીલ એટલે ચારિત્ર અને તપનું આચરણ કર્યું ત્યા જંગલમા ઝાડ કાપવા આવેલા રથકારે ઝાડ કાપવા માંડેલુ અને થોડુ કાપવાનુ બાકી હતું ત્યારે ખાવા બેઠતો હતો તેવામા બલદેવ મુનિની સાથે રહેનારો મૃગ બલદેવને રથકાર પાસે ગોચરી લેવા માટે તેડી લાવે છે અને તે રથકાર બલદેવ મુનિને ગોચરી આપે છે તે વખતે સાથે આવેલો મૃગ જે બલદેવ મુનિના તપ અને શીલની તથા રથકારના દાનની અનુમોદના કરે છે કે આ મુનિને તથા રથકારને ધન્ય છે કે જેઓ મનુષ્ય હોવાથી શીલ અને તપ અને દાન આચરી શકે છે એ પ્રમાણે જ્યારે રથકાર મુનિને ગોચરી આપે છે અને મૃગ તેની અનુમોદના કરી રહ્યો છે તે વખતે કાપતા થોડુ અધુરૂ રહેલું ઝાડ પવનના સપાટાથી તે ત્રણેની ઉપર પડે છે અને તેથી તે ત્રણે જણા સાથે મરણ પામે છે અને ત્રણે જણા એકજ બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થાય છે એ પ્રમાણે દાન શીલ તપનું અને અપેક્ષાએ અનુમોદના (મનની દૃઢભાવના શક્તિ)નું સમાન ફળ મળ્યું વળી યોગથી એટલે સમાધિ (શક્તિ)થી ગતુ ગિતાદિ નામના પુરૂષે સિદ્ધિપદ મેળવ્યુ છે ૨૪

બલદેવ મુનિની કથા આ પ્રમાણે—

દ્વૈપાયન ઋષિએ દ્વારકાનગરી બાળી નાખી ત્યારે ત્યાંથી નાસીને નીકળી ગયેલા કૃષ્ણ વાસુદેવ અને બલદેવ જંગલ

કહ્યું કે કાયોત્સર્ગ વડે મોક્ષ જલદી મેળવાય. ત્યાર પછી નેમિનાથ પ્રભુની રજા લઈને લગભગ સાંઝે સ્મશાન ભૂમિમાં જઈને કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાનમાં રહ્યા તે વખતે તમનો સસરો સોમિલ બ્રાહ્મણ બહાર ગામથી આવતો હતો, તે ત્યાંથી નીકળ્યો અને કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં મુનિના વેષમાં રહેલા ગજસુકુમાલને ઓળખ્યા ઓળખીને બોલ્યો કે હે પાપી! મારી ગુણવંતી પુત્રીને પરણીને તેને અશરણ મૂકીને ત્યાગ કર્યો અને હવે આ શું પાખંડ કરે છે? કોપેલા તેણે તેમના મસ્તક ઉપર માટીની પાળી બાંધી તેની અંદર સળગતા ખેરના અંગારા ભર્યા ત્યારે તે મુનિ મનમાં શુભ ભાવના પૂર્વક આ પ્રમાણે વિચારવા લાગ્યા કે મુક્તિ માર્ગમાં ઉપકાર કરનાર આ સોમિલ ભટ્ટ દુઃખી થાઓ નહિ. એક તો તે મારા સસરા છે, કારણ કે પોતાની પુત્રી મારી સાથે પરણાવી હતી અને હવે હમણાં મુક્તિરૂપી સ્ત્રી આપવામાં ઉપકાર કરવા આવ્યા છે માટે હે જીવ! તું જરા પણ દ્વેષ હમણાં કરીશ નહિ કારણ કે ક્ષણ માત્રમાં સઘળાં અશુભ કર્મ ક્ષય કરવાનો આ પ્રસંગ આવ્યો છે એ પ્રમાણે આત્માને આત્મધ્યાનમાં લીન કરીને તેઓ શુક્લ લેશ્યામાં આવ્યા જેમ જેમ અગ્નિ તેમના શરીરને બાળે છે તેમ તેમ શુક્લ ધ્યાન રૂપી અગ્નિથી તેમના કર્મો પણ બળવા લાગ્યાં ધ્યાન દશામાં ઘાતી કર્મોનો ક્ષય કરી તેમણે ઉજ્વલ કેવલજ્ઞાન મેળવ્યું અને અંતગડ કેવલી થઈને તરત જ મોક્ષે ગયા

ત્યારે કૃષ્ણ મહારાજ શ્રીનેમિ પ્રભુને વાંદવા ગયા વાંદીને નવા દીક્ષિત મારા ભાઈ ક્યાં છે? એ પ્રમાણે પૂછ્યું

११ १२ ९
सप्तर्षिसंगतिमवाप्य विशाखनामा,
१० १३
चौरोऽप्यभूद्विलसदुज्ज्वलदिव्यशक्तिः ॥ २६ ॥

ઉત્તમ ક્ષમા ગુણવંત જીવો સ્વપરનું હિત સાધતા,
ચંડરૂદ્રાચાર્ય સાગર શિષ્ય કેવલ પામતા;
શિષ્યની ઉત્તમ ક્ષમાથી કેવલી ગુરૂ પણ થતા,
સુર થાય ચોર વિશાખ શ્રીસપ્તર્ષિ મુનિ સંગતિ થતા. १

શ્લોકાર્થઃ—ક્ષમાવાન પુરૂષ પોતાની અને પરની પ્રીતિ માટે થાય છે જેવી રીતે ચંદ્રરુદ્રાચાર્યનો શિષ્ય પોતાને તેમજ ગુરૂને કેવલજ્ઞાન રૂપી ઋદ્ધિને માટે થયો વળી વિશાખ નામનો ચોર સપ્તર્ષિની સોબતને પામીને પ્રકાશિત અને ઉજ્વલ દિવ્ય શક્તિવાળો થયો २६

સ્પષ્ટાર્થઃ—કવિશ્રી જણાવે છે કે ક્ષમાવાન પુરૂષ એકલો પોતાના હર્ષને માટે અથવા હિતને માટે થાય છે એટલું જ નહિ પરંતુ બીજાના પણ હિતને માટે થાય છે. કારણ કે તે પોતાના ક્ષમા ગુણને લઈને સામો કોપવાળો હોય તે છતા તેને પણ શાંત પાડે છે કેમકે ક્રોધી માણસને જો સામો ક્રોધ કરે તો વધારે ક્રોધ થાય છે પરંતુ સામો માણસ જો ક્ષમા રાખે તો ક્રોધ કરનારનો ક્રોધ પણ આપોઆપ શાન્ત પડે છે જેવી રીતે ચંડરુદ્રાચાર્ય નામના આચાર્ય અતિ ક્રોધી હતા છતા પણ શાન્ત સ્વભાવવાળા તેમના શિષ્યને લીધે શિષ્ય અને ગુરૂ બંનેને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું વળી વિશાખ નામનો ચોર તે પણ સપ્તર્ષિની સોબત પામ-

વચન કહેવા લાગ્યા. દંડ વડે મસ્તક ઉપર પ્રહાર કરી ભીષણ સ્વરે કહ્યું કે હે પાપી ! તું ખરાબ માર્ગે કેમ ચાલે છે ? ત્યારે શાન્ત ચિત્તવાળા શિષ્યે વિચાર કર્યો કે હા ! મેં ચારિત્ર ગ્રહણ કરીને આમને કષ્ટમા નાખ્યા છે જો મેં ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું હોત નહિ તો ગુરૂને આ કષ્ટ પડત નહિ એ પ્રમાણે ગુરૂના ક્રોધના વચનો તથા માર સહન કરતાં તે નવીન શિષ્ય શાંત રહ્યા અને પોતાનો જ દોષ કાઢતાં શુક્લ ધ્યાનમાં આરૂઢ થઈને ઘાતી કર્મનો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન પામ્યા ત્યાર પછી કેવલી થએલા તે શિષ્ય સમસ્ત વિશ્વને જોતા સૂરિના ચિત્તને જાણીને તેમને અડચણ ન થાય તે રીતે ચાલવા લાગ્યા હવે સીધા માર્ગે ગમન થવાથી તુષ્ટ મનવાળા ગુરૂએ હસીને કહ્યું કે હવે મારના પ્રભાવથી કેવી સરખી ગતિ થઈ ? ત્યારે કેવલી શિષ્યે કહ્યું કે એ પ્રમાણે બોલો નહિ કારણ કે પહેલાં માર્ગ નહિ દેખાવાથી વિષમ ગતિ હતી પરંતુ હવે માર્ગ જણાતો હોવાથી સરખી ગતિ છે ત્યારે ગુરૂએ કહ્યુ કે રાત્રીમાં તને માર્ગ કેવી રીતે જણાય છે ? ત્યારે શિષ્યે કહ્યુ કે કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી મને માર્ગ જણાય છે આ સાંભળીને પોતાની નિંદા કરતા તે ગુરૂ જમીન ઉપર ઉતરીને તેના પગમા પડ્યા અને તેના ગુણની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે અહો આ તમારૂં કેવું ઉત્તમ ધ્યાન અને કેવી ઉત્તમ ક્ષમા કે જેથી ક્ષણ માત્રમાં કર્મનો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન મેળવ્યું મેં અધર્મીએ ક્રોધથી પોતાના આત્માની વિડંબના કરી ત્યારે તમે ક્ષમા વડે જ કેવલજ્ઞાન શીઘ્ર મેળવ્યું. મૂઢ એવા મેં તમારા જેવા કેવલીની જે આશાતના કરી તેમાથી મારી મુક્તિ ક્યારે થશે ! આ પ્રમાણે પોતાની નિંદા કરતાં અને કેવલીની સ્તુતિ કરતા તેમને પણ શુક્લ ધ્યાનમ

અને ત્યાં રાત્રી રહે છે આ અવસરે ઉદાયી રાજાના કોઈક શત્રુ રાજાએ તેને મારવાને મોટી લાલચ આપીને એક અધમ ક્ષત્રિયને મોકલ્યો તે ઉદાયી રાજાને મારવાને લાગ શોધ્યા કરે છે પરંતુ કોઈ લાગ મળતો નથી તેણે પર્વ તિથિએ ગુરૂને રાજમહેલે જતા આવતા જોયા તેથી તેણે કપટથી ગુરૂ પાસે જઈ દીક્ષા લીધી રજોહરણમાં એક કંકલોહની છરી છુપાવી રાખી ગુરૂ જ્યારે રાજમહેલે જાય છે ત્યારે તે ગુરૂને સાથે લઇ જવાનું કહે છે પરંતુ ગુરૂ તેને સાથે લઈ જતા નથી એ પ્રમાણે બાર વર્ષ ચાલ્યા ગયા ત્યારે તે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરીને અને તેનો અર્થ સાંભળીને, ગીતાર્થ થયો પરંતુ તેના મનમાંથી પાપ ગયું નહિ એક વખત જ્યારે ગુરૂ રાજાને પૌષધ કરાવવા તેના મહેલે જાય છે ત્યારે તે કપટી સાધુએ ગુરૂની સાથે આવવા આજ્ઞા માગી ગુરૂ તેને સાથે લઇ ગયા ત્યાં ગુરૂએ અને રાજાએ પહેલો પહોર ધર્મધ્યાનમાં ગાળ્યો પછી સંથારો કરી બન્ને સૂઈ ગયા બન્નેને ઉંઘેલા જાણીને તે કપટી સાધુએ ઉઠીને છુપાવેલી છરી રજોહરણમાંથી કાઢીને તેનાથી રાજાને મારી નાખ્યો અને નાશી ગયો રાજાના લોહીના સ્પર્શથી ગુરૂ જાગ્યા રાજાને મરણ પામેલો જાણીને અને સાથે આવેલા મુનિને નહિ જોવાથી તે પાપીનું આ કાર્ય છે એવું જાણીને જૈન ધર્મની નિંદા ન થાય માટે પોતે પણ આરાધના કરીને તેજ છરીથી પોતાનું મસ્તક કાપીને મરણ પામ્યા તે પાપી સાધુએ પોતાના સ્વામી પાસે જઈને રાજાને માર્યાની હકીકત જણાવી તેણે પણ તેને અભવ્ય જાણીને તેનો આદર કર્યો નહિ તે ભવમાં

વ્હાણની ગતિના સમો મુનિ માર્ગ મનમાં માનીએ,
અશ્વાદિની ગતિના સમો તે શ્રાદ્ધધર્મ વિચારીએ. ૨

શ્લોકાર્થ:—સાધુને સારૂં ચારિત્ર પાળવાથી (સારા ચરણસિત્તરી અને કરણસિત્તરીના પાલનથી) જલદી મોક્ષ થાય છે શ્રાવકને પણ ચંદ્ર સરખા નિર્મળ ગુણોથી હર્ષકારી આનન્દ નામના શ્રાવકના સરખા આચરણે કરીને આઠ ભવની અંદર સિદ્ધિ થાય છે દૃષ્ટાન્ત આપે છે જો કેટલાક મુસાફરો શીઘ્ર ગતિવાળા વહાણથી સમુદ્રના પાણી માર્ગે સામા કાંઠે જલદી પહોંચે છે તો બીજા કેટલાક મુસાફરો ઘોડા ઉંટ અને રથ વડે જમીન માર્ગે ક્રમે કરીને લાંબા કાલે પહોંચતા નથી ? અથવા પહોંચે છે ૨૯

સ્પષ્ટાર્થ—મોક્ષના બે માર્ગ કહ્યા છે એક સાધુનો સર્વવિરતિ માર્ગ આ માર્ગમાં વર્તનારા સાધુઓ રૂડી રીતે પાળેલ ચરણ સિત્તરી અને કરણ સિત્તરી વડે જલદીથી એટલે તેજ ભવમા પણ મોક્ષે જાય છે બીજો દેશવિરતિ રૂપ શ્રાવકનો માર્ગ કહ્યો છે તેનાથી પણ ચંદ્ર સરખા નિર્મળ ગુણોથી આનંદ આપનાર આનંદ નામના શ્રાવકની જેમ દેશવિરતિ વગેરે ગુણોનુ સારી રીતે પાલન કરવાથી આઠ ભવની અંદર મોક્ષે જાય છે આનંદ શ્રાવકે શ્રીવીર પ્રભુની પાસે બાર વ્રતો ગ્રહણ કર્યા અને તેનુ સારી રીતે પાલન કર્યું, તેથી ત્યાંથી ચ્યવીને પ્રથમ સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાંથી ચ્યવીને જૈન ધર્મ આરાધીને મોક્ષે જશે આ ગાથામા દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે જેમ શીઘ્ર

વ્રતોમા પણ યથાયોગ્ય નિયમો ગ્રહણ કર્યા ત્યાર પછી આનન્દ ઘેર આવ્યો પોતાની સ્ત્રીને પણ હર્ષ પૂર્વક તે વાત જણાવી તે વખતે શિવાનન્દાએ પણ પ્રભુ પાસે જઈને શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો ત્યાર પછી પ્રભુને નમીને ગૌતમ સ્વામીએ પૂછ્યું કે આ આનન્દ શ્રાવક દીક્ષા લેશે કે નહિ? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યુ કે આ આનન્દ ગૃહપતિ શ્રાવકના વ્રતોને સારી રીતે પાળીને મરીને સૌધર્મ દેવલોકમા અરૂણપ્રભ નામના વિમાનમાં ચાર પલ્યોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થશે ત્યાથી મનુષ્ય ગતિમાં ઉપજીને અદ્ભુત લક્ષ્મી પામીને અરિહંત ધર્મની આરાધના કરીને કર્મ રહિત થઈને મોક્ષે જશે બીજા પણ જે શ્રાવકો શ્રાવક ધર્મની આરાધના કરશે તેઓ પણ દેવની ઋદ્ધિ પામીને અનુક્રમે મોક્ષે જશે

॥ ઇતિ આનંદ શ્રાવક કથા ॥

અવતરણઃ—વળી શ્રાવક ધર્મ રૂપી ઘોડો તેના પાલન કરનારને મોક્ષ નગરે પહોંચાડે છે તે જણાવે છે—

सम्यक्त्वोदारतेजा[१] नवनवफलदावर्तरूपत्रतालिः[२],
सिद्धान्तोक्तक्रियाभ्यमल्गुणगतिः[३] श्राद्धधर्मस्तुरङ्गः[४][५]।
प्राप्यान्तं[८] भवाब्धेर्[७]नयति[६] शिवपुरं[११] कामदेवादिवत्तत्[१०],
मिथ्यात्वावीरशङ्कादिकभयहरतो[९][१२] यत्नतो[१३] रक्षणीयः[१४][१५] ॥३०॥

શ્રાવક તણો શુભ ધર્મ જાણો અશ્વ જેવો તે સદા,
સમ્યક્ત્વ રૂપ વર તેજથી શોભે હરંતો આપદા;

ચક્રિવજ્રાયુધ સમા જનના હૃદયમાં તે રહ્યો,
પણ રહ્યો નહિ સંગમાદિક જેહવાના હૃદયમાં,
મેરૂગિરિ પર હોય સુરતરૂ પણ નહી મરૂદેશમાં. ૧
ઈંદ્રના દરબારમાં જે હોય ઐરાવણ નહી,
તુચ્છ નૃપના દ્વારમાં હાથી સમી કરૂણા કહી;
સુરતરૂના જેહવો જિનનો દયામય ધર્મ છે,
પુણ્યવંતા પાલનારા પરમ પદ વરનાર છે. ૨

શ્લોકાર્થ—પ્રાણિઓને વિષે દયા રૂપી ધર્મ સર્વ ધર્મોમાં શ્રેષ્ઠ છે તેથી તે (દયા ધર્મ) શ્રી વજ્રાયુધ ચક્રવર્તી સરખાના હૃદયમાં રહેલો છે પરંતુ સંગમદેવ વગેરેના હૃદયમાં રહેલો નથી કલ્પવૃક્ષ મેરૂ પર્વતની ચૂલિકામાં હોય છે પરંતુ મરૂભૂમિમાં હોતું નથી વળી ઈન્દ્રના દ્વારને વિષે જે ઐરાવણ હાથી હોય છે તે તુચ્છ રાજાને ત્યાં શું હોય? ન જ હોય ૩૨

સ્પષ્ટાર્થ—હવે કવિરાજ પ્રાણાતિપાત એટલે જીવહિંસા તેનાથી વિરમણ એટલે પાછા ફરવું અટકવું અર્થાત્ જીવહિંસા ન કરવી તેમજ પ્રાણીઓ ઉપર દયા ભાવ રાખવો તેનું સ્વરૂપ જણાવતાં કહે છે કે સર્વ ધર્મોને વિષે દયા રૂપી ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે કારણ કે જ્યાં દયા ન હોય તેને ધર્મ કહેવાય જ નહિ કારણ કે દયા ધર્મનું મૂલ છે અને જ્યાં મૂલજ નહોય તો બીજું તો (થડ, શાખા વગેરે) ક્યાંથી જ હોય? આવો ઉત્તમ દયાભાવ શ્રી વજ્રાયુધ ચક્રવર્તી (સોળમા શાન્તિનાથ ભગવાનના પૂર્વભવનો જીવ) જેવા મહાપુરૂષોના હૃદયમાં રહેલો છે કારણ કે તેમણે પોતાના

બચાવો તેની પાછળ આવેલા બાજે કહ્યુ કે ભૂખ્યા એવા મને મારૂ ભક્ષ્ય સોંપી દો પક્ષી છતાં મનુષ્યની ભાષા બોલતાં સાંભળીને ચક્રવર્તીએ વિચાર્યું કે નક્કી આ બે પક્ષીઓ નથી પરંતુ પક્ષીનુ રૂપ લીધેલ દેવો કે વિદ્યાધરો છે ગમે તેમ હોય પરંતુ મારે શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરવું જોઇએ એવું વિચારીને ચક્રવર્તીએ પારેવાને કહ્યું કે હે પક્ષી તુ ભય રાખ નહિ કારણ કે સાક્ષાત ઇન્દ્ર આવે તો પણ તારે ભય પામવાનું કારણ નથી એમ કહી તેણે તેને પોતાના ખોળામાં આશ્રય આપ્યો તે વખતે બાજ પક્ષી કહેવા લાગ્યું કે ભૂખથી મારા પ્રાણ જવાની તૈયારીમાં છે માટે મારા ભક્ષ્યને (પારેવાને) મને સોપી દો જેથી હું મારી ભૂખ શાંત કરૂં. તમે તો દયાળુ છો આ પ્રમાણે બોલતા બાજને વજ્રાયુધે કહ્યુ કે પર પ્રાણોનો નાશ કરી પોતાના પ્રાણોનુ પોષણ કરવું તે મોટા પુરૂષોને ઉચિત નથી કારણ કે જેમ તારા પ્રાણ તને પ્રિય છે તેમ દરેકને પોતાના પ્રાણ પ્રિય હોય છે વળી જો તું આ ભૂખના દુઃખના નાશ માટે પક્ષીને મારવાની ઇચ્છા રાખે છે તો તેનો વધ કરવાથી તને અનંત દુઃખ થશે આને મારવાથી તો તને ક્ષણિક શાંતિ થશે અને આના ભવનો નાશ થશે માટે ભોજન માટે જીવનો વધ કરવો તે તારા જેવા પક્ષીને યોગ્ય નથી

આ પ્રમાણે જ્યારે ચક્રીએ બાજને મધુર વાણી વડે સમજાવ્યું ત્યારે તે ચક્રીને કહેવા લાગ્યું કે જો કે તમે સત્ય કહો છો તથાપિ આ મારૂં કહેવુ પણ સાંભળો હું પણ જાણું છું કે પરને પીડા કરવી તે અકલ્યાણકારી છે તો પણ ભૂખ્યા પ્રાણીના ચિત્તમા પણ ધર્મ હોતો નથી ત્યારે ચક્રવર્તીએ

તમારી ટેક અદ્ભુત છે ઇંદ્ર મહારાજે દેવસભામા જેવી તમારી સ્તુતિ કરી તેવા જ તમે છો માટે હે રાજા તમે વરદાન માગો ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે મારા મનમાં હંમેશા દયાધર્મ રહો મારે અન્ય વસ્તુની જરૂર નથી ત્યારે રાજાની સ્તુતિ કરીને દેવો સ્વર્ગમા ગયા. અનુક્રમે ચક્રવર્તી પણ સ્વર્ગમાં જઈને ત્યાથી ચ્યવીને સોળમા શ્રીશાન્તિનાથ જિનેશ્વર થયા જ્યારે જિનેશ્વર દેવે (ચક્રવર્તીએ) પણ આ પ્રમાણે દયા ધર્મ પાળ્યો છે તો આપણે પણ તેનુ પાલન જરૂર કરવુ જ જોઈએ

॥ ઈતિ વજ્રાયુધ ચક્રી કથા ॥

સંગમદેવની કથા આ પ્રમાણેઃ—

જ્યારે ચરમ તીર્થંકર શ્રીવીર પ્રભુ છદ્મસ્થપણે વિચરતા હતા ત્યારે ઇદ્ર મહારાજે દેવ સભામાં તેમની સ્તુતિ કરતા કહ્યુ કે ધ્યાનમાં રહેલા શ્રી વીર પ્રભુને ચલાયમાન કરવાને દેવ કે અસુર કોઈ સમર્થ નથી આવુ ઈન્દ્ર મહારાજનું વચન સાભળીને અભવ્ય એવો શક્રનો સામાનિક સંગમ નામે દેવ ક્રોધથી કહેવા લાગ્યો કે તપસ્વી એવા એક મનુષ્યને આટલી બધી મહત્તા આપવાની જરૂર નથી જે દેવોની મેરૂ પર્વતને માટીના ઢેફાની જેમ અદ્ધર રાખવાની શક્તિ છે તેની આગળ મનુષ્યની શક્તિ શા હિસાબમા છે? માટે હું જઈને હમણાજ તેમને ધ્યાનથી ચલાયમાન કરૂં એ પ્રમાણે બોલીને દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો તે સભામાથી ઉઠીને ચાલ્યો

વિલખો થઈને પ્રભુને નમી સ્તુતિ કરવા લાગ્યો હે પ્રભુ! હું પ્રતિજ્ઞા ભંગ થયો છું. મારા દુષ્ટ કૃત્યોની માફી માગું છુ, માટે મારા અપરાધો ક્ષમા કરશો એ પ્રમાણે કહીને તે ઈન્દ્રસભામા ગયો ત્યાં ઈન્દ્ર મહારાજ તેના ઉપર ઘણા કોપ્યા અને તેને તાડન કરીને સ્વર્ગમાથી કાઢી મૂક્યો આ પ્રમાણે પાપી જીવોના દિલમા નિમિત્ત વિના પણ પાપની બુદ્ધિ ઉપજે છે માટે દુર્ગતિને આપનાર તેનો ત્યાગ કરવો

॥ ઈતિ સંગમદેવ કથા ॥

અવતરણ:—એજ જીવદયાનું વિશેષ વર્ણન કરે છે:—

एका जीवदयैव, नित्यसुखदा तन्नेमिना स्वामिना,
कन्याराज्यधनादि फल्गुतृणवत्संत्यज्य सेवादृता ।
सोऽर्हन्ताऽस्य विमुच्यते निजहिते नान्योऽपि मन्दादते,
किं कार्याण्यजरामरत्वमथवा नेष्टं सुखं शाश्वतम् ॥ ३२ ॥

એક જીવદયાજ આપે શાશ્વતા સુખ જાણીને,
પ્રભુ નેમિનાથે તુચ્છ તૃણની જેહવા રાજ્યાદિને;
રાજીમતીને માનીને છંડી દયાને આદરી,
અથવા પ્રભુ અરિહંત જે તેઓ ધરે કરુણા ખરી. ૧

વસ્તુઓનો તુચ્છ ઘાસની જેમ ત્યાગ કરીને જીવ દયાનો આશ્રય કર્યો એટલે હરણ વગેરે જીવોનો ઘાત ન થાય તે માટે સંસારનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી. આ શ્રી-નેમિનાથ તો બાવીસમા તીર્થંકર હતા માટે તેમની વાત તો દૂર રહી, પરંતુ સામાન્ય માણસ પણ પોતાના હિતને વિષે મંદ આદરવાળો થતો નથી અથવા આળસુ થતો નથી આ બાબતમા દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે અજરામરપણું એટલે જ્યાં ઘડપણ નથી તથા નાશ નથી એવી અવસ્થા કોને ઈષ્ટ નથી? અથવા દરેક જીવને અજરામરપણું ઈષ્ટ છે જ. તેમજ શાશ્વત એટલે કાયમ રહે તેવુ અથવા નાશ રહિત એવું સુખ કોને ઈષ્ટ નથી? અર્થાત્ દરેક જીવને શાશ્વત સુખ ઈષ્ટ છે જ. માટે શાશ્વત સુખ આપનાર જીવદયા પાલવા દરેક ભવ્ય જીવે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ ૩૩

નેમિનાથનુ દૃષ્ટાન્ત આ પ્રમાણે.—

કુશાર્તદેશમા શૌર્યપુર નામનુ નગર હતું. ત્યા દશ દશાર્હમા મુખ્ય શ્રીસમુદ્રવિજય નામના રાજા હતા તેમને શિવા નામની રાણી હતી તે શિવા રાણીની કુક્ષીને વિષે અપરાજિત નામના અનુત્તર વિમાનથી શ્રીનેમિનાથનો જીવ ચ્યવીને અવતર્યો ચૌદ મોટા સ્વપ્નથી અરિહંત (તીર્થંકર)ના વૈભવને જણાવનારા પુત્રને શિવા દેવીએ જન્મ આપ્યો રાજે પ્રભુનો જન્મ મહોત્સવ કર્યો સમુદ્રવિજયે રિષ્ટ (ઉપદ્રવ)નો નાશ થવાથી તેમનું અરિષ્ટનેમિ એવું નામ પાડ્યું. પછી પ્રભુ અનુક્રમે મોટા થયા

આ તરફ કૃષ્ણે કંસને માર્યો, તેથી જરાસંધના ભયથી

માટે લિંગનો પાર પામવાને આગળ જવાની જરૂર નથી માટે પાછા ફરો હું તેમની આગળ ખોટી સાક્ષી પૂરીશ તેથી બ્રહ્માએ પાછા ફરી શિવની આગળ આવીને કહ્યું કે હમણાજ તમારા લિંગનો અંત જોઇને હું પાછો ફર્યો છું. શિવે કહ્યું કે આ બાબતમાં સાક્ષી કોણ છે? ત્યારે બ્રહ્માએ કહ્યું કે આ કેતકી સાક્ષી છે ત્યારે શિવ તે બંનેના મિથ્યા વચનથી કોપાયમાન થયા, તેથી બોલ્યા કે આ બ્રહ્મા મિથ્યાવાદી છે માટે હવેથી કોઇએ તેને પૂજવા નહિ તેથી પ્રાયે બ્રહ્મા હજુ સુધી પૂજાતા નથી તેમજ ખોટી સાક્ષી પૂરનારી કેતકીનો શિવની પૂજામાં કોઈ ઉપયોગ કરતું નથી

વિષ્ણુએ પાતાલમાં સઘળે તપાસ કરી, પરંતુ કોઇ ઠેકાણે લિંગનો પાર પામ્યા નહિ તેથી થાકીને પાછા આવીને કહ્યું કે તમારા લિંગનો પાર પામી શકાય તેમ નથી આ પ્રમાણે સાચું બોલનાર વિષ્ણુની લોકો પૂજા કરવા લાગ્યા. કારણ કે શિવે પોતે પણ સંતોષ પામીને વિષ્ણુની પૂજા કરી જો કે આ કલ્પિત ઉદાહરણ છે. તો પણ અહીં સત્યાર્થ સાધવામાં ગીતાર્થોએ તેનો આદર કર્યો છે માટે અહીં તે લેવામાં આવ્યું છે

॥ ઇતિ બ્રહ્માદિ કથા ॥

અવતરણ.—એ પ્રમાણે ૧૯ મું મૃષાવાદ વિરમણ વ્રત દ્વાર કહીને હવે ત્રીજું અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત દ્વાર કહે છે —

શુદ્ધ થાય છે. અથવા પાપથી મુક્ત થાય છે. જે (ચોર) નો વૈરાગ્ય રૂપી શસ્ત્રથી અજ્ઞાન રૂપી અંધકાર નાશ પામ્યો હોય, ને તેથી પ્રાપ્ત થએલી નિર્મલ અન્તર્દૃષ્ટિ અથવા અન્તરંગ જ્ઞાનથી સારી રીતે હિત એટલે લાભદાયી ઉપાદેય અને અહિત એટલે નુકસાન કરનાર હોવાથી હેય અથવા ત્યાગ કરવા લાયક પદાર્થોને જેણે જાણ્યા હોય, તે જીવ શમ ગુણથી મોક્ષ પામે છે અહીં દૃષ્ટાંત એ કે–ચાર હત્યા કરનાર દૃઢ પ્રહારી ચોર વૈરાગ્ય ભાવને લીધે કર્મ ખપાવીને મોક્ષ પદ પામ્યો એ શમ ગુણનોજ પ્રભાવ જાણવો

અહીં બીજું ઉદાહરણ આપે છે કે વનમાં લાગેલો દાવાનલ મેઘ વડે શું શાન્ત થતો નથી? અથવા તો વનનો દાવાનલ જેમ મેઘના પાણીથી શાંત થાય છે તેવી રીતે શમતા રૂપી પાણી વડે પાપ કર્મો રૂપી મેલ જરૂર નાશ પામે છે ૩૯

દૃઢપ્રહારી ચોરની કથા આ પ્રમાણે—

માકન્દી નામની મહા નગરી હતી તે નગરીમાં ભદ્ર નામે ઉત્તમ શેઠ હતો તેની પાસે પુષ્કલ ધન હતું તે શેઠને દત્ત નામે પુત્ર હતો તે જ્યારે યુવાન થયો ત્યારે ઘણી કલાનો જાણ થયો પરંતુ જેમ ચંદ્રમાં કલંક છે તેમ તેનામાં પણ જુગારનું વ્યસન હતું શેઠે તેને આ જુગારનું વ્યસન છોડી દેવાને વારંવાર સમજાવ્યો, છતાં જ્યારે તેણે તેનો ત્યાગ કર્યો નહિ ત્યારે શેઠે તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો. તે જંગલમાં ગયો ત્યાં પલ્લીપતિની સેવા કરવા લાગ્યો અને

આપતા જણાવે છે કે સમુદ્ર રત્નની ખાણ છે, પરંતુ તેનામાં રહેલું ખારૂ પાણી એ તેનું કલંક છે કારણ કે તે પાણી કોઈને પીવાના કામમાં આવતું નથી વળી શીતળતા વગેરે ગુણોવાળો હોવા છતાં પણ ચંદ્રમામા રહેલો સસલો તેને લાંછનરૂપ ગણાય છે માટે ચોરીના મોટા દોષનો ત્યાગ કરવો જોઇએ ૩૬

આમ્રફલના ચોરની કથા ટુકામા આ પ્રમાણે જાણવી.—

રાજગૃહી નગરીના શ્રેણિક રાજાની પ્રિયા ચેલ્લણા રાણી ઉપર પ્રસન્ન થએલા દેવે એક સ્તંભનો મહેલ તથા સર્વ ઋતુના ફળથી શોભાયમાન બગીચો તે રાણીને ક્રીડા કરવા માટે બનાવ્યો હતો હમેશા ફૂલ તથા ફળથી ભરેલા તે બગીચામા શ્રેણિક રાજા સાથે ચેલ્લણા રાણી ક્રીડા કરતી હતી

તે નગરમા વિદ્યા સિદ્ધ એક માતંગો (ચંડાળો)નો અગ્રેસર ચંડાલ હતો એક વખત તેની સ્રીને કેરી ખાવાનો દોહદ થયો તેણે પતિને તે વાત જણાવી ત્યારે પતિએ કહ્યુ કે હવખતે કેરી ક્યાથી મળે ? ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે ચેલ્લણાના બગીચામાં સદા ફળવાળો આંબો છે ત્યાંથી લાવી આપો તેથી તે માતંગ બગીચામા ગયો અને ત્યા અનેક ફળોવાળા મોટા આંબા જોયા રાત્રીએ માતંગ બગીચામાં આવ્યો અને ઉંચા આબા ઉપર રહેલી પાકી કેરીઓ જોઇને તેને અવનામીની વિદ્યા વડે તે આંબાની ડાળીઓ નીચે નમાવીને મરજી મુજબ કેરીઓ લીધી બીજે દિવસે અભી-

તને છોડુ તેણીએ પણ તે વાત કબૂલ રાખી એટલે માળીએ તેને છોડી

ત્યાર પછી તેનું ઉત્તમ વર સાથે લગ્ન થયું પતિના ઘેર આવેલી તેણીએ રાત્રીએ પતિને માળીની વાત કહી. માળી પાસે જવાની રજા માગી આ સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળી છે એમ જાણી પતિએ માળી પાસે જવાની રજા આપી. રાત્રીએ ઘરેણાં પહેરીને નીકળેલી તેને રસ્તામાં ચોરો મળ્યા તે વખતે તેણીએ માળીની વાત કહીને કહ્યું કે હું પાછી ફરૂં ત્યારે મારા ઘરેણાં લેજો તેણુંને સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળી જાણીને ચોરોએ જવા દીધી આગળ જતા ભૂખ્યો રાક્ષસ મળ્યો તેને પણ માળીની વાત જણાવી ત્યારે માળીને ત્યાંથી પાછી આવતા હુ તારૂ ભક્ષણ કરીશ એમ જણાવી જવા દીધી પાછી માળીને ત્યા જઈ ને તેને કહ્યુ કે આજેજ લગ્ન કરીને હું તારી પાસે આવી છુ. અહો ! આ સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળી મહાસતી છે કે જેને ચોરોએ તથા રાક્ષસે જવા દીધી છે, માટે માળીએ પણ તેને માતાની જેમ નમીને રજા આપી. પછી રાક્ષસ પાસે આવીને માળીની વાત કહી તેથી રાક્ષસે શુ હું માળીથી પણ હીન સત્વવાળો છુ ? એવુ વિચારી પુત્રીના જેવી ગણી તેને મૂકી દીધી. ત્યાર પછી ચોરો પાસે આવીને માળી તથા રાક્ષસની વાત કહી ત્યારે ચોરોએ પણ બહેન જેવી ગણીને જવા દીધી પછી પતિ પાસે આવીને ચોરની રાક્ષસની અને માળીની હકીકત કહી ત્યાર પછી શાન્તિથી રાત્રી વીત્યા બાદ પતિએ તેને સવારે સર્વ સ્વામિની કરી

નથી ? વિસ્મય પામેલી કપિલાએ કહ્યું કે જો આ સુદર્શનની ભાર્યા હોય તો આ પુત્રોને તેણી જન્મ આપે એ પણ આશ્ચર્ય છે. ત્યારે અભયા રાણીએ કહ્યું કે સ્વાધીન પતિવાળી સ્ત્રી પુત્ર પુત્રીને જન્મ આપે તેમા આશ્ચર્ય શુ છે ? ત્યારે કપિલાએ ફરીથી કહ્યુ કે જો સ્ત્રીનો ધણી પુરૂષ (પુરૂષાતનવાળો) હોય તો તો એમ બને, પરંતુ સુદર્શન તો પુરૂષ વેષધારી નપુસક છે તે કયાંથી જાણ્યું એવું રાણીએ પૂછ્યું ત્યારે કપિલાએ પોતાની બધી હકીકત જે બની હતી તે કહી ત્યારે રાણીએ કહ્યુ કે જો એમ હોય તો તું છેતરાઇ છે, કારણ કે સુદર્શન પોતાની સ્ત્રીને વિષે નપુસક જેવો નહિ પરંતુ પરસ્રીને વિષે નપુસક જેવો છે

વિલખી પડેલી કપિલાએ કહ્યું કે જો હું છેતરાણી હોઉં તો તારી બુદ્ધિ હમણાં જણાશે ત્યારે અભયાએ કહ્યું કે હે મૂર્ખી ! જો કાષ્ઠનું પુતળુ મારા હાથમાં સંજ્ઞા વિનાનુ થાય તો સંજ્ઞાવાળા પુરૂષની શી ગણતરી ! ત્યારે કપિલાએ રાણીને કહ્યુ કે ફોગટ ગર્વ કરો નહિ, જો તમે સુદર્શન સાથે રમો તો હું તમારો ગર્વ યથાર્થ માનું ત્યારે રાણીએ કહ્યુ કે સ્ત્રીઓએ તીવ્ર તપ કરનારાઓને પણ ભોગવ્યા છે તો આ શેઠની શી વાત તો મને રમેલી જ તુ જાણી લે જો હુ એની સાથે ભોગ ન ભોગવુ તો હું અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીશ આ પ્રમાણે વાર્તા કરીને ત્યાં ક્રીડા કરીને તે બને પોતપોતાને ઘેર ગઈ

ત્યાર પછી રાણીએ પોતાની પ્રતિજ્ઞા ધારી પંડિતાને

જાણી ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે હે પુત્રી! તેં આ યોગ્ય કર્યું નથી તું મહાત્મા પુરૂષોના માહાત્મ્યને જાણતી નથી અન્ય માણસ પણ સુશીલ હોય છે તો સુદર્શનનું તો શું કહેવું જે દેવ ગુરૂની સેવા ધ્યાન અને તપમાં આસક્ત છે તે સુદર્શનને ચળ કરવો ઘણો મુશ્કેલ છે

અંદર જતાં રોકી. તે વખતે પંડિતાએ કહ્યું કે આજે રાણી અભયાને શરીરે ઠીક નથી તેથી તે કામદેવ વગેરે દેવોને મહેલમા રહીને જ પુજવાની છે માટે આ કામદેવની મૂર્તિ અંદર લઈ જાઉં છું બીજી પણ ઘણી મૂર્તિઓ લાવવાની છે એમ કહી તે ઢાંકેલી મૂર્તિ દેખાડી આથી વેત્રીએ (છડીદારે) જવા દીધી ત્યાર પછી બીજી મૂર્તિઓ પણ તેણી લાવી અને દ્વારપાલને છેતરીને કાઉસગ્ગમાં રહેલા સુદર્શન શેઠને પણ રથમા બેસાડીને વસ્ત્રથી ઢાંકીને લાવી.

હવે સાક્ષાત્ કામદેવ સમાન સુદર્શન શેઠને જોઈને અભયા ઘણી રાજી થઈ. તેથી અત્યંત કામાતુર થએલી તે અભયા સુદર્શનને સ્મરને (કામને) દીપન કરનાર વચનો કહેવા લાગી મને કામદેવ પોતાના તીક્ષ્ણ બાણોથી વીંધે છે માટે હે શેઠ! હું તમારા શરણે આવી છું, માટે શરણે આવેલીનુ રક્ષણ કરો રક્ષણ કરો મોટા પુરૂષો શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરે છે. માટે મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈને મારી સાથે બોલો મોટા પુરૂષો પ્રાર્થનાનો ભંગ કરતા નથી હું તમને અહીં કપટથી લાવી છુ માટે તમારે કોપ કરવો નહિ અનેક પ્રકારનાં કામોત્તેજક વચન કહ્યા છતાં પણ સુદર્શન તો મેરૂ પર્વતની જેમ કાઉસ્સગ્ગમાં સ્થિર રહ્યા ત્યારે કામથી વિહ્વલ ચિત્તવાળી અભયા રાણી ફરીથી પણ કહેવા લાગી કે તમારી પ્રાર્થના કરતી મને તમે કેમ ઉવેખો છો ? આ મનનું કષ્ટ મૂકી દો, કારણ કે હવે તેનું કામ નથી મને અનુકૂળ થવાથી તમને મનનું ફલ સિદ્ધ થશે હવે તમે મારી પાસેથી કેવી રીતે જવાના છો એમ કહીને સુદર્શનનો રાગ

પ્રયોગે વળી તેમના શરીરને આલિંગન કરી પોતાના સ્તનોનો સ્પર્શ કરાવ્યો શૃંગારાદિક કર્યું આવા આવા [illegible] કર્યા છતાં સુદર્શન તો નિશ્ચલ રહ્યા [illegible] વિચાર્યું કે જો હું આ ઉપસર્ગમાંથી છૂટીશ તો [illegible] નહિ તો મારે અનશન છે

વિચારથી શેઠ મૌન રહ્યા, ત્યારે મૌન રહે છે માટે દોષવાળા છે એવું માનીને રાજાએ શેઠને પકડવાનો કોટવાલોને આદેશ કર્યો.

કોટવાલોએ શેઠને ગળેથી પકડીને બહાર કાઢયા ગળામાં ખાસડાનો હાર પહેરાવ્યો વધ કરવા માટેના વસ્ત્રો પહેરાવ્યા સુપડાનું છત્ર કરી ગધેડા ઉપર બેસાડીને આખા નગરમાં ફેરવ્યા. તે વખતે ઘણાં શોકાતુર થએલા લોકો પણ કહેવા લાગ્યા કે આ શેઠને વિષે આવું સંભવતું નથી

મનોરમાએ જ્યારે આ વાત જાણી ત્યારે દુ:ખી થએલી તે વિચારવા લાગી કે આમાં રાજાનો કે શેઠનો વાંક નથી પરંતુ તેમના કર્મોનો જ દોષ છે અને પાપનો ક્ષય કરવા માટે ધર્મ વિના બીજો કોઈ હેતુ નથી આવો નિશ્ચય કરીને તે ઘરમાં જઈને અરિહતની પૂજા કરવા લાગી. પછી તેમની આગળ કહેવા લાગી કે હે શાસનદેવો તમારે મારા નિર્દોષ પતિનું રક્ષણ કરવું મારા પતિ ઘેર આવશે ત્યારે હું કાઉસગ્ગ પારીશ નહિ તો કાઉસ્સગ્ગમાં રહેલી મને અનશન છે એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી કાઉસ્સગ્ગમાં રહી.

આ તરફ કોટવાલો સુદર્શન શેઠને વધ્ય ભૂમિએ લઈ ગયા અને રાજાનો હુકમ હોવાથી શૂળીએ ચઢાવ્યા પરંતુ ક્ષણ માત્રમા તે મહાત્માને શીલના પ્રભાવથી શૂલી સિંહાસન રૂપ થઈ ગઈ તેથી શેઠનો વધ કરવા માટે તેઓએ તેમના ગલે તીક્ષ્ણ ખડ્ગનો પ્રહાર કર્યો પરંતુ તે ખડ્ગ માળારૂપે થઈ ગયું અથવા ધર્મ હોય તો આપત્તિ પણ સંપત્તિરૂપે થાય છે

આવું આશ્ચર્ય જોઈને તેઓ ભક્તને [illegible]
[illegible] ઉપર [illegible] દર્શન માટે આવ્યો [illegible]
[illegible] આલિંગન કરીને ભક્તને કહ્યું કે [illegible]
[illegible] પ્રભાવથી દર્શન થયા [illegible]
[illegible] ધ્યાન [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

યુવરાજ પદવી આપીને મેં પણ ગુરૂની પાસે દીક્ષા લીધી ને આ કર્કોટક નામે ગિરિ ઉપર હું તપ કરૂં છું

પછી મુનિએ ચારૂદત્તને ત્યાં આવવાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે ચારૂદત્તે પણ પોતાનું સર્વ વૃત્તાન્ત જણાવ્યું તે દરમિઆન તે રાજર્ષિના બે પુત્રો ત્યાં આવી મુનિને તથા ચારૂદત્તને નમીને બેઠા તે વખતે કોઇક ઉત્તમ દેવ ત્યાં આવ્યો. તેણે પ્રથમ ચારૂદત્તને નમસ્કાર કર્યો અને પછી તે મુનિને નમ્યો વિદ્યાધરોએ મુનિને પછી નમસ્કાર કરવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે દેવે કહ્યું કે આ ચારૂદત્ત મારા ધર્માચાર્ય છે માટે મેં તેમને પ્રથમ પ્રણામ કર્યો અને મુનિને પછીથી કર્યો આગલા ભવમા પોતે બોકડો હતો અને ચારૂદત્તે નમસ્કાર મંત્ર આપ્યો તેથી પોતે દેવ થયો અને તેથી પ્રથમ પોતાના ધર્માચાર્ય ચારૂદત્તને નમસ્કાર કર્યો. આ પ્રમાણે દેવે કહ્યું ત્યારે તે બંને વિદ્યાધરોએ કહ્યું કે અમારા પિતાને પ્રાણ આપનાર હોવાથી અમારા પણ તે ઉપકારી છે ત્યાર પછી તે બે વિદ્યાધરોએ પણ ચારૂદત્તનો સત્કાર કર્યો દેવ તેજ ક્ષણે ચારૂદત્તને ચમ્પાપુરીએ લઈ ગયો પછી ઘણા રત્નો તથા દ્રવ્ય વગેરે આપીને દેવ અદૃશ્ય થયો ત્યાર પછી ચારૂદત્ત પોતાની સતી સ્ત્રી મિત્રવતીને તથા વસન્તસેનાને મળ્યો એ પ્રમાણે છેવટે તે સુખી થયો આ વાર્તાનો સાર એ છે કે ચારૂદત્તે દિશાઓમાં ગમન કરવાનો નિયમ કર્યો નહોતો તેથી તે જુદી જુદી દિશાઓમાં રખડ્યો અને અનેક પ્રકારે દુઃખી થયો એમ સમજીને ભવ્ય જીવોએ આ દિગ્વિરમણ નામનું વ્રત જરૂર ગ્રહણ કરવું જોઇએ

॥ ઇતિ ચારૂદત્ત કથા ॥

નાદ છે, પછી તેણે કૃષ્ણ વાસુદેવને મળવાની ઇચ્છા જણાવી ત્યારે ભગવંતે કહ્યું કે બે વાસુદેવ, બે તીર્થંકર, તેમજ બે ચક્રીઓ, કોઈ વખત ભેગા થતા નથી. તે છતાં પણ તે સમુદ્ર કાંઠે આવ્યો અને સમુદ્રમાંથી જતો તેમનો રથ જોયો તેણે શંખનાદ કરીને તેમને પાછા વળવાનું જણાવ્યું કૃષ્ણે પણ અમે બહુ દૂર ગયા છીએ માટે આવીશું નહિ એમ શંખનાદમાં જણાવ્યું તેથી તે પાછો ગયો અને પદ્મ રાજાને ક્રોધથી ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મૂકીને તેના પુત્રને ગાદીએ બેસાડ્યો કૃષ્ણ અને પાંડવો દ્રૌપદી સાથે ભરતક્ષેત્રમાં સુખે પાછા આવ્યા. આ પ્રમાણે દિશામાં જવાનું પરિમાણ નહિ કરના-રાઓને થતા ગેરલાભ-હિંસાદિ દોષ જાણીને સમજુ પુરુષોએ દિશાગમનનું માપ કરવું જોઈએ

અવતરણ:—એ પ્રમાણે ૨૦ મું દિગ્‌વિરતિ દ્વાર જણાવીને હવે ૨૧ મું સાતમા ભોગોપભોગ વ્રતનું સ્વરૂપ જણાવે છે.—

(वसंततिलकावृत्तम्)

भोगोपभोगनियमोऽपि शिवाय चेन्न,
स्याद्दत्तचूल इव देवपदप्रदस्तु ।
प्रीणाति चातकमनन्यरतं पयोद-
स्तापानेकरतमन्यभृतं वसन्तः

ભોગને ઉપભોગનો પણ નિયમ નિશ્ચલ [illegible]
ગ્રહિત આપે તેમ [illegible] [illegible] ન [illegible]
[illegible] આ નિયમથી [illegible] [illegible]
[illegible] જલ ત્યાગી [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] તેમ આ [illegible]
[illegible] જ્ઞાન [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] જ્ઞાન [illegible]

વંકચૂલે કહ્યું કે અજાણ્યા ફલ ખાવાનો મારે નિયમ છે માટે તમે તે ખાઓ તેઓએ તે ખાધા અને તેથી થોડી જ વારમાં મરણ પામ્યા. તે જોઇને વંકચૂલે વિચાર્યું કે જો મને ગુરૂએ અજાણ્યા ફળ ન ખાવાનો નિયમ આપ્યો ન હોત તો આજે મારૂ પણ મરણ થયું હોત આ એક જ અભિગ્રહ મેં પાળ્યો તો મને પ્રાણ આપનારો થયો તો ઘણાં અભિગ્રહ પાળવાનું તો કેટલું ફળ મળે?

ત્યાર પછી વંકચૂલ રાત્રીએ પોતાના ઘેર પહોંચ્યો તે વખતે પોતાની પ્રિયા સાથે સૂતેલા કોઈક મનુષ્યને જોઈને કોપીને તેણે તરવાર ખેંચી પરંતુ નિયમ સાંભળવાથી તે પાછા પગલા ભરતો હતો તેવામાં ખાટલા સાથે તરવાર અથડાવાથી પુરૂષ વેષધારી તેની બેન જાગી ને ઉઠી અને હે વંકચૂલ! તુ લાંબુ આયુષ્ય ભોગવ એમ આશીષ આપવા લાગી. બેનને જોઇને વંકચૂલે વિચાર્યું કે ગુરૂએ મને આ નિયમ ન આપ્યો હોત તો આજે બેનના ઘાતથી કેટલો પશ્ચાત્તાપ થાત ત્યાર પછી તેણે બેનને તેનું સ્વરૂપ પૂછ્યું, ત્યારે બેને કહ્યુ કે નટના છલથી કેટલાક ચર પુરૂષો અહીં આવવાના છે એવુ મે જાણ્યું પલ્લી નાથ રહિત છે એવું જો તેઓ જાણે તો તેઓ તેમના રાજાને આ વાત જણાવે તેથી તે આવીને પલ્લીનો ભંગ કરે માટે તારો વેષ લઇને મે તેમને નાટક કરાવ્યુ અને ઉચિત દાન આપીને વિદાય કર્યા રાત્રી ઘણી જવાથી અને ઉંઘ આવતી હોવાથી તારી પ્રિયા ભેગી તેવા જ વેષમાં સૂઈ રહી આ પ્રમાણે નિયમનો પ્રભાવ જાણીને નિયમ પાલનમાં તે વંકચૂલ વધારે આદર વાળો થયો

સાગરચંદ્રને વિરહાગ્નિમાં પડેલો જોઈને બીજા કુમારો પણ અત્યંત ઉદાસ થયા તે વખતે શાંબકુમારે શૂન્ય ચિત્તે બેઠેલા સાગરચંદ્રની પાછળ આવીને તેની આંખો પોતાના હાથ વડે ઢાંકી તે વખતે સાગરચંદ્રે કહ્યુ કે હે કમલામેલા! મારી આંખો મૂકી દે ત્યારે શાંબે હસીને કહ્યુ કે હું તો કમલામેલક (કમલામેલાનો મેળાપ કરાવનાર) છુ ત્યારે કમલામેલા સાથે મેળાપ કરાવી પ્રતિજ્ઞા સાચી કરો શાંબે વિચાર્યું કે મે તો મશ્કરીમા કહ્યુ છે તો પણ દુષ્કર હોવા છતાં પણ કોઈ પણ રીતે તે પ્રતિજ્ઞાનુ પાલન કરવું જોઇએ.

ત્યાર પછી નભ:સેનના લગ્ન દિવસે પ્રજ્ઞપ્તિ વિદ્યાનું સ્મરણ કરીને શાંબ બધા કુમારો સાથે વનમાં ગયો અને કમલામેલાને તેના ઘેરથી બોલાવી મંગાવીને આનંદપૂર્વક સાગરચંદ્ર સાથે લગ્ન કર્યું હવે કમલામેલાને ઘેર નહિ જોવાથી પિતૃપક્ષના તથા સુર પક્ષના લોકો નગરમાં તેની તપાસ કરવા લાગ્યા અને તપાસ કરતાં તે ઉદ્યાનમાં આવ્યા ત્યા કુમારોની વચમાં સુંદર વિદ્યાધરના રૂપવાળી તેને જોઈને તેઓએ તે વાત કૃષ્ણને જણાવી કોપેલા વાસુદેવે કમલામેલાનું હરણ કરનાર કુમારોને બોલાવ્યા તે વખતે શાંબ કુમાર કમલામેલા તથા સાગરચંદ્રને લઈને કૃષ્ણની પાસે આવ્યો અને તેમના ચરણમા પડ્યો પોતાના જ પુત્રોને જોઈને વિલખા થએલા કૃષ્ણે કહ્યું કે અરે તમે આપણા આશ્રિત નભ:સેનને કેમ ઠગ્યો? એ પ્રમાણે ઠપકો આપીને કહ્યું કે હવે શુ કરાય એમ નભ:સેનને સમજાવીને કમલામેલા સાગરચંદ્રને આપી

१२ ११ १३ १४ १५ १६
क्षुद्रमपि हि सुपात्रे न्यस्तमुच्चैः फलर्द्ध्यै,
१७ १८ १९ २०
ननु तृणमपि धेनौ दुग्धपीयूषवृष्ट्यै ॥ ५४ ॥

સાધુને વ્હોરાવવામાં ફલ અપૂરવ કંઈ મળે,
મુનિને અડદ વ્હોરાવતા મૂલદેવના વાંછિત ફળે;
તુચ્છ વસ્તુ સુપાત્રને શુભ ભાવથી દેતાં ફળે,
ગાયને તૃણ નાંખતાં જિમ દૂધ રૂપ અમૃત મળે.

શ્લોકાર્થ:—સાધુ મુનિરાજને દાન આપવાનું કોઇ અપૂર્વ ફલ છે કારણ કે અડદના બાકલા પણ મૂલદેવને ઇષ્ટ સિદ્ધિને માટે થયા. સુપાત્રને વિષે શુભ ભાવથી આપેલું થોડું અથવા તુચ્છ પણ દાન ઉત્કૃષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ માટે થાય છે દૃષ્ટાન્ત કહે છે કે ગાયને આપેલું ઘાસ પણ દૂધ રૂપી અમૃતની વૃષ્ટિ માટે થાય છે. ૫૪

સ્પષ્ટાર્થ—કવિરાજ આ શ્લોકમાં અતિથિ સંવિભાગ નામના બારમા વ્રતનું સ્વરૂપ જણાવે છે:-મુનિરાજને વહોરાવ્યા પછી પોતે જમવું તે અતિથિ સંવિભાગ કહેવાય છે સાધુ મુનિરાજને દાન આપ્યાનું કાંઇક અપૂર્વ ફલ છે. એટલે સાધુ મુનિરાજને અન્ન પાનાદિકનું અથવા વસ્ત્રાદિકનું દાન કરવાથી તેનું અપૂર્વ ફલ મળે છે આ બાબતનું ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે મૂલદેવે સાધુ મહારાજને અડદના બાકુલાનું દાન આપ્યું તો પણ તે મૂલદેવને મનોવાંછિત એટલે ઇચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે થયું છે (આ મૂલદેવની કથા આગળ મંડિક ચોરની કથા

ભાવ ચોખ્ખા રાખતા પામ્યો અમર સમ ઋદ્ધિને;
દેવઋદ્ધિ ક્યાં મનુજ ક્યાં યાદ કર શશિ જલધિને. ૧

ચંદ્ર આકાશે રહ્યો ને ભૂતલે સાગર રહ્યો,
અમૃત સમ જલથી ભરેલા મેઘ પોષક જે કહ્યો;
વડવાગ્નિથી શોષાયલા સાગર તણું પોષણ કરે.
તે ચંદ્રમા તિમ પાત્રદાને સ્વર્ગને સ્વાધીન કરે. ૨

શ્લોકાર્થ:—શ્રીશાલિભદ્રે પૂર્વ ભવમાં મુનિરાજને પોતાની નહિ તેવી જે વસ્તુ (ખીર) આપી તેનાથી તેણે પણ મનુષ્ય લોકમા અવિદ્યમાન (ન મેળવાય તેવુ) સુખ મેળવ્યું દેવતાની ઋદ્ધિ ક્યાં અને મનુષ્ય ક્યાં ? દૃષ્ટાન્ત કહે છે કે પૃથ્વી ઉપર રહેલ સમુદ્ર કયા અને આકાશમા રહેલો ચદ્ર કયા ? વડવાનલથી શોષણ થયા છતા પણ અમૃતરૂપી જલ વડે મેઘની પુષ્ટિ કરનાર સમુદ્રનુ ચંદ્રમા પોષણ કરે છે. ૫૫

સ્પષ્ટાર્થ.—અતિથિ સંવિભાગથી શાલિભદ્રને અપૂર્વ ઋદ્ધિની પ્રાપ્તિ થઈ તે જણાવે છે. પૂર્વભવમાં ગરીબ માતાનો બાળક છતાં, માતાએ માગી લાવીને બનાવેલી ખીર તે ખાવા માટે હતી, તેવામા આવેલા મુનિરાજને ભાવ પૂર્વક આપી. તેથી શાલિભદ્રના ભવમા તેણે પણ મનુષ્ય લોકમાં કોઈ પણ કદાપિ ન મેળવાય તેવી દેવ ઋદ્ધિ જેવી ઋદ્ધિ મેળવી માટેજ કવિરાજ કહે છે કે દેવતાની ઋદ્ધિ કયા ? ને મનુષ્ય ક્યા ? એટલે દેવતાની ઋદ્ધિ દેવલોકમાંજ હોય તે

મારે ઘેર સાક્ષાત્ અચેતન ચિંતામણિ રત્ન આવે છે, કારણ કે મારા ભાગ્યના ઉદયથી ખેંચાએલા આ મુનિરાજ મારી પાસે આવ્યા છે. તેથી તે નિર્ધન છતાં પણ પોતાને ધન્ય માનવા લાગ્યો પછી તે બાળકે રોમાંચિત થઈને તે સાધુ મુનિરાજને તે બધી ખીર વહોરાવી દીધી મુનિ ત્યાંથી વિહાર કરીને ચાલ્યા ગયા. ત્યાર પછી ધન્યા આવી તેની થાળી ખાલી જોઈને બધી ખીર તેને પીરસી. બાળકે પણ તે ખૂબ ધરાઈને ખાધી. તેથી અજીર્ણ થવાથી તેજ રાતમાં તે બાળક સાધુનું સ્મરણ કરતો મરણ પામ્યો.

ત્યાર પછી તે સંગમનો જીવ રાજગૃહ નગરમાં ગોભદ્ર નામના શ્રેષ્ઠિની ભાર્યા ભદ્રાની કુક્ષિમા ઉત્પન્ન થયો. સ્વપ્નમાં શાલિનુ ક્ષેત્ર જોવાથી યોગ્ય સમયે તેણીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો ત્યારે તેનું શાલિભદ્ર નામ પાડયું અનુક્રમે સઘળી કલાઓ શીખીને યુવાવસ્થા પામ્યો ત્યારે મા બાપે તેને મોટા શેઠીઆઓની બત્રીસ કન્યાઓ પરણાવી. તેઓની સાથે વિલાસ કરતો તે રાત દીવસને પણ જાણતો નથી ગોભદ્ર શેઠે શ્રીવીર પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી અને મરણ પામીને દેવ પણે ઉત્પન્ન થયા. તેમણે અવધિજ્ઞાનથી પોતાના પુત્ર શાલિભદ્રને જાણી તેના સ્નેહથી તે દેવ હંમેશા દિવ્ય વસ્ત્ર વગેરે મોકલે છે અને મનુષ્ય છતાં શાલિભદ્ર પ્રિયાઓ સાથે દેવતાની ઋદ્ધિને ભોગવે છે

હવે એક વાર પરદેશી વેપારીઓ રત્નકંબલ લઈને વેચવાને માટે શ્રેણિક રાજા પાસે ગયા શ્રેણિક રાજાએ ઘણી મોંઘી છે એમ કહીને તે લીધી નહિ. તેથી નિરાશ થએલ

સ્વામી રહે નહિ. આ પ્રમાણે વિરાગ દશાવાળો છતાં પણ માતાના આગ્રહથી નીચે ઉતરી રાજાને નમ્યો. રાજાએ પણ તેને આલિંગન કરી પોતાના ખોળામાં બેસાડ્યો ત્યાં શાલિભદ્રની આંખમાંથી અશ્રુ નીકળતાં જોઈને ભદ્રાએ રાજાને કહ્યું કે તમો એને મૂકી દો, કારણ કે દીવ્ય ભોગોથી લાલન કરાએલા તેને મનુષ્યની માલાની ગન્ધ પીડા કરે છે ત્યાર પછી રાજાએ તેને રજા આપવાથી તે સાતમે માળે ગયો

ત્યાર પછી ભદ્રાએ શ્રેણિક રાજાને આગ્રહ કરીને પોતાને ત્યાં ભોજન કરાવ્યું. ત્યાં પ્રથમ સ્નાન કરતાં રાજાની વીંટી આંગળીએથી શાલિભદ્રના નિર્માલ્ય પદાર્થો નાખવાની વાવમાં પડી ગઈ રાજાને આ વાતની ખબર પડી ત્યારે ભદ્રાએ દાસીને વાવમાંથી લઈ આવવાને કહ્યું દાસી શાલિભદ્રનાં ઉતરેલાં બધાં અલંકારો લઈ આવી તેમાં અંગાર સરખી પોતાની વીંટી જોઈને રાજા વિસ્મય પામ્યો અને આ ઘરેણાં કોના છે? એમ દાસીને પૂછ્યું ત્યારે દાસીએ કહ્યું કે આ તો શાલિભદ્રે સ્નાન કરીને ઉતારી નાંખેલાં અલંકારો છે આ સાંભળી રાજા બોલ્યો કે આ બધાંને ધન્ય છે અને હું પણ ધન્ય છું કે જ્યાં આવા વણિક વસે છે. અવસરે ભદ્રાએ રાજાને ઉત્તમ રસોઈ જમાડી ભદ્રાએ રાજાને અલંકારાદિ આપીને આદર સત્કાર કર્યો ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજા પોતાના ઘેર ગયા

અહીં કહેવાનો સાર એ છે કે શાલિભદ્રની કેટલી બધી ઋદ્ધિ હતી કે એનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે

મનુષ્યોને પૂછશે કે આ સ્તૂપો કોણે બનાવ્યા છે ત્યારે તેઓ જણાવશે, કે પૂર્વે નંદ નામનો અપાર દ્રવ્ય ઋદ્ધિવાળો રાજા થયો છે તે રાજાએ કંજૂસાઈથી ભેગું કરેલું ઘણું ધન અહીં દાટયું છે એવું સાંભળીને તે રાજા તે સ્તૂપોને ખોદી નાખીને તેમાં રહેલુ દ્રવ્ય લેશે બીજા પણ સ્તૂપોને તે રાજા ધનના લોભથી ખોદાવી કાઢશે. તે વખતે તે કલ્કી પોતાના નગરની પૃથ્વી પણ ખોદાવી કાઢશે ત્યારે એક શિલામયી ગાય તેમાથી નીકળશે ત્યાં ભિક્ષા માટે આવેલા ભિક્ષુઓને જોઈને તે શિલાની ગાય પોતાના શીગડા તેમને ઘસશે તે વખતે સ્થવિરો કહેશે કે ભાવી ઘણું અધકારમય જણાય છે. તે સાંભળીને કેટલાક સાધુઓ અન્યત્ર વિહાર કરશે પરંતુ દુર્બુદ્ધિવાળા કેટલાક કહેશે કે જો કર્મને લીધે શુભ અશુભ થવાનું છે તો તેને જગતમાં કોણ રોકી શકવનું છે. તે વખતે કલ્કી રાજા સર્વ પાખંડીઓ પાસેથી કર ઉઘરાવશે પાખંડીઓએ કર આપ્યો તો તમે મહર્ષિઓ કેમ ન આપો એમ કહી તે જૈન સાધુઓને પણ કનડશે. સાધુઓ રાજાને કહેશે કે અમો અકિંચન છીએ તેથી ધર્મલાભ સિવાય બીજું શું અમે આપીએ અમારૂં રક્ષણ કરવાથી તને પુણ્યનો છઠ્ઠો ભાગ મળે છે આ સાભળીને કલ્કિરાજા મુનિઓ ઉપર કોપાયમાન થશે

તે વખતે કોપેલી દેવી કલ્કિ રાજાને કહેશે કે અરે અધમ રાજા! તુ મુનિઓ પાસે પણ દ્રવ્ય માગે છે માટે તારી મરવાની ઈચ્છા જણાય છે તેથી ભય પામેલો કલ્કિ મુનિઓને ખમાવશે ત્યાર પછી રોજ ભયકર

પણ સજા કરીશ તારા પિતાને પાપનું જેવું ફળ મળ્યું તેવું તને પણ મળશે ઈન્દ્રના વચનથી અને પિતાના પાપ ફળને જોવાથી તે જૈન ધર્મ અંગીકાર કરશે. એ પ્રમાણે કલ્કિના પુત્ર દત્તને જૈન બનાવી તેને ગાદીએ બેસાડીને ઈન્દ્ર મહારાજ સ્વર્ગમા જશે

પિતાના પાપના ફળને અને ઈન્દ્રની આજ્ઞાને વિચારતો દત્ત રાજા ત્યાર પછી પૃથ્વીને વિષે ઘણાં દેરાસરો બંધાવશે અને છેવટે સમાધિ મરણથી કાળ કરીને સારી ગતિમાં જશે. કહેવાનો સાર એ છે કે દત્તરાજાની માફક સમજુ પુરૂષો ધનને સાતે ક્ષેત્રમાં વાપરે છે. અને જો તેવી શક્તિ ન હોય, તો શક્તિ અને ભાવ પ્રમાણે કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં ધન વાપરે જેથી તેઓ સ્વર્ગના અને મોક્ષના સુખ જરૂર મેળવે છે

॥ ઈતિ દત્તરાજાની કથા ॥

અવતરણ:—સત્તાવીશમું સાધારણ સાત ક્ષેત્રનું દ્વાર કહ્યું હવે તેમાંથી એક એક ક્ષેત્રનું જુદું જુદું વિવરણ કરતાં તેમાંના પ્રથમ જિનબિંબના સ્વરૂપનું દ્વાર કહે છે:—

(वसंततिलकावृत्तम्)

७ ३ १ ४ २ ६
बिम्बं महल्लघु च कारितमत्र विद्युन्-
८ ९ १० ५
माल्यादिवत् परभवेऽपि शुभाय जैनम् ।
१५ ११ १४ १३ १२
ध्यातुर्गुरुर्यदीप्सितदायिमन्त्रः
१८ १७ १६ १९
मान्द्रीम्थ्यभाविवनविघ्नभिदे न किं स्यात् ॥५८॥

જિન બિંબ મોટું કે લઘુ ભાવે ભરાવે જે નરા,
આ ભવે ને પરભવે કલ્યાણ સાધક તે ખરા;
દૃષ્ટાંત વિદ્યુન્માલી આદિક મંત્રનું અવધારીએ,
મંત્ર મોટો હોય નાનો વિઘ્ન તેથી ટાલીએ. ૧

દારિદ્ર્ય પેહેલાનું ટળે જિમ નેમ અહિંયા જાણીએ.
જિનબિંબ મોટું કે લઘુ કલ્યાણકારી માનીએઃ
જિન બિંબકારક દર્શકોના પૂજકોના લાભમાં.
કારણ બને જલ્દી વસે કર્મો હણીને મોક્ષમાં. ૨

ભવમાં ચારિત્ર લઈને તેની વિરાધના કરી હતી વગેરે બીના તેણે જાણી. અને તેથી તે પ્રતિમા તેમના અજ્ઞાન રૂપી અંધકારનો નાશ કરનારી થઈ નહિ તો મ્લેચ્છ દેશમાં જેમનો જન્મ થયો છે અને જે દેશમાં ધર્મ શબ્દ સંભળાતો નથી એવા સ્થળમાં ઉત્પન્ન થએલા તેમણે તે મૂર્તિનાં દર્શન ન કર્યાં હોત તો ધર્મ કેવી રીતે પામત ? અથવા આર્દ્રકુમારને ધર્મની પ્રાપ્તિ થવામાં અરિહંત પ્રભુની મૂર્તિનું દર્શન મુખ્ય કારણ હતું માટે જ કવિરાજ કહે છે કે ધાર્મિક પુરૂષ અરિહંતની પ્રતિમા બનાવીને પોતાને તેમજ પરને નિર્મલ બનાવે છે. અહીં શંકા થાય કે પ્રતિમા તેના બનાવનારને નિર્મલ બનાવે તે વાત સાચી પરંતુ તે બીજાને કેવી રીતે નિર્મલ બનાવે ? આ બાબતમાં દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે કલ્યાણ રૂપી લક્ષ્મીના કારણ રૂપ મંગલ દીપક કોના કોના હર્ષને પુષ્ટ કરતો નથી ? અથવા દરેકના હર્ષને પુષ્ટ કરે છે તેવી રીતે અરિહંતની પ્રતિમા પણ તેના બનાવનારને તથા અન્ય પૂજક દર્શક વગેરે ભવ્ય જીવોને પણ નિર્મલ બનાવે છે તે પ્રતિમાની પૂજા, વંદન વગેરે અવશ્ય કરવું જોઈએ ! આ બાબત અભયકુમાર મંત્રીશ્વર તથા આર્દ્રકુમારનુ કથાનક પ્હેલા જણાવ્યું છે ત્યાથી જોઈ લેવું પ૮

અવતરણ:—એ પ્રમાણે બિંબ દ્વાર કહીને હવે બીજા ક્ષેત્ર રૂપ ચૈત્યદ્વાર કહે છે —

॥ वसंततिलकावृत्तम् ॥

तीर्थं मुदे स्वपरयोरपि कीर्तिपाल-

भूपालकारिततुरंगमबोधवत् स्यात् ॥

મનુષ્યોને પૂછશે કે આ સ્તૂપો કોણે બનાવ્યા છે ત્યારે તેઓ જણાવશે, કે પૂર્વે નંદ નામનો અપાર દ્રવ્ય ઋદ્ધિવાળો રાજા થયો છે તે રાજાએ કંજૂસાઈથી ભેગું કરેલું ઘણું ધન અહીં દાટયું છે એવું સાંભળીને તે રાજા તે સ્તૂપોને ખોદી નાખીને તેમાં રહેલુ દ્રવ્ય લેશે બીજા પણ સ્તૂપોને તે રાજા ધનના લોભથી ખોદાવી કાઢશે તે વખતે તે કલ્કી પોતાના નગરની પૃથ્વી પણ ખોદાવી કાઢશે ત્યારે એક શિલામયી ગાય તેમાથી નીકળશે ત્યાં ભિક્ષા માટે આવેલા ભિક્ષુઓને જોઈને તે શિલાની ગાય પોતાના શીગડા તેમને ઘસશે. તે વખતે સ્થવિરો કહેશે કે ભાવી ઘણું અંધકારમય જણાય છે તે સાભળીને કેટલાક સાધુઓ અન્યત્ર વિહાર કરશે પરંતુ દુર્બુદ્ધિવાળા કેટલાક કહેશે કે જો કર્મને લીધે શુભ અશુભ થવાનુ છે તો તેને જગતમાં કોણ રોકી શકવાનુ છે તે વખતે કલ્કી રાજા સર્વ પાખંડીઓ પાસેથી કર ઉઘરાવશે પાખંડીઓએ કર આપ્યો તો તમે મહર્ષિઓ કેમ ન આપો એમ કહી તે જૈન સાધુઓને પણ કનડશે. સાધુઓ રાજાને કહેશે કે અમો અકિંચન છીએ તેથી ધર્મલાભ સિવાય બીજું શુ અમે આપીએ અમારૂ રક્ષણ કરવાથી તને પુણ્યનો છઠ્ઠો ભાગ મળે છે આ સાંભળીને કલ્કિરાજા મુનિઓ ઉપર કોપાયમાન થશે

તે વખતે કોપેલી દેવી કલ્કિ રાજાને કહેશે કે અરે અધમ રાજા ! તું મુનિઓ પાસે પણ દ્રવ્ય માગે છે માટે તારી મરવાની ઇચ્છા જણાય છે તેથી ભય પામેલો કલ્કિ મુનિઓને ખમાવશે ત્યાર પછી રોગ ભયંકર

પણ સજા કરીશ. તારા પિતાને પાપનું જેવું ફળ મળ્યું તેવું તને પણ મળશે ઇન્દ્રના વચનથી અને પિતાના પાપ ફળને જોવાથી તે જૈન ધર્મ અંગીકાર કરશે. એ પ્રમાણે કલ્કિના પુત્ર દત્તને જૈન બનાવી તેને ગાદીએ બેસાડીને ઇન્દ્ર મહારાજ સ્વર્ગમા જશે

પિતાના પાપના ફળને અને ઇન્દ્રની આજ્ઞાને વિચારતો દત્ત રાજા ત્યાર પછી પૃથ્વીને વિષે ઘણાં દેરાસરો બંધાવશે. અને છેવટે સમાધિ મરણથી કાળ કરીને સારી ગતિમાં જશે. કહેવાનો સાર એ છે કે દત્તરાજાની માફક સમજુ પુરૂષો ધનને સાતે ક્ષેત્રમાં વાપરે છે. અને જો તેવી શક્તિ ન હોય, તો શક્તિ અને ભાવ પ્રમાણે કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં ધન વાપરે જેથી તેઓ સ્વર્ગના અને મોક્ષના સુખ જરૂર મેળવે છે

॥ ઇતિ દત્તરાજાની કથા ॥

અવતરણ:—સત્તાવીશમું સાધારણ સાત ક્ષેત્રનું દ્વાર કહ્યું. હવે તેમાંથી એક એક ક્ષેત્રનું જુદું જુદું વિવરણ કરતાં તેમાંના પ્રથમ જિનબિંબના સ્વરૂપનું દ્વાર કહે છે:—

(वसंततिलकावृत्तम्)

७ ३ ५ ४ २ १
बिम्बं महल्लघु च कारितमत्र विद्वन्-
८ ९ १० ६
माल्यादिवत् परभवेऽपि शुभाय जैनम् ।
१५ ११ १२ १३ १४
ध्यानानुगुणैश्चुरपीप्सितदायिमन्त्रः
१६ १८ १७ १९
मान्द्यौल्व्यभावितनविघ्नभिदे न किं स्यात् ॥५८॥

માટે નાનું બિંબ કેવી રીતે થાય? આ પ્રશ્નના જવાબમાં દૃષ્ટાન્ત આપીને સમજાવે છે કે ઈચ્છિત આપનારો મન્ત્ર નાનો હોય કે મોટો હોય પરંતુ તે ધ્યાન કરનારના પહેલાના દારિદ્રયનો અને ગાઢ (મોટા) ભવિષ્યમાં થનાર વિઘ્નોનો નાશ કરનાર શું થતો નથી? અથવા તો મંત્ર નાનો હોય કે મોટો હોય તે જોવાનું નથી. પરંતુ તે ઈષ્ટ સિદ્ધિ દેનાર છે કે નહિ તે જોવાનું છે જો ઈચ્છિત આપનાર હોય તો નાનો હોય કે મોટો હોય તો પણ તે મંત્ર ધ્યાન કરનારના વિઘ્નોને દૂર કરનારો જરૂર થાય છે તેવી જ રીતે અરિહંતની પ્રતિમા નાની ભરાવી હોય કે મોટી ભરાવી હોય તો પણ તે કરાવનારને કલ્યાણને માટે થાય છે માટે જિનબિંબ કરાવવામાં ઉદ્યમ રાખવો જોઈએ આ બાબતમાં વિદ્યુન્માલીની કથા પહેલા કહેલા ઉદાયી રાજાના દૃષ્ટાન્તમાથી જાણી લેવી. ૫૮

અવતરણ:—આ જિનબિંબ દ્વારને વિષે વિશેષ ઉપદેશ જણાવે છે.—

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥

निर्मायार्हतबिम्बमार्हतपदस्थानाग्रिमं धार्मिकः,
स्वात्मानं च परं च निर्मलयति स्तुत्यर्चनावन्दनैः ॥
मन्त्री श्रेणिकसूरियार्द्रकसुतं मोहान्धकारस्थितं,
दीप पश्यति कस्य कस्य न मुदं श्रेय श्रियामास्पदम् ॥५९॥

આરાધના કરી. છેવટે જ્યારે આ દુઃષમ આરાના પ્રભાવથી મ્લેચ્છોનું બળ વધી ગયું ત્યારે તે તીર્થ તેમના હાથમાં ગયું, અને ત્યારથી તે હજ એ નામનાં તીર્થ રૂપે ઓળખાયું. આ પ્રમાણે તીર્થ કરાવનારનું ધન કીર્તિને વધારનારૂં થાય છે એવું જાણીને સ્વર્ગ અને મોક્ષની ઈચ્છાવાળા ભવ્ય જીવોએ પોતાનું ધન તીર્થની અંદર જરૂર વાપરવું જોઈએ.

॥ ઇતિ બાહુબલિ કથા ॥

॥ ભરત ચક્રવર્તીએ કરાવેલ અષ્ટાપદ તીર્થની કથા ॥

પ્રથમ શ્રી ઋષભ જિનેશ્વર એક લાખ પૂર્વ વર્ષ સુધી ચારિત્ર પાળીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયા. તે વખતે ઘણા દેવો ભેગા થઈને પ્રભુની ઉર્ધ્વદૈહિક ક્રિયા (નિર્વાણ પાછળની ક્રિયા) કરીને પોત પોતાને સ્થાને ગયા. પ્રભુની ઉપર ભક્તિવાળા તેમના પુત્ર શ્રીભરત ચક્રવર્તીએ જે સ્થળે પ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા તે જગા ઉપર પોતાના વર્ધકિ રત્નની પાસે ચાર દ્વારવાળું અને શુભ આકારવાળું એક યોજન લાંબુ અને ત્રણ ગાઉ ઉંચું જિનાલય બંધાવ્યું. તે જિનાલય નન્દીશ્વર દ્વીપના જિનાલય જેવું હતું અને તે સિંહનિષદ્યા નામે પ્રસિદ્ધ થયું. તે તીર્થને વિષે પોત પોતાના વર્ણ અને પ્રમાણવાળી ચોવીસે જિનેશ્વરોની પ્રતિમાઓ સ્થાપન કરી તે જિનાલયને સુવર્ણના દંડ અને કલશથી શણગાર્યું. તેના ઉપર ફરકતી ધજાઓ ભરત રાજાની કીર્તિને ચારે બાજુ ફેલાવતી હોય તેવી જણાય છે. આ પ્રમાણે તીર્થને વિષે પોતાનું ધન

શ્રેષ્ઠ ચારો નાંખતાં જલપાન તેમ કરાવતા,
સંતોષ માંહે મ્હાલતી કોમલ કરે પંપાળતા;
ઔષધાદિક દેઈ મુનિને બાહુ ભરત નૃપતિ થયા,
વિશ્રામણાદિકથી સુબાહુ બાહુબલિ કેવલી થયા. ૨

શ્લોકાર્થ:—મુનિરાજને નિર્દોષ ભોજન, પાણી, વસ્ત્ર, નિવાસ અને ઔષધ વ્હોરાવવાથી તથા વૈયાવૃત્ય કરવાથી શ્રીમાન્ બાહુ અને સુબાહુની જેમ પરભવમાં વિસ્મયકારક ભોગો અને બલ મળે છે. અહીં દૃષ્ટાન્ત કહે છે કે તે કામધેનુ પણ સારો ચારો અને પાણી આપવાથી તથા હાથના કોમલ સ્પર્શ વડે અતિશય સંતોષ પામે છે. ૬૭

સ્પષ્ટાર્થ:—સાધુ મુનિરાજને પ્રાસુક એટલે અચિત્ત અને નિર્દોષ ભોજન, પાણી, વસ્ત્ર રહેવાનું સ્થાન તથા ઔષધ આપવાથી તેમજ તેમની વૈયાવચ્ચ કરવાથી એટલે સારસંભાળ રાખવાથી બાહુ અને સુબાહુની જેમ પરભવમાં જોનારને આશ્ચર્ય ઉપજાવનારા ભોગો અને બલ મળે છે કારણ કે શ્રીમાન બાહુએ આગલા ભવમાં મુનિને અન્નપાન ઔષધ વગેરે લાવી આપ્યાં હતા તો શ્રીઋષભદેવના પ્રથમ પુત્ર ભરત ચક્રવર્તી થયા અને ચક્રવર્તીના ભોગો મેળવ્યા તેમજ સુબાહુએ મુનિની વૈયાવચ્ચ કરી હતી તો તેમને બાહુબલિના ભવમાં એવું બલ પ્રાપ્ત થયું કે તેમણે ભરત ચક્રવર્તીને પણ જીત્યા. આ બાબતમાં કવિરાજ દૃષ્ટાન્ત આપતા જણાવે છે કે કામધેનુ ગાયને સારો ચારો પાણી આપવામાં આવે અને કોમલ હાથે પંપાળવામાં આવે તો તે પણ ઘણી રાજી થાય

શ્રાવિકા ગણને પમાડે ધર્મ સાધ્વી વર્ગ એ,
તાસ ભકિત સાધીએ તો મુકિતના સુખ પામીએ. ૨

શ્લોકાર્થ:—ધર્મ પુરૂષથી ઉત્પન્ન થએલો છે. તે વાત એમ જ છે એટલે આ વાત સાચી છે. છતાં સાધ્વી પણ પૂજ્ય છે કારણ કે તેથી ધર્મ પ્રાપ્તિ અને ઉન્નતિ પૂર્વ કાલમાં થઇ છે આ બાબતમાં દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે બ્રાહ્મી બાહુબલિને મુક્તિ માટે, પૂષ્પચૂલા સાધ્વી અગ્નિકાપુત્રને મુકિત માટે અને મૃગાવતી ચન્દનબાલાને મુકિત માટે શું નથી થઈ? અથવા તો થઈ છે. ૬૮

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે કવિરાજ સાધ્વીઓ પણ વન્દન કરવા લાયક છે એ વાત જણાવતાં કહે છે કે જો કે ધર્મ પુરૂષથી ઉત્પન્ન થએલો છે. કારણ કે ધર્મની સ્થાપના કરનાર તીર્થંકરો તથા ગણધરો પુરૂષ હોય છે એ વાત સાચી છે તો પણ સાધ્વીઓ પૂજ્ય છે કારણ કે તેમનાથી ઘણા ભવ્ય જીવોને ધર્મની પ્રાપ્તિ અને આત્માની ઉન્નતિ (કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ વગેરે) પૂર્વકાળમાં થઈ છે. અહીં દૃષ્ટાન્ત જણાવે છે કે ઋષભદેવની પુત્રી બ્રાહ્મીએ દીક્ષા લીધી હતી તે સાધ્વી બાહુબલિને મુકિત મેળવવામાં નિમિત્ત થઈ હતી કારણ કે બાહુબલિ જેમણે દીક્ષા લઈને કેવલજ્ઞાન પામવા માટે ઘોર તપશ્ચર્યા કરી છતાં કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થતુ નહોતું, કારણ કે તેમના મનમાં એવુ અભિમાન હતુ કે મારા નાના ભાઈઓએ મારી પહેલા દીક્ષા લીધી છે તેમને પછીથી દીક્ષા લેનાર હું કેવી રીતે વંદન કરૂં. માટે જો

શને કેવલજ્ઞાન ઉપજે તો મારે તેમને વંદન કરવું પડે નહિ એવી ભાવનાથી ઉગ્ર તપ કર્યા છતાં તેમને કેવલજ્ઞાન ઉપજ્યું નહીં કારણ કે મનમાં હોયલું અભિમાન દૂર ન થાય ત્યાં સુધી કેવલજ્ઞાન કી રીતે ઉપજે ? અર્થાત ન જ ઉપજે. [illegible] (બ્રાહ્મી-સુંદરી) એ તેમની પાસે આવીને કહ્યું [illegible] ઉપજ્યું [illegible] એ પ્રમાણે [illegible] સાંભળીને વિચાર [illegible] અભિમાન [illegible]

કહ્યું કે તેનું યથાર્થ રૂપ ચિતરવાને તો કોણ શકિતમાન થાય? મેં તો તેના રૂપનો અંશ માત્ર ચિત્ર્યો છે. તે તમારી દૃષ્ટિના વિનોદ માટે તમને ભેટ આપું છું.

મૃગાવતીના રૂપથી મોહિત થએલા ચંડપ્રદ્યોતન રાજાએ દૂત મોકલીને શતાનીક પાસે મૃગાવતીની માગણી કરી. પરંતુ શતાનીકે ના પાડી તેથી તે રાજાએ કૌશામ્બી નગરી ઉપર લશ્કર સાથે ચઢાઇ કરી, તેને આવતો સાંભળીને શતાનીક રાજા ભય પામ્યો. ને મરડો થવાથી મરણ પામ્યો. તે વખતે મૃગાવતી રાણીએ વિચાર્યું કે મારા પતિ મરણ પામ્યા અને ઉદાયન હજુ બાલક છે, અને કોઇ ઉપાયથી મારે મારા શીલનું રક્ષણ કરવું જોઈએ. આ ઇરાદાથી તેને લોભાવીને કાળ વીતાવવો જોઇએ. આથી મૃગાવતીએ પોતાના દૂતને સમજાવીને ચંડપ્રદ્યોત પાસે મોકલ્યો. તેણે ત્યા જઈને કહ્યું કે મૃગાવતી કહેવરાવે છે કે "શતાનીક રાજા મરણ પામવાથી તમેજ હવે મારે શરણ છો, પરંતુ પુત્ર બાળક છે. જો હું તેનો ત્યાગ કરૂં તો બીજા રાજાઓ તેનો પરાભવ કરે" આવા વચનથી પ્રસન્ન થએલા રાજાએ કહ્યું કે "હું રક્ષક છતાં તારા બાળકનો પરાભવ કરવાને કોણ સમર્થ છે" એમ દૂતે જઇને રાણીને કહ્યું ત્યારે રાણીએ તને ફરીથી મોકલ્યો અને કહ્યું કે જ્યાં પ્રદ્યોતન રાજા નાયક હોય ત્યાં બાળકનો પરાભવ કરવાને કોણ સમર્થ થાય? પરંતુ તમે સ્વામી તો દૂર દેશના છો અને સીમાડાના રાજાઓ તો નજીકમાં છે માટે જો તમે મારી સાથે ભોગ કરવાને ઇચ્છતા હો તો અવન્તીથી ઇંટો મંગાવીને

ગોલારણીનો મજબૂત કોટ ઠગાવ્યો ત બાત બગીએ [illegible]
અધીતન રાજાઓ પોતાના વીર રાજપુતોને [illegible]
ઠાળામાં જોડ્યા અને આવ તોની [illegible]
બાળોને મૌખિક બેઠવાને [illegible]
ગોલારણીના મજબૂત [illegible]
દરેક ગોઠવીને ઠેકાણાવ્યું [illegible]
[illegible]થી ભરી [illegible] રાજપુતના [illegible]
[illegible] ગુજરાતીઓ ગોલારણી [illegible]
[illegible] નાગરિક [illegible]
[illegible] મહીપતિ નગરીની [illegible]

જેમ અવધિ જ્ઞાનવંતી કુબેરદત્તા સાધવી.
નિજ પતિના મોહાતમ અજ્ઞાન હરતી જાણવી. ૧

પ્રાચીન સાધ્વીવર્ગ ગુરૂવ્રત સાધતો તો ધન્ય છે,
પણ હાલનો તે વર્ગ તેવો નિશ્ચયે ને શ્રેષ્ઠ છે;
વાદિ મુકુટ હરિભદ્રને જિનધર્મ બોધ પમાડતી,
તે યાકિની સુમહત્તરા ચક્કી દુગંતિ સુણાવતી. ૨

શ્લોકાર્થઃ—શાસ્ત્રમાં પ્રીતિવાળી, અજ્ઞાનને હરણ કરનારી, ઉત્પન્ન થએલા અવધિજ્ઞાનવાલી, મોહને દૂર કરનારી, માતાને વિષે આસક્ત કુબેરદત્તની સ્ત્રી કુબેરદત્તા સાધ્વીની જેમ શું તે સાધ્વી પૂજ્ય નથી ? (પૂજ્ય છે જ) પૂર્વકાળની સાધ્વીઓ તો ધન્ય છે જ પરંતુ આધુનિક કાલની સાધ્વીઓ પણ કલ્યાણ કરનારી છે. દૃષ્ટાન્ત કહે છે કે યાકિની નામની સાધ્વીએ વાદીઓમાં શ્રેષ્ઠ હરિભદ્રસૂરિને કેવલ વચન માત્ર વડે બોધ પમાડયો હતો ૯૯

સ્પષ્ટાર્થઃ—પૂર્વની તેમજ આધુનિક કાલની સાધ્વીઓ પણ કલ્યાણ કરનારી હોવાથી પૂજનીય છે તે જણાવતા કવિરાજ કહે છે કે—પોતાની માતા મોહને ઉત્પન્ન કરનારી વેશ્યા હતી તેને વિષે આસક્ત થએલ કુબેરદત્તની સ્ત્રી (બહેન) કુબેરદત્તા વૈરાગ્ય પામીને સાધ્વી થઇ હતી, તેને કર્મના ક્ષયોપશમે અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થએલું હતું, અને શાસ્ત્રનાં માં તે પ્રીતિવાળી હતી અને અજ્ઞાનને દૂર કરનારી હતી, આવી તે કુબેરદત્તા નામની સાધ્વીએ કુબેરદત્ત વગેરેને બોધ પમાડ્યો, તેથી તે સાધ્વી શું પૂજનીય નથી અથવા પૂજ્યાં

તે બંનેનાં લગ્ન કર્યાં. એક વાર ક્રીડા કરતાં તે બંનેએ પણ (શરત)માં પોત પોતાની વીંટી મૂકી. સરખા નામવાળી માતાની વીંટી જોઈને અમે બંને ભાઈ બેન છીએ એવું જાણીને કુબેરદત્તા સંસાર ઉપરથી વૈરાગ્ય પામી. દીક્ષા લીધા વિના કરેલ પાપનો નાશ થશે નહિ એવું વિચારીને તેણીએ સુવ્રતા સાધ્વી પાસે દીક્ષા લીધી ને આકરૂં તપ કરતાં કુબેરદત્તાને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

હવે કુબેરદત્ત એક વખતે વેપાર માટે મથુરા નગરીએ ગયો. અને નસીબ યોગે પોતાની જ માતા વસન્તતિલકા (જેને તે પોતાની માતા છે, એમ જાણતો નથી) સાથે ક્રીડા કરવા લાગ્યો અનુક્રમે તે વેશ્યાએ એક સુંદર પુત્રને જન્મ આપ્યો. સાધ્વી કુબેરદત્તાએ આ વાત અવધિ જ્ઞાનથી જાણી. તેથી તેમને પ્રતિબોધ કરવા માટે તે સાધ્વી મથુરા નગરીએ આવ્યા. અને તે વેશ્યાની પાસે ઉપાશ્રય માગીને ત્યાં રહ્યા. ત્યાં સાધ્વી કુબેરદત્તા સ્વાધ્યાય ધ્યાનમાં નિર્મલપણે રહેતા હતા. એક વાર તે વેશ્યાએ સાધ્વી પાસે પોતાના પુત્રને મૂક્યો. તે વખતે તે સાધ્વી તે બંનેને બોધ પમાડવા માટે મીઠા સ્વરે હાલરડું ગાવા લાગી. તેમાં તે પુત્રને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગી કે તું મારો ૧ દીયર છે, ૨ ભાઈ છે, ૩ પુત્ર છે, ૪ પૌત્ર છે, ૫ ભત્રીજો છે તેમજ ૬ કાકો છે એમ તારે મારી સાથે ૭ પ્રકારની સગાઈ છે. એમ કહ્યું. ત્યારે વેશ્યાએ પૂછ્યું કે તે કેવી રીતે? ત્યારે કુબેરદત્તાએ કહ્યું કે મારા ધણીની અને તારી માતા એક હોવાથી અને તું મારા ધણીનો ભાઈ હોવાથી તું મારો દિયર થાય છે ૧.

હે માતાશ્રી તારી અને મારી માતા [illegible]
[illegible] મારી [illegible] પત્ર [illegible]
મા, પુત્ર [illegible] તારા પિતા [illegible]
[illegible] અને તેના [illegible] નથી [illegible]
[illegible] ના પુત્ર [illegible]
[illegible] તું [illegible]
માટે તારી [illegible] પાણી [illegible]

ધણીની માનો ધણી હોવાથી તે મારો સસરો છે. ૫ મારે તેની સાથે લગ્ન થએલું હોવાથી તે મારો ધણી છે ૬. મારી શોક્યનો પુત્ર હોવાથી તે મારો પણ પુત્ર છે

આ પ્રમાણે અઢાર સંબંધ (નાતરાં)ને જણાવતું ગીત તે કુબેરદત્તા વારંવાર ગાવા લાગી તેથી કુબેરદત્ત તે વેશ્યાને પૂછવા લાગ્યો કે આ શું છે. તેણીએ કહ્યું કે હું જાણતી નથી ત્યારે તેઓએ સાધ્વીને પૂછ્યું કે તમે આવું અસંબદ્ધ શું બોલો છો ? ત્યારે તે સાધ્વીએ મૂળથી માંડીને સઘળી હકીકત જણાવી તે સાંભળીને સંસારથી વૈરાગ્ય પામેલા કુબેરદત્તે દીક્ષા લીધી. કુબેરદત્તા પણ લાંબો વખત સંયમ પાળીને સ્વર્ગે ગઈ. આ પ્રમાણે જે પોતાના પતિને પણ બોધ પમાડે તે સાધ્વી ભવ્ય જીવોને ભક્તિ કરવા યોગ્ય કેમ ન થાય ? થાય જ

॥ ઇતિ કુબેરદત્તા સાધ્વીની કથા ॥

॥ યાકિની મહત્તરાની કથા ॥

શ્રીનંદ્દલપુર નામનું નગર હતું. ત્યાં હરિભદ્ર નામે બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તે સર્વ બ્રાહ્મણોમાં અગ્રેસર હતો તે આન્વીક્ષિકાદિક વિદ્યાઓનો નિરંતર પાઠ કરીને કેટલાક વાદીઓને જીતવાથી અભિમાની થયો હતો અને પોતાની આગળ જગતને તૃણ સમાન ગણતો હતો વીતરાગ મતને માનનારી તેમની માતાએ કહ્યું કે હે વત્સ ! અહંકાર કરવા યોગ્ય નથી કારણ કે તું દૃષ્ટિવાદ એટલે બાર અંગો જાણતો નથી

[illegible] છે ત્યાં તેનું [illegible] જગતમાં તેવું કોઈ [illegible] નથી [illegible] આવી પ્રતિજ્ઞા છે કે [illegible] યથાર્થ [illegible] નહિ. તેના [illegible]

[illegible] ચાર્વાકોની [illegible] પરિવાર [illegible] ચાર્વાકોના પરિવાર [illegible]

॥ શ્રી ભદ્રબાહુ સ્વામીની કથા ॥

ભરત ક્ષેત્રમાં સોમિલા નામની નગરીમાં સોમદત્ત નામે વિપ્ર હતો. તેને ભદ્રબાહુ અને વરાહમિહિર નામના બે પુત્રો હતા એક વાર સંભૂતિવિજય સુગુરૂની અમૃત સરખી દેશના સાંભળીને આ બંનેએ તેમની પાસે દીક્ષા લીધી અનુક્રમે ભદ્રબાહુ શ્રુત સમુદ્રના પારગામી થયા. વરાહમિહિરે સૂર્ય-પ્રજ્ઞપ્તિ વગેરેનો કાંઈક અભ્યાસ કર્યો.

હવે સંભૂતિવિજય સૂરિએ પોતાના પદને લાયક સાધુની તપાસ કરી તો ભદ્રબાહુ સ્વામીને ગુણવાન જાણીને તેમને ગણના અધિપતિ બનાવ્યા. ત્યાર પછી આચાર્ય મહારાજ અનશન કરીને સ્વર્ગે ગયા તે વખતે વરાહમિહિરે વિચાર કર્યો કે ગુરૂએ મને ગણનાયક (આચાર્ય) પદવી નહિ આપવાથી મારૂં અપમાન કર્યું છે જેઓ અપમાન મળ્યા છતાં ત્યાંજ રહે છે તેઓ નરાધમ છે, એવું વિચારીને સાધુ પણાનો ત્યાગ કરીને ઘેર પાછા ગયા

ત્યાર પછી સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ તથા ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિના આધારે તે વરાહમિહિરે જ્યોતિષ શાસ્ત્રની રચના કરી. આગમને અનુસારે હોવાથો તે કાંઈક યથાર્થ હતું, તેથી અજ્ઞાનીઓ તે જોઈને આ જ્ઞાનવાળા છે એમ કહેવા લાગ્યા તેથી રાજકુલમાં પણ તેની પ્રસિદ્ધિ થઈ અને તેના રચેલા શાસ્ત્રો વારાહશાસ્ત્ર એ નામે પ્રસિદ્ધ થયા

એક વાર ખડી વડે કુંડ આલેખીને અભિમાનથી તેમણે

આથી શ્રીસંઘે તેમને વિનંતિ કરી કે હે પ્રભુ! સંઘના ઉપર અનુગ્રહ કરી આ મરકી દૂર કરો તે વખતે "ગુરૂએ પણ સંઘનું વચન માનવું જોઇએ" એમ સ્મરણ કરીને શ્રી પાર્શ્વનાથનું સ્તવન બનાવી સંઘને શીખવ્યું. તેના સ્મરણ માત્રથી મરકી તરતજ નાશ પામી ગઇ. આ સ્તવન ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર નામે હાલ પણ પ્રસિદ્ધ છે અને લોકો તેનું વારંવાર સ્મરણ કરે છે. એ પ્રમાણે શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામી શાસનની પ્રભાવના કરી, અંતે અનશન કરી સમાધિ મરણ પામીને દેવલોકમાં ગયા. કથાનો સાર એ છે કે જેમ પૂર્વાચાર્યોએ શ્રાવકોનું વચન પણ માન્ય રાખ્યું છે તો આજના સાધુઓએ પણ ગુણી શ્રાવકોનું જરૂર અવસર ઉચિત ગૌરવ સાચવવું જોઈએ.

અવતરણ:—એ પ્રમાણે ચોત્રીસમું શ્રાવકદ્વાર રૂપી છઠ્ઠું ક્ષેત્ર કહીને હવે ૩૫ મા શ્રાવિકા દ્વાર રૂપ સાતમા ક્ષેત્રનું સ્વરૂપ જણાવે છે:—

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥

२ ३ ४ १ ६ ५
स्त्री पुंसोऽप्यधिका त्रिपक्षविशदा पुंरत्नखानिर्यतः,
९ ८ ७ १० ११ १३ १२
स्वामिन्या मरुदेवया तु सदृशी भूता न भाविन्यपि ॥
१७ १८ १६ १४ १५
विश्वार्च्यौ जिनचक्रिणौ प्रयमतो यत्पुत्रपौत्रावहो,
१९ २३ २० २१ २५ २ २२
या मागेव शुभेऽहन्यभूच्छिवपुरमस्थानकस्या प्रभोः ॥७२॥

અણ પક્ષ નિર્મલ જેહના છે આર્યિકા ન[illegible]નં
[illegible] સારિ તેહથી તે ગણિક નથી પણ [illegible]
પૂજ્ય જેના તીર્થંપતિ ને પાત્ર થઈ પણ [illegible]
પૂજ્ય પેલા શુભ દિને જે [illegible]ના [illegible] [illegible]

તે [illegible] [illegible] નારી ન [illegible] [illegible] [illegible]
જિનમાર્ગને દીપાવનારી આર્યિકા પુષ્કળ [illegible]
[illegible] નિર્મળ રહે ને પાપનો લય [illegible]
આર્યિકાની ભક્તિનો [illegible] [illegible] [illegible]

શેરડીના રસવડે પારણું કરાવ્યું. એક હજાર વર્ષો સુધી છદ્મસ્થ ભાવે વિચરીને પુરિમતાલ નગરને વિષે આવ્યા ત્યાં પ્રભુને કેવલજ્ઞાન થયું. દેવોએ સમવસરણની રચના કરી. પ્રભુ સમવસરણમાં બેસીને મધુર વાણીથી ઉપદેશ દેવા લાગ્યા. તે વખતે મરૂદેવી માતા પોતાના પુત્રે દીક્ષા લીધા પછી હંમેશાં તેમની ચિંતા કરતા હતા અને તેથી તેમની આંખે પડળ આવ્યા હતા. ને તે ભરત ચક્રીને વારંવાર કહેતા હતા કે તું મોટો ચક્રવર્તી છે છતાં તારા પિતાની ખબર લેતો નથી. તેમને ટાઢ તડકો સહન કરવો પડે છે, વગેરે દુઃખો ચક્રવર્તીની આગળ જણાવતાં હતાં તેથી દાદીમાને હાથી ઉપર બેસાડીને પ્રભુની ઋદ્ધિ દેખાડવાને માટે ભરત ચક્રવર્તી પ્રભુને વંદન કરવા નીકળ્યા સમોસરણ નજીક આવતાં મરૂદેવી માતા પ્રભુની ઋદ્ધિ જોઈને હર્ષ પામીને મોહ દશાને વિચારીને શુક્લ ધ્યાન ઉપર આરૂઢ થઇને હાથી ઉપર બેઠા બેઠા જ કેવલજ્ઞાન પામી અંતગડ કેવલી થઈને મોક્ષે ગયા આ મરૂદેવી માતાએ ઋષભદેવ જેવા પુત્રને જન્મ આપ્યો અને જે ઋ[illegible] ભરત ચક્રવર્તી ઉત્પન્ન થયા તે મરૂદેવી માતા સ્ત્રી [illegible] જેમ પૂજનીય થયા તેમ બીજી સ્ત્રીઓ પણ પૂજની[illegible] છે.

રાગુઃ—ચાલુ શ્રાવિકા ક્ષેત્રની વિશેષ બીના જણા —

(वसंततिलकावृत्तम्)

या श्र[illegible] [illegible]मल्लशील्पचित्रितनाम्नी,

[illegible] [illegible]ते त्रिभुवनेऽपि यथा सुभद्रा ॥

(वसंततिलकावृत्तम्)

१२ ३ ४ ५ ६ ७
पुष्पाक्षताम्बुफलचन्दनधूपदीप-
८ ९ १०
नैवेद्यतः प्रतिदिनं जिनपादपूजा ।
११ १२
श्रीश्रेणिकादिजिनवज्जिनतादि,
१३ १४ १६ १५
दत्ते चक्रादयः कलशतामिव मृद्दलस्य ॥ ७४ ॥

મૃત્તિકાના પિંડનો જિમ કુંભકારાદિક કરે,
ઘટ તથા જલ દીપ ધૂપ નૈવેદ્ય ફૂલ અક્ષત ભરે;
ફૂલ સુખડ જલ અષ્ટ દ્રવ્યે જિનપતિને પૂજતા,
જિનપણું આદિ લહે જિમ શ્રેણિકાદિક પામતા. ૭૪

શ્લોકાર્થ:—પુષ્પ, અક્ષત, જલ, ફલ, ચન્દન, ધૂપ, દીપ અને નૈવેદ્યથી દરરોજ કરેલી શ્રીજિનેશ્વરની ચરણ પૂજા શ્રીશ્રેણિક રાજા વગેરેને આપ્યું તેમ જિનેશ્વરપણું આપે છે દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે ચક્રાદિક જેમ માટીના પિંડને કલશપણું આપે છે ૭૪

સ્પષ્ટાર્થ:—જિનેશ્વરની પૂજા જિનેશ્વરપદ આપે છે, તે જણાવતા કવિરાજ કહે છે કે ૧ ચમ્પા વગેરેનાં પુષ્પ, ૨ અક્ષત એટલે અણીશુદ્ધ (આખા) ચોખા, ૩ પાણી, ૪ આમ્ર વગેરેના ફળ, ૫ ચન્દન, ૬ ધૂપ ૭ દીપ અને ૮ મી નૈવેદ્યથી દરરોજ કરેલી શ્રીજિનરાજના ચરણની પૂજા શ્રીતીર્થંકર પદ વગેરે આપે છે વગેરે કહેવાથી

આ પ્રમાણે દરરોજ પરમ પ્રીતિ પૂર્વક કરતા રાજાએ તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યુ તે આવતી ચોવીશીમાં પદ્મનાભ નામે પ્હેલા તીર્થંકર થશે. ॥ ઇતિ શ્રેણિક કથા ॥

અવતરણ:—આ શ્લોકમાં પણ પૂજાનું ફલ કહે છે:—

(स्वागतावृत्तम्)

७ २ १ ६ ५ ३ ४
स्याज्जिनार्चनकृतस्त्रिकशुद्धया, शं विपद्यपि यथा दवदन्त्याः।
८ १२ १० ११ ९ १३ १४ १७ १५ १६ १४
स्वस्तरुः फलति किं न हि रोरे, नेन्दुरस्यति तृषं न चकोरे॥७५॥

ભાવથી જિન પૂજતાં આપત્તિમાં પણ સુખ મળે,
દમયંતીને જિમ કલ્પતરૂ નિર્ધન તણા ગેહે ફળે;
શું ના અને ના દૂર કરતો તરસ ઇંદુ ચકોરની,
ચંદ્ર સુરતરૂના સમી શુભ પૂજના જિનરાજની. ૭૫

શ્લોકાર્થ:-ત્રિકરણ શુદ્ધિથી જિનેશ્વરની પૂજા કરવાથી દમયન્તીની જેમ સંકટમાં પણ સુખ થાય છે. કલ્પવૃક્ષ નિર્ધન માણસને શું ફલ આપતું નથી? વળી ચંદ્રમા શું ચકોર પક્ષીની તરસને દૂર નથી કરતો? અર્થાત્ કરે જ છે ૭૫

સ્પષ્ટાર્થ:—કવિરાજ જીનેશ્વરની પૂજાનું ફલ જણાવતાં કહે છે કે જેઓ ત્રિકરણ શુદ્ધિ વડે એટલે નિર્મલ મન વચન અને કાયાથી અથવા મનથી શુભ ભાવ પૂર્વક, વચનથી ઉપયોગ પૂર્વક બોલવાથી અને શરીરને શુદ્ધ કરીને જિનેશ્વરની પૂજા કરે છે તેમને સંકટમાં પણ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે અથવા જિનેશ્વરની ત્રિકરણ શુદ્ધિ પૂર્વક પૂજા કરનારા ભવ્ય

રહ્યા. અર્ધ રાત્રિએ સાસરાના ઘેર જવું યોગ્ય નથી એમ વિચારીને નળરાજા દમયન્તીનો ત્યાગ કરીને ચાલી નીકળ્યો. દમયન્તીના વસ્ત્રને છેડે લખ્યું હતું કે તારા પિયર તું મરજી મુજબ જજે. ને મારાથી ત્યાં આવી શકાય તેમ નથી. સવારમાં જાગેલી દમયન્તીએ નલરાજાને જોયો નહિ. પાણી વગેરે લેવા ગયા હશે એવી આશાથી રાહ જોવા લાગી. પરંતુ જ્યારે ઘણો વખત ગયો તે છતાં નલરાજા આવ્યા નહિ ત્યારે તેણીએ પણ મારો ત્યાગ કરીને ચાલ્યા ગયા છે એવું જાણીને ઘણો વિલાપ કર્યો તેવામાં વસ્ત્રના છેડે લખેલા અક્ષર જોવાથી વાંચીને તેમાં લખ્યા પ્રમાણે પિતાના ઘર તરફના માર્ગે જવા લાગી. રસ્તામાં ઘણી ઘણી જાતનાં વિઘ્નો આવ્યા પરંતુ તેમાંથી શીલના પ્રભાવથી તે સહીસલામત બચી જઈ છેવટે પોતાની માસીને ત્યાં આવી ત્યાં દાસી તરીકે રહી. તેની માસીએ તેને નાની ઉંમરમાં જોએલ હોવાથી ઓળખી નહિ ત્યાં કેટલોક વખત તે રહી અવસરે ભીમ રાજાએ નલની હકીકત સાંભળી. નલ અને દમયન્તી જુગારમાં હારી જવાથી રાજ્ય છોડીને ચાલી નીકળ્યા છે, એવું જાણીને બટુકને તેની તપાસ કરવા મોકલ્યો ને પણ ફરતો ફરતો જ્યા દમયંતી છે ત્યા આવ્યો અને દમયંતીને ઓળખીને સમાચાર પૂછ્યા. દમયંતીએ બધી હકીકત કહી પછી પોતાની માસીની રજા લઇ દમયંતી પિતાને ઘેર પહોંચી એ પ્રમાણે દમયંતીને ઘણા પ્રકારના દુઃખો સહન કરવા પડ્યા નલ રાજાએ રસ્તામાં દાવાનલ જોયો તેમાંથી બળતા સર્પને કાઢ્યો પણ સર્પે તેને ડંખ માર્યો તેથી તેનું શરીર કુબડું થઈ ગયું. છેવટે નલરાજા

સમજીને ભવ્ય જીવો પરમ ઉલ્લાસથી પ્રભુપૂજાદિ કરીને જ મોંઢામાં પાણી પણ નાંખે, પણ પ્રભુ પૂજા કર્યા વિના ભોજન કરે જ નહિ આવા દૃઢ નિશ્ચયથી જરૂર મુક્તિના અવ્યાબાધ સુખ મળે છે.

અવતરણ:—હવે ૩૭ મું નય (ન્યાય) દ્વાર કહે છે:—

(इन्द्रवज्रावृत्तम्)

५ १ ३ ४ ६ २
श्रीरामवन्नो नय एव सेव्यः, प्रजानुरागव्रतवित्तमूलम् ।
१२ ७ ११ ८ १४ १३ १० ९
को दक्षिणावर्तमुपेत्य शङ्खं, त्यजेन्मुधा श्यामलचित्रकं वा ७६

ન્યાયથી રાગી પ્રજા તિમ સંપદા પુષ્કળ મળે,
રામની જિમ હે જના! તે ન્યાયને નિત સેવીએ;
પુણ્ય યોગે શંખ પામે દક્ષિણાવર્ત્તા અને,
કાલિ ચિત્રાવેલ પામી કુણ તજે તે બેઉને. ૭૬

શ્લોકાર્થ:—ભવ્ય જીવો! તમારે પ્રજાનાં પ્રેમ રૂપી વ્રતના તથા દ્રવ્યના લાભના મૂલ કારણ રૂપ ન્યાયનું પાલન કરવુ જોઈએ દક્ષિણાવર્ત શંખને તથા કાળી ચિત્રાવેલને મેળવીને કયો પુરૂષ તેનો ફોગટ ત્યાગ કરે? અર્થાત્ કોઈ પણ તેનો ત્યાગ નજ કરે ૭૬

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે નયદ્વારનુ વર્ણન કરે છે:—નય એટલે ન્યાયની બાબતના કવિરાજ જણાવે છે કે ધર્મિષ્ઠ જીવોએ રામચંદ્રની પેઠે ન્યાયનું જ પાલન કરવું જોઈએ કારણ કે ન્યાયથી જ પ્રજાનો અનુરાગ એટલે સ્નેહ મેળવી

ગંગા નદીમાં કાદવ કયાથી હોય ? અને ઈશ્વરના મસ્તકમાં રહેલા ચંદ્રમાં કલંક કયાંથી હોય ? અર્થાત્ નજ હોય ૭૭

સ્પષ્ટાર્થ:—ચાલુ નય દ્વારના વર્ણન કરવાના પ્રસંગે ન્યાયનું માહાત્મ્ય જણાવતા કવિરાજ જણાવે છે કે ઉત્તમ પુરૂષોના મનમાં ન્યાયજ રહેલો હોય છે. અથવા જેમના મનમાં ન્યાય ધર્મ રહેલો હોય તે ઉત્તમ પુરૂષો કહેવાય ન્યાય સંબધી દૃષ્ટાન્ત આપતાં કવિરાજ જણાવે છે કે બ્રહ્મદત્ત નામના બારમા ચક્રવર્તીએ પોતાના દેશને વિષે પરસ્ત્રી લંપટપણુ તથા ચોરીનો નિષધ કરાવ્યો હતો. કારણ કે તેમણે દેવના વરદાનની લબ્ધિથી ન્યાય માટે આ પ્રમાણે કર્યું હતું આ વિષયમા દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે ગંગા નદીમાં કાદવ કયાથી હોય ? અથવા ગંગા નદીમાં કાદવ હોતો નથી તેવી રીતે ઉત્તમ પુરૂષોમાં અન્યાય કયાંથી હોય ? અથવા ઉત્તમ પુરૂષોમાં અન્યાય હોતો નથી તેમજ ઈશ્વર એટલે શંભુ અથવા મહદેવના મસ્તકને વિષે રહેલા ચંદ્રને વિષે કલંક કયાંથી હોય એટલે મહાદેવના મસ્તક ઉપર રહેલા ચંદ્રને વિષે કલંક હોતું નથી તેવી રીતે ઉત્તમ પુરૂષોના મનમાં અન્યાય રૂપી કલંક હોતું નથી ”

બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીની ટૂંક બીના આ પ્રમાણે:—

બ્રહ્મદત્ત નામનો બારમો ચક્રવર્તી હતો તે એક વખત વસંત ઋતુમા ઉદ્યાનમાં ગયો હતો તે વખતે એક સુંદર નાગ કન્યાને કોઈક મનુષ્ય સાથે વિષયક્રીડા કરતી જોઈને આ અન્યાય છે એવું વિચારી કોપાયમાન થઈને ચાબુકના

પ્રહાર કરીને તે બન્નેને માર્યા તેથી તે નાગકન્યા પોતાના પતિ પાસે જઇને કહેવા લાગી કે હે દેવ ! આજે હું ઉદ્યાનમાં મરજી મુજબ ક્રીડા કરતી હતી તે વખતે બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ મને મારી આ સાંભળીને રોષ ઉત્પન્ન થવાથી અન્તઃપુર સહિત ચક્રવર્તીને બાળી નાખું એવું વિચારીને તે ચક્રવર્તીના મહેલમાં આવ્યો

તે વખતે ચક્રવર્તીની સ્ત્રી એકાન્તમાં ચક્રીને પૂછે છે કે આજે ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરતા તમે શું જોયું ? ત્યારે ચક્રીએ કહ્યું કે ત્યાં મેં મનુષ્ય સાથે વિષયક્રીડા કરતી એક નાગકન્યા જોઈ અને આ અનીતિ છે એમ વિચારીને તે બન્નેને શિક્ષા કરી તે વખતે આ વાત ગુપ્ત રીતે સાંભળતા તે દેવે રોષ રહિત થઈને પ્રગટ થઈને કહ્યું કે હું પ્રસન્ન થયો છું માટે વરદાન માગ ત્યારે ચક્રવર્તીએ કહ્યું કે હે

મૂકીને રાત્રીએ સૂતા સવારે સઘળા લોકો આવ્યા. તેઓએ સૂરિને ઉપાડીને દૂર મૂક્યા તો પણ તેઓ ફરી ફરીને ત્યાં આવીને સૂતા. લોકોએ રાજાને હકીકત જણાવી રાજા ક્રોધથી ત્યાં આવ્યો અને આચાર્યને માટોના ઢેફાં વડે નિર્દયપણે મારવા લાગ્યો સૂરિએ તે પ્રહારો રાજાના અન્ત:પુરમાં સંક્રામ્યા. એટલે તે પ્રહારો રાજાના અન્ત:પુરમાં વાગવા લાગ્યા તેથી ચમત્કાર પામેલા રાજાએ સૂરિને ખમાવ્યા ઉઠીને સૂરિએ પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું તેથી ગુરૂની શકિત જોઈને સઘળા લોકો વિસ્મય પામ્યાં ત્યાર પછી રાજાએ સૂરિને નગર પ્રવેશ કરાવવા માંડ્યો તે વખતે સૂરિએ પત્થરની દ્રોણી બનાવી વૃદ્ધકર યક્ષને અને બીજી મૂર્તિને આગળ રાખીને તે મહાદ્રોણી સાથે સૂરિરાજ આફળાવવા લાગ્યા અથડાવાથી દુ:ખી થતી આ મૂર્તિને મૂકી દો એ પ્રમાણે રાજાથી કહેવાએલા ગુરૂએ મૂકી અને તે પોતાના સ્થાનમાં જઈને રહી સઘળા આચાર્ય પ્રત્યે ભક્તિવાળા થયા પછી સૂરિ પત્થરની મહાદ્રોણીને આગળ કરીને પોળના દ્વાર આગળ સ્થાપન કરીને ગયા હજી પણ મારા જેવો કોઈક આને સ્વસ્થાને પહોંચાડશે ત્યાર પછી રાજા વગેરેને બોધ પમાડીને આચાર્યે અન્ય સ્થળે વિહાર કર્યો

આ તરફ ભૃગુકચ્છ નગરમા રસ લમ્પટતાથી તેમનો ભાણેજ બૌદ્ધ થયો રસગૃદ્ધિથી તે પોતાના ઉપાસકોને ત્યાં પોતાનાં પાત્ર મોકલીને તેને ભરીને લાવે છે વાયુ માર્ગે આવતા તે પાત્ર જોઈને તેની શકિતથી વશ થએલા ઘણા લોકો તેની સન્મુખ થયા ત્યાર પછી મિથ્યાત્વનો નાશ

વખતે ચક્રી સ્નાન કરતા હતા, તે છતાં તેમનું રૂપ જોઇને દેવો પણ વિસ્મય પામ્યા હતા. આવું અસાધારણ રૂપ છતાં પણ થોડીજ વારમા તેમનું શરીર રોગવાળું થઇ ગયુ અને સભામાં જઇને બેઠા ત્યારે તો દેવોએ પણ તેમનુ રૂપ જોઇને મુખ મરડયુ, તેથી વૈરાગ્ય ભાવના જાગ્રત થઈ કે આવું સુંદર અને નીરોગી જણાતું શરીર પણ થોડીજ વારમાં રોગવાળું થઈ જાય છે તો શરીરની શુશ્રૂષા કરવી નકામી છે એવી ભાવનાથી પ્રેરાઈને તેમણે દીક્ષા લીધી અને અનેક પ્રકારનાં તપ કર્યા કે જેથી તેમને અનેક પ્રકારની લબ્ધિઓ ઉત્પન્ન થઇ જે લબ્ધિઓને લીધે તેમણે ધાર્યું હોત તો શરીરને રોગ રહિત બનાવ્યુ હોત, પરંતુ શરીર પ્રત્યે એટલી બધી નિર્મમત્વ ભાવના ઉત્પન્ન થઈ હતી કે જ્યારે ઇન્દ્ર મહારાજે દેવસભામાં તેમની વૈરાગ્ય ભાવનાની પ્રશંસા કરી ત્યારે તેજ બે દેવો ફરીથી તેમની પરીક્ષા કરવા આવ્યા અને વૈદ્યનું રૂપ ધારણ કરીને તેમની દવા કરી શરીર રોગ રહિત બનાવવાનું કહ્યુ પરંતુ ચક્રવર્તીએ કહ્યું કે આ શરીરનો રોગ કાઢવાનું મુશ્કેલ નથી અને તેની તમને ખાત્રી ન થતી હોય તો હુ આ મારી એક આંગળીને રોગ રહિત કરી બતાવુ છું એમ કહીને થુંક ચોપડીને તે આંગળી સુવર્ણ સરખા વર્ણવાળી રોગરહિત કરી બતાવી ત્યાર પછી દેવોને કહ્યું કે જો તમારામા ભાવ રોગ (કર્મરૂપી રોગ) કાઢવાની શક્તિ હોય તો તે દૂર કરો પરંતુ દેવોએ તે દૂર કરવાની પોતાની અશક્તિ જણાવી અને તેમની દૃઢતાનાં વખાણ કરી સ્વસ્થાને ગયા આ પ્રમાણે જેમણે ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિનો ત્યાગ કર્યો અને શરીર ઉપર પણ મમત્વ રાખ્યું નહિ તો

જેવા તેવા એટલે ટાઢા અડદના બાકળા વહોરાવ્યા તો પણ તેનું તરત ફળ મળ્યું, કારણકે તે વખતે દાનના પ્રભાવથી સાડાબાર ક્રોડ સુવર્ણની વૃષ્ટિ થઈ તેમજ તેના પ્રભાવથી પરલોકમાં મોક્ષ રૂપી ફલની પ્રાપ્તિ થઇ. માટે દ્રવ્યની મુખ્યતા નથી. પણ સુપાત્રની મુખ્યતા છે. દ્રવ્યની મુખ્યતા નથી તે જણાવતા કહે છે કે સુંદર એવું દ્રવ્ય હોય પરંતુ તે જો કુપાત્રને વિષે આપવામા આવે તો તે ફળદાયી થતું નથી. આ બંનેને દૃષ્ટાન્તપૂર્વક સમજાવતાં કવિશ્રી કહે છે કે સમુદ્રનું પાણી જો કે અસાર છે એટલે ખારૂં છે તેથી પીવાના કામમાં આવતું નથી, પરંતુ જ્યારે તેજ જલ મેઘને વિષે જાય છે અથવા મેઘ રૂપે થાય છે ત્યારે તે અમૃત તુલ્ય એટલે મીઠું અથવા પીવા લાયક થાય છે એવી રીતે સુપાત્રને વિષે જાણવું. અહીં સુપાત્ર સમાન મેઘ જાણવો અને આપવા લાયક દ્રવ્ય તે સમુદ્રનું ખારૂં પાણી જાણવું ઉલટું દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે દૂધ જો કે મધુર છે છતા પણ જો તે કુપાત્ર સરખા સર્પના મુખને વિષે જાય તો તે ઝેર રૂપ થઈ જાય છે, તેવીજ રીતે કુપાત્રને વિષે આપેલું સારૂં દ્રવ્ય તે પણ ફળ આપનારૂં થતું નથી ૮૩

ચન્દનબાલાની કથા—

ચમ્પા નગરીમાં દધિવાહન નામના રાજાની ધારિણી નામે રાણી હતી અને તેમને વસુમતી નામે પુત્રી હતી કૌશામ્બી નગરીના શતાનીક નામે રાજાએ તે દધિવાહન રાજા ઉપર ચઢાઈ કરી રાજા નાશી ગયો. તે વખતે શતાનીક

ભીલના અધિકારીઓએ ચંપા નગરીને મરજી મુજબ લુટી તે વખતે એક ઉંટવાળાએ વસુમતી સાથે ધારિણીને પકડી ત્યાર પછી તે ઉંટવાળો કૌશાંબી નગરીએ આવ્યો ધારિણીને નાની સ્ત્રી બનાવીશ અને વસુમતીને વેચીશ એ પ્રમાણે તે ઉંટવાળાના કહેવાથી ધારિણી હૃદય ફાટવાથી મરણ પામી અને વસુમતીને ધનાવહ નામે શેઠે વેચાતી લીધી પછી શેઠ તેને પોતાને ઘેર લાવ્યા તે વસુમતીએ પોતાના વિનયાદિક ગુણોથી લોકોને વશ કર્યા. તેથી શેઠે ચન્દન સમાન તેની શાન્ત પ્રકૃતિ હોવાથી ચન્દનબાળા નામથી બોલાવવા લાગ્યા

મૂલાએ નાખી છે વગેરે હકીકત જણાવી તેથી શેઠે ઓરડાનાં બારણું ઉઘાડી ચન્દનબાળાને બહાર કાઢી. ભૂખી અને તરસી ચન્દનબાળાને જોઈને તેને આશ્વાસન આપી ધનાવહ શેઠ રસોડામાં ગયા અને ત્યાં બીજું ભોજન નહિ જોવાથી અડદના બાકળા સુપડાના ખુણામાં નાખીને ચન્દનાને આપ્યા. અને પછી શેઠ બેડીઓ તોડવા માટે લુહારને બોલાવવા ગયા.

હવે ઉંબરા ઉપર બેઠેલી, પગમાં બેડીઓવાળી, મુંડાવેલા મસ્તકવાળી ચન્દનબાલા વિચારે છે કે મારૂં રાજકુલ કયાં અને આ મારી દુર્દશા કયાં? પૂર્વ ભવમાં મેં દુષ્કાર્ય કર્યાં હશે તેનું મને આ ફળ મળ્યું છું. હવે અડદના બાકલા ખાધા પહેલા તે વિચારે છે કે મારે અઠ્ઠમની તપસ્યા થઈ છે. તેથી જો કોઈ સુપાત્ર મળી જાય તો તેમને કાંઈક આપું. આપ્યા સિવાય અઠ્ઠમનું પારણું કેમ કરાય એવું વિચારી કોઈ અતિથિ આવે એવી ભાવનાથી અતિથિની રાહ જોવા લાગી તેવામાં ચોવીસમા તીર્થંકર શ્રીમહાવીરસ્વામી ચાર માસના તપસ્વી જેમણે એવો અભિગ્રહ કર્યો છે કે રાજાની પુત્રી હોય, માથે મુંડન હોય, ઉંબરા ઉપર બેઠેલી હોય, રૂદન કરતી હોય તો મારે પારણું કરવું ચાર મહિના થઈ જવા છતાં તે અભિગ્રહ પૂરો થતો નહોતો તેઓ ત્યાં વહોરવા માટે આવી ચઢયા. અને ચન્દનબાળાને ઉપર પ્રમાણેની સ્થિતિમાં જોઈને તેમનો અભિગ્રહ પૂરો થતો હોવાથી ચન્દનબાલાએ આપેલા બાકુળા પ્રભુએ ભિક્ષામાં લીધા. તે વખતે સાડાબાર ક્રોડ સોનૈયાની વૃષ્ટિ થઈ. દુંદુભિનો નાદ થયો બેડીઓ તે સોનાનાં સાંકળાં રૂપ થઈ

ગઈ, મસ્તકના કેશપાશ પણ પૂર્વ જેવા થઈ ગયા અને શરીર પણ શોભાયમાન થઈ ગયું તે વખતે દુંદુભિના શબ્દથી પ્રભુનું પારણું જાણીને શતાનીક રાજા પણ ત્યાં આવ્યા સાથે ચંપા નગરીથી લાવેલ સંપુલ નામે કંચુકી હતો તે ચન્દનબાલાને જોઈને ઓળખીને રૂદન કરવા લાગ્યો રાજાએ પૂછયું ત્યારે તેણે કહ્યું કે આ તો દધિવાહન રાજાની પુત્રી છે શતાનીકની પત્ની મૃગાવતી આ સાંભ-ળીને બોલી કે આ તો મારી બેનની પુત્રી છે ત્યાર પછી શતાનીક રાજા તે ધનને ગ્રહણ કરવા લાગ્યા. ત્યારે ઈન્દ્રે તેનો નિષેધ કરીને કહ્યું કે હે રાજા! તારે ચન્દનબાલાનું રક્ષણ કરવું જેને ચન્દના આપે તેનું તે ધન થાય ચન્દનબાલાને પૂછયું ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારા પિતા તુલ્ય ધનાવહ શેઠ તે ગ્રહણ કરે તેથી શેઠે તે લીધું ત્યાર પછી ઈન્દ્રે રાજાને કહ્યું કે તમારે આની રક્ષા કરવી [illegible]

॥ वसंततिलकावृत्तम् ॥

२ ३ १ ९ ४
स्त्रीविभ्रमैश्चलति लोलमना न धीरः,
७ ८ ५ ६
श्रीस्थूलभद्र इव तादृशसङ्कटेऽपि ।
११ १० १२ १३
चूर्णीभवेद् दृषदयोऽपि विलीयते च,
१६ ८१ १५ १४ १७
वैडूर्यमेति विकृतिं ज्वलनात्पुनर्न ॥ ८४

અધિર મન જસ તે ચળે સ્ત્રીના કટાક્ષો દેખતા,
પણ ધીરજન કદિ ના ચળે બહુ વિકટ સંકટ પામતા;
સ્થૂલિભદ્ર જિમ અનલે કરી પત્થર તણો ભૂકો બને,
ઓગળે છે લોહ પણ વૈડૂર્ય ન લહે વિકૃતિને. ૮૪

શ્લોકાર્થ:—ચપળ ચિત્તવાળા પુરૂષો સ્ત્રીઓના હાવભાવો વડે ચલાયમાન થાય છે, પરંતુ ધીર પુરૂષ તેવા પ્રકારના સંકટમાં પણ શ્રીસ્થૂલીભદ્રની જેમ ચલાયમાન થતા નથી પત્થર અગ્નિ વડે ચૂર્ણ થાય છે તેમજ લોહું ઓગળી જાય છે પરંતુ વૈડૂર્ય રત્ન તો વિકારને પામતું નથી. ૮૪

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે શીલનું વર્ણન કરતાં કવિશ્રી જણાવે છે કે ચપળ મનવાળા એટલે ડામાડોળ સ્થિતિવાળા પુરૂષો જ સ્ત્રીઓના કટાક્ષ વગેરે હાવભાવો અને વિલાસો વડે ચલાયમાન થાય છે એટલે સ્ત્રીની આગળ તેવા ચપળ મનવાળા પુરૂષો પોતાના શીલને સાચવી શકતા નથી, પરંતુ શ્રીસ્થૂલીભદ્ર જેવા ધીર પુરૂષો તો તેવા પ્રકારનું સંકટ

९ १० ११ १२
वज्रेण वज्रमुनिना स्वयशोऽर्णसाऽ-
१३ १५ १६ १४
सत्सङ्गाशुचि क्वचिदपूयत शीलमेव ॥ ८५

રૂક્મિણી ધનદત્ત તનયા રૂપવંતી યૌવને,
વર્તતી આવેલ સામે મન ધરંતી પ્રેમને;
તેના કટાક્ષે વજ્ર જેવા વજ્ર મુનિ ના ભેદિયા,
યશ જલે અપવિત્ર શીલને ધોઈને સ્વર્ગે ગયા. ૮૫

શ્લોકાર્થ:—સારા રૂપવાળી, યુવાનીમાં આવેલી, ગુણવાળી, સન્મુખ આવેલી, પ્રીતિવાળી ધનદત્ત નામના શેઠની પુત્રીના નયન કટાક્ષોથી નહિ ભેદાવાથી વજ્ર સમાન વજ્ર નામના મુનિએ પોતાના યશ રૂપી પાણીથી કોઇક (પુરૂષાદિક)માં અસત્પુરૂષોના સંગથી અપવિત્ર થયેલા શીલનેજ પવિત્ર કર્યું. ૮૫

સ્પષ્ટાર્થ:—શ્રી વજ્રસ્વામીના શીલની મહત્તા દેખાડતા જણાવે છે કે ધનદત્ત નામના શેઠની રૂકિમણી નામની કન્યા હતી તેણી વજ્રસ્વામીના ગુણ સાંભળીને તેમના ઉપર રાગવાળી થઈ હતી તે સુંદર રૂપવાળી, યુવાન, ગુણવાળી અને સામે આવેલી ધનદત્ત શેઠની રૂકિમણી શ્રીના નેત્ર કટાક્ષોથી પણ નહિ ભેદાએલા એવા વજ્રસ્વામી નામના મુનિના શીલ ગુણનું શું વર્ણન કરવું? કારણ કે વજ્ર સમાન નિશ્ચલતાવાળા તેમણે પોતાના યશરૂપી પાણી વડે ઉલટું અસત્ પુરૂષોની સોબતથી અપવિત્ર થએલા શીલનેજ પવિત્ર

ખ્યાતિ અથવા મોટાઈને પામે છે તથા ઉત્તમ મૂર્તિને અથવા ઉત્તમ શરીરને ધારણ કરનારો થાય છે કારણ કે તપનો એવો પ્રભાવ જ છે કે જેથી ઉપર કહેલા ગુણો પ્રાપ્ત થાય તેમાં નવાઈ નથી આ બાબતમા દૃષ્ટાન્ત આપતાં કહે છે કે અગ્નિના મહા તાપથી તપેલું સુવર્ણ શું તેજસ્વી વર્ણવાળુ થતું નથી ? અથવા તો જેમ સોનાને અગ્નિના મહાતાપ વડે તપાવવામાં આવે તો તે વધારે તેજસ્વી વર્ણવાળું થાય છે તેવી રીતે આત્મા તપ વડે તપાવવામાં આવે તો તે આત્મા પણ તેજસ્વી થાય છે. અને તેથી જ સોનાને સર્વ ધાતુઓમાં શિરોમણિ પદ મળે છે અને તેના તે તેજસ્વી ગુણને લીધે જ રાજાના મુકુટપણાને પામે છે કારણ કે રાજાનો મુગટ પણ કાંચનનો બનાવાય છે અને તે કાંચન સોનાને ખૂબ તપાવીને તેને તદ્દન શુદ્ધ બનાવીને તેમાંથી બનાવાય છે. ૮૯

શિવકુમારની કથા

આ ભરત ક્ષેત્રમાં વીતશોકા નામની નગરીના શ્રીપદ્મ-રથ નામના રાજાની વનમાલા રાણીને શિવકુમાર નામે પુત્ર હતો. તે અનુક્રમે મોટો થયો એક વખત કોઈક સાર્થવાહના ઘરમાં ભિક્ષાને માટે આવેલા સાગર નામના મુનિને ગવાક્ષમા રહેલા શિવકુમારે જોયા. મુનિને જોઈને હર્ષિત થયેલા પ્રસન્ન ચિત્તવાળા કુમારે મુનિને વંદન કર્યું. મુનિની દેશના સાંભળીને તે શિવકુમારે મુનિને પૂછ્યુ કે હે મુનિરાજ! થોડા જ રાગથી મારું ચિત્ત તમારા ઉપર સ્નેહ-વાળું શાથી થાય છે ત્યારે જ્ઞાની મુનિએ તેનો પૂર્વ ભવ

નાટક કરવાને નર્તકી આવેલી છે તેનું સંગીત રાજા વગેરે સાંભળતા હતા. તેણીએ ગાએલો શ્લોક સાંભળીને ક્ષુલ્લક કુમારને પોતે ખોટું કૃત્ય કરે છે માટે ચારિત્રનો ત્યાગ કરવો નહિ એવો નિર્ણય કરી ગુરૂ પાસે આવે છે અને પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને ચારિત્રનું પાલન કરે છે આ પ્રમાણે ક્ષુલ્લક કુમારને સંગીત લાભદાયી થયું છે.

॥ ઇતિ ક્ષુલ્લક કુમાર કથા ॥

અવતરણ:—એ પ્રમાણે ૪૬ મું શબ્દદ્વાર કહ્યું. હવે સુડતાલીસમું રુપવિષયદ્વાર જણાવે છે:—

(स्रग्धरावृत्तम्)

१० ९ ८ १४ ११ १२ १३
नो विन्दत्युष्णशीताद्यपि न सदसदप्युक्तमाविष्करोति,
१५ १७ १६ १९ २० १८ ७
दुःसद्गन्धान्न वेत्ति प्रथयति न रसान् रूपनिर्मग्नदृष्टिः ।
२१ २२ २३ २४ २५ ५
तद्दृष्ट्येकेन्द्रियेऽस्मिन्नहितहितमतिः का कुमाराग्रनन्दी,
३ ४ २ ६ १
चम्पापूःस्वर्गकारे त्रिदशदृशि यथा पञ्चशैलेशदेव्योः ९६

રૂપમાં આસક્ત નર ઉન્હું ન ટાઢું જાણતો,
સારા અશુભ વચનો ન સુણતો ગંધ દ્વિવિધ
ન જાણતો;
રસ ન જાણે તેહવાને હિત અહિતને જાણવા,
મતિ ન હોય કુમારનંદી આદિ તેવા જાણવા, १

સુગન્ધ તેમજ દુર્ગન્ધને જાણુતો નથી એટલે કે ઘ્રાણેન્દ્રિય (નાક) છતાં પણ તેનો અભાવ જણાય છે તેમજ રસોને પણ તે પારખી શકતો નથી. અથવા જીભ છે છતાં તેનો અભાવ જણાય છે. આજ કારણથી આવા રૂપ વિષયમાં આસક્ત થએલા મનુષ્યમાં હિતની તેમજ અહિતની બુદ્ધિ પણ ક્યાંથી હોય? અથવા તો આવા મનુષ્યમા હિત અહિતની બુદ્ધિનો પણ અભાવ જ હોય છે આ બાબતમાં દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે ચંપા નગરીમાં રહેનાર કુમારનન્દી નામનો સોની જે પાંચસો સુંદર સ્ત્રીઓને પરણ્યો હતો તેણે હાસા અને પ્રહાસા નામની બે દેવીઓને (જેમનો દેવ ચ્યવી ગયો હતો) જોઈ. તેમનું રૂપ જોઈ મોહિત થએલા તે સોનીને તે દેવીઓ પંચશૈલ નામના પર્વત ઉપર આવવાનું કહી અદૃશ્ય થઇ ગઇ. તે ઘણી મહેનતે પંચશૈલ પહોંચ્યો ત્યારે દેવીઓએ તેને જણાવ્યું કે અમે વૈક્રિય શરીરવાળી છીએ અને તમે ઔદારિક શરીરવાળા છો તેથી આપણો સંયોગ કેવી રીતે થાય? માટે તમે ઈંગિનીમરણ અંગીકાર કરો. તેથી તે સોની ઈંગિની મરણ પામીને વિદ્યુન્માલી નામે તેમનો પતિ થયો. અહીં કહેવાનો સાર એ છે કે રૂપમાં મોહિત થઈને સોનીએ પોતાના પ્રાણોનો પણ ત્યાગ કર્યો માટે રૂપના વિષયમાં આસક્તિનો ત્યાગ કરવો ૯૬

અવતરણ.—આ રૂપના જ વિષયમાં વિશેષતા જણાવતા કહે છે કે બ્રહ્મચારીએ પણ ચિત્રેલું રૂપ પણ જોવું નહિ કારણ કે તેથી રાગની ઉત્પત્તિ થાય છે તે જણાવે છેઃ—

છે અને રસોનો ત્યાગ કરનાર આ સંસાર સમુદ્રને તરી જાય છે. જેવી રીતે નાના પ્રકારના રસોમા આસકત થનાર મથુરા નગરીમા રહેનાર મગુ નામના આચાર્ય સંસારમા રખડયા અને પાપકર્મો સાથે ઉત્તમ મોદકનું ચૂર્ણ કરનાર ઢંઢણ નામના મુનિ સસાર સમુદ્રને તરી ગયા છે. આ પ્રમાણે જાણીને રસના વિષયોનો ત્યાગ કરવો ૯૮

મંગુસૂરીની કથાનો સાર આ પ્રમાણે:—મથુરા નગરીમાં પાંચસો શિષ્યોના પરિવારવાળા મંગુ નામના આચાર્ય હતા તેઓએ રસની લોલુપતાથી મથુરામાં નિત્ય વાસ કર્યો તેથી તેમનું મથુરામંગુ નામ થયું ઘણા કાલે તે આચાર્ય મરીને તેજ નગરની બહારના ઉદ્યાનમા વ્યન્તર થયા ત્યાં વિભંગ-જ્ઞાનથી પોતાનો પૂર્વભવ જાણ્યો પોતે જીભની લોલુપતાથી વ્યન્તર થયો છે તેથી બહાર આવતા મુનિઓને પ્રતિબોધ પમાડવાને માટે તે વ્યન્તર પોતાનું મોઢું પહોળું કરીને લાંબી જીભ દેખાડે છે આમ કરવાનુ કારણ મુનિઓ પૂછે છે, ત્યારે તે તેમનો આચાર્ય હતો અને રસમાં લોલુપ થવાથી આ દશા પામ્યો છું એમ કહે છે તેઓ પણ આ હકીકત સાંભળીને વ્રતમા નિશ્ચલ થયા ત્યાર પછી વ્યન્તર અદૃશ્ય થઈ ગયો આ વાત સાભળીને હે ભવ્યો ? તમો પણ રસના ઇન્દ્રિયના વિષયનો ત્યાગ કરો.

ઇતિ મંગુ આચાર્ય કથા.

ઢંઢણ કુમારની કથા.

દ્વારિકા નગરીમા કૃષ્ણ વાસુદેવની ઢંઢણા રાણીથી ઢંઢણ

આસકત થઇને હાથણી પાસે જતાં વચમાં મનુષ્યે ઘાસથી ઢાંકેલા ખાડામાં પડે છે, તે વખતે માવત વગેરે તેને પકડીને સ્વાધીન કરે છે. તેથી તે પોતાનું સ્વતંત્રતાનું સુખ ગુમાવે છે અને દુઃખી થાય છે.

ચંડપ્રદ્યોત રાજાની ટૂંક બીના આ પ્રમાણે જાણવી—

અવન્તી નામની નગરીમાં ચંડપ્રદ્યોત નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેણે એક વખત રાજગૃહી નગરીમાં રાજ્ય કરતા શ્રેણિક રાજાની ઉપર ચૌદ રાજાઓ સાથે ચડાઈ કરી તેને પોતાના રાજ્ય ઉપર આવતો સાંભળીને શ્રેણિક રાજાએ વિચાર્યું કે મહા બળવાળા આ રાજાને હું કેવી રીતે જીતીશ. તેથી ચિંતાતુર મુખવાળા રાજાને જોઈને શ્રેણિક રાજાના પુત્ર અભયકુમાર મન્ત્રીએ કહ્યું કે હે પિતાજી! જો અવન્તીનો રાજા તમારો અતિથિ થાય તો તેમાં તમારે ચિંતા શા માટે કરવી હે રાજેન્દ્ર! તેની સાથે યુદ્ધની ચિંતા તમારે કરવી નહિ જે કાર્ય બુદ્ધિથી સાધ્ય હોય ત્યાં લડાઈની જરૂર નથી હું બુદ્ધિથી આ કાર્ય (એટલે ચંડપ્રદ્યોતને હરાવવાનું કામ) સાધીશ એમ કહી અભયકુમારે નગરની બહાર શત્રુના સૈન્યનો પડાવ નાંખવાના સ્થાને સોનામહોરોથી ભરેલા લોઢાના કળશો અગાઉથી દટાવ્યા કેટલોક સમય વીત્યા બાદ અવન્તી નાથ ચંડપ્રદ્યોતના સૈન્યે રાજગૃહ નગરને ચારે બાજુથી ઘેરી લીધું ત્યાર પછી બુદ્ધિશાળી અભયકુમારે ચંડપ્રદ્યોત રાજાની પાસે પોતાના ચર પુરૂષો સાથે એક પત્ર મોકલાવ્યો તેમાં તેમણે જણાવ્યું કે શિવારાણી. અને ચેલ્લણા રાણીમાં હું જરા

[illegible] પટ્ટાધ્યાદિ

પા. [illegible] નથી ([illegible]
[illegible] [illegible] અર્થાતની [illegible]
[illegible] હતી) [illegible]
[illegible] તેથી [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

બપોરે લઇ ગયો. રાજાએ હું ચંડપ્રદ્યોત આ દેશનો રાજા છું એવું ઘણુ કહ્યું પરંતુ લોકો તો આ ગાંડો છે એવું જાણીને તેના તરફ ધ્યાન પણ દેતા નથી. એ પ્રમાણે ચંડપ્રદ્યોત રાજાને અભયકુમાર રાજગૃહી નગરીમાં લઇ ગયો અને શ્રેણિક રાજાની આગળ તેને મૂકયો. કોપેલો શ્રેણિક ખડ્ગ લઈને તેના પ્રત્યે દોડયો પરંતુ અભયકુમારે શ્રેણિકને સમજાવીને તેનો સત્કાર કરીને છોડી મૂકયો. આ પ્રમાણે ચંડપ્રદ્યોત રાજાના દૃષ્ટાન્તથી સમજવું જોઇએ કે-સ્પર્શનો અનુરાગ ભવભયના કારણભૂત છે એવું જાણીને હે ભવ્યજનો! તમે સ્પર્શેન્દ્રિયના વિષય સુખમાં આસક્ત થશો નહિ.

અવતરણ:—સ્પર્શમાં આસક્ત થનાર જીવની મૂર્ખતા જણાવે છે—

॥ वसंततिलकावृत्तम ॥

१ ६ ७ २
यः स्पर्शसौख्यलवमिच्छति मूढबुद्धिः,
३ ४ ५
सिद्धिमदेन तपसा सुकुमालिकेव ।
१२ ११
चिन्तामणेः सकलभूतलराज्यदातु-
१० ९ १३ १४ ८
र्बालः स भृष्टचणकान् वृणुते क्षुधार्तः ॥१०२

જે મૂઢ શિવ દેનાર તપથી સ્પર્શ સુખને ચાહતો,
સુકુમાલિકા જિમ તેહ ચિંતારત્ન પાસે માંગતો;
સેકયા ચણાને બાલ ભૂખ્યો જેમ મૂર્ખ ગણાય છે,
સ્પર્શ સુખને ચાહનારો તેમ મૂર્ખ મનાય છે. ૧૦

॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥

निःस्वत्वं निर्दयत्वं विविधविनटनाः शौचनाशात्महानी,
अस्वास्थ्यं वैरवृद्धिर्व्यसनफलमिहामुत्र दुर्गत्यवाप्तिः ।
चौलुक्यक्ष्मापवत्तद्व्यसनविरमणे किं न दक्षा यतध्वं,
जानन्तो माऽन्धकूपे पतत चलत मा हग्विषाहेः पथा हे? १०४

નિર્ધનપણું જ જુગારથી નિર્દયપણું માંસાશને,
મદ્યથીજ વિડંબના સેવંત વેશ્યા વ્યસનને;
શૌચનાશ શીકારથી નિજ જીવન હાનિ ચોરીથી,
શાંતિ નહિ બહુ વૈર પરની નાર કેરા વ્યસનથી ૧

નરક ફલ સાતે વ્યસનનું ઇમ વિચારી ભવિજનો!,
છંડોજ તેહ કુમારપાલ તણી પરે આગમ તણા;
જ્ઞાની છતાં અંધાર કૂવે કિમ પડો ? તિમ સર્પના,
માર્ગ માંહે કેમ ચાલો? તેહ ચાળા મોહના. ૨

શ્લોકાર્થ:—આ લોકમાં દારિદ્રય ૧, નિર્દયપણું ૨, વિવિધ વિડંબનાઓ ૩, પવિત્રતાનો નાશ ૪, આત્મહાનિ ૫, વ્યાકુલતા ૬, તથા વૈરની વૃદ્ધિ. એ સાત વ્યસનનાં ફલો અનુક્રમે જાણવાં તથા પરલોકમાં સાતે વ્યસનોનું દુર્ગતિની પ્રાપ્તિ રૂપી ફલ જાણવું. તે કારણથી હે ચતુર પુરૂષો! ચૌલુ-

જતા રહે છે સૂર્યની કાન્તિ રહિત વિશ્વ હોય એટલે સૂર્યનો જ્યારે અસ્ત થયો હોય ત્યારે ફેલાએલા અંધકારને વિષે ઘટ, પટ, સ્તંભ વગેરે પદાર્થો સ્પષ્ટ દેખી શકાતા નથી. અહીં અંધકાર સમાન જુગાર જાણવું જેમ અંધકારમાં ઘટપટાદિક જોઈ શકાતા નથી તેમ જુગારના વ્યસનમાં આસક્ત જીવો પણ હિત અહિતને જાણી શકતા નથી જો એમ ન હોય, તો યુધિષ્ઠિર જેવા સમજુ છતાં પણ પોતાની સ્રીને જુગારમાં કેમ ગુમાવે. આથી જ કહેવત છે કે હાર્યો જુગારી બમણું રમે એમ સમજીને ભવ્ય જીવોએ આ લોક અને પરલોકમાં નુકસાનકારી જુગારના વ્યસનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. ૧૦૬

પાંડવોની કથા

કુરૂદેશમાં હસ્તિનાગપુર નામે નગરમાં યુધિષ્ઠિર પોતાના ભીમ, અર્જુન, નકુળ અને સહદેવ નામના ભાઇઓ સહિત રાજ્ય ભોગવતા હતા. તે પાંચ પાંડવો કહેવાતા હતા. યુધિષ્ઠિરે બનાવેલ શ્રીશાન્તિનાથના પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ પ્રસંગે ઇન્દ્રપ્રસ્થ નગરથી પાંડવોએ પોતાના પિતરાઈ ભાઈ દુર્યોધન વગેરેને બોલાવ્યા હતા. તે વખતે મણિચૂડ નામના વિદ્યાધરે બનાવેલ મણિમય સહસ્ર સ્તંભવાળી સભામાં આવતા અને મણિમય ફરસબંધીને વિષે પાણીની ભ્રાન્તિથી વસ્ત્ર વગેરે ઉંચા રાખીને જતા દુર્યોધનની ભીમ વગેરે બંધુઓએ મશ્કરી કરી તેથી ક્રોધે ભરાએલ દુર્યોધને મામા શકુનિની બુદ્ધિથી હજાર સ્તંભવાળી સભા કરાવીને યુધિષ્ઠિર વગેરેને બોલાવીને તેમની સાથે દેવાધિષ્ઠિત પાસા વડે જુગાર રમ્યો. તે જુગા-

રમાં યુધિષ્ઠિર રાજ્ય દ્રૌપદી સઘળું હારી ગયા તેથી રાજપાટ છોડીને બાર વર્ષ સુધી દેશવટો ભોગવવો પડયો. એ જુગારનું પરિણામ જાણવું એ રીતે જુગારથી કીર્ત્તિનાશ વગેરે અનિષ્ટ ફલ જાણીને ભવ્ય જીવોએ જુગારનો જરૂર ત્યાગ કરવો જોઈએ વિશેષ બીના શ્રીપાડવ ચરિત્રાદિથી જાણવી.

અવતરણ:—બીજી રીતે તેજ દ્યૂતના વ્યસનને તજવાનો ઉપદેશ આપે છે:—

(वसंततिलकावृत्तम्)

द्यूतं न किं त्यजत किं दहत स्वगेहं,
श्वानं च मूत्रयत किं वदने स्वकीये ।
वत्ताद्द्यप्रियतमासहितो नलोऽपि,
जानीत रोर इव राज्यसुखान्निरस्तः ॥ १०७

હે સજ્જનો તજતા નથી કેમ? દ્યૂતને નિજ ગેહને,
બાળો તમે શું કામ? મૂતરાવોજ કુતરાને અને,
નેજ મુખે જાણો તમે નલ સ્ત્રી સહિત દ્યૂતે કરી,
રાજ્ય સુખને પરિહરી પામ્યોજ નિર્ધનતા ખરી.

શ્લોકાર્થ:—હે ભવ્ય જીવો! તમે જુગારને કેમ તજતા નથી? પોતાના ઘરને કેમ બાળો છો? પોતાના મોંટામાં કુતરાને કેમ મૂતરાવો છો? કારણકે જૂગારથી તેવા

પ્રકારની પ્રિયતમા સહિત નળ રાજા પણ રાજ્ય સુખથી દૂર કરાએલો ગરીબની જેવો થયો એમ તમે જાણો. ૧૦૭

સ્પષ્ટાર્થ:—આ જુગારના વ્યસનની કયા કાર્યો સાથે સરખામણી કરી શકાય? તે જણાવતાં ગ્રંથકાર જણાવે છે કે તમે આ જુગારના વ્યસનનો કેમ ત્યાગ કરતા નથી? પોતાના ઘરને કેમ બાળો છો? અથવા જુગાર રમવું તે પોતાના ઘરને બાળવા જેવું છે. અથવા પોતાના મોઢામાં કુતરાને કેમ મૂતરાવો છો જેમ પોતાના મુખમાં કૂતરાને મૂતરાવવાનું કાર્ય કોઇને પસંદ હોતું નથી, છતાં કોઈ પોતાના મુખ ઉપર કૂતરાને મૂતરાવે તો તે લોકમાં નિંદાને પાત્ર થાય છે તેમ જુગાર રમવાના વ્યસનથી લોકોમાં જુગારીની નિન્દા થાય છે દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે નિષધ દેશનો નલ રાજા પોતાના નાના ભાઇ સાથે જુગાર રમીને ગુણવંતી દમયંતી સહિત રાજપાટ ખોઇ જંગલમા ચાલ્યો ગયો, અને તેથી રાજ્યના સુખથી રહિત થએલો ગરીબ જેવો તે જંગલમાં રખડતાં ઘણો દુઃખી થયો અને દમયંતી પણ તેની સાથે અનેક પ્રકારનાં દુઃખ પામી આવું ભયંકર જુગારનું સ્વરૂપ જાણીને ભવ્ય જીવોએ તેનો જરૂર ત્યાગ કરવો જોઇયે. નળ રાજાની કથા પહેલાં કહી છે. ૧૦૭

અવતરણ:—હવે ત્રેપનમું માંસ ખાવાના વ્યસનનું દ્વાર જણાવે છે:—

(वसंततिलकावृत्तम्)

१ २ ३ ४ ५ ६

मांसाशनान्नरक एव ततः स देव–

२ ८ ११ ७

स्तल्लोल्लपं हरिनृपं कृतवान् सरोषः ।

કરીને તેને મિથિલાનગરીમાં લાવી રાજા બનાવીને માંસમાં અતિ આસકિતવાળો બનાવ્યો તેથી તે યુગલિક હોવાથી દેવગતિમાંજ જાત, છતા માંસમાં અને મદિરામાં લાલચુ થએલો તે અશુભ ધ્યાનથી મરીને નરકગતિમાં ગયો આ પ્રમાણે જે યુગલિયાનો જન્મ એવો છે કે જ્યાંથી મરીને તે અવશ્ય દેવજ થાય. તે છતાં તેની આ કુદરતી સ્થિતિમા પણ માસની લોલુપતાએ ફેરફાર કરી નાખ્યો અને નરકના દુ:ખનો ભોક્તા બનાવ્યો તો બીજા જીવો માસભક્ષણમાં આસકત બને તો નરકમાં જાય એમા તો શું કહેવું ? અહીં ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે જેને સારી સારી મનોહર રસોઇ પકાવીને ખાવાની લોલુપતા હોય તે જીવ સુંદર પાકેલા બહારથી રમણીય જણાતા કિંપાક વૃક્ષના ફલને જોઇને તેનું ભક્ષણ કરે તો તેનું મરણ થાય તેમાં કાંઈ સંશય હોય ખરો કે ? નહિજ. એટલે કિંપાક વૃક્ષના ફળને ખાનારનું અવશ્ય મૃત્યુ થાય તેમ માંસનું ભક્ષણ કરનારને નરકગતિ મળે તેમાં કાંઈ સંશય નથીજ. માટે સમજુ ધર્મિષ્ઠ ભવ્ય જીવોએ માંસ ખાવાનો વિચાર પણ નજ કરવો જોઈયે. ૧૦૮

॥ હરિ રાજાની કથા ॥

મધુપિંગલનો જીવ મરીને દેવ થયો તેણે અવધિજ્ઞાનથી પોતાનો પૂર્વ ભવ જાણ્યો. તે વખતે પોતાનો વૈરી જીવ હરિ વર્ષ ક્ષેત્રમાં યુગલિક થયો છે એવું જાણીને તેણે ક્રાધથી આ પ્રમાણે વિચાર્યું કે જો હું તેને દુઃખ આપીને હમણાં મારીશ તો તે મરીને દેવ થશે અને તેથી સ્વર્ગમાં અહીં કરતાં પણ વધારે સુખી થશે માટે મારે એવું કરવું જોઈએ

કૃતપુણ્યનું ઉદાહરણઃ—

રાજગૃહી નગરીમાં શ્રેણિક નામે રાજા રાજ્ય કરતા હતા અહીં ધન નામે સાર્થવાહ હતો તેની ભદ્રા નામે પ્રિયાથી કૃતપુણ્ય નામે પુત્ર થયો. તે પુત્ર સર્વ કલામાં હોંશિયાર થયો. યુવાન થયો ત્યારે પિતાએ કોઈક શેઠની પુત્રી તેને પરણાવી પરંતુ તેને સત્પુરૂષોની સોબતથી વિષયથી વિરકત મનવાળો જાણી પિતાએ તેને ખરાબ માણસોની સોબતમાં નાખ્યો ખરાબ સોબતથી તે અનંગસેના નામની વેશ્યાને વિષે આસકત થયો બાર વર્ષ સુધી વેશ્યાને ત્યાં રહ્યો. તેના મા બાપ તે મંગાવે તેટલું ધન મોકલતાં હતાં પિતાએ પુત્રને ઘેર આવવાને વારંવાર કહેવરાવ્યા છતાં તે ઘેર ગયો નહિ અનુક્રમે તેના મા બાપ પણ મરણ પામ્યા તેથી ઘેરથી ધન આવતું બંધ થયું ત્યારે મુખ્ય વેશ્યાએ જાણ્યું કે કૃતપુણ્યને ઘેર ધન ખૂટી ગયું છે, તેથી તેણે અનંગસેનાની નામરજી છતાં પોતાને ત્યાંથી અપમાન કરી કાઢી મૂકયો ત્યારે તે પોતાને ઘેર આવ્યો તેની સ્ત્રીએ સર્વ હકીકત કહી પછી ધન વિના અહીં રહેવું યોગ્ય નથી એમ જણાવી તે ઘરનો ત્યાગ કરી વેપાર કરવા માટે ઘેરથી નીકળ્યો ઘણા પ્રકારની વિડંબનાઓ ભોગવી છેવટે પૂર્વ ભવમાં કરેલા પુણ્યના યોગે અનેક પ્રકારની ઋદ્ધિઓ પામ્યો અહીં સમજવાનું એ છે કે વેશ્યાનો ત્યાગ નહિ કરવાથી કૃતપુણ્ય જેવાંને પણ દુઃખ ભોગવવું પડયું એમ સમજીને આત્મહિતને ચાહનાર ભવ્ય જીવોએ તેની ઇચ્છા પણ નજ કરવી જોઈએ.

હાસ્ય વગેરે રસોને ધારણ કરે છે, તેથી તેમના હૃદયમાં અનેક પ્રકારના છિદ્રો હોય, એમ મનાય છે આ વેશ્યાએ માસક્ષપણ વગેરે તપ કરનાર કૂલવાલક મુનિને પણ વ્રતથી ભ્રષ્ટ કર્યા હતા. કોણિક રાજાએ ચેડા રાજાની વિશાલા નગરી ઉપર ચડાઈ કરી તે વખતે કોણિક રાજાએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે જો હું ગધેડાં જોડેલાં હળથી આ નગરી ખોદાવી કાઢું નહિ તો હું પ્રાણ ત્યાગ કરીશ. પરંતુ ઘણો વખત ગયા છતાં વિજય ન થવાથી કોણિક રાજા ઉદાસ થયો તે વખતે આકાશમાં અદ્ધર રહીને દેવીએ કહ્યું કે–જો માગધિકા ગણિકા કૂલવાલુક સાધુ સાથે ક્રીડા કરે તો વિશાલા નગરી જિતાય આથી કોણિક રાજાએ માગધિકાને બોલાવી તેને કૂલવાલુક સાધુને વશ કરવાનું કહ્યું માગધિકાએ કપટી શ્રાવિકા બનીને અતિસાર થાય તેવા મોદક ખવરાવીને ઉપચારના બ્હાનાથી પોતાના અંગનો સ્પર્શ કરાવીને તેમને વશ કર્યા. અને તેમને પોતાનો પતિ બનાવીને કોણિક પાસે લાવી તે કૂલવાલુકે વિશાલા નગરીમાં પ્રવેશ કરી "મુનિસુવ્રતસ્વામીના સ્તૂપના પ્રભાવે આ નગરી જીતાતી નથી" એવું જાહેર કરીને તેણે નગરીના લોકોની પાસે તે સ્તૂપ ખોદાવી નખાવ્યો તેથી કોણિકે તે વિશાળા નગરી જીતીને પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી કહેવાનો સાર એ છે કે કૂલવાલુક મુનિ વેશ્યામાં આસક્ત થઈને મરીને દુર્ગતિમાં ગયા તેથી વેશ્યાનો રાગ નજ કરવો જોઈયે અહીં દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે જેમ હિમાચલ જેવા પર્વત પણ સૂર્યની કઠોર કાન્તિ વડે પીગળે છે તેમ વેશ્યાના હાવભાવ જોઈને મોહ પામેલો પુરૂષ પણ અમૂલ્ય માનવ જીવનને બગાડે છે ૧૧૩

મૃત્યુ પામતાં તે શીકારી નરકાદિ દુર્ગતિને પામે છે. તેથી શિકાર બંને લોકમાં પીડાને માટે થાય છે તેથી ગાંગેય ઋષિએ શાન્તન(નુ) નામે રાજાને શીકાર કરવાનું વ્યસન છોડાવ્યું ૧૧૪

સ્પષ્ટાર્થ:—આ શિકારનું વ્યસન આ લોક અને પરલોકમાં ભયંકર પીડા આપે છે તેમજ તે પોતાને (શિકારીને) તથા પરને ભયંકર નુકશાન કારક પણ નીવડે છે તે જણાવતાં ગ્રંથકાર કહે છે કે એ વાત તદ્દન સાચીજ છે કે વિશ્વાસુ જીવોને વારંવાર પીડા પમાડતો શિકારી બીજાનું તો ભલું કરતો જ નથી જે જ ગલના પ્રાણીઓ વિશ્વાસથી શિકારીએ નાખેલા દાણા વગેરે ખાવા આવે તેમને જાળમાં સપડાવતો શિકારી તે જીવોનો જાન લે છે વળી શિકાર કરતાં સુઅર વાઘ વગેરે જંગલી પ્રાણીઓને મારવાને માટે છોડેલું બાણ નિષ્ફળ જવાથી એટલે તે જાનવરને નહિ વાગવાથી બચી ગએલો તે ભુંડ વાઘ વગેરે ને શિકારીને જ મારી નાંખે છે તેથી શિકારનું વ્યસન પોતાના સુખને માટે પણ થતું નથી, અને તે જંગલી પ્રાણીથી મરણ પામેલો તે શિકારી પરભવમાં નરક તિર્યંચ વગેરે દુર્ગતિમાં જાય છે કારણ કે જીવોનો વધ કરનાર શિકારી ક્રૂર પરિણામવાળો હોવાથી દુર્ગતિમા જાય તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી આજ કારણથી શાન્તનુ નામના રાજાને તેના જ પુત્ર ગાંગેયે (ગંગાનો પુત્ર હોવાથી ગાંગેય કહેવાય છે. બીજું નામ ભીષ્મ હતું) શિકારના વ્યસનથી અટકાવ્યો હતો. ૧૧૪

થઈ માટે તને કેવી રીતે સ્ત્રી તરીકે અંગીકાર કરાય? એમ કહી તેને સમજાવી સ્વસ્થાને મોકલી. તેજ રાવણે જ્યારે તીવ્ર પાપનો ઉદય થયો ત્યારે રામની પ્રિયા સીતાનું તેની ઉપર રાગ હોતો છતાં શીઘ્ર હરણ કર્યું. તેથી રાવણને રામ સાથે મોટી લડાઈ થઈ અને તેમાં તેનો નાશ થયો તે મરણ પામી ચોથી નરકે ગયો એમ સમજીને ભવ્ય જીવોએ પરસ્ત્રીની ચાહના પણ નજ કરવી જોઈયે ૧૧૮

અવતરણ:—પરસ્ત્રીનો સંગ કરવાથી મૂઢ પુરૂષને કેવાં કેવાં દુઃખ પ્રાપ્ત થાય તે જણાવે છે.—

॥ वसंततिलकावृत्तम् ॥

मूढः परस्त्रियमुपेत्य कुवाक्यवन्ध-
घातापकीर्त्तिमृतिदुर्गतिदुःखपात्रम् ।
स्याद्ब्रह्मदारचुलनीरतदीर्घवत्किं,
लक्ष्मक्षयादि न विधोर्गुरुतल्पगस्य ॥ ११९

મૂઢ પરસ્ત્રી સેવને સહતોજ વચનો આકરા,
બંધ અપજશ ઘાત મૃત્યુ દુર્ગતિ દુઃખ આકરા;
પામેજ બ્રહ્મદત્ત નાર ચુલની રાગી દીર્ઘ પ્રધાનને,
તિમ થયું ગુરૂ રમણી સંગે કલંક ને ક્ષય ચંદ્રને. ૧

શ્લોકાર્થ:—મૂર્ખ માણસ પરસ્ત્રીને પામીને (પરસ્ત્રી ગમનથી) બ્રહ્મ રાજાની રાણી ચુલનીને વિષે આસક્ત થએલા

પહોંચ્યા. અને ચંદ્રને શ્રાપ આપ્યો, તેથી તે કલંકવાળો અને ક્ષય પામનારો થયો આ બીના લક્ષ્યમાં રાખી ભવ્ય જીવોએ સાતમા વ્યસનનો સર્વથા ત્યાગ કરી નિર્ભય જીવનમાં ધર્મારાધન કરી આત્મહિત સાધવું જોઈયે અહીં સાત વ્યસનને ત્યાગ કરવાની બીના પૂરી થઈ ૧૧૯

અવતરણઃ—હવે ૫૯ મું કષાયને તજવાનું દ્વાર કહે છેઃ—

(पृथ्वीवृत्तम्)

१ २ ३ ४ ५
सुभूमजमदग्निजप्रतिमपुंद्रुमाघर्षजे,
६ ७ ८
कषायदवपावके विषयवात्यया दीपिते ।
१० ११ ९ १७
महद्गुणवनं दहत्यहह पुण्यकल्पद्रुम-
१२ १८ १३ १४ १५ १६
स्ततोऽस्ति यदि दैवतः शमघनाघनो वर्षति ॥ १२०

સુભૂમ પરશુરામ જેવા નર તરૂના ઘર્ષણે,
ઉપજેલ આજ કષાય દાવાનલ લહેજ પ્રદીપ્તિને;
વિષય વાયુ વેગથી ગુણ રૂપ વન તેમાં બળે,
શમમેઘ વરસત દૈવયોગે પુણ્ય સુરતરૂ ઝટ ફળે. ૧

શ્લોકાર્થઃ—સુભૂમ અને પરશુરામ સમાન પુરૂષ રૂપી વૃક્ષોના સંઘર્ષણથી ઉત્પન્ન થએલા અને વિષય રૂપી વાયુ વડે સળગેલા કષાય રૂપી દાવાનલને વિષે મોટું ગુણ રૂપી વન

બળી જાય છે તે ખેદની વાત છે. તે વખતે જો નસીબ યોગે સમતા રૂપી મેઘ વરસે તો પુણ્ય રૂપી કલ્પવૃક્ષ (ઉત્પન્ન) થાય છે ૧૨૦

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે ગ્રંથકાર કષાયને અગ્નિની ઉપમા આપીને જણાવે છે કે જેમ વનમાં વૃક્ષોના ઘસારાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે તે વખતે વાયરાનો યોગ મળે તો તે અગ્નિ સળગે છે તેથી તે વન બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે તેવી રીતે કષાય રૂપી દાવાનલ મોટા ગુણરૂપી વનને બાળી નાખે છે દૃષ્ટાન્ત આપતા જણાવે છે કે સુભૂમ નામના આઠમા ચક્રવર્તી અને જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરામ જેવા પુરૂષ રૂપી વૃક્ષોના સંઘર્ષણથી એટલે બંને વચ્ચે થએલી લડાઈમાં સુભૂમે બ્રાહ્મણોનો નાશ કર્યો અને પરશુરામે ક્ષત્રિયોનો નાશ કર્યો આ પ્રમાણે બે પુરૂષોના સંઘર્ષણથી ઉત્પન્ન થએલો અગ્નિ પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયરૂપી મોટા વાયરાથી વધવા માડ્યો આ કષાય રૂપી દાવાનલ સળગતાં ગુણો રૂપી વન બળી જાય છે એટલે જ્યા કષાય હોય ત્યા ગુણો ટકી શકતા નથી અહીં દાવાનલને વિષે જો મેઘની વૃષ્ટિ થાય તો જેમ તે દાવાનલ ઓલવાઈ જાય છે તેમ જો નસીબ યોગે સમતા રૂપી મેઘની વૃષ્ટિ થાય તો પુણ્યરૂપી કલ્પવૃક્ષ ઉગી જાય છે એટલે જો સમતા રૂપી પાણીની વૃષ્ટિ થાય તો પુણ્યનો નાશ થતો નથી તેથી ભવ્ય જીવોએ ક્ષમાદિ સદ્ગુણોની સેવના કરવી જોઈએ ૧૨૦

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

माया दुर्गतिकृद्भवेत् परभवे क्लेशाय वास्मिन् पुनः,
श्रीवीरेण सुरोऽपि कैतवसखा कुब्जीकृतो मुष्टिना ।
किं कर्णस्य न निष्फला युधि कला विप्रच्छलात्ताऽभवत्,
किं श्रीशो न जगाम वामनतनुर्दैन्यं वलेर्बन्धने १२६

આ ભવે દુઃખ પરભવે માયા નરકને આપતી,
વીરપ્રભુએ માયિસુર કુબડો કર્યો મુષ્ટિવતી;
વિપ્ર થઈ શીખી કલા કરણેજ પરશુરામથી,
પણ યુદ્ધમાં નિષ્ફલ બની તે વિજય કયાંથી
કપટથી. ૧

કપટથી વામન બનેલા વિષ્ણુ બંધાયા વલી,
યાચકપણું બલિ ભૂપથી પામ્યા સરલતા સુખ કરી;
સરલતાએ ધર્મને આરાધજો વિધિ યોગથી,
મુક્તિના સુખ પામજો અલગા રહો નિત કપટથી. ૨

શ્લોકાર્થ.—માયા પરભવમાં દુર્ગતિ આપનારી અને વળી આ ભવમાં ક્લેશને માટે (ક્લેશ દેનારી) થાય છે શ્રીવીર પ્રભુએ કપટથી મિત્ર બનેલ દેવને મૂઠી મારી કુબડો બનાવ્યો હતો બ્રાહ્મણનું છલ કરી (પરશુરામ પાસેથી) મેળવેલી કર્ણની કલા યુદ્ધમાં શું નિષ્ફળ ન થઈ? અથવા

વામન રૂપ ધારણ કરનાર વિષ્ણુ બલિના બધનને અને દીનતાને (યાચકપણાને) નથી પામ્યા ? ૧૨૬

સ્પષ્ટાર્થ.—માયા એટલે કપટ અથવા છેતરપીંડી કરવાથી જીવ આ લોકમા અનેક પ્રકારનાં દુ:ખ પામે છે તેમજ પરભવમાં પણ નરકાદિ દુર્ગતિને પામે છે શ્રીવીર પ્રભુ જ્યારે બાલકપણામા ક્રીડા કરતા હતા તે વખતે ઇન્દ્ર મહારાજે તેમના બળની આ રીતે પ્રશસા કરી કે—"દેવો સહિત ઇન્દ્ર પણ શ્રીવીર પ્રભુને ક્ષોભ પમાડવાને સમર્થ નથી." તેની શ્રદ્ધા નહિ કરતો એક દેવ શ્રીવીર પ્રભુની પરીક્ષા કરવા માટે જ્યા પ્રભુ રમતા હતા ત્યા મનુષ્યનુ રૂપ કરીને આવ્યો અને પ્રભુને પોતાની ખાધ ઉપર બેસાડી તાડ જેવુ ઉચુ પોતાનુ રૂપ વિકુર્વ્યુ તેથી પ્રભુએ મુઠીનો પ્રહાર કરીને તે દેવને ઠીંગણો (ઠુંઠો) બનાવી દીધો આ પ્રમાણે કપટી દેવની હાલત થઈ બીજુ દૃષ્ટાન્ત આપતા જણાવે છે કે કર્ણ રાજા પોતે ક્ષત્રિય હતો તે છતા બ્રાહ્મણનુ રૂપ કરીને પરશુરામની પાસે વિદ્યા શીખ્યો પરંતુ એક વાર પરશુરામ કર્ણના ખોળામા સૂઈ રહ્યા હતા તે વખતે કર્ણની જઘામા સર્પ ડસ્યો તેનાથી લોહી નીકળ્યુ તેનો રેલો પરશુરામની નીચે જવાથી તે જાગ્યા અને કર્ણ તો તેમજ રહ્યા તેથી પરશુરામે જાણ્યુ કે આટલુ સહન બ્રાહ્મણથી હોય નહિ આ બ્રાહ્મણનો વેષ ધર્યો પણ ક્ષત્રિય છે, એવુ જાણીને તેને શાપ આપ્યો કે [illegible] તુ વિદ્યા ભૂલી જઈશ અને યુદ્ધમાં [illegible] તેમજ [illegible] તેથી [illegible] ત્રીજુ દૃષ્ટાન્ત આપતા

१८ १९ २० २१ २४ १७ २२ २४
अश्रान्तं सरितां शतैरपि भृतः किं वाम्बुधिः पूर्यते,
२९ २५ ३० २८ २६ २७
किं वा शाम्यति काष्ठकोटिभिरपि ज्वालाकरालोऽनलः १२८

બહુ ધને ન ધરાય લોભી અધિકની ઇચ્છા કરે,
બાહુબલિના રાજ્યને લેવા ભરત ઇચ્છિા કરે;
નદીયો તણા બહુ પૂરથી સાગર ધરાયે ના કદી,
લાકડાં બહુ હોમતાં પણ અગ્નિ ન ધરાએ કદી. ૧

શ્લોકાર્થ:—નવા નવા દ્રવ્યને ઇચ્છતો લોભી પુરૂષ ઘણું ધન મળે તો પણ ધરાતો નથી શ્રી ઋષભદેવના પ્રથમ પુત્ર ભરત ચક્રીએ પિતાએ નાના ભાઇઓને આપેલું રાજ્ય શું બલાત્કારે ગ્રહણ કર્યું નહોતું? અથવા નિરંતર સેંકડો નદીઓના પાણી વડે પણ ભરાતો સમુદ્ર શું ધરાય છે? અર્થાત્ નથી જ ધરાતો. ? ૧૨૮

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે લોભનું સ્વરૂપ જણાવતાં ગ્રંથકાર કહે છે કે લોભી માણસ ઘણું ધન મળે તો પણ ધરાતો નથી. કારણ કે તેને જેમ જેમ ધન મળતું જાય છે તેમ તેમ લોભી નવા નવા ધનને મેળવવાની ઇચ્છા કરે છે એટલે લોભી મનુષ્યની ધનની ઇચ્છા વધતીજ જાય છે. અહીં દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે ઋષભદેવના પ્રથમ પુત્ર ભરત ચક્રવર્તીએ છ ખંડ પૃથ્વી જીતી, તે છતાં પિતાએ પોતાના નાના ભાઇઓને વહેંચી આપેલું રાજ્ય લેવાને પ્રયત્ન કર્યો તેમાં બીજા ભાઇઓ તો ભરતને નમવા કરતાં પોતાની મેળે

રાજ્ય છોડીને સાધુ થયા પરંતુ બાહુબલિની સાથે તો મોટું યુદ્ધ થયું. તેમા પણ બાહુબલિની જીત થવા છતા પણ તેમણે યુદ્ધક્ષેત્રમાં જ પંચ મુષ્ટી લોચ કરીને દીક્ષા લીધી કહેવાનો સાર એ છે કે ઘણા રાજ્યો જીતવા છતાં પણ ભરત ચક્રીને લોભ વધ્યો, તેથી યુદ્ધાદિ કરવા પડયા બીજું દૃષ્ટાન્ત આપતા જણાવે છે કે અનેક નદીઓનાં પાણી નિરન્તર સમુદ્રમાં આવ્યા કરે છે છતા પણ સમુદ્ર પૂરાતો (ધરાતો) નથી; તેવીજ રીતે સળગેલા અગ્નિમા ગમે તેટલા લાકડા નાખવામાં આવે તો પણ તે અગ્નિ શાત થતો (ધરાતો) નથી પરંતુ ઉલટો વધતા જાય છે તેવી રીતે લોભ પણ એવો છે કે જેમ જેમ વધારે વધારે લાભ થતો જાય તેમ તેમ લોભ પણ વધતો જાય છે આ લોભ ધર્મારાધનમા મહા વિઘ્ન કરે છે માટે ભવ્ય જીવોએ સતોષ ગુણ ધારણ કરી શાતિમય જીવનમાં પરમોલ્લાસથી ધર્મારાધન કરી આત્મકલ્યાણ કરવું ૧૨૮

અવતરણ —હવે લોભ કલ્પતરુ (ક્લેશરૂપી વૃક્ષ)ના જેવો છે એમ જણાવે છે —

॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥

२ ३ १ ४

चिन्ताकन्दो जनानां [illegible] विस्फुरत्[illegible]मूलः,

५ ६

सन्तापावारिसिक्तो धनिविविधजनप्रार्थनापीनशाखः ।

७ ८

[illegible]

११ १२ १३ १४ १५ ९ १०

[illegible] लोभवृक्षः [illegible] ॥ १२९

લોભ કલેશ તરૂ સમો તે વાવનારો તેહથી,
પીડા લહે સંતોષ નદીએ નાશ પામો મૂલથી;
કપિલ જેવી બુદ્ધિવાળા જન હૃદય પૃથ્વી વિષે,
કલેશતરૂનું અલ્પ ધનની પ્રાપ્તિ રૂપી મૂલ દીસે. ૧

આશા જલે સિંચેલ તે ધની પ્રાર્થના રૂપ થડ વડે,
ઇંદ્રાદિ સંપત્તિ કુસુમથી ભોગ ચિંતા ફલ વડે;
સહિત કલેશતરૂ દીએ દુઃખ આકરા બહુ લોભિને,
છોડ ઝટ જિનધર્મ સાધન વિઘ્ન જેવા લોભને. ૨

શ્લોકાર્થ:—કપિલના જેવી બુદ્ધિવાળા મનુષ્યોના ચિત્ત રૂપી જમીન વિષે કંઇક દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ રૂપ મૂળવાળું, આશા-રૂપી પાણીથી સિંચાએલુ, ધનવંતોની આગળ વિવિધ પ્રાર્થના કરવા રૂપ વિસ્તાર (થડ) વડે મનોહર, રાજાપણાની અને ચક્રીપણાની સમ્પત્તિ રૂપ પુષ્પની શ્રેણિવાળું, ભોગની ચિન્તારૂપ ફલ સમૃદ્ધિવાળું, વાવનારને પણ પીડાનુ કારણ એવું લોભ-રૂપી કલેશવૃક્ષ સન્તોષ રૂપી નદીથી (નદીમાં) તણાઇ જાઓ ૧૨૯

સ્પષ્ટાર્થ:—ગ્રન્થકાર આ શ્લોકમાં લોભને કલેશવૃક્ષની સાથે સરખાવતાં જણાવે છે કે—જેમ વૃક્ષ જમીનમા ઉગે છે તેમ આ લોભ રૂપી ઝાડ પણ કપિલ બ્રાહ્મણના જેવી બુદ્ધિ-વાળા મનુષ્યોના મન રૂપી જમીનમા ઉગે છે, એટલે લોભનું ઉત્પત્તિસ્થાન મન છે આ કપિલ બ્રાહ્મણ પુરોહિતનો પુત્ર હતો તેનો બાપ તેને નાની ઉંમરનો મૂકી મરણ પામ્યો,

તેથી રાજાએ બીજાને પુરોહિતની પદવી આપી હતી માતાએ કપિલ મોટો થયો ત્યારે આ વાત જણાવી તેથી તે ભણવાને માટે તેના બાપના ભાઇબંધને ત્યા અવન્તી નગરીમા ગયો અને અભ્યાસ કરવા લાગ્યો ત્યાં દાસીને વિષે આસક્ત થયો તે વખતે દાસીએ તેને બે માસા સોનું લાવવા કહ્યું અને તેને માટે "સવારમા રાજા પાસે વહેલા જનારને રાજા બે માસા સોનું આપે છે" એવું દાસીએ કપિલને કહ્યું. તેથી રાતે વ્હેલો ઉઠીને રાજા પાસે જવા નીકળ્યો સીપાઈ તેને ચોર છે એવુ જાણીને પકડીને રાજા પાસે લઈ ગયો રાજાએ પણ ખરી હકીકત પૂછી. ત્યારે કપિલે સાચી બીના કહી દીધી તેથી રાજી થયેલા રાજાએ વરદાન માગવા કહ્યું. તે વખતે હું વિચાર કરીને માગીશ એમ કહી વનમા જઈને વિચાર કરવા લાગ્યો કે બે માસા સોનાથી શું થાય માટે ૧૦૦ તોલા માગું સોથી આગળ હજાર, હજારથી લાખ, લાખથી કરોડ એમ વધારે વધારે માગવાની ઇચ્છા થઇ તેથી પાછો શુભ વિચાર થયો કે બે માસા સોના માટે હુ નીકળ્યો, તેમા તો કરોડ માગતા પણ સંતોષ થતો નથી માટે સંતોષ રાખવામાજ પરમ સુખ પ્રાપ્તિ રહેલી છે એવી ભાવનાથી વૈરાગ્ય પામીને પંચમુષ્ટી લોચ કર્યો અને દેવતાએ આપેલો વેષ પ્હેરી [illegible] [illegible] ધર્મલાભ આપ્યો રાજાએ વિસ્મય પામી પૂછ્યું [illegible] કપીલ મુનિએ પોતાની લોભ [illegible] કહી [illegible] એમ કે એમ જણાવી કપિલ મુનિ [illegible] કેવળજ્ઞાન પામી [illegible] આથી કહ્યું કે કપીલ બ્રાહ્મણની જેમ [illegible]

આગમ વિધાને સંવસ્યા બહુ જ્ઞાન રૂપી ક્ષેત્રને,
નિત પરસ્પર સેવિએ જિમ પુણ્ય રૂપી દ્રવ્યને;
પામીએ જિનધર્મ સાચો સેવતા . મુનિરાજને,
વ્યાખ્યાન સુણતાં કર્મ વિણસે પામીએ શિવશર્મને. ૧

શ્લોકાર્થ:—સર્વ ગુણે કરી ઉજ્વલ એવા આ ક્ષેત્રને વિષે જગતના જીવોનું ભલું કરનાર જિનેશ્વર રૂપી રાજા છે ન્યાયમાં તત્પર શ્રાવકો રૂપી મંત્રી વિગેરે છે તથા ઉપશમ ધારી એવા અમે મુનિઓ કૌટુંબિકો (ખેડુતો-રાજપુરૂષો) છીએ તે કારણથી જિનેશ્વરની આજ્ઞાના લાભને જણાવનાર જૈનાગમમાં કહેલા વિધિ પ્રમાણે વર્ષાકાલને વિષે અહીં રહેલા એવા અમે પરસ્પર જ્ઞાન રૂપ ખેતરને ખેડીએ છીએ જેથી પુણ્ય રૂપ પુષ્કળ દ્રવ્ય ઉત્પન્ન થાય ૧૩૪

સ્પષ્ટાર્થ –સર્વ ગુણોથી શોભાયમાન એવા આ ક્ષેત્રમાં વિશ્વના હિતકારી જિનેશ્વર રાજા તરીકે શોભે છે, અને ન્યાયમાં તત્પર એવા શ્રાવકો જ્યાં મન્ત્રીશ્વર વગેરે જેવા શોભે છે ઉપશમ અથવા શાંત ગુણવાળા અમે સાધુઓ ખેડુતો જેવા છીએ તે કારણથી જિનેશ્વર દેવની આજ્ઞા પાલવાથી થતા લાભને જણાવનાર શ્રીજૈનાગમમાં કહેલ વિધિ પ્રમાણે વર્ષાકાલમાં અહીં રહેલા અમે જ્ઞાનરૂપી ક્ષેત્રને ખેડીએ છીએ એટલે તેની સેવના કરીએ છીએ જેમ ખેડુતો વર્ષાઋતુમાં ખેતરની ઉપાસના કરે છે એટલે ખેતી કરે, તો તેથી તેમને ઘણું ધાન્ય મળે છે તેવી રીતે અમે પણ જ્ઞાનરૂપી ક્ષેત્રની પરસ્પર ઉપાસના કરીએ છીએ તેથી પુણ્ય રૂપી ઘણા દ્રવ્યની

પાછળના દિવસે આપેલું દાન તો તેથી પણ વધારે ફળ આપે છે આ બાબતમાં દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે જેમ કૃત્તિકા વગેરે નક્ષત્રોમાં સારી રીતે વરસેલો મેઘ અન્નને આપે છે એટલે તે નક્ષત્રોમાં સારો વરસાદ વરસે તો અનાજ પાકે, પરંતુ જો સ્વાતિ નક્ષત્રના યોગમાં વરસાદ વરસે તો તેથી નિર્મળ અને કીંમતી મોતી પાકે છે તેવી રીતે તપની આગળ પાછળના બંને દિવસે દીધેલું દાન વધારે ફલ આપે છે એમ સમજીને ભવ્ય જીવોએ તપશ્ચર્યાના આગળના દિવસે અને પાછળના દિવસે સાધર્મિક તપસ્વીની ભક્તિ આદિ પ્રકારે જરૂર લાભ લેવો જોઇએ ૧૩૬

અવતરણ:—આ બાબતમાં વિશેષ ઉપદેશ આપે છે:—

(मालिनीवृत्तम्)

जितभवदकषायः पाक्षिकादेर्दिनोऽग्र्यो,
वितरणकरणैः प्राक्पश्चिमावप्युदारौ ।
विदितभुवनमुत् किं पार्वणश्चन्द्र एक-
स्तदितरगमिनौ किं नो मुहूर्त्तप्रकाशौ ॥ १३७

સંસાર દેતા ચાર ક્રોધાદિક જિહાં જીતાય છે,
તે પાક્ષિકાદિક પર્વ દિન જિમ શ્રેષ્ઠ અધિક મનાય છે,
તેમ તેની પાછલા ને આગલા દિન તેહવા,
પૂનમ ચાદશ એકમે શશી હર્ષ દાયક માનવા. ૧

પૂનમ કેરો ચંદ્રમા શું એકલોજ ભુવન વિષે,
હર્ષ આપે એકમે શશી તેહવો પણ ચાદશે;
ત્રણ દિવસ જિમ હર્ષ દાયક ચંદ્ર પાક્ષિક આદિના,
ત્રણ દિવસ ઉત્તમ કહ્યાં પુંજે હઠાવે પાપના. ૨

શ્લોકાર્થ.—જીત્યો છે ભવ ભ્રમણ કરાવનાર કષાય જેણે એવા પાક્ષિકાદિનો દિવસ શ્રેષ્ઠ છે તો પણ તેના પહેલાનો અને પછીનો દિવસ પણ ઉત્તમ છે, માટે દાનાદિ વિધિથી તે પણ આરાધવા જોઈયે ભુવનને આનંદ પમાડનાર શું પુનમનો એકજ ચંદ્રમા છે? અને બે ઘડી માત્ર પ્રકાશ નહિ કરનાર તેની પહેલાનો અને પછીનો ચંદ્ર શું હર્ષ પમાડનાર નથી? અર્થાત ત્રણે ચંદ્રમા હર્ષ આપે છે ૧૩૭

ચંદ્રમા લોકોને પ્રકાશ આપનાર હોવાથી આનંદકારી કહ્યો છે તેમ તેની પહેલાંનો એટલે સુદ ચૌદશનો તથા તેની પછીનો એટલે વદ એકમનો ચંદ્રમા પણ ફક્ત બે ઘડી સિવાય આખી રાત્રી પ્રકાશ આપતાં હોવાથી તે પણ લોકોને જરૂર આનંદ આપે છે. તેમ પાક્ષિકાદિના ત્રણે દિવસ ઉત્તમ માની તે દિવસે જરૂર ધર્મારાધન કરવું જોઈયે. ૧૩૭

અવતરણ—હવે ૯૮મું વ્યાખ્યાન પ્રારંભ યોગ્ય ઉપદેશ દ્વાર કહે છે:—

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

३ ५ ४ ६ २ १
व्याख्यानश्रवणं सदैव हि मुदे पीयूषपानं यथा,
८ ११ ७ १२ ९ १०
वर्षास्वस्य पुनर्विशेषमहिमा यद्वन्मयूरध्वनेः ।
१३ १४ १६ १५ १८
तद्भव्या इह कुत्रिकापणनिभे पूज्यप्रसादोदयात्,
१९ १७ २१ २२ २०
दानाद्यं गणिमादिवस्तुवदलं गृह्णन्तु पुण्यर्द्धये ॥ १३८

જેમ અમૃતપાન તિમ વ્યાખ્યાન કેરૂં શ્રવણ આ,
હર્ષદાયક પણ મયૂરના શબ્દની જિમ તેહના,
શ્રવણનો મહિમા વધારે કુત્રિકાપણ સમજ તે,
પૂજ્યપ્રસાદે ખરીદજો કરીયાણું જે દાનાદિ તે. ૧

શ્લોકાર્થ—જેવી રીતે અમૃતનું પાન હંમેશાં હર્ષને માટે (આનંદ દેનારૂં) થાય છે, તેમ વ્યાખ્યાનનું સાંભળવું પણ નિરંતર હર્ષને માટે થાય છે. વળી મયૂરના શબ્દની

જેમ વર્ષાઋતુમાં તેનો વિશેષ મહિમા હોય છે તેથી હે ભવ્ય જીવો ! કુત્રિકાપણ જેવા અહીં (વ્યાખ્યાનમાં) ગણિમાદિ વસ્તુની જેમ દાનાદિને પુણ્ય ઋદ્ધિને માટે વિશેષતાથી ગ્રહણ કરો ૧૩૮

સ્પષ્ટાર્થઃ—હંમેશાં વ્યાખ્યાનનું સાંભળવું તે હર્ષને માટે થાય છે કારણ કે જેમ અમૃતનું પાન હંમેશા કરે તો પણ તેના તરફ અરૂચિ (અણગમો) થતો નથી, પણ મન રાજી થાય છે, તેવી રીતે શ્રીગુરૂમહારાજની પાસે આગમ વાણીનું સાંભળવું તે પણ હમેશા આનંદને આપે છે આથી ભવ્ય જીવોએ વ્યાખ્યાન હંમેશાં સાંભળવું જોઈયે તેમા પણ વર્ષાઋતુમા તો વ્યાખ્યાન શ્રવણનો વિશેષ મહિમા કહેલો છે આ બાબતમા દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે જેમ મોરનો શબ્દ દરેક ઋતુમાં આનંદકારી થાય છે તે છતાં વર્ષાઋતુમા મોરનો શબ્દ વધારે મીઠો અને પ્રિય લાગે છે માટે હે ભવ્યજનો ! કુત્રિકાપણ એટલે જે હાટમા દુનિયાની દરેક પ્રકારની ચીજો વેચાતી મળતી હોય તેવી દુકાન જેવા આ વ્યાખ્યાન [illegible] શુભ પ્રસંગમાંથી પુણ્ય [illegible] મેળવવા માટે ગણિમ આદિ [illegible] કે જેને ગણત્રીથી [illegible] હોય તેવી [illegible]

જીવોએ જરૂર દરરોજ વ્યાખ્યાન વાણી સાંભળીને જ ભોજન કરવું જોઈયે ૧૩૮

અવતરણ.—હવે આગળ શ્રવણ રૂપી સમુદ્રમાંથી અનેક રત્નાદિની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે થાય છે? તે જણાવે છેઃ—

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥

२ ३ १ ४
वर्षान्तर्बहुवर्द्धिनो नवरसैर्जाड्यक्रुधौर्वच्छिदः,
५ ६ ७ ८ ९
शश्वच्छ्रीजिनसन्निधेरभिनवाख्यानरत्नाकरात्।
१० ११ १२ १३ १४ १५
माद्वाग्लहरीस्फुटं शमसुधासम्यक्त्वचिन्तामणि-
१६ १७ १८ २० १९
श्रेयः स्वस्तरुमुख्यरत्ननिवहं गृह्णात्वनायासतः॥ १३९

નવીન જલધિના સમો વ્યાખ્યાન રૂપજલધિ દીસે,
વર્ષાઋતુમાં જલધિ ન વધે અધિક આ વધતો દીસે;
વડવાગ્નિથી સૂકાય સાગર ત્યાં વધતું જલ દીસે,
મૂર્ખતાને ક્રોધ રૂપ વડવાગ્નિને આ છેદશે. ૧

વર્ષાઋતુમાંહેજ લક્ષ્મી વિષ્ણુ અહીં જિન નિત વસે,
હે ભવ્ય જીવો! તેહથી મારા વચન લહરી બલે;
પ્રકટેલ શમ અમૃત અને સમ્યકત્વ ચિંતામણિ ગ્રહી,
મોક્ષ સુરતરૂ આદિ રત્ને પ્રશમ સુખ પામો અહીં. ૨

શ્લોકાર્થ—વર્ષાકાલમાં નવ રસો વડે (નવાનવા પાણીથી) બહુ વૃદ્ધિ પામેલા, અજ્ઞાન અને ક્રોધ રૂપી વડવા-

નલને છેદનાર તથા નિરંતર શ્રીજિનેશ્વર દેવ જેની સમીપમાં રહેલા છે એવા અપૂર્વ વ્યાખ્યાનરૂપ સમુદ્રમાંથી મારા સરખા મનુષ્યની વાણી રૂપી લહરી વડે પ્રગટ થએલ ઉપશમ ગુણ રૂપી અમૃત, સમ્યક્ત્વ રૂપી ચિન્તામણિ, મોક્ષ રૂપી કલ્પ વૃક્ષ તે રૂપી રત્નોના સમુદાયને વગર મહેનતે ગ્રહણ કરો ૧૦૬

સ્પષ્ટાર્થ—હવે આગમના વ્યાખ્યાનને સમુદ્રની સાથે સરખાવતા ગ્રંથકાર જણાવે છે કે જેમ [illegible] સમુદ્ર નવા રસ (પાણી) વડે વૃદ્ધિ પામે છે તેમ આ વ્યાખ્યાન રૂપી સમુદ્ર વર્ષાકાલમાં નવા નવા રસો વડે (વૈરાગ્ય રસાદિથી) વૃદ્ધિ પામેલો છે. વળી જ્યારે સમુદ્ર વડવાનલથી સૂકાય છે ત્યારે આ વ્યાખ્યા રૂપી સમુદ્ર અજ્ઞાન અને ક્રોધ રૂપી વડવાનલને છેદનાર છે, વળી જે આગમના વ્યાખ્યાન રૂપી સમુદ્રની પાસે શ્રીજિનેશ્વર દેવ નિરંતર રહેલા છે [illegible] આ સમુદ્ર પાસે તો લક્ષ્મી નારાયણ, [illegible] હોય [illegible] અપૂર્વ એવા વ્યાખ્યાન રૂપી સમુદ્રમાંથી [illegible] રત્નો નીકળે છે તે જણાવે છે [illegible]

પુનમ તથા અમાવાસ્યા એ બંને પણ પુણ્યને માટે થાય, પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યનો બંધ કરાવે, તેમાં શું કહેવું ? અર્થાત્ તે પણ પુણ્યને માટે થાય જ આ બાબતમાં દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે લૌકિક દૃષ્ટિએ ગંગા તથા જમના એ બે નદીઓ તીર્થ ગણાય છે, પવિત્ર મનાય છે, એટલું જ નહિ પરંતુ ગંગા જમનાનો જે સ્થળે સમુદ્ર સાથે સંયોગ (મેળ) થાય છે તે સમુદ્રની વેલા પણ તીર્થરૂપ એટલે પવિત્ર ગણાય છે, એમ સમજીને ચોદશ પૂનમ અમાવાસ્યાની જરૂર આરાધના કરવી જોઈયે ૧૪૧

અવતરણ:—હવે સમ્યકત્વનું રક્ષણ કરવાની બીના જણાવે છે—

॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥

२ ३ ७ ४ ५ ६
अर्हश्चिन्तामणित्वं कनककुसुमतां पञ्च यद् भूषणानि,
१ १२ १३ ८ ११ ९ १०
यस्यां सत्कङ्कणत्वं दधति च सततं पञ्च यल्लक्षणानि।
१५ १४ १७ १८ १६
धर्मः सिद्धार्थसार्थः सुगुरुपदरजो दोरकस्तद्गुणाली,
२३ २२ १९ २१ २०
धार्या सम्यक्त्वरक्षा कुगतिभयभिदे सद्गतिश्रेयसे च १४२

સમ્યકત્વની રક્ષા કરંતા ભીતિ ના દુર્ગતિ તણી,
સદ્ગતિ કલ્યાણ હોવે તેહમાં ચિંતામણિઃ
અરિહંત દેવા પાંચ ભૂષણ કનક ફૂલના જેહવા,
પાંચ લક્ષણ શ્રેષ્ઠ કંકણના સમા નિત ધારવા. ૧

ઇષ્ટ અર્થ સધાવનારો ધર્મ, ગુરૂના પદ તણી,
મૂલ દોરાના સમી શ્રેણિ ગુણોની તેહની;
ધારવી જિન ગુરૂ તણી શ્રદ્ધા જિનેશ્વર ધર્મની,
રાખતા સુખસંપદા પ્રકટેજ જલ્દી મુક્તિની. ૬

શ્લોકાર્થઃ—જેમ અરિહંત ભગવાન ચિંતામણી રત્નપણાને અને પાંચ ભૂષણો સુવર્ણના પુષ્પ સ્વરૂપને અને પત્ર લક્ષ્મી ઉત્તમ કંકણપણાને નિરંતર ધારણ કરે છે, ધર્મરૂપ સર્ષપના ઢગલો છે, સુગુરૂના ચરણ રૂપી રજ છે. સમકિતના ગુણોની આવલિ રૂપી દોરો છે એવા સમકિતની રક્ષા કુગતિના ભયને ભેદવા માટે અને સદ્ગતિ રૂપી કલ્યાણને માટે ધારણ કરો. ૧૪૨

२२ २५ २४ २० २१ २३
स्वच्छत्रत्रयसंपदे दिशति या येनैष रत्नत्रयं,
८ ६ ५ ३ १
त्रिः पुष्पाञ्जलिसंज्ञया ज्ञपयतीत्यर्च्यात्रिधा ता नरा ॥ १२७

ત્રણ પુષ્પની અંજલિ વડે ત્રીજી અષ્ટકાર્ય ઉચ્ચરું.
હે ભવ્ય ! જેની ત્રિપદીગંગા લોક ત્રણ નિર્મલ કરે;
તે જિનેશ્વર દેવને ત્રણ કાલ મન વચ કાયની.
શુદ્ધિથી પૂજ જેહથી નિજ સંપદા ત્રણ છત્રની.

દેનાર એતો જ્ઞાન દર્શન ચરણને તે આપતા.
દુષ્ટ સઘલાં કાપતા આનંદ આત્મિક આપતા:
જિનરાજ અધિકા કલ્પતરૂથી પરભવે પણ મુક્તિને.
દેનાર પ્રભુને પૂજનારા પામતા નિજ ઋદ્ધિને.

શ્લોકાર્થ:—ચોથી અઠાઈ ચાર પ્રકારના સંઘે કરેલી સ્તુતિના પડઘા વડે એમ કહે છે કે ચાર મૂર્તિ (રૂપ) વાળા તીર્થંકર પ્રભુએ ચાર પ્રકારના દેવોએ રચેલા સમવસરણને પામીને ચાર પ્રકારની ગતિના જીવોને હિતકારી ચાર પ્રકારનો જે ધર્મ કહ્યો છે. તે ધર્મને ચાર પ્રકારના કષાયો રહિત ધર્મને ચોથા વર્ગમાં આસક્ત, હે પંડિત પુરુષો! તમે કરો (આરાધો) ૧૪૮

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે ચોથી અઠાઈ શું જણાવે છે તે કહે છે:-ચોથી અઠાઇ સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકા રૂપી ચાર પ્રકારના સંઘે કરેલી સ્તુતિના પડઘાઓ વડે એમ કહે છે કે ચાર મૂર્તિ (રૂપ) વાળા એટલે જેમના ચાર શરીર છે (ભાવાર્થ એ છે કે એક શરીર છતાં પણ, દિશાઓ... દેવ રચિત રૂપ હોવાથી સમવસરણની અંદર બેઠેલા [illegible] ચાર દિશાના [illegible] ચાર રૂપે [illegible]

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

किं पञ्चेन्द्रियशर्म पञ्चविषयैर्मूढा ! मितं वाञ्छतो,
दञ्चत्पञ्चसुभावनानि दधतां पञ्च व्रतान्युच्चकैः ।
पञ्चज्ञानवतां यथा बहुसुखा वः स्याद्गतिः पञ्चमी,
स्पष्टं जल्पति पञ्चशब्दनिनदैरष्टाह्निका पञ्चमी ॥ १४९

વાજિંત્ર શબ્દે ઇમ કહે અટ્ઠાઇ ઉત્તમ પાંચમી,
હે મૂર્ખ ! ઇંદ્રિય સુખ ચહો કિમ ! નિત્ય નિજ
ગુણમાં રમી;
ભાવના યુત મહાવ્રતોને ધારજો તેથી સહી,
પાંચ જ્ઞાન સહિત તમે પંચમ ગતિ લેશો સહી. ૧

શ્લોકાર્થ:—પાંચમી અટ્ઠાઈ વાજિંત્રોના શબ્દોથી સ્પષ્ટપણે કહે છે કે હે મૂર્ખ જનો ! પાંચ વિષયોવાળું પંચેન્દ્રિયનું અલ્પ સુખ શા માટે ઇચ્છો છો ? અતિ સ્ફુરાયમાન પાંચ ભાવનાઓવાળા પાંચ મહાવ્રતોને ધારણ કરો, જેથી પાંચ જ્ઞાનને ધારણ કરતા તમોને ઘણા સુખવાળી પાંચમી ગતિ પ્રાપ્ત થાય. ૧૪૯

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે પાંચમી અટ્ઠાઈ વાજિંત્રોના શબ્દો વડે પ્રગટ રીતે કહે છે કે હે મૂર્ખ જનો ! સ્પર્શેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, ચક્ષુરિંદ્રિય અને શ્રોત્રેન્દ્રિય રૂપ પાંચ

ઇન્દ્રિયોના અનુક્રમે સ્પર્શ, રસ, ગન્ધ, રૂપ અને શબ્દ એ પાંચ વિષયો રૂપ અલ્પ ગુણને તમે કેમ ઇચ્છો છો ? આ ઇન્દ્રિયોના ગુણો નાશવન્ત હોવાથી અને અતિ ભયંકર દુઃખ દેતા હોવાથી તેમજ પરભવમાં દુર્ગતિ પણ દેતા હોવાથી મનથી પણ તેની ઇચ્છા ન કરવી તેથી એવા ગુણોને માટે અતિ સુંદર પાંચ પાંચ ભાવનાઓ જેને વિષે છે એવા પ્રાણાતિપાત વિરમણ, મૃષાવાદ વિરમણ, અદત્તાદાન વિરમણ, મૈથુન વિરમણ અને પરિગ્રહ પરિમાણ નામના પાંચ મહાવ્રતોને ધારણ કરો જેથી મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન અને કેવલજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાનવાળા થઈને તમને જરૂર સ્થિર અને પૂર્ણ વાસ્તવિક સુખવાળી એવી સિદ્ધિ લક્ષ્મી જરૂર વરશે ૧૪૯

જેવા જણાય છે. તે કારણથી તે દિવસો શ્રાવકોના મન રૂપી સમુદ્રના ઉલ્લાસ માટે, શ્રાવકોના નેત્ર રૂપી કુમુદની પંક્તિના ઉલ્લાસ માટે તથા શ્રાવક રૂપ ચકોરના નેત્રના ઉલ્લાસ માટે થાય છે. તેમજ કામદેવના તાપની શાન્તિને માટે અને મોહ રૂપી અન્ધકારના નાશને માટે થાય છે. ૧૫૩

સ્પષ્ટાર્થ:—આ ઉપર જણાવી ગએલા આઠે અઠ્ઠાઈના દિવસો બીજા પર્વના દિવસોની જેવા નથી માટે તે અનુપમ કહેવાય છે એટલે એના જેવા બીજા દિવસો નથી વળી તે દરેક દિવસો એક એકથી અધિક કલા (મહિમા) વાળા હોવાથી કાંઇક (અપેક્ષાએ) ચંદ્રની જેવા જણાય છે કહેવાનું રહસ્ય એ છે કે ચંદ્ર જેમ સમુદ્રને ઉલ્લાસ પમાડે છે તેમ આ અઠ્ઠાઈના દિવસો શ્રાવ કોના મન રૂપી સમુદ્રને ઉલ્લાસ પમાડે છે એટલે અઠ્ઠાઈના દિવસોમાં શ્રાવકોનાં મન ઉલ્લસિત રહે છે. વળી ચંદ્ર જેમ કુમુદોની પંક્તિને (પોયણીઓને) વિકસ્વર બનાવે છે તેમ આ અઠ્ઠાઈના દિવસો રૂપી ચન્દ્રમા પણ શ્રાવકોના નેત્ર રૂપી કુમુદની પંક્તિને વિકસ્વર બનાવે (હર્ષ પમાડે) છે તથા ચન્દ્ર જેમ ચકોરના નેત્રને આનંદ આપે છે તેમ આ દિવસો પણ શ્રાવક રૂપી ચકોરના નેત્રને આનંદ આપે છે. વળી ચન્દ્રથી તાપની શાન્તિ થાય છે તેમ આ અઠ્ઠાઈના દિવસો રૂપી ચન્દ્રથી કામદેવનો તાપ શાન્ત થાય છે. વળી ચંદ્રના પ્રકાશથી અન્ધકારનો નાશ થાય છે તેમ આ અઠ્ઠાઈના દિવસો પણ મોહ રૂપી (અજ્ઞાન રૂપી) અન્ધકારનો નાશ કરે છે. ભવ્ય જીવોએ આવા પ્રકારના ઉચ્ચ કોટિના અઠ્ઠાઈના દિવસોમાં પરમ ઉલ્લાસથી શ્રીજિન

પર્વની આરાધના કરી મુક્તિના સુખ મેળવવા લેઇયે. ૧૫૩

અવતરણ:—હવે ૭૩ મું દીપાલિકા ઉપદેશ નામનું દ્વાર કહે છે:—

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

सद्ध्यानोज्ज्वलदीपकः प्रविलसत्स्वाध्यायमेरात्रिकः.
सन्मानादिसुभोजनः सुगुणवाक्ताम्बूलशोभाभृतः ।
लक्ष्मीर्निर्मलसम्युपागमजयत्पेद्यावनामोत्तरः.
श्रीरागस्वरविभाजदं भवतु वोऽर्हद्धर्मदीपोत्सवः । १५६

જિન ધર્મ દીપોત્સવ તમોને હર્ષ દેનારો બનો.
શુભ ધ્યાન ઉજ્વલ દીપ ત્યાં સ્વાધ્યાય મેરાયાં તણા:
ઉન્માદ દીપે [illegible] ભોજન જાણીયે.
સગુણવાણી રૂપ તે તંબોલ પણ મનધારીયે. ૧

[illegible] લક્ષ્મી આગમ જય, નમન શ્રીગુરુ આદિને.
દીપ ઉત્સવ દીપનો નિત [illegible] દૂર.
કેવલજ્ઞાન સ્વામી દીપને [illegible]
ને દિવાળી આપનાની બુદ્ધિ [illegible] ૨

શ્લોકાર્થ:—ઉપશમ રૂપી દહીં અને કલ્યાણ રૂપી ઘીની વૃદ્ધિ કરનારૂં, પરમ પ્રીતિને કરનારૂં, શ્રુત રૂપી દૂધ વડે શ્રેષ્ઠ એવા વ્યાખ્યાનને આદરથી પીને તૃપ્ત થએલા તમે તેને નાહક તજશો નહિ. કારણ કે તેની હમણાં પણ માગણી કરાય છે, તેથી સમકિત રૂપી શરીરની વૃદ્ધિ કરનાર, અન્ધકાર રૂપી તાપને ભેદનાર આ વ્યાખ્યાન રૂપી દૂધને ભવ્ય જીવોએ ફરી ફરી પણ અવસરે ઘણાં તરસ્યા થઇને પીવું જોઈયે ૧૫૫

સ્પષ્ટાર્થ—હવે વ્યાખ્યાન વારંવાર સાંભળવું જોઇયે તે જણાવતાં ગ્રંથકાર કહે છે કે જેમ દૂધ ઘી અને દહીંની વૃદ્ધિ કરે છે તેમ આ દૂધ જેવા સારવાળું શ્રુતનું વ્યાખ્યાન ઉપશમ રૂપી દહીંની તેમજ કલ્યાણ રૂપી ઘીની વૃદ્ધિ કરે છે કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે વ્યાખ્યાન સાંભળવાથી ઉપશમ ભાવનો તથા કલ્યાણ (સદ્ગતિ)નો લાભ થાય છે. માટે આ શ્રુત રૂપી દૂધ જેવા સારવાળા વ્યાખ્યાનને આદરપૂર્વક સાંભળીને તપ્ત થઇ (ધરાઇને) તેનો ફોગટ ત્યાગ કરશો નહિ. તે ભવ્ય જીવો આ વ્યાખ્યાનની હજુ પણ માગણી કરે છે. કારણ કે તે વ્યાખ્યાન એવું છે કે ગમે તેટલી વાર સાંભળવા છતાં પણ તેથી તૃપ્તિ થતી નથી અથવા વારંવાર સાંભળવાનું મન થયા કરે છે. વળી આ વ્યાખ્યાન સમકિત રૂપી શરીરની વૃદ્ધિ કરનારૂં છે એટલે સમકિતને પુષ્ટ કરનાર છે, તેમજ અજ્ઞાનના સંતાપને દૂર કરે છે એટલે અજ્ઞાનનો નાશ કરનાર છે, તેથી તમારે ઉત્કંઠાપૂર્વક આ વ્યાખ્યાન વારંવાર સાંભળવું જોઇયે. કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે આગમનું વ્યાખ્યાન દર

રોજ જરૂર સાંભળવું જ જોઈએ કે જેથી નિજ ગુણ સ્થાનતા વધે છે. પરમ શાંતિમય જીવન ગુજરી સમાધિમરણ, સાગતિ પામી શકાય છે ૧૫૫

અવતરણ.—ચાલુ વ્યાખ્યાનના પ્રસંગે યોગ્ય ઉપદેશ આપે છે...

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

सिद्धान्ताम्बुधिसंभवेऽत्र विरते व्याख्यायने सद्गुरो-
र्गीर्भिः [illegible] समित्याऽग्निभिः।
स्वान्ते [illegible] विध्यापन कुर्वन्तु ये सज्जनाः।

મોટો લાભ મેળવ્યો છે. કેવી રીતે મોટો લાભ મેળવ્યો છે? તે જણાવતાં કહે છે કે સહેલાઈથી અગર મુશીબત ભોગવ્યા સિવાય મેળવી શકાય તેવા પત્ર, પુષ્પ, ફુલ વગેરેને ચૈત્યપરિપાટી કરતાં દરેક દેરાસરમાં ભક્તિ પૂર્વક અર્પણ કરીને જે પુણ્ય તમોએ મેળવ્યું તે મોક્ષને માટે (મોક્ષને દેનારૂં) થયું છે. એટલે પુષ્પ, પત્ર વગેરે થોડા દ્રવ્યનો ખરચ કરવાથી સહેલાઈથી મેળવી શકાય છે ને મોક્ષનું સુખ મેળવવું સહેલું નથી તે છતાં તમોએ ભક્તિ પૂર્વક પત્ર પુષ્પાદિકથી જિન ચૈત્યમાં પ્રભુની પૂજા કરી તેથી ઘણું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું કે જે પુણ્યને લીધે તમને મોક્ષનું સુખ પ્રાપ્ત થશે માટે આવા પ્રકારનો જે ઉત્તમ લાભને પમાડનારો દિવસ તે સારો દિવસ જાણવો ૧૭૧

અવતરણ:—હવે ત્રણ શ્લોકમાં ૮૩ મું 'ઉજમણાનું વર્ણન' નામે દ્વાર કહે છે:—

(इन्द्रवज्रावृत्तम्)

३ ४ १ २ ५
शुद्धं तपः केवलमप्युदारं,
७ ८ ६ १० ९
सोद्यापनस्यास्य पुनः स्तुमः किम् ।
१४ १२ १३ ११ १४
हृद्यं पयो धेनुगुणेन तत्तु,
१५ १७ १८
द्राक्षासितासोदयुतं मुधैव ॥ १७२

એટલું પણ શુદ્ધ તપ આપેજ ઉત્તમ લાભને,
ઉજમણું તેમાં ભળે તો અધિક પામે લાભને;
ગાયના ગુણથીજ મીઠું દૂધ પણ તેમાં પડચે;
દ્રાક્ષ સાકર નિશ્ચયે તે અમૃત જેવું જાણીયે.૧૭૨

શ્લોકાર્થ:—(જો) એટલું શુદ્ધ તપ પણ બહુ ફળ આપનારું છે, તો વળી ઉદ્યાપન સહિત તે તપનું શું વર્ણન કરીએ? ગાયના ગુણને લીધે દૂધ પુષ્ટિકારક છે, તો પછી દ્રાક્ષ અને સાકરના ચૂર્ણ સહિત તે દૂધ અમૃત જ

સ્પષ્ટાર્થ:—જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, આયુષ્ય, નામ, ગોત્ર અને અંતરાય એ આઠ દુષ્ટ કર્મો રૂપી હાથીઓની શ્રેણીનો નાશ કરવાને તપનો આરંભ એજ સિંહ સમાન છે કારણ કે જેમ સિંહને જોઇને હાથીઓ નાશી જાય છે તેમ જ્યાં આ તપનો આરંભ થાય છે, ત્યાં આઠ કર્મોનો નાશ (નિર્જરા) થવા માંડે છે વળી તે હાથીઓને નસાડવામાં સિંહનો ઉત્કટ કેસરાનો આટોપ અથવા આડંબર કારણ રૂપ છે, તેમ આ આઠ કર્મો રૂપી હાથીઓના સમૂહને નસાડવામાં આ ઉદ્યાપનનો વિસ્તાર પણ જરૂર કારણભૂત છે માટે તપની સાથે ઉજમણું જરૂર કરવું જોઈયે ૧૭૪

અવતરણ:—હવે ૮૪ મું ધ્વજારોપણ દ્વાર જણાવે છે:-

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

१ २ ३ ४ ५ ६ ७
राज्ञां चारुगुरुद्दरे च तुरगे छत्रे रथे वा वृतौ,
८ ९ १२ १० ११
लोकानां कटसुंडलादिषु मया धौरेयतां बिभ्रता ।
१६ १४ १३ १५ १७ १९
नैतत् क्वापि महत्त्वमापि विलसत्केत्वग्रहस्तो रण-
२१ १८ २० २४ २२ २३
द्घण्टावाग्भिरिति ध्वजस्त्वरयते वो देवताराधने॥ १७५

પ્રાસાદ ઉપરે જિનતણા ધ્વજદંડ દીપે જેહનો,
ઉત્તમ ધ્વજ રૂપ હાથ ભવિને ચેતવે જિનભક્તિનો;

લાભ સેવા વાગતી ઘુઘરી તણા શબ્દે કરી,
છત્ર રથ ટટ ઝુંડલા આદિ સ્વરૂપે ફરી ફરી, ૧

જનસેવના બહુ વાર કરતાં જેહ મોટાઈ અહીં,
કેવળ દંડ રૂપે મેળવી તેવી ન પામ્યો પણ કહીં;
જિન ભક્તિનો અનુભાવ મોટો તે મને આજે ફળ્યો,
તેથી ફરી જિનપૂજના પુણ્યે સમય આવો મળ્યો. ૨

રાજાના ઘોડા ઉપર હોંશિયાર પુરૂષે ધારણ કરેલા છત્રમાં કે રથમાં તેમજ વાડી અથવા બગીચામાં તેમજ લોકોના સાહડી અને સુંડલા વગેરેમાં કોઈ પણ ઠેકાણે મેળવી નથી, એમ સમજીને હે ભવ્ય જીવો! તમે પણ આ પ્રભુની ભક્તિ જલ્દી કરી લ્યો, કે જેથી મારી પેઠે તમને પણ સારી મોટાઇ મળે ૧૭૫

અવતરણ:—એ પ્રમાણે ૮૩ મું દ્વાર કહીને હવે ૮૪ મું અષ્ટ પ્રકારી જિનપૂજાનું દ્વાર કહે છે:—

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

२ १ ३ ४ ५ ६
नैवेद्यैः सजलैः शिवाध्वसुखदं स्पष्टं समं शम्बलं,
७ ८ ९ १० ११
धूपेनोर्ध्वगतिः सुगन्धितदिशावासेन शुभ्रं यशः ।
१४ १३ १२ १५ १७ १६
नृस्वर्गादिफलं फलैश्च कलमैर्जिनाढकार्चात्मनः,
१८ १९ २१ २० २२
पुष्पैर्लोकशिरः स्थितिः शिवतनुर्दीपैर्जिनार्चाफलम् ॥ १७६

જલ સહિત નૈવેદ્યથી શિવપથ ભાતું ધૂપથી,
ઉર્ધ્વ ગતિ યશ શ્વેત પામે નર સુગંધિ વાસથી;
સ્વર્ગ નર મુખ ફલ થકી જિનભાવ અક્ષતપૂજને,
પુષ્પથી લોકાગ્ર શિવપદ દીપથી ફલપૂજને. ૧૭૬

શ્લોકાર્થ:— [illegible]

કરવાથી મોક્ષમાર્ગમાં [illegible]

[illegible] પુત્રથી [illegible]

[illegible] વાત્સલ્યથી [illegible]

અને [illegible]

જિન [illegible]

[illegible]

નિર્વાણ [illegible]

પ્રમાણે, જિનેશ્વરની [illegible]

ફળ મલે છે તથા આઠમી ૮ દીપપૂજા કરવાથી મોક્ષ (રૂપ શરીર)ની પ્રાપ્તિ થાય છે આ પ્રમાણે જિનરાજની અષ્ટપ્રકારી પૂજાનું ફલ યાદ રાખી ભવ્ય જીવોએ જિનરાજની દરરોજ અષ્ટપ્રકારી પૂજા કર્યા બાદ જ ભોજન કરવું જોઇયે. ૧૭૬

અવતરણ:—૮૬ મું અષ્ટ મંગલ નામનું દ્વાર કહે છે:—

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥

५ २ ४ ३ ५ ५
आदर्शोदितकेवलर्द्धिरसमैश्वर्यश्च भद्रासनाद्
७ ६ ९ १० ८
ब्रह्माण्डस्य शरावसम्पुटतनोर्यः कामकुम्भः पुरः ।
११ १२ १३ १४ १६ १५
श्रीवत्सात्सुगतिस्तिमेः स्फुटतनुर्नित्योत्सवः स्वस्तिका-
१७ १८ १९ २१ २२ २०
न्नन्द्यावर्तवदद्भुताकृतिकृतानन्दः स वोऽव्याज्जिनः ॥ १७७

આદર્શ જેવી કેવલશ્રી જેહની ભદ્રાસને,
ઐશ્વર્ય અનુપમ જાસ સંપુટથી શરાવતણા અને;
બ્રહ્માંડ આગળ કામકુંભ સમા કહો જ જિનેશને,
શ્રીવત્સથી શુભ ગતિ પ્રભુની મત્સ્ય યુગ્મ પ્રભાવને. ૧
જિનના જણાવે ઉત્સવો જસ એમ સ્વસ્તિકથી અને,
દેદાર નંદ્યાવર્ત્ત પેરે નાથનો વે હર્ષને;

જિન ને તમારૂં નિત કરો રક્ષણ હરો વિઘ્નો સદા,
કલ્યાણ ઋદ્ધિ બુદ્ધિ વૃદ્ધિ કરત આપો સંપદા. ૨

શ્લોકાર્થ:—જેમને દર્પણની જેવું સ્વચ્છ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે. ભદ્રાસનથી અગાધાગણ્ય ઐશ્વર્ય મળ્યું છે. કળશ [illegible] સમાન શરીરવાળા ભવ્યોની આગળ જે પ્રભુ [illegible] છે, શ્રીવત્સથી જે પ્રભુ સુગતિને પામેલા છે, મત્સ્યથી પ્રગટ પ્રભાવશાળી છે, સ્વસ્તિકથી જેમને નિત્ય આનંદ વર્તે છે અને નન્દ્યાવર્તની જેમ આનંદ આકૃતિથી આનંદ આપનાર તે જિનેશ્વર દેવ તમારૂં રક્ષણ કરો ૧૭૬

સ્પષ્ટાર્થ—અહીં આઠ મંગલનું સ્વરૂપ વર્ણવતાં જણાવે છે કે જેમને દર્પણની જેવું નિર્મલ કેવલ-

આ મોક્ષ સંબંધી સુખ સર્વ ભવ્ય જીવોને ગમે છે ગ્રથકારે આ છેલ્લા શ્લોકમાં છેવટનું મંગલ કરીને ભવ્ય જીવોને મોક્ષના સુખ મેળવવા માટે સાવધાન રહેવા સૂચના કરી છે. માટે જ ભવ્ય જીવોએ આ કર્પૂર પ્રકરનું યથાર્થ રહસ્ય સમજીને વિષય કષાયાદિનો ત્યાગ કરીને પરમ ઉલ્લાસથી મોક્ષ માર્ગની સાત્વિકી આરાધના કરી મુક્તિના અવ્યાબાધ સુખ જરૂર મેળવવા જોઇયે. યાદ રાખવું જોઇએ કે જેવી સાધન સામગ્રી અહીં મળી છે, ને મળે છે, તેવી સંપૂર્ણ નિર્મલ સાધન સામગ્રી બીજી ગતિમા મળતી જ નથી જેને સમયની કીંમત છે તે તો કર્મબંધના કારણથી બચીને જરૂર શ્રી જિન ધર્મની આરાધના કરી સંસારની રખડપટી ટાળે જ અને મોક્ષના સુખ પામે જ, એજ આ શ્લોકનું અને આખાયે કર્પૂર પ્રકર ગ્રંથનું ખરૂં રહસ્ય છે. ૧૭૯

અવતરણઃ—હવે ગ્રંથકાર પોતાની ઓળખાણ કરાવે છેઃ—

॥ वसंततिलकावृत्तम् ॥

श्रीवज्रसेनस्य गुरोस्त्रिषष्टि-

सारप्रबन्धस्फुटसद्गुणस्य ।

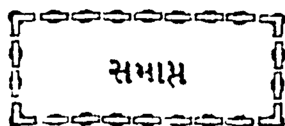
शिष्येण चक्रे हरिणेयमिष्टा,

सूक्तावलीनेमिचरित्रकर्त्रा ॥ १८०

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
તેનાંજ [illegible]તાવથી [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] આવિયા તે [illegible] [illegible]

ત્રેસઠ શલાકા (ઉત્તમ) પુરૂષોના ચરિત્રની ઉત્તમ નવીન રચના કરનાર શ્રીવજ્રસેન નામના ગુરૂ મહારાજના શિષ્ય બાવીસમા તીર્થંકર શ્રીનેમિનાથનું ચરિત્ર બનાવનાર શ્રી હરિસેન કવિએ આ ઇષ્ટ (વાંચવાને પ્રિય લાગે તેવા) સૂક્તાવલી (કર્પૂર પ્રકર) નામના ગ્રન્થની રચના કરી છે ૧૮૦

એ પ્રમાણે જૈનપુરી અમદાવાદમાં તપોગચ્છાધિપતિ પરમોપકારી પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય આચાર્યશ્રી ગુરૂ મહારાજ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના ચરણ કિંકર વિનેયાણુ શાસ્ત્ર વિશારદ કવિ દિવાકર આચાર્ય શ્રીવિજયપદ્મસૂરિએ વિ. સં ૨૦૦૩ આસો સુદિ દશમના દિવસે શેરદલાલ શ્રાવક શેઠ જેસંગભાઈ કાલીદાસ તથા શેઠ સારાભાઈ જેસંગભાઇ (હીરાચંદ રતનચંદવાળા). અને શા. ઈશ્વરદાસ મૂલચંદ શેરદલાલ સારાભાઈ જેસંગભાઈ વગેરે અહીંના અગ્રગણ્ય શ્રાવકાદિની વિનંતિથી આ શ્રી કર્પૂર પ્રકરનાં સ્પષ્ટાર્થની રચના કરી ભવ્ય જીવો તેનો લાભ લઇ મુક્તિમાર્ગની આરાધનામાં ઉજમાલ બની મુક્તિના અવ્યાબાધ સુખ પામો.

[illegible]

[illegible]

॥ શ્રી કદંબગિરિ [illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible] માણિક [illegible] આઠ [illegible]

નમસ્કાર કરીને (આ [illegible]

૪ —તેમ આગળ [illegible]

[illegible]

વચનનોને અનુસરીને ઉપદેશ કરનાર હોવાથી નિર્મળ પ્રવચનવાળા) તથા વિશિષ્ટ પ્રકારના એટલે ઉત્તમ ગુણવાળા શિષ્ય પ્રશિષ્યના સમુદાયવાળા ॥ ૪ ॥

મારા ગુરૂવર્ય શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરને નમસ્કાર કરીને (इति गुरुस्मरणरूप मंगल) શ્રીગુરૂ મહારાજના ઉપદેશામૃત વચનોથી બમણી ભક્તિવાળો થયેલો હું विजयपद्मसूरि આ કદંબગિરિ તીર્થના બૃહત્કલ્પને શાસ્ત્રાનુસારે રચું છું. (અર્થાત્ "કદંબગિરિ બૃહત્કલ્પ" એ નામવાળા નવીન ગ્રન્થની પ્રાકૃત ભાષામાં રચના કરૂં છું) માટે તેમાં રહેલા અનેક વૃત્તાન્તોને સાંભળવાની અથવા જાણવાની જિજ્ઞાસાવાળા હે ભવ્યજીવો ! તમે સ્થિર ચિત્તવાળા થઇને સાવધાનતાથી સાંભળો ॥ ૫ ॥

અહિં "सिरि कयवस्स विहकप्पं विरयमि શ્રી કદંબગિરિના બૃહત્કલ્પને વિરચું છું" એ વાકયથી ગ્રન્થનું અભિધેય કહ્યું. (ગ્રન્થમાં શું વિષય છે તે કહ્યો અને "जहसत्थ પ્રાચીન શાસ્ત્રોને અનુસારે" એ વાકયથી આ ગ્રન્થનો પૂર્વપરંપરા સંબંધ કહ્યો (જેથી આ ગ્રન્થ મતિકલ્પિત નવો ઉપજાવેલ નથી પરન્તુ પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાંથી ઉદ્ધૃત હોવાથી પ્રાચીન શાસ્ત્રોની સાથે સંબંધવાળો છે એટલે પ્રાચીન શાસ્ત્રોને અનુસરતો છે એમ સ્પષ્ટ કર્યું.) અને ગ્રન્થકર્તાનું અને ગ્રન્થ વાંચનારનું બન્નેનું અન્તિમ પ્રયોજન મોક્ષપ્રાપ્તિ છે. એ પ્રમાણે મંગળ અભિધેય સંબંધ અને પ્રયોજન કહીને હવે શ્રી કદંબગિરિ તીર્થનો મોટો કલ્પ કહું છું તે આ પ્રમાણે—

गोरहृदेग्गडहं-तं हिंस्थाहियं कया जेहिं ।
सिरिसिद्धियसिद्धगिरि-अणंतजीवा जहिं सिद्धा ॥ ६ ॥

स्पष्टार्थ - [illegible]
आदि अनेक प्राणी छे, तेमांना [illegible]
आदि अनेक हता के ते [illegible]
गोरहृदेग्गडहं (गोरहृदेग्गडाने) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

સ્પષ્ટાર્થ—[1] વિદ્યાપ્રાભૃત નામના પૂર્વાન્તર્ગત પ્રશસ્ત-ઉત્તમ શાસ્ત્રમાં શ્રીગણધર ભગવંતોએ એ સિદ્ધગિરિ તીર્થાધિરાજનાં પાંચ [2] સજીવનકૂટ કહ્યાં છે, તેનાં નામ આ પ્રમાણે:—॥ ૭ ॥

तालज्झयलोहिच्चा-कोडिनिवासो कयंवढंका य ॥
पुणप्पहावकलिया-पंचे ए भावलच्छीया ॥ ८ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—તાલધ્વજગિરિ, લોહિત્યગિરિ, કોટિનિવાસ ગિરિ, કદંબગિરિ, ને ઢંકગિરિ એ પાંચે કૂટ (શત્રુંજય ગિરિનાં પાંચ શિખરો) પવિત્ર અથવા સંપૂર્ણ પ્રભાવવાળાં છે, કારણ કે એ પાંચ સજીવન કૂટની આરાધના કરનાર ભવ્ય જીવો પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય બંધ વિગેરે મહાલાભને પામે છે. તેમજ એ પાંચ સજીવન કૂટ ભાવલક્ષ્મીને દેનારા છે, કારણ કે એની આરાધના કરનાર જીવો જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપી ભાવ લક્ષ્મીને પામે છે અથવા પર્યન્તે મોક્ષરૂપી ભાવ લક્ષ્મીને પણ પામે છે ॥ ૮ ॥

---

૧ ચૌદ પૂર્વમાં દરેક પૂર્વમાં વસ્તુ નામના અનેક વિભાગવિશેષ હોય છે, તે દરેક વસ્તુમાં પ્રાભૃત નામના અનેક લઘુ વિભાગ વિશેષ હોય છે. એકેક પ્રાભૃતમાં પ્રાભૃત પ્રાભૃત નામના અનેક અધિકાર-વિશેષ છે. એ રીતે નાના મોટા અધિકાર વિશેષમાં વિદ્યાપ્રાભૃત નામનું પ્રાભૃત (એ નામનો અધિકાર વિશેષ) છે તેમાં સિદ્ધગિરિના પાંચ સજીવનકૂટ કહ્યા છે.

૨ શત્રુંજયગિરિનાં ૧૦૦ કૂટ હોવાથી શતકૂટ નામ છે, તેમાં પાંચ કૂટ સજીવન છે એટલે વર્તમાન કાળમાં પણ વિદ્યમાન છે -

[illegible] :—

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

છે. વળી એ કૂટ બન્ને ભવમાં કલ્યાણકારી છે. અર્થાત્ એ તીર્થની આરાધનાથી આરાધક ભવ્ય જીવોને આ લોકમાં ધન ધાન્યાદિ દ્રવ્યઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થવા પૂર્વક સમ્યકત્વ દેશ-વિરતિ અને સર્વવિરતિ રૂપ ભાવઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ તેઓ પરલોકમાં-પરભવમાં પણ દેવ દેવેન્દ્ર ચક્રવર્તી આદિ દ્રવ્યઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી પર્યન્તે મોક્ષપદ રૂપ ભાવ ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે. એ રીતેબંને ભવમાં કલ્યાણ કર નાર હોવાથી આ શ્રીકદંબગિરિ તીર્થાધિરાજ અત્યંત મનોહર તીર્થ છે ॥ ૯ ॥

શ્રી સિદ્ધાચલ તીર્થથી કંઇક અધિક ૧ યોજન દૂર આ શ્રી કદંબગિરિ નામનું તીર્થ બિરાજે છે, અને તે શ્રીપુંડરિક-ગિરિના (શ્રી સિદ્ધગિરિના) જમણા હાથ જેવું (જમણી બાજુએ) શોભે છે ॥ ૧૦ ॥

॥ બાર ગાઉની પ્રદક્ષિણામાં પ્રથમ કદંબગિરિ ॥

વળી શ્રી સિદ્ધગિરિની ૬ ગાઉની અને ૧૨ ગાઉની પ્રદક્ષિણા તીર્થ ભક્તિના રંગે દેવાય છે, તેમાં ૧૨ ગાઉની પ્રદક્ષિણામાં સૌથી પ્રથમ શ્રીકદંબગિરિ આવે છે એમ જાણવું, એ તીર્થનું માહાત્મ્ય શ્રીશત્રુંજય માહાત્મ્ય નામના ગ્રન્થમાં કહેલ છે ॥ ૧૧ ॥

શ્રી શત્રુંજય માહાત્મ્યમાં કહેલું કદંબગિરિનું માહા-ત્મ્ય વિગેરે જણાવે છે:—

अह चक्कवट्टिपढमो–भरहो सिरिउसहदेवजिट्ठसुओ ॥
उल्लासाऽऽगच्छीअय–कयंबगिरितित्थजत्तट्ठं ॥१२॥

ઉપજાવ્યું - આ [illegible]

[illegible] કર્યા તે [illegible]

દીકરીની આજ્ઞા [illegible]

[illegible]

તો બીજે સ્થાને જવાની શી જરૂર છે? એટલે આ લોકના પૌદ્ગલિક સુખની ઈચ્છાવાળા જીવોને પણ ઓષધિ આદિક ચમત્કારી વસ્તુઓ આ ગિરિમાંથીજ મળી રહે છે. અને આત્મિક સુખની ઈચ્છાવાળાને પણ અધ્યાત્મ ભાવના અને મોક્ષમાર્ગની સાધના વિગેરે યોગક્ષેમનાં સાધનો પણ અહિં પૂરતાં મળી રહે છે, તો હે ભવ્ય જીવો! તમારે અન્ય સ્થાને જવાની શી જરૂર છે! ॥ ૨૫ ॥

સોરઠવાસીઓને ધન્યવાદ વિગેરે—

सज्झायझाणहेऊ–पसंतिसुहदायगो कयंत्तगिरी ॥
जम्मि पएसे होज्जा–ते सोरट्ठा नरा धण्णा ॥ २६ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—વાચના પૃચ્છના આદિ [1]પાંચ પ્રકારના સ્વાધ્યાય અને ધર્મધ્યાન તથા શુક્લધ્યાનના ૪–૪ ભેદ મળી[2]

૧ वाचना=શાસ્ત્ર વાંચવાં વા ભણાવવું, पृच्छना=શંકિત સ્થળોએ પુછવું, परिवर्तना=પ્રથમનાં ભણેલાં મૂલ સૂત્રો સંભારવા, धर्मकथा=ધર્મોપદેશ (ધર્મ કથા) આપવો અથવા સાંભળવો ને अनुप्रेक्षा=ભાવના વા તત્વ (અર્થ) વિચારણા. એ પાંચ સ્વાધ્યાય છે.

૨ આઠ પ્રકારનું શુભ ધ્યાન આ પ્રમાણે—

૧ आज्ञाविचय धर्मध्यान—શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની આજ્ઞા વિચારવી તે.

૧ अपायविचय धर्मध्यान—સંસારની ઉપાધિઓ એ કષ્ટમય છે એમ વિચારવુ તે.

૩ विपाकविचय ધ૦—પાપ કર્મનાં અશુભ ફળ અને પુણ્ય કર્મનાં શુભ ફળ વિચારવા તે

૮ પ્રકારનાં શુભ ધ્યાનનો હેતુ કારણભૂત, ઉત્તમ શાન્તિ ઉપજાવનારો, અને સર્વ પ્રકારનાં સુખ આપનારો એવો આ કદંબગિરિ જે ઉત્તમ દેશમાં એટલે સોરઠ દેશમાં વર્તે છે, તે સોરઠ દેશના રહેવાસી નરનારીઓને પણ ધન્ય છે કે જ્યાં આવો પ્રભાવિક ગિરિ છે ॥ ૨૬ ॥

શ્રી કદંબગિરિના આશ્રયથી વિશેષ લાભ—

दारिद्दुक्खपसरो–सिग्घं नस्सइ कयंबगिरिवासा ॥
आरुग्गुण्णइनिलओ–सुहमावासेवगो होज्जा ॥ २७ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—શ્રી કદંબગિરિમાં નિવાસ કરવાથી (એટલે ઘર બાંધીને આજીવિકા અર્થે નિવાસ કરવાથી નહિ પરન્તુ આત્માની ઉન્નતિ માટે ધ્યાનાદિક અર્થે રહેવાથી–વસવાથી)

---

૪ संस्थान विचय धर्म०—લોક અલોકનુ સ્વરૂપ વિચારવુ તે.

એ ઉપરાન્ત મૈત્રી આદિ ૪ ભાવના તથા પિંડસ્થ આદિ ૪ ધ્યાન વિગેરે ધર્મધ્યાનના જ પ્રકારો છે

૫ सवितर्क सपृथक्त्व सविचार शुक्लध्यान—શ્રુતાનુસારી ચિન્તવન સહિત યોગમા અર્થાદિકમાં અને દ્રવ્યાદિકમા ચિત્તની ભિન્ન ભિન્ન વિચારણા-સંક્રમ તે.

૬ सवितर्क अपृथक्त्व (एकत्व) अविचार शु० - શ્રુતાનુસારી ચિન્તવન સહિત કોઈ પણ એક જ અર્થાદિકમા એકજ યોગમાં ને એકજ દ્રવ્યાદિકમા ચિત્તની સ્થિરતા તે.

૭ सूक्ष्मक्रिया अनिवृत्ति शुक्लध्यान —બાદર યોગ રૂંધ થઈને સૂક્ષ્મ યોગ પ્રવૃત્તિવાળી આત્મપરિણતિ (સ્થિર પરિણતિ).

૮ व्युच्छिन्न क्रिया अनिवृत्ति शुक्लध्यान —પુન. યોગ નહિં પ્રાપ્ત થાય એવી યોગાભાવવાળી આત્મપરિણતિ (સ્થિરપરિણતિ).

અંધકારનો નાશ કરે છે. એટલે આ કદંબગિરિ જેમ પોતાના તીર્થપ્રભાવ વડે નિર્ધન જનોનાં દારિદ્રયનો નાશ કરે છે તેમ ગિરિની વનસ્પતિઓ અંધકારનો નાશ કરે છે. ॥૩૦॥

આ તીર્થમાં સનાતની કલ્પવૃક્ષો.

देवाहिट्ठियछाया–सुररुक्खा इह सणायणा होज्जा ॥
वंछियदाणसमत्था–अच्चब्भुयविइयमाहप्पा ॥३१ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—વળી આ ગિરિમાં દેવાધિષ્ઠિત છાયાવાળાં એટલે જેની છાયા નીચે દેવો પણ વિશ્રામ અને આનન્દ લેવા બેસે છે એવાં સનાતન પ્રાચીન કલ્પવૃક્ષો પણ છે કે જે કલ્પવૃક્ષો વાંછિત દાન દેવામાં સમર્થ છે. અને અતિ અદ્ભુત પ્રસિદ્ધ માહાત્મ્યવાળાં છે એટલે જે કલ્પવૃક્ષોનું માહાત્મ્ય અતિ આશ્ચર્યકારી છે. (એવાં કલ્પવૃક્ષો આ ગિરિમાં છે) ॥૩૧॥

જો એવા કલ્પવૃક્ષો અત્યારે છે તો દેખાતાં કેમ નથી? તેનો ઉત્તર કહે છે–

कालस्स हानिदोसा–नवरं होज्जा न णेत्तविसया ते ॥
वरिसाकालम्मि जहा–मेहप्पच्छण्णरविकिरणा ॥३२॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ કલ્પવૃક્ષાદિ શુભ વસ્તુઓ જો કે કદંબગિરિમા અત્યારે પણ છે. પરન્તુ આ અવસર્પિણી કાળમાં દરેક શુભ ભાવો પ્રતિ સમય હાન પામતા જાય છે

अहुणा सुरपायवस्ता–संताऽवि तिरोहिया पहाणत्था ॥
तक्कालदोसविलया–नियमा पाउब्भविस्संति ॥३३॥

બારમા દિવસનો વિધિ જણાવ્યો. ॥ ૧૫૬ ॥

૧૩ મા દિવસનો વિધિ જણાવે છે—

सिरिवीरप्पासाए-महपूयाईयसुक्कनवमीए ॥
साहम्मियवच्छल्लं-नगीनदासेन परिविहियं ॥ १५७ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—ત્યાર બાદ તેરમા દિવસે વૈશાખ સુદ નવમીના દિવસે શ્રીકદંબગિરિની નીચે શ્રીમહાવીર પ્રભુના પ્રાસાદમાં એટલે શ્રીકદંબવિહારમાં મોટી પૂજા ભણાવી તે ઉપરાંત બીજી મંગલ ક્રિયાઓ પણ કરી હતી અને તે દિવસે પાટણ નગરના નિવાસી શેઠ શા [1]નગીનદાસ કરમચંદે સ્વધર્મીવાત્સલ્ય કર્યું ॥ ૧૫૭ ॥

૧૪ મા દિવસનો વિધિ જણાવે છે—

पहुबिंबासणठवण-प्पमुहविहाणाइ सत्तमीदियहे ॥
साहम्मियवच्छल्लं-विहिय कप्पूरचंदेणं ॥ १५८ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—તથા ૧૪ મા દિવસે એટલે વૈશાખ સુદી દશમે શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુના બિંબને આસન (ગાદી) ઉપર સ્થાપન કરવાનો વિધિ એટલે શ્રીઋષભદેવ પ્રભુની મોટી પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા વિગેરે વિધિ વિધાનો થયાં, અને તે પ્રતિષ્ઠાના દિવસે જાવાલ નિવાસી મોતીજી શેઠના સુપુત્રો તે શા. કપૂરચંદભાઈ વિગેરે તરફથી વિશાલ નોકારશી રૂપ

---

૧. શેઠ નગીનદાસ પાટણના શ્રી જૈન સંઘમાં અગ્રગણ્ય ગણાય છે તેમણે મારા ગુરૂ મહારાજના ઉપદેશથી શ્રીછરીપાલન છરી પાલતા વિશાલ ચતુર્વિધ સંઘ સાથે શ્રીશત્રુંજય ગિરનારાદિ મહાતીર્થોની યાત્રા કરી હતી. તથા શ્રીજિન મંદિરાદિ સાતે ક્ષેત્રોને પોષ્યા છે અને તેઓ દાન પણ તે પ્રમાણે કરી રહ્યા છે.

સ્વધર્મીવાત્સલ્ય થયું હતું કે જેમણે આ દેરાસર બંધાવ્યું હતું. ॥ ૧૫૮ ॥

૧૫ મા દિવસનો વિધિ [illegible] છે—

एकारसीगुरुदिणे-कुंडग्गिगणं च नवमीदिवसे ॥
राउत्ता चिट्ठीओ-पयट्टिया तेरसीदिवसे ॥ १५९ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—ત્યાર બાદ પંદરમા દિવસે [illegible] સુદ અગીઆરસના ગુરૂવારે કુંડલ [illegible] વિધિ થયો, અને ૧૦ મા દિવસ [illegible] દિવસે ઘણા [illegible] ના [illegible] અને [illegible] દિવસે [illegible] તેરસના દિને [illegible] ॥ ૧૫૯ ॥

૧ ચૈત્ર વદિ ૧૧ મંગળવાર, તા ૨૬—૪—૩૮ના દિવસે મંડપ સ્થાપના, મેરૂ પર્વતના અષ્ટાપદ પર્વતની તથા સમવસરણ વગેરેની સ્થાપના, કુંભસ્થાપના વિગેરે અને જવારારોપણ વિગેરે શુભ ક્રિયાઓ. એ દિવસે ભાવનગરના શેઠ માણેકચંદ જેચંદ જ.પાન તરફથી નવકારશી (સંઘ જમણ)

૨ ચૈત્ર વદિ ૧૨ બુધવાર તા ૨૭—૪—૩૮ના દિવસે નન્દાવર્તનું પૂજન અને ઋષભવિહાર પ્રસાદનો અભિષેક વિગેરે શુભ ક્રિયાઓ.

૩ ચૈત્ર વદિ ૧૩ ગુરૂવાર, તા. ૨૮—૪—૩૮ના દિવસે નવગ્રહનું પૂજન (એટલે સૂર્ય ચંદ્ર મંગળ બુધ ગુરૂ શુક્ર શનિ રાહુ કેતુ એ પ્રસિદ્ધ ૯ ગ્રહનું પૂજન) ૧૦ દિગ્પાલ દેવોનું પૂજન (એટલે સોમ —યમ— રૂણ-કુબેર વિગેરે દસ દેવોનું પૂજન)

અષ્ટ મંગલનુ પૂજન (એટલે દર્પણ-ભદ્રાસન—વર્ધમાન—શ્રીવત્સ મસ્યયુગલ—મંગળ કળશ-સ્વસ્તિક-નંદાવર્ત્ત એ આઠ મંગળનું પૂજન)

અધિષ્ઠાયક દેવનું પૂજન (એટલે ઋષભદેવ પ્રભુનો અધિષ્ઠાયક કપર્દિ નામે યક્ષ છે તે યક્ષ દેવનુ પૂજન), અને વિદ્યાદેવી પૂજન (રોહિણી પ્રજ્ઞપ્તિ આદિ ૧૬ વિદ્યાદેવીઓનું પૂજન) અને શાન્તિકળશ વિગેરે શુભ ક્રિયાઓ.

૪ ચૈત્ર વદી ૧૪ શુક્રવાર, તા ૨૯—૪—૩૮ ના શુભ દિવસે શાસન અધિષ્ઠાયક દેવનું પૂજન,ઇન્દ્રાદિકનું આહ્વાન, ભૂત બલિમન્ત્રનો ન્યાસ, અને શ્રીસિદ્ધચક્રના મંડલનું (નવપદ મંડલનુ) પૂજન વિગેરે શુભ ક્રિયાઓ.

ચૈત્ર વદી અમાસ ०)) શનિવાર તા ૩૦—૪-૩૮ના શુભ દિવસે પંચકલ્યાણક વિગેરેનુ (ચ્યવન કલ્યાણક—જન્મ કલ્યાણક- દીક્ષા કલ્યાણક- જ્ઞાન કલ્યાણક અને નિર્વાણ કલ્યાણક એ ઋષભદેવ પ્રભુનાં પાંચ કલ્યાણક વિગેરેનુ) વિધાન અને તે નિમિત્તે રથયાત્રાનો વરઘોડો

૬ વૈશાખ સુદી બીજ રવિવાર તા. ૧-૫-૩૮ ના દિવસે

ધ્યાન સ્થાન મંડપના પુંજ, મહાનંદના [illegible]
વિશેષ તથા દેવીની પ્રતિમા (ગૌતમ [illegible]
દેવી ચક્રેશ્વરી દેવી કે તેની પ્રતિમા), [illegible]
૧૯ ને ૨૦ સ્થાનક આ પ્રમાણે [illegible]
૪ ગુરુ-૫ સ્થવિર-૬ બહુશ્રુત-૭ તપસ્વી [illegible]
યોગ)-૯ દર્શન-૧૦ વિનય-૧૧ આવશ્યક [illegible]
૧૪ તપ ૧૫ ગોયમ-૧૬ વૈયાવચ્ચ [illegible]
જ્ઞાન-૧૯ શ્રુત ભક્તિ-૨૦ પ્રવચન [illegible]
સ્થાનકના ૨૦ પદ આ પ્રમાણે-૧ નમો [illegible]
નમો પવયણસ્સ-૪ નમો આયરિયાણં [illegible]
થેરાણં-૬ નમો ઉવજ્ઝાયાણં [illegible]
નમો વિણયસ્સ-૧૧ નમો ચારિત્તસ્સ [illegible]
નમો કિરિયાણં-૧૪ નમો તવસ્સ [illegible]

૧૦ વૈશાખ સુદ ૬ ગુરૂવાર તા. ૫ ૫ ૩૮ના દિવસે શાંતિ-વિધાન- શેષ રહેલ દીક્ષા કલ્યાણકનો વિધિ અને કેવળજ્ઞાન કલ્યાણકનો વિધિ વિગેરે. તથા એ દિવસે અમદાવાદ નિવાસી શેઠ ચંદુલાલ ભુલાખીદાસ (શાહપુરવાળા) તરફથી નવકારશી.

૧૧ વૈશાખ સુદ ૭ શુક્રવાર, તા. ૬-૫-૩૮ના દિવસે શુભ મુહૂર્તમાં પ્રતિમાજીને અંજન કરવાનો વિધિ, બૃહદ્ અભિષેક ક્રિયા, કલ્યાણક સબંધિ અવશિષ્ટ વિધાન, અને ભાવનગર નિવાસી શેઠ માણેકચંદ જેચંદ ખાપાન તરફથી ઝાંપે ચોખા સહિત નવકારશી.

૧૨ વૈશાખ સુદ ૮ શનિવાર, તા ૭-૫-૩૮ના દિવસે પ્રભુનો પ્રવેશ, અભિષેકાદિ સબંધી અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર મહોત્સવ, અને ખંભાત નિવાસી શેઠ મુળચંદ ભુલાખીદાસ તરફથી નવકારશી.

૧૩ વૈશાખ સુદ ૯ રવિવાર, તા. ૮-૫-૩૮ના દિવસે કદંબ-ગિરિના નીચે શ્રીમહાવીર સ્વામીના દેહરાસરમાં (કદંબવિહારમાં) મહાન્ પૂજા મહોત્સવ અને પાટણનિવાસી સંઘવી શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ તરફથી નવકારશી.

૧૪ વૈશાખ સુદ ૧૦ સોમવાર, તા. ૯-૫-૩૮ના દિવસે શુભ મુહૂર્તમાં શ્રીઋષભદેવ પ્રભુને ગાદી ઉપર બિરાજમાન કરવાનો વિધિ (એટલે મૂળ પવાસન ઉપર પધરાવવાનો અને સ્થિર કરવાનો વિધિ), દંડ કળશારોપણ ધ્વજારોપણ ઇત્યાદિ વિધાનો અને બપોરે અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર, તથા એ દિવસે જાવાલ નિવાસી શેઠ મોતીજીના સુપુત્ર શેઠ કપુરચંદજી તથા શેઠ તારાચંદજી તરફથી ઝાંપે ચોખા સહિત નવકારશી.

૧૫ વૈશાખ સુદ ૧૧ મંગળવાર, તા. ૧૦-૫-૩૮ના દિવસે સૂર્યકુંડ ઉપરના દેહરાસરમાં અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર.

૧૬ વૈશાખ સુદ ૧૨ બુધવાર, તા. ૧૧-૫-૩૮ના દિવસે રથ યાત્રાનો મોટો વરઘોડો અને વિસૃષ્ટિની ક્રિયા.

विन्ध्रांण [illegible]-[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]-[illegible] [illegible]

સ્પષ્ટાર્થ - [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ([illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ૧૧૬ ॥

માટે આ શ્રીકદંબગિરિની આરાધના જરૂર કરવી જોઇએ. કારણ કે શ્રીકદંબગિરિની સેવાથી સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, અને તે સમ્યગ્દર્શનથી સદ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તે સદ્જ્ઞાનથી ઉત્તમ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને ચારિત્રથી અન્તે મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે. આ રીતે આ ગિરિરાજ મોક્ષમાર્ગને સાધવા માટે અતિ કુશળ સાધન છે તેમજ આ તીર્થ પરમ અદ્ભુત મહિમાવાળું છે એટલે અત્યંત આશ્ચર્યકારી મહિમાવાળું છે, કારણ કે આ તીર્થમાંની વનસ્પતિઓ અતિ પ્રભાવશાલી છે, અને તીર્થની સેવા પણ પરમ કલ્યાણ આપનારી હોવાથી અતિ આશ્ચર્યકારી છે, માટે આ તીર્થનો અદ્ભુત મહિમા છે એમ સમજવું. ॥ ૧૬૨ ॥

આ તીર્થની સેવા કર્મનો નાશ કરનારી શુભ ભાવનાને ઉત્પન્ન કરનારી છે એ બીના જણાવે છે—

कम्माण बंधमोक्खा-होंति सया भावणाणुसारेणं ॥
कम्मुम्मूलणदक्खो-सुहभावो तित्थभूमीए ॥१६३॥

સ્પષ્ટાર્થ—અનાદિ કાળથી જીવોને કર્મનો બંધ-સંબંધ થયા કરે છે તેમજ ભવ્ય જીવોને કર્મનો મોક્ષ પણ થાય છે એટલે તેઓ સર્વથા કર્મરહિત પણ થાય છે. અને મોક્ષ તે હમેશાં ભાવનાને અનુસારે હોય છે, એટલે જીવના મનપરિણામને અનુસારે થાય છે, કારણ કે જો અશુભ ભાવનામાં જીવ વર્તે તો વિવિધ કર્મનો બંધ થાય છે અને શુભ ભાવમાં વર્તે તો વિવિધ કર્મનો મોક્ષ (ક્ષય) થાય છે. તેથી કર્મોનો સર્વથા નાશ કરવામાં અત્યંત કુશળ એવો શુભ ભાવ આવા પ્રકારની તીર્થભૂમિમાં થાય છે. અહિં

[illegible] તેમાં પ્રમાણ [illegible]

[illegible]

[illegible]

અવિરતિ, ૨૫ કષાય ને ૧૫ યોગ એ ૫૭ ઉત્તર બંધ હેતુ એટલે ચાર મૂળ હેતુના ૫૭ પ્રતિભેદ (ભેદના ભેદ છે) અથવા કર્મના આશ્રવના ૪૨ ભેદ છે તેમાં ૫ ઇન્દ્રિયો ૪ કષાય ૫ અવ્રત ને ૩ યોગ ને ૨૫ ક્રિયા એ પણ* ૪૨

*૧ સ્પર્શેન્દ્રિયાશ્રવ ૨ રસનેન્દ્રિયાશ્રવ, ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિયાશ્રવ, ૪ ચક્ષુરિન્દ્રિયાશ્રવ, ૫ શ્રોત્રેન્દ્રિયાશ્રવ એ પાંચ આશ્રવો કર્મબંધના કારણમાં પ્રવર્તતી ઇંદ્રિયોની અપેક્ષાએ જાણવા. તથા ક્રોધ, માન, માયા, ને લોભ, એ ૪ કષાયરૂપ અશુભ ભાવ તે પણ કર્મબંધના કારણ છે, તથા મનયોગ વચનયોગ ને કાયયોગ એ ત્રણ યોગના નિમિત્તવાળા અશુભ ભાવ પણ કર્મબંધનું કારણ છે તથા ૧ પ્રાણાતિપાત અવ્રત, ૨ મૃષાવાદ અવ્રત, ૩ અદત્તાદાન અવ્રત, ૪ મૈથુન અવ્રત, ૫ પરિગ્રહ અવ્રત એ ૫ અવ્રત છે, ને ૨૫ ક્રિયાઓ આ પ્રમાણે જાણવી.

૧ कायिकी क्रिया—કાયાને અયતનાએ પ્રવર્તાવતાં જે ક્રિયા લાગે તે કાયિકી ક્રિયા. એટલે કાયાને અયતનાએ પ્રવર્તાવતાં કર્મબંધ થાય છે

૨ अधिकरणिकी क्रिया—અધિકરણ એટલે હિંસાનાં ઉપકરણ સાધન તેના અવયવો સંયુક્ત કરી રાખવા કે જેથી શીઘ્ર ઉપયોગમાં આવે તે અને એ ઉપકરણોને મૂળથીજ નવા બનાવવાં તે પણ અધિકરણિકી ક્રિયા કહેવાય એટલે આ પ્રમાણે કરવાથી કર્મ બંધાય છે.

૩ प्राद्वेषिकी क्रिया—જીવ અથવા અજીવ પ્રત્યે ક્રોધ માનસ્વરૂપ દ્વેષ કરવો તે.

૪ पारितापनिकी क्रिया—પોતાને હાથે બીજા જીવને સંતાપ ઉપજાવવો, અને પોતે સંતાપ કરવો તે પણ પરિતાપન ક્રિયા.

અજીવ પદાર્થને પણ આજ્ઞા કરી તેની પાસે કાર્ય કરાવે છે એમ લોકોને દર્શાવે છે. માટે એ રીતે અજીવને પણ આજ્ઞા થાય છે. અથવા **आनयनिकी क्रिया** એવો અર્થ કરીએ તો જીવને અથવા અજીવને અણાવવા-મગાવવા તે. એ સર્વ અશુભ ભાવે કર્મ બંધ કરી છે.

૧૮ **विदारणिकी क्रिया**—વિદારવુ એટલે ફાડવુ તોડવું ભાગવું એ અર્થ પ્રમાણે જીવ અજીવને વિદારવા ફાડવા તોડવા ભાગવા તે અથવા **विचारणिकी** એટલે વિચારવુ. એ અર્થ પ્રમાણે જીવ અજીવને અસત્ સ્વરૂપે વિચારવા તે વિચારણિકી ક્રિયા કહેવાય. અથવા **वेतारणिकी** એટલે વિતારવું-ઠગવુ એ અર્થ પ્રમાણે જીવને ઠગવા તે વૈતારણિકી ક્રિયા કહેવાય અથવા કલંક આદિ ખોટા આક્ષેપો કરી બીજાના હૃદયને વિદારવું અને ઠગવુ તે પણ વિદારણીકી ક્રિયા. અથવા વિતારણિકી ક્રિયા કહેવાય. એ અશુભ ભાવરૂપ છે. તેમજ મિત્રની સ્ત્રી વિગેરેની છાની વાતો ઉઘાડી કરવી તે પણ વિદારણિકી ક્રિયા કહેવાય છે.

૧૯ **अनाभोग प्रत्ययिकी क्रिया**—અનાભોગ એટલે અજ્ઞાન અથવા ઉપયોગની શૂન્યતા એ બન્ને વડે એટલે અજ્ઞાનપણે અથવા ઉપયોગ રહિતપણે કોઈ વસ્તુ લેવી મૂકવી પરઠવવી વિગેરે ક્રિયા કરવી તે અનાભોગિકી ક્રિયા, તેમજ એ રીતે જવું આવવુ બેસવું ઉઠવું ઉલ્લંઘવુ દોડવુ કૂદવુ ઇત્યાદિ ક્રિયાઓ કરવી તે પણ અનાભોગ પ્રત્યયિકી ક્રિયા કહેવાય.

૨૦ **अनवकांक्षप्रत्ययिकी क्रिया**—આ લોક અને પરલોકની હિતની અવકાંક્ષા-અપેક્ષા રાખ્યા વિના જે ઉભય લોક વિરૂદ્ધ આચરણ આચરવા તે અનવકાંક્ષ પ્રત્યયિકી ક્રિયા કહેવાય જેમકે ચોરી હિંસા કરવી વિગેરે જે અનાચરણોનું આ લોકમાંજ વધ બંધન આદિ ફળ પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્ત થાય તેવાં અનાચરણો તે આ લોક અનવકાંક્ષા ક્રિયા, અને હિંસા મમત્વ-મૂર્છા રાગ દ્વેષ ઇત્યાદિ જે ક્રિયાઓનું ફળ આ ભવમાં સાક્ષાત્ પ્રાયઃ નથી પરન્તુ પર ભવમાં દુર્ગતિ આદિ ફળ

કર્મબંધના અશુભ ભાવ (કારણ વિગેરે) અથવા પહેલા કર્મગ્રંથ વિગેરેમાં કહેલા પ્રત્યનીકપણું નિન્હવ વિગેરે વિશેષ હેતુઓ તે પણ કર્મબંધના અશુભ ભાવ (કારણાદિ) રૂપ છે ॥ ૧૬૩ ॥

શ્રીકદંબવિહારના શ્રીમહાવીરસ્વામિનો પ્રભાવ જણાવે છે-

संतोसधणा भव्वा-पवयणविण्णायतित्थनिस्संदा ॥
सिद्धिं पावेंति सया-कयंववीरप्पसायाओ ॥ १६४ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—સંતોષ રૂપી ધનવાળા તથા પ્રવચનથી જાણ્યો છે તીર્થનો સાર જેણે એવા એટલે જે ભવ્ય જીવોએ આગમ વચન શ્રવણ કરીને આ તીર્થનો અતિશય મહિમા અથવા તીર્થનો પ્રભાવ જાણ્યો છે, એવા ભવ્ય જીવો હમેશાં શ્રીકદંબગિરિના શ્રીમહાવીર પ્રભુના પ્રસાદથી એટલે કૃપાથી પોતે ધારેલી કાર્યસિદ્ધિને (અથવા પરભવોમા મુક્તિ પદને) પામે છે, પરન્તુ જે અભવ્ય જીવો છે તેઓ તો તીર્થની શ્રદ્ધા વિનાના હોવાથી તેમજ મોક્ષના અભિલાષ રહિત હોવાથી અને તેથીજ આવા ઉત્તમ ગિરિરાજને ભાવ-

---

સમયે માત્ર શાતાવેદનીય કર્મ બધાય બીજે સમયે વેદાય-ભોગવાય અને ત્રીજે સમયે નિર્જરે છે એ ઈર્યાપથિકી ક્રિયામાં કેવળ (એક) યોગ હેતુ છે. એ સર્વ આશ્રવના ૪૨ ભેદ તે અશુભ ભાવ રૂપ છે. જો કે એમા પુણ્યબંધ રૂ. શુભ ભાવ પણ છે પરન્તુ તે પ્રશસ્ત યોગાદિકથી શુભાશ્રવ એટલે પુણ્યબંધ છે. માટે કર્મબંધના હેતુઓ તે શુભાશુભ ભાવરૂપ છે શુભ ભાવથી શુભ કર્મ બધાય ને અશુભ ભાવથી અશુભ કર્મ બંધાય ને સમિતિ ગુપ્તિ આદિક આત્મિક શુદ્ધ ભાવથી કર્મનો સંવર ને કર્મની નિર્જરા થાય છે.

પર્યંક નહિં સ્પર્શના [illegible] થી [illegible] સ્ત્રી [illegible]
ને [illegible] મુનિને [illegible] નથી ॥ ૧૬૪ ।

[illegible] પ્રતિબિંબ [illegible] —

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ૧૬૫ ।

સ્પષ્ટાર્થ— [illegible]
[illegible]
[illegible]

તો ફક્ત આ ભવના સુખને જ આપનારી છે, પરન્તુ શ્રી વીર પ્રભુને કરેલો નમસ્કાર તો ભવોભવમાં સુખ આપી પર્યન્તે મોક્ષપદ આપનારો છે. માટે શ્રીવીર પ્રભુ કલ્પવલ્લીથી અણુ અતિ ઉત્તમ પ્રભાવવાળા છે. ॥ ૧૬૬ ॥

હવે ગ્રંથકાર અંતિમ ભાવના જણાવે છે—

निभवो सहलो जाओ–जाया मज्झज्ज पावणा रसणा ॥
तित्थत्थवणविहाणा–संजाओ सत्तियाणंदो ॥ १६७ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ પ્રમાણે શ્રીકંદબગિરિ તીર્થનું સ્વરૂપ જણાવવા પૂર્વક આ તીર્થની સ્તુતિ કરવાથી આજે મારો નિભવ એટલે મનુષ્ય ભવ સફળ થયો. અને આજે મારી રસના—જીભ પવિત્ર થઈ, અને તીર્થની સ્તવના કરવાથી આજે મને સાત્વિક આનન્દ થયો, એટલે આત્મગુણમાં રમણતા કરવાથી જે આનંદ ઉત્પન્ન થાય તેવો નિર્દોષ આત્મિક આનંદ ઉત્પન્ન થયો ॥ ૧૬૭ ॥

નિર્મલ ત્રણ કરણથી શ્રીકદંબગિરિમાં યાત્રાદિક કરવાથી ભવ્ય જીવોને મળતુ ફળ બે ગાથામાં જણાવે છે—

माहप्पजुयस्सेवं–कयंवतित्थस्स सत्तियं पूयं ॥
जत्तामहुसमवाई–करंति जे कारवेंति मुया ॥ १६८ ॥
अणुमोअंति नरा ते, रिद्धिपवुड्ढिं परत्थ कल्लाणं ॥
पाविंति वद्धलक्खा–गुरुवयणं नण्णहा होज्जा ॥१६९॥

સ્પષ્ટાર્થ—એ પ્રમાણે મોટા માહાત્મ્યવાળા શ્રીકદંબગિરિતીર્થની અને અહીં જિન મંદિરોમાં રહેલા બિંબોની જે

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

માટે કે [illegible] માટે નહીં, પરન્તુ શ્રીકદંબ ગિરિરાજ મહા-તીર્થની ભક્તિની પ્રેરણાથીજ મેં આ ગ્રંથ બનાવ્યો છે. અને મહાનિર્ગ્રંથ જ્ઞાની પુરૂષો તો દરેકને એજ સદુપદેશ આપે છે કે શુભે યથાશક્તિ યતનીયં" એટલે શુભ કાર્યમાં દરેક સજ્જને યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરવો. એ વચન પ્રમાણે મારો આ પ્રયત્ન પણ યથાશક્તિ સ્વપરોપકારમય શુભકાર્ય-ને ઉદ્દેશીનેજ થયો છે ॥ ૧૭૨ ॥

ગ્રંથકાર ગુરૂ દેવાદિનો પ્રસાદ ચાહે છે—

सिरिनेमिवीरपहुणो-मंगलधम्मा सया पसीयंतु ॥
पुज्जा सव्वेऽवि तहा-तित्था हिट्ठायगा देवा ॥१७३॥

સ્પષ્ટાર્થ—મારા ગુરૂદેવ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા વર્તમાન શાસનના નાયક ધર્મવીર દયાવીર સમતા ક્ષમાદિ ગુણરત્નનિધાન-પરમ પૂજ્ય શ્રીવીરપ્રભુ તથા સર્વ પૂજ્ય પુરૂષો એટલે શ્રીસુધર્માસ્વામી ગણધરથી પ્રારંભીને આજ સુધીની પરંપરામાં થયેલા શાસન પ્રભાવિક પૂર્વાચાર્યો તથા તીર્થના અધિષ્ઠાયક દેવ દેવીઓ એ સર્વ મંગલ કરવાના સ્વભાવવાળા એટલે સકલ વિઘ્નોને હઠાવી ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ કરનારા [illegible] તેઓ મારી ઉપર હંમેશાં પ્રસન્ન થાઓ, કે જે સર્વની [illegible] વડે ભક્તિથી રચેલો આ કદંબ ગિરિ બૃહત્કલ્પ [illegible] શાસનના પર્યન્ત સુધી વિજયવંત વર્તે, તેથીજ ભવિક [illegible] ને વાંચે વિચારે અને શ્રીકદંબગિરિરાજની [illegible] નિરંતર ઉજમાળ રહે. ॥ ૧૭૩ ॥

સ્તાનમાં આજે અમદાવાદ એ જૈનપુરીના ઉપનામથી અથવા બહુમાનવાળા નામથી પ્રસિદ્ધ છે, તેથી એવી પ્રશસ્ત પ્રસિદ્ધિવાળા રાજનગરમાં-અમદાવાદ માં શ્રી જૈનશાસન રૂપી ગગનમંડલને શોભાવવામાં અથવા પ્રકાશિત કરવામાં સૂર્ય સરખા તપોગચ્છનાયક આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરના ચરણકિંકર શિષ્યાણુ વિજય પદ્મસૂરિએ આ શ્રીબૃહત્કદંબગિરિ કલ્પ નામનો ગ્રન્થ બનાવ્યો ૧ ૧૭૫—૧૭૬ ॥

ગ્રન્થકાર છેવટની ભાવના જણાવીને ગ્રંથને પુરો કરે છેઃ—

विहकप्परयणजोगा–जं लद्धं पुण्णमित्थ तेण सया ॥
भव्वा लहंतु सिद्धिं–कयंबमत्ती मिलउ सययं ॥१७७॥

સ્પષ્ટાર્થ—આ શ્રીકદંબગિરિ બૃહત્કલ્પ ગ્રન્થની રચના કરવાથી અહિં—આ ભવમાં મેં જે પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હોય તે [1]પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના ફલ રૂપે હું એજ ચાહું છુ

---

૧ મુક્તિના આશયથી કરાતું ગમે પણ ધર્માનુષ્ઠાન પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય પ્રાપ્ત કરાવી પર્યન્તે કર્મની સર્વથા નિર્જરા કરાવનારૂં થાય છે, અને તેથી મોક્ષ પદની પ્રાપ્તિ અવશ્ય થાય છે. અહિં પુણ્ય બે પ્રકારના છે. પાપાનુબંધી પુણ્ય અને પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય. ત્યાં જે જે શુભ અનુષ્ઠાને આ લોક અને પરલોકના સુખની ઇચ્છાએ કરવામાં આવે તે શુભ અનુષ્ઠાનોથી પાપાનુબંધી પુણ્ય બંધાય છે કે જે પુણ્યથી આ લોક પરલોકના સુખ તો અવશ્ય મળે પરન્તુ એ સુખ એવા હોય છે કે જે સુખો ભોગવતાં ધાર્મિક ભાવના વધતી નથી, પરન્તુ તે સુખોમાં રાચવા માચવાપણું થાય છે અને તેથી તેવા પ્રકારના જીવો અનેક પાપ-

[illegible]

[illegible]